๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

จตุกฺกนิปาตปาฬิ

๑. ปฐมปณฺณาสกํ

๑. ภณฺฑคามวคฺโค

๑. อนุพุทฺธสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ ภณฺฑคาเม๚ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติ๚ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ๚ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตุนฺนํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ๚ กตเมสํ จตุนฺนํ? อริยสฺส, ภิกฺขเว, สีลสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ๚ อริยสฺส, ภิกฺขเว, สมาธิสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ๚ อริยาย, ภิกฺขเว, ปญฺญาย อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ ๚ อริยาย, ภิกฺขเว, วิมุตฺติยา อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมเญฺจว ตุมฺหากญฺจ๚ ตยิทํ, ภิกฺขเว, อริยํ สีลํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, อริโย สมาธิ อนุพุโทฺธ ปฏิวิโทฺธ, อริยา ปญฺญา อนุพุทฺธา ปฏิวิทฺธา, อริยา วิมุตฺติ อนุพุทฺธา ปฏิวิทฺธา, อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติ๚

อิทมโวจ ภควา๚ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘สีลํ สมาธิ ปญฺญา จ, วิมุตฺติ จ อนุตฺตรา;
อนุพุทฺธา อิเม ธมฺมา, โคตเมน ยสสฺสินา๚

‘‘อิติ พุโทฺธ อภิญฺญาย, ธมฺมมกฺขาสิ ภิกฺขุนํ;
ทุกฺขสฺสนฺตกโร สตฺถา, จกฺขุมา ปรินิพฺพุโต’’ติ๚ ปฐมํ;

๒. ปปติตสุตฺตํ

๒. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚ กตเมหิ จตูหิ? อริเยน, ภิกฺขเว, สีเลน อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚ อริเยน, ภิกฺขเว, สมาธินา อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚ อริยาย, ภิกฺขเว, ปญฺญาย อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚ อริยาย, ภิกฺขเว, วิมุตฺติยา อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ อสมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา ปปติโต’ติ วุจฺจติ๚

‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ [อปฺปปติโตติ (ก.)] วุจฺจติฯ กตเมหิ จตูหิ? อริเยน, ภิกฺขเว, สีเลน สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ วุจฺจติฯ อริเยน, ภิกฺขเว, สมาธินา สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ วุจฺจติฯ อริยาย, ภิกฺขเว, ปญฺญาย สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ วุจฺจติฯ อริยาย, ภิกฺขเว, วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ วุจฺจติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ‘อิมสฺมา ธมฺมวินยา อปปติโต’ติ วุจฺจตี’’ติฯ

‘‘จุตา ปตนฺติ ปติตา, คิทฺธา จ ปุนราคตา;
กตํ กิจฺจํ รตํ รมฺมํ, สุเขนานฺวาคตํ สุข’’นฺตุนฺตฺติฯ ทุติยํ;

๓. ปฐมขตสุตฺตํ

๓. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต [อวฺยโตฺต (สี. ปี.)] อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยโตฺต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต [วฺยโตฺต (สี. ปี.), พฺยโตฺต (สฺยา. กํ.)] สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ , อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยโตฺต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ

[สุ. นิ. ๖๖๓; สํ. นิ. ๑.๑๘๐] ‘‘โย นินฺทิยํ ปสํสติ,
ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย;
วิจินาติ มุเขน โส กลิํ,
กลินา เตน สุขํ น วินฺทติฯ

[สุ. นิ. ๖๖๓; สํ. นิ. ๑.๑๘๐] ‘‘อปฺปมโตฺต อยํ กลิ,
โย อเกฺขสุ ธนปราชโย;
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา,
อยเมว มหนฺตตโร กลิ;
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเยฯ

‘‘สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ,
ฉตฺติํสตี ปญฺจ จ อพฺพุทานิ;
ยมริยครหี [ยมริยํ ครหิย (สฺยา. กํ.)] นิรยํ อุเปติ,
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปก’’นฺติฯ ตติยํ;

๔. ทุติยขตสุตฺตํ

๔. ‘‘จตูสุ, ภิกฺขเว, มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ จตูสุ? มาตริ, ภิกฺขเว, มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ ปิตริ, ภิกฺขเว, มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน…เป.… ตถาคเต , ภิกฺขเว, มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน…เป.… ตถาคตสาวเก, ภิกฺขเว, มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, จตูสุ มิจฺฉา ปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ

‘‘จตูสุ, ภิกฺขเว, สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมสุ จตูสุ? มาตริ, ภิกฺขเว, สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ ปิตริ, ภิกฺขเว, สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน…เป.… ตถาคเต, ภิกฺขเว, สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน…เป.… ตถาคตสาวเก, ภิกฺขเว, สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, จตูสุ สมฺมา ปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ

‘‘มาตริ ปิตริ จาปิ, โย มิจฺฉา ปฏิปชฺชติ;
ตถาคเต วา สมฺพุทฺเธ, อถ วา ตสฺส สาวเก;
พหุญฺจ โส ปสวติ, อปุญฺญํ ตาทิโส นโรฯ

‘‘ตาย นํ อธมฺมจริยาย [ตาย อธมฺมจริยาย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา;
อิเธว นํ ครหนฺติ, เปจฺจาปายญฺจ คจฺฉติฯ

‘‘มาตริ ปิตริ จาปิ, โย สมฺมา ปฏิปชฺชติ;
ตถาคเต วา สมฺพุทฺเธ, อถ วา ตสฺส สาวเก;
พหุญฺจ โส ปสวติ, ปุญฺญํ เอตาทิโส [ปุญฺญมฺปิ ตาทิโส (สี. สฺยา. กํ.)] นโรฯ

‘‘ตาย นํ ธมฺมจริยาย, มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา;
อิเธว [อิธ เจว (สี.)] นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทตี’’ติ [สคฺเค จ โมทตีติ (สี.)]ฯ
จตุตฺถํ;

๕. อนุโสตสุตฺตํ

๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อนุโสตคามี ปุคฺคโล, ปฏิโสตคามี ปุคฺคโล, ฐิตตฺโต ปุคฺคโล, ติณฺโณ ปารงฺคโต [ปารคโต (สี. สฺยา. กํ.)] ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อนุโสตคามี ปุคฺคโล? อิธ, ภิกฺขเว, เอก

โจฺจ ปุคฺคโล กาเม จ ปฏิเสวติ, ปาปญฺจ กมฺมํ กโรติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุโสตคามี ปุคฺคโลฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ปฏิโสตคามี ปุคฺคโล? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล กาเม จ นปฺปฏิเสวติ, ปาปญฺจ กมฺมํ น กโรติ, สหาปิ ทุเกฺขน สหาปิ โทมนเสฺสน อสฺสุมุโขปิ รุทมาโน ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปฏิโสตคามี ปุคฺคโลฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ฐิตโตฺต ปุคฺคโล? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ, ตตฺถ ปรินิพฺพายี, อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ฐิตโตฺต ปุคฺคโลฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ติโณฺณ ปารงฺคโต ถเล ติฎฺฐติ พฺราหฺมโณ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ติโณฺณ ปารงฺคโต ถเล ติฎฺฐติ พฺราหฺมโณฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ

“เย เกจิ กาเมสุ อสญฺญตา ชนา,
อวีตราคา อิธ กามโภคิโน;
ปุนปฺปุนํ ชาติชรูปคามิ เต [ชาติชรูปคาหิโน (สี.), ชาติชรูปคา หิ เต (สฺยา. กํ.)],
ตณฺหาธิปนฺนา อนุโสตคามิโนฯ

“ตสฺมา หิ ธีโร อิธุปฎฺฐิตสฺสตี,
กาเม จ ปาเป จ อเสวมาโน;
สหาปิ ทุเกฺขน ชเหยฺย กาเม,
ปฏิโสตคามีติ ตมาหุ ปุคฺคลํฯ

“โย เว กิเลสานิ ปหาย ปญฺจ,
ปริปุณฺณเสโข อปริหานธโมฺม;
เจโตวสิปฺปโตฺต สมาหิตินฺทฺริโย,
ส เว ฐิตโตฺตติ นโร ปวุจฺจติฯ

“ปโรปรา ยสฺส สเมจฺจ ธมฺมา,
วิธูปิตา อตฺถคตา น สนฺติ;
ส เว มุนิ [ส เวทคู (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วุสิตพฺรหฺมจริโย,
โลกนฺตคู ปารคโตติ วุจฺจตี”ติฯ ปญฺจมํ;

๖. อปฺปสฺสุตสุตฺตํ

๖. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อปฺปสฺสุโต สุเตน อนุปปโนฺน, อปฺปสฺสุโต สุเตน อุปปโนฺน, พหุสฺสุโต สุเตน อนุปปโนฺน, พหุสฺสุโต สุเตน อุปปโนฺนฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปสฺสุโต โหติ สุเตน อนุปปโนฺน ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปกํ สุตํ โหติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตธมฺมํ เวทลฺลํฯ โส ตสฺส อปฺปกสฺส สุตสฺส น อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย [น

ธมฺมมญฺญาย (ปี. ก.)] ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปสฺสุโต โหติ สุเตน อนุปปนฺโนฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปสฺสุโต โหติ สุเตน อุปปนฺโน? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปกํ สุตํ โหติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุต ธมฺมํ เวทลฺลํฯ โส ตสฺส อปฺปกสฺส สุตสฺส อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิป นฺโน โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปสฺสุโต โหติ สุเตน อุปปนฺโนฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล พหุสฺสุโต โหติ สุเตน อนุปปนฺโน? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส พหุกํ สุตํ โหติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุต ธมฺมํ เวทลฺลํฯ โส ตสฺส พหุกสฺส สุตสฺส น อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย [น ธมฺมมญฺญาย (ปี.)] ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล พหุสฺสุโต โหติ สุเตน อนุปปนฺโนฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล พหุสฺสุโต โหติ สุเตน อุปปนฺโน? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส พหุกํ สุตํ โหติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุต ธมฺมํ เวทลฺลํฯ โส ตสฺส พหุกสฺส สุตสฺส อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล พหุสฺสุโต โหติ สุเตน อุปปนฺโนฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ

“อปฺปสฺสุโตปิ เจ โหติ, สีเลสุ อสมาหิโต;
อุภเยน นํ ครหนฺติ, สีลโต จ สุเตน จฯ

“อปฺปสฺสุโตปิ เจ โหติ, สีเลสุ สุสมาหิโต;
สีลโต นํ ปสํสนฺติ, ตสฺส สมฺปชฺชเต สุตํฯ

“พหุสฺสุโตปิ เจ โหติ, สีเลสุ อสมาหิโต;
สีลโต นํ ครหนฺติ, นาสฺส สมฺปชฺชเต สุตํฯ

“พหุสฺสุโตปิ เจ โหติ, สีเลสุ สุสมาหิโต;
อุภเยน นํ ปสํสนฺติ, สีลโต จ สุเตน จฯ

“พหุสฺสุตํ ธมฺมธรํ, สปฺปญฺญํ พุทฺธสาวกํ;
เนกฺขํ ชมฺโพนทสฺเสว, โก ตํ นินฺทิตุมรหติ;
เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ, พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโต”ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. โสภนสุตฺตํ

๗. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สงฺฆํ โสเภนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? ภิกฺขุ, ภิกฺขเว, วิยตฺโต วินีโต วิสารโท พหุสฺสุโต ธมฺมธโร ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน สงฺฆํ โสเภติฯ ภิกฺขุนี, ภิกฺขเว, วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สงฺฆํ โสเภติฯ อุปาสโก, ภิกฺขเว, วิยตฺโต วินีโต วิสารโท พหุสฺสุโต ธมฺมธโร ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน สงฺฆํ โสเภติฯ อุปาสิกา, ภิกฺขเว, วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สงฺฆํ โสเภติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สงฺฆํ โสเภนฺตี”ติฯ

‘‘โย โหติ วิยโตฺต [วฺยโตฺต (สี. ปี.), พฺยโตฺต (สฺยา. กํ.)] จ วิสารโท จ,
พหุสฺสุโต ธมฺมธโร จ โหติ;
ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี,
ส ตาทิโส วุจฺจติ สงฺฆโสภโน [สํฆโสภโณ (ก.)]ฯ

‘‘ภิกฺขุ จ สีลสมฺปนฺโน, ภิกฺขุนี จ พหุสฺสุตา;
อุปาสโก จ โย สทฺโธ, ยา จ สทฺธา อุปาสิกา;
เอเต โข สงฺฆํ โสเภนฺติ, เอเต หิ สงฺฆโสภนา’’ติฯ สตฺตมํ;

๘. เวสารชฺชสุตฺตํ

๘. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส เวสารชฺชานิ, เยหิ เวสารเชฺชหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ , ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ กตมานิ จตฺตาริ? ‘สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เต ปฏิชานโต อิเม ธมฺมา อนภิสมฺพุทฺธา’ติ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธเมฺมน ปฏิโจเทสฺสตีติ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิ ฯ เอตมหํ [เอตมฺปหํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ

‘‘‘ขีณาสวสฺส เต ปฏิชานโต อิเม อาสวา อปริกฺขีณา’ติ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธเมฺมน ปฏิโจเทสฺสตีติ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิฯ เอตมหํ, ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ

‘‘‘เย โข ปน เต อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา เต ปฏิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’ติ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธเมฺมน ปฏิโจเทสฺสตีติ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิฯ เอตมหํ, ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ

‘‘‘ยสฺส โข ปน เต อตฺถาย ธโมฺม เทสิโต โส น นิยฺยาติ ตกฺกรสฺส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายา’ติ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธเมฺมน ปฏิโจเทสฺสตีติ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิฯ เอตมหํ, ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ตถาคตสฺส เวสารชฺชานิ, เยหิ เวสารเชฺชหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตตี’’ติฯ

‘‘เย เกจิเม วาทปถา ปุถุสฺสิตา,
ยํ นิสฺสิตา สมณพฺราหฺมณา จ;
ตถาคตํ ปตฺวา น เต ภวนฺติ,
วิสารทํ วาทปถาติวตฺตํ [วาทปถาภิวตฺตินํ (สี.), วาทปถาติ วุตฺตํ (ปี. ก.)]ฯ

‘‘โย ธมฺมจกฺกํ อภิภุยฺย เกวลี [เกวลํ (สฺยา.), เกวโล (ก.)],
ปวตฺตยี สพฺพภูตานุกมฺปี;
ตํ ตาทิสํ เทวมนุสฺสเสฏฺฐํ,

สตฺตา นมสฺสนฺติ ภวสฺส ปารคุ’’นฺติฯ อฏฺฐมํ;

๙. ตณฺหุปฺปาทสุตฺตํ

๙. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ตณฺหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ กตเม จตฺตาโร? จีวรเหตุ วา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ; ปิณฺฑปาตเหตุ วา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ; เสนาสนเหตุ วา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ; อิติภวาภวเหตุ วา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตี’’ติฯ

‘‘ตณฺหา ทุติโย ปุริโส, ทีฆมทฺธาน สํสรํ;
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ, สํสารํ นาติวตฺตติฯ

‘‘เอวมาทีนวํ ญตฺวา, ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ;
วีตตโณฺห อนาทาโน, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช’’ติ [อิติวุ. ๑๕, ๑๐๕]ฯ นวมํ;

๑๐. โยคสุตฺตํ

๑๐. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, โยคาฯ กตเม จตฺตาโร? กามโยโค, ภวโยโค, ทิฏฺฐิโยโค, อวิชฺชาโยโคฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, กามโยโค? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กามานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ [อตฺถคมญฺจ (สี. ปี.)] อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส กามานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อปฺปชานโต [นปฺปชานโต (สฺยา. กํ. ก.)] โย กาเมสุ กามราโค กามนนฺที [กามนนฺทิ (สี. สฺยา. กํ.)] กามเสฺนโห กามมุจฺฉา กามปิปาสา กามปริฬาโห กามโชฺฌสานํ กามตณฺหา สานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กามโยโคฯ อิติ กามโยโคฯ

‘‘ภวโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภวานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส ภวานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อปฺปชานโต โย ภเวสุ ภวราโค ภวนนฺที ภวเสฺนโห ภวมุจฺฉา ภวปิปาสา ภวปริฬาโห ภวโชฺฌสานํ ภวตณฺหา สานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภวโยโคฯ อิติ กามโยโค ภวโยโคฯ

‘‘ทิฏฺฐิโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทิฏฺฐีนํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส ทิฏฺฐีนํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อปฺปชานโต โย ทิฏฺฐีสุ ทิฏฺฐิราโค ทิฏฺฐินนฺที ทิฏฺฐิเสฺนโห ทิฏฺฐิมุจฺฉา ทิฏฺฐิปิปาสา ทิฏฺฐิปริฬาโห ทิฏฺฐิโชฺฌสานํ [ทิฏฺฐิอโชฺฌสานํ (สี. ปี.)] ทิฏฺฐิตณฺหา สานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทิฏฺฐิโยโคฯ อิติ กามโยโค ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโคฯ

‘‘อวิชฺชาโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อปฺปชานโต ยา ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อวิชฺชา อญฺญาณํ สานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อวิชฺชาโยโคฯ อิติ กามโยโค

ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโค, สํยุตฺต ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺมหิ สํกิเลสิเกหิ โปโนภวิเกหิ [โปโน พฺภวิเกหิ (สฺยา. ก.)] สทเรหิ ทุกฺขวิปาเกหิ อายตึ ชาติชรามรณิเกหิฯ ตสฺมา อโยคเกฺขมีติ วุจฺจติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร โยคาฯ

‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, วิสํโยคาฯ กตเม จตฺตาโร? กามโยควิสํโยโค, ภวโยควิสํโยโค, ทิฏฺฐิโยควิสํโยโค, อวิชฺชาโยควิสํโยโคฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, กามโยควิสํโยโค? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กามานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺส กามานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานโต โย กาเมสุ กามราโค กามนนฺที กามเสฺนโห กามมุจฺฉา กามปิปาสา กามปริฬาโห กามโชฺฌสานํ กามตณฺหา สา นานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กามโยควิสํโยโคฯ อิติ กามโยควิสํโยโคฯ

‘‘ภวโยควิสํโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภวานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺส ภวานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานโต โย ภเวสุ ภวราโค ภวนนฺที ภวเสฺนโห ภวมุจฺฉา ภวปิปาสา ภวปริฬาโห ภวโชฺฌสานํ ภวตณฺหา สา นานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภวโยควิสํโยโคฯ อิติ กามโยควิสํโยโค ภวโยควิสํโยโคฯ

‘‘ทิฏฺฐิโยควิสํโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทิฏฺฐีนํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺส ทิฏฺฐีนํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานโต โย ทิฏฺฐีสุ ทิฏฺฐิราโค ทิฏฺฐินนฺที ทิฏฺฐิเสฺนโห ทิฏฺฐิมุจฺฉา ทิฏฺฐิปิปาสา ทิฏฺฐิปริฬาโห ทิฏฺฐิโชฺฌสานํ ทิฏฺฐิตณฺหา สา นานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทิฏฺฐิโยควิสํโยโคฯ อิติ กามโยควิสํโยโค ภวโยควิสํโยโค ทิฏฺฐิโยควิสํโยโคฯ

‘‘อวิชฺชาโยควิสํโยโค จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺส ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานโต ยา ฉสุ ผสฺสายตเนสุ อวิชฺชา อญฺญาณํ สา นานุเสติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อวิชฺชาโยควิสํโยโค ฯ อิติ กามโยควิสํโยโค ภวโยควิสํโยโค ทิฏฺฐิโยควิสํโยโค อวิชฺชาโยควิสํโยโค, วิสํยุตฺต ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺมหิ สํกิเลสิเกหิ โปโนภวิเกหิ สทเรหิ ทุกฺขวิปาเกหิ อายตึ ชาติชรามรณิเกหิฯ ตสฺมา โยคเกฺขมีติ วุจฺจติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วิสํโยคา’’ติฯ

‘‘กามโยเคน สํยุตฺตา, ภวโยเคน จูภยํ;
ทิฏฺฐิโยเคน สํยุตฺตา, อวิชฺชาย ปุรกฺขตาฯ

‘‘สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ, ชาติมรณคามิโน;
เย จ กาเม ปริญฺญาย, ภวโยคญฺจ สพฺพโสฯ

‘‘ทิฏฺฐิโยคํ สมูหจฺจ, อวิชฺชญฺจ วิราชยํ;
สพฺพโยควิสํยุตฺตา, เต เว โยคาติคา มุนี’’ติฯ ทสมํ;

ภณฺฑคามวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อนุพุทฺธํ ปปติตํ เทฺว, ขตา อนุโสตปญฺจมํ;
อปฺปสฺสุโต จ โสภนํ, เวสารชฺชํ ตณฺหาโยเคน เต ทสาติฯ

๒. จรวโคฺค

๑. จรสุตฺตํ

๑๑. [อิติวุ. ๑๑๐] ‘‘จรโต เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ [พฺยนฺติกโรติ (ปี.), พฺยนฺติํ กโรติ (ก.)] น อนภาวํ คเมติ, จรมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตาปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวีริโย’ติ วุจฺจติฯ

‘‘ฐิตสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ, ฐิโตปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตาปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวีริโย’ติ วุจฺจติฯ

‘‘นิสินฺนสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ, นิสินฺโนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตาปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวีริโย’ติ วุจฺจติฯ

‘‘สยานสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ, นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ, สยาโนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตาปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวีริโย’ติ วุจฺจติฯ

‘‘จรโต เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, จรมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต’ติ วุจฺจติฯ

‘‘ฐิตสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, ฐิโตปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต’ติ วุจฺจติฯ

‘‘นิสินฺนสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, นิสินฺโนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต’ติ วุจฺจติฯ

‘‘สยานสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหิํสาวิตกฺโก วาฯ ตํ เจ ภิกฺขุ นาธิวาเสติ, ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, สยาโนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต’ติ วุจฺจตี’’ติฯ

‘‘จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ, นิสิโนฺน อุท วา สยํ;
โย วิตกฺกํ วิตเกฺกติ, ปาปกํ เคหนิสฺสิตํฯ

‘‘กุมฺมคฺคปฺปฏิปโนฺน โส, โมหเนเยฺยสุ มุจฺฉิโต;

อภโพฺพ ตาทิโส ภิกฺขุ, ผุฏฺฐุํ สโมฺพธิมุตฺตมํฯ

“โย จ จรํ วา ติฏฺฐํ วา, นิสิโนฺน อุท วา สยํ;
วิตกฺกํ สมยิตฺวาน, วิตกฺกูปสเม รโต;
ภโพฺพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ, ผุฏฺฐุํ สโมฺพธิมุตฺตม”นฺติฯ ปฐมํ;

๒. สีลสุตฺตํ

๑๒. “สมฺปนฺนสีลา, ภิกฺขเว, วิหรถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวิโนฯ สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุฯ สมฺปนฺนสีลานํ โว, ภิกฺขเว, วิหรตํ สมฺปนฺนปาติโมกฺขานํ ปาติโมกฺขสํวรสํวุตานํ วิหรตํ อาจารโคจรสมฺปนฺนานํ อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวีนํ สมาทาย สิกฺขตํ สิกฺขาปเทสุ กิมสฺส อุตฺตริ กรณียํ?

“จรโต เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อภิชฺฌาพฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถินมิทฺธํ… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ… วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุฏฺฐา, ปสฺสโทฺธ กาโย อสารโทฺธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ, จรมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตโตฺต’ติ วุจฺจติฯ

“ฐิตสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อภิชฺฌาพฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถินมิทฺธํ… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ… วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุฏฺฐา, ปสฺสโทฺธ กาโย อสารโทฺธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ, ฐิโตปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตโตฺต’ติ วุจฺจติฯ

“นิสินฺนสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อภิชฺฌาพฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถินมิทฺธํ… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ… วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุฏฺฐา, ปสฺสโทฺธ กาโย อสารโทฺธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ, นิสิโนฺนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตโตฺต’ติ วุจฺจติฯ

“สยานสฺส เจปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ชาครสฺส อภิชฺฌาพฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถินมิทฺธํ… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ… วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุฏฺฐา, ปสฺสโทฺธ กาโย อสารโทฺธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ, สยาโนปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตาปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตโตฺต’ติ วุจฺจตี”ติฯ

“ยตํ [ยถา (ก.) อิติวุ. ๑๑๑] จเร ยตํ [ยถา (ก.) อิติวุ. ๑๑๑] ติเฏฺฐ, ยตํ [ยถา (ก.) อิติวุ. ๑๑๑] อเจฺฉ ยตํ [ยถา (ก.) อิติวุ. ๑๑๑] สเย;
ยตํ [ยถา (ก.) อิติวุ. ๑๑๑] สมิญฺชเย [สมฺมิญฺชเย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ภิกฺขุ, ยตเมนํ [ยตเมว นํ (สี.), ยตเมตํ (สฺยา. กํ.), ยตเมว (?)] ปสารเยฯ

“อุทฺธํ ติริยํ อปาจีนํ, ยาวตา ชคโต คติ;
สมเวกฺขิตา จ ธมฺมานํ, ขนฺธานํ อุทยพฺพยํฯ

“เจโตสมถสามีจิํ, สิกฺขมานํ สทา สตํ;
สตตํ ปหิตโตฺตติ, อาหุ ภิกฺขุํ ตถาวิธ”นฺติฯ ทุติยํ;

๓. ปธานสุตฺตํ

๑๓. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สมฺมปฺปธานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สมฺมปฺปธานานี’’ติฯ

‘‘สมฺมปฺปธานา มารเธยฺยาภิภูตา,
เต อสิตา ชาติมรณภยสฺส ปารคู;
เต ตุสิตา เชตฺวา มารํ สวาหินึ [สวาหนํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] เต อเนชา,
สพฺพํ นมุจิพลํ อุปาติวตฺตา เต สุขิตา’’ติฯ ตติยํ;

๔. สํวรสุตฺตํ

๑๔. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ปธานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สํวรปฺปธานํ, ปหานปฺปธานํ, ภาวนาปฺปธานํ, อนุรกฺขณาปฺปธานํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สํวรปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ , ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา... ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา... ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา... มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สํวรปฺปธานํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปหานปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ; อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ...เป.... อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ...เป.... อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปหานปฺปธานํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ภาวนาปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ... วีริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ... ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ... ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ... สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ... อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาวนาปฺปธานํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, อนุรกฺขณาปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ภทฺทกํ สมาธินิมิตฺตํ อนุรกฺขติ อฏฺฐิกสญฺญํ ปุฬวกสญฺญํ วินีลกสญฺญํ วิจฺฉิทฺทกสญฺญํ อุทฺธุมาตกสญฺญํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุรกฺขณาปฺปธานํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ปธานานี’’ติฯ

‘‘สํวโร จ ปหานญฺจ, ภาวนา อนุรกฺขณา;

เอเต ปธานา จตฺตาโร, เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา;
เยหิ ภิกฺขุ อิธาตาปี, ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณ’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. ปญฺญตฺติสุตฺตํ

๑๕. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, อคฺคปญฺญตฺติโยฯ กตมา จตโสฺส? เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อตฺตภาวีนํ ยทิทํ – ราหุ อสุรินฺโทฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, กามโภคีนํ ยทิทํ – ราชา มนฺธาตาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อาธิปเตยฺยานํ ยทิทํ – มาโร ปาปิมาฯ สเทวเก, ภิกฺขเว, โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมา สมฺพุทฺโธฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส อคฺคปญฺญตฺติโย’’ติฯ

‘‘ราหุคฺคํ อตฺตภาวีนํ, มนฺธาตา กามโภคินํ;
มาโร อาธิปเตยฺยานํ, อิทฺธิยา ยสสา ชลํฯ

‘‘อุทฺธํ ติริยํ อปาจีนํ, ยาวตา ชคโต คติ;
สเทวกสฺส โลกสฺส, พุทฺโธ อโคฺค ปวุจฺจตี’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. โสขุมฺมสุตฺตํ

๑๖. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, โสขุมฺมานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รูปโสขุเมฺมน สมนฺนาคโต โหติ ปรเมน; เตน จ รูปโสขุเมฺมน อญฺญํ รูปโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น สมนุปสฺสติ; เตน จ รูปโสขุเมฺมน อญฺญํ รูปโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เวทนาโสขุเมฺมน สมนฺนาคโต โหติ ปรเมน; เตน จ เวทนาโสขุเมฺมน อญฺญํ เวทนาโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น สมนุปสฺสติ; เตน จ เวทนาโสขุเมฺมน อญฺญํ เวทนาโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ สญฺญาโสขุเมฺมน สมนฺนาคโต โหติ ปรเมน; เตน จ สญฺญาโสขุเมฺมน อญฺญํ สญฺญาโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น สมนุปสฺสติ; เตน จ สญฺญาโสขุเมฺมน อญฺญํ สญฺญาโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ สงฺขารโสขุเมฺมน สมนฺนาคโต โหติ ปรเมน; เตน จ สงฺขารโสขุเมฺมน อญฺญํ สงฺขารโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น สมนุปสฺสติ; เตน จ สงฺขารโสขุเมฺมน อญฺญํ สงฺขารโสขุมฺมํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ โสขุมฺมานี’’ติฯ

‘‘รูปโสขุมฺมตํ ญตฺวา, เวทนานญฺจ สมฺภวํ;
สญฺญา ยโต สมุเทติ, อตฺถํ คจฺฉติ ยตฺถ จ;
สงฺขาเร ปรโต ญตฺวา, ทุกฺขโต โน จ อตฺตโตฯ

‘‘ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ, สโนฺต สนฺติปเท รโต;
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ, เชตฺวา มารํ สวาหินิ’’นฺติฯ ฉฎฺฐํ;

๗. ปฐมอคติสุตฺตํ

๑๗. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อคติคมนานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, โทสาคตึ คจฺฉติ, โมหาคตึ คจฺฉติ, ภยาคตึ คจฺฉติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อคติคมนานี’’ติฯ

‘‘ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา, โย ธมฺมํ อติวตฺตติ;

นิหียติ ตสฺส ยโส, กาฬปกฺเขว จนฺทิมา''ติฯ สตฺตมํ;

๘. ทุติยอคติสุตฺตํ

๑๘. ''จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, นาคติคมนานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ นาคติคมนานี''ติฯ

''ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา, โย ธมฺมํ นาติวตฺตติ;
อาปูรติ ตสฺส ยโส, สุกฺกปกฺเขว จนฺทิมา''ติฯ อฏฺฐมํ;

๙. ตติยอคติสุตฺตํ

๑๙. ''จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อคติคมนานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ , โทสาคตึ คจฺฉติ, โมหาคตึ คจฺฉติ, ภยาคตึ คจฺฉติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อคติคมนานิฯ

''จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, นาคติคมนานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ นาคติคมนานี''ติฯ

''ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา, โย ธมฺมํ อติวตฺตติ;
นิหียติ ตสฺส ยโส, กาฬปกฺเขว จนฺทิมาฯ

''ฉนฺทา โทสา ภยา โมหา, โย ธมฺมํ นาติวตฺตติ;
อาปูรติ ตสฺส ยโส, สุกฺกปกฺเขว จนฺทิมา''ติฯ นวมํ;

๑๐. ภตฺตุทฺเทสกสุตฺตํ

๒๐. ''จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภตฺตุทฺเทสโก ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, โทสาคตึ คจฺฉติ, โมหาคตึ คจฺฉติ, ภยาคตึ คจฺฉติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภตฺตุทฺเทสโก ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ

''จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภตฺตุทฺเทสโก ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคฯ กตเมหิ จตูหิ? น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภตฺตุทฺเทสโก ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค''ติฯ

''เย เกจิ กาเมสุ อสญฺญตา ชนา,
อธมฺมิกา โหนฺติ อธมฺมคารวา;
ฉนฺทา โทสา โมหา จ ภยา คามิโน [ฉนฺทา จ โทสา จ ภยา จ คามิโน (สี. สฺยา. กํ. ปี)],
ปริสากสโฏ [ปริสกฺกสาโว (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จ ปเนส วุจฺจติฯ

''เอวญฺหิ วุตฺตํ สมเณน ชานตา,
ตสฺมา หิ เต สปฺปุริสา ปสํสิยา;

ธเมฺม ฐิตา เย น กโรนฺติ ปาปกํ,
น ฉนฺทา น โทสา น โมหา น ภยา จ คามิโน [น ฉนฺทโทสา น ภยา จ คามิโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
‘‘ปริสาย มโณฺฑ จ ปเนส วุจฺจติ,
เอวญฺหิ วุตฺตํ สมเณน ชานตา’’ติฯ ทสมํ;

จรวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จรํ สีลํ ปธานานิ, สํวรํ ปญฺญตฺติ ปญฺจมํ;
โสขุมฺมํ ตโย อคตี, ภตฺตุเทฺทเสน เต ทสาติฯ

๓. อุรุเวลวคฺโค

๑. ปฐมอุรุเวลสุตฺตํ

๒๑. เอวํ เม สุตํ [สํ. นิ. ๑.๑๗๓ อาคตํ] – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ''ภิกฺขโว''ติฯ ''ภทนฺเต''ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

''เอกมิทาหํ , ภิกฺขเว, สมยํ อุรุเวลายํ วิหรามิ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – 'ทุกฺขํ โข อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺสฯ กํ นุ โข อหํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา [ครุกตฺวา (สี. ปี.)] อุปนิสฺสาย วิหเรยฺย'''นฺติ?

''ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – อปริปูรสฺส โข อหํ สีลกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อตฺตนา สีลสมฺปนฺนตรํ, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

''อปริปูรสฺส โข อหํ สมาธิกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อตฺตนา สมาธิสมฺปนฺนตรํ, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

''อปริปูรสฺส โข อหํ ปญฺญากฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อตฺตนา ปญฺญาสมฺปนฺนตรํ, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

''อปริปูรสฺส โข อหํ วิมุตฺติกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อตฺตนา วิมุตฺติสมฺปนฺนตรํ, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺย''นฺติฯ

''ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – 'ยํนูนาหํ ยฺวายํ [โยปายํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ธโมฺม มยา อภิสมฺพุโทฺธ ตเมว ธมฺมํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺย'''นฺติฯ

''อถ โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ [สมฺมิญฺชิตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต มม ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณํ ชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยนาหํ เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา มํ เอตทโวจ – 'เอวเมตํ ภควา, เอวเมตํ สุคต! เยปิ เต, ภเนฺต, อเหสุํ อตีตมทฺธานํ อรหโนฺต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควโนฺต ธมฺมํเยว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหริํสุ; เยปิ เต, ภเนฺต, ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหโนฺต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควโนฺต

ธมฺมํเยว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหริสฺสนฺติ; ภควาปิ, ภนฺเต, เอตรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมํเยว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรตู’’’ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา อถาปรํ เอตทโวจ –

“เย จ อตีตา [เย จพฺภตีตา (สี. ปี. ก.)] สมฺพุทฺธา, เย จ พุทฺธา อนาคตา;
โย เจตรหิ สมฺพุทฺโธ, พหูนํ [พหุนฺนํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.) สํ. นิ. ๑.๑๗๓] โสกนาสโนฯ

“สพฺเพ สทฺธมฺมครุโน, วิหํสุ [วิหรึสุ (สฺยา. กํ.)] วิหรนฺติ จ;
อโถปิ วิหริสฺสนฺติ, เอสา พุทฺธาน ธมฺมตาฯ

“ตสฺมา หิ อตฺตกาเมน [อตฺถกาเมน (สี. ก.)], มหตฺตมภิกงฺขตา;
สทฺธมฺโม ครุกาตพฺโพ, สรํ พุทฺธาน สาสน’’นฺติฯ

“อิทมโวจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายิฯ อถ ขฺวาหํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมุโน จ อเชฺฌสนํ วิทิตฺวา อตฺตโน จ ปติรูปํ ยฺวายํ [โยปายํ (สพฺพตฺถ)] ธมฺโม มยา อภิสมฺพุทฺโธ ตเมว ธมฺมํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหาสึฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, สโงฺฆปิ มหตฺเตน สมนฺนาคโต, อถ เม สเงฺฆปิ คารโว’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยอุรุเวลสุตฺตํ

๒๒. “เอกมิทาหํ , ภิกฺขเว, สมยํ อุรุเวลายํ วิหรามิ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา เยนาหํ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มยา สทฺธึ สโมฺมทึสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข, ภิกฺขเว, เต พฺราหฺมณา มํ เอตทโวจุํ – ‘สุตํ เนตํ [เมตํ (สี. สฺยา. กํ. ก.)], โภ โคตม – น สมโณ โคตโม พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฏฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตตีติฯ ตยิทํ, โภ โคตม, ตเถวฯ น หิ ภวํ โคตโม พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฏฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตติฯ ตยิทํ, โภ โคตม, น สมฺปนฺนเมวา’’’ติฯ

“ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘นยิเม [น วต เม (สี. ปี.), น จยิเม (สฺยา. กํ.), น วติเม (?)] อายสฺมโนฺต ชานนฺติ เถรํ วา เถรกรเณ วา ธเมฺม’ติฯ วุโฑฺฒ เจปิ, ภิกฺขเว, โหติ อาสีติโก วา นาวุติโก วา วสฺสสติโก วา ชาติยาฯ โส จ โหติ อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที, อนิธานวตึ วาจํ ภาสิตา อกาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวตึ อนตฺถสํหิตํฯ อถ โข โส ‘พาโล เถโร’เตฺวว [เตว (สี. ปี.)] สงฺขํ คจฺฉติฯ

“ทหโร เจปิ, ภิกฺขเว, โหติ ยุวา สุสุกาฬเกโส ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคโต ปฐเมน วยสา ฯ โส จ โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสํหิตํฯ อถ โข โส ‘ปณฺฑิโต เถโร’เตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, เถรกรณา ธมฺมาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ [สาตฺถา สพฺยญฺชนา (สี. ปี.)] เกวล

ปริปุณฺณํ [เกวลปริปุณฺณา (สี.)] ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา [ธตา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร เถรกรณา ธมฺมา''ติฯ

''โย อุทฺธเตน จิตฺเตน, สมฺผญฺจ พหุ ภาสติ;
อสมาหิตสงฺกปฺโป, อสทฺธมฺมรโต มโค;
อารา โส ถาวเรยฺยมฺหา, ปาปทิฏฺฐิ อนาทโรฯ

''โย จ สีเลน สมฺปนฺโน, สุตวา ปฏิภานวา;
สญฺญโต ธีโร ธมฺเมสุ [สญฺญโต ธีรธมฺเมสุ (สี.), สํยุโตฺต ถิรธมฺเมสุ (สฺยา. กํ.)],
ปญฺญายตฺถํ วิปสฺสติฯ

''ปารคู สพฺพธมฺมานํ, อขิโล ปฏิภานวา;
ปหีนชาติมรโณ, พฺรหฺมจริยสฺส เกวลีฯ

''ตมหํ วทามิ เถโรติ, ยสฺส โน สนฺติ อาสวา;
อาสวานํ ขยา ภิกฺขุ, โส เถโรติ ปวุจฺจตี''ติฯ ทุติยํ;

๓. โลกสุตฺตํ

๒๓. ''โลโก , ภิกฺขเว, ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธฯ โลกสฺมา ตถาคโต วิสํยุโตฺตฯ โลกสมุทโย, ภิกฺขเว, ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธฯ โลกสมุทโย ตถาคตสฺส ปหีโนฯ โลกนิโรโธ, ภิกฺขเว, ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธฯ โลกนิโรโธ ตถาคตสฺส สจฺฉิกโตฯ โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา, ภิกฺขเว, ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธาฯ โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา ตถาคตสฺส ภาวิตาฯ

''ยํ, ภิกฺขเว, สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, สพฺพํ ตํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธํฯ ตสฺมา 'ตถาคโต'ติ วุจฺจติฯ

''ยญฺจ, ภิกฺขเว, รตฺตึ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุชฺฌติ ยญฺจ รตฺตึ อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ, ยํ เอตสฺมิํ อนฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสติ สพฺพํ ตํ ตเถว โหติ, โน อญฺญถาฯ ตสฺมา 'ตถาคโต'ติ วุจฺจติฯ

''ยถาวาที, ภิกฺขเว, ตถาคโต ตถาการี, ยถาการี ตถาวาทีฯ อิติ ยถาวาที ตถาการี, ยถาการี ตถาวาทีฯ ตสฺมา 'ตถาคโต'ติ วุจฺจติฯ

''สเทวเก, ภิกฺขเว, โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุ ทโส วสวตฺตีฯ ตสฺมา 'ตถาคโต'ติ วุจฺจติ''ฯ

''สพฺพํ โลกํ อภิญฺญาย, สพฺพํ โลเก ยถาตถํ;
สพฺพํ โลกํ [สพฺพโลก (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วิสํยุโตฺต, สพฺพโลเก อนูปโยฯ

“ส เว สพฺพาภิภู ธีโร, สพฺพคนฺถปฺปโมจโน;
ผุฏฺฐ’สฺส ปรมา สนฺติ, นิพฺพานํ อกุโตภยํฯ

“เอส ขีณาสโว พุโทฺธ, อนีโฆ ฉินฺนสํสโย;
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปโตฺต, วิมุโตฺต อุปธิสงฺขเยฯ

“เอส โส ภควา พุโทฺธ, เอส สีโห อนุตฺตโร;
สเทวกสฺส โลกสฺส, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺตยีฯ

“อิติ เทวา มนุสฺสา จ, เย พุทฺธํ สรณํ คตา;
สงฺคมฺม ตํ นมสฺสนฺติ, มหนฺตํ วีตสารทํฯ

“ทโนฺต ทมยตํ เสโฎฺฐ, สโนฺต สมยตํ อิสิ;
มุโตฺต โมจยตํ อโคฺค, ติโณฺณ ตารยตํ วโรฯ

“อิติ เหตํ นมสฺสนฺติ, มหนฺตํ วีตสารทํ;
สเทวกสฺมึ โลกสฺมึ, นตฺถิ เต [นตฺถิ เต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปฏิปุคฺคโล’’ติฯ ตติยํ;

๔. กาฬการามสุตฺตํ

๒๔. เอกํ สมยํ ภควา สาเกเต วิหรติ กาฬการาเม [โกฬิการาเม (ก.)]ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภิกฺขโว’’ติฯ “ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“ยํ , ภิกฺขเว, สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฎฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมหํ ชานามิฯ

“ยํ, ภิกฺขเว, สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย ส เทวมนุสฺสาย ทิฎฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมหํ อพฺภญฺญาสิํฯ ตํ ตถาคตสฺส วิทิตํ, ตํ ตถาคโต น อุปฎฺฐาสิฯ

“ยํ , ภิกฺขเว, สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฎฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมหํ น ชานามีติ ว เทยฺยํ, ตํ มมสฺส มุสาฯ

“ยํ, ภิกฺขเว…เป.… ตมหํ ชานามิ จ น จ ชานามีติ วเทยฺยํ, ตํปสฺส [ตํ ปิสฺส (สฺยา. กํ.), ตํ มมสฺส (ก.)] ตาทิสเมวฯ

“ยํ, ภิกฺขเว…เป.… ตมหํ เนว ชานามิ น น ชานามีติ วเทยฺยํ, ตํ มมสฺส กลิฯ

“อิติ โข, ภิกฺขเว, ตถาคโต ทฎฺฐา ทฎฺฐพฺพํ, ทิฎฺฐํ น มญฺญติ, อทิฎฺฐํ น มญฺญติ, ทฎฺฐพฺพํ น มญฺญติ, ทฎฺฐารํ น มญฺญติ; สุตฺวา โสตพฺพํ, สุตํ น มญฺญติ, อสุตํ น มญฺญติ, โสตพฺพํ น มญฺญติ, โสตารํ น มญฺญติ; มุตฺวา โมตพฺพํ, มุตํ น มญฺญติ, อมุตํ น มญฺญติ, โมตพฺพํ น มญฺญติ, โมตารํ น มญฺญติ; วิญฺญตฺวา วิญฺญาตพฺพํ, วิญฺญาตํ น มญฺญติ, อวิญฺญาตํ น มญฺญติ, วิญฺญาตพฺพํ น มญฺญติ, วิญฺญาตารํ น มญฺญติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ตถาคโต ทิฎฺฐสุต

มุตวิญฺญาตเพฺพสุ ธเมฺมสุ ตาทีเยว ตาที [ตาทิโสว ตาที (สฺยา. กํ.), ตาทิเส เยว ตาที (ปี.), ตาทีเยว ตาทีเยเวกา (ก.)]ฯ ตมฺหา จ ปน ตาทิมฺหา [ตาทิตมฺหา (สี. ปี.)] อโญฺญ ตาที อุตฺตริตโร วา ปณีตตโร วา นตฺถีติ วทามี''ติฯ

''ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา,
อโชฺฌสิตํ สจฺจมุตํ ปเรสํ;
น เตสุ ตาที สยสํวุเตสุ,
สจฺจํ มุสา วาปิ ปรํ ทเหยฺยฯ

''เอตญฺจ สลฺลํ ปฏิกจฺจ [ปฏิคจฺจ (สี. ปี.)] ทิสฺวา,
อโชฺฌสิตา ยตฺถ ปชา วิสตฺตา;
ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ,
อโชฺฌสิตํ นตฺถิ ตถาคตาน''นฺตุนฺติฯ จตุตฺถํ;

๕. พฺรหฺมจริยสุตฺตํ

๒๕. ''นยิทํ , ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ชนกุหนตฺถํ, น ชนลปนตฺถํ, น ลาภสกฺการสิโลกานิสํสตฺถํ, น อิติวาทปฺปโมกฺขานิสํสตฺถํ, น 'อิติ มํ ชโน ชานาตู'ติฯ อถ โข อิทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ สํวรตฺถํ ปหานตฺถํ วิราคตฺถํ นิโรธตฺถ''นฺติฯ

''สํวรตฺถํ ปหานตฺถํ, พฺรหฺมจริยํ อนีติหํ;
อเทสยิ โส ภควา, นิพฺพาโนคธคามินํ;
เอส มโคฺค มหเนฺตหิ [มหเตฺตภิ (ก.) อิติวุ. ๓๕], อนุยาโต มเหสิภิฯ

''เย จ ตํ ปฏิปชฺชนฺติ, ยถา พุเทฺธน เทสิตํ;
ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ, สตฺถุสาสนการิโน''ติฯ ปญฺจมํ;

๖. กุหสุตฺตํ

๒๖. [อิติวุ. ๑๐๘ อิติวุตฺตเกปิ] ''เย เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา, น เม เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู มามกาฯ อปคตา จ เต, ภิกฺขเว , ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, น จ เต อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรุฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติฯ เย จ โข เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อตฺถทฺธา สุสมาหิตา, เต โข เม, ภิกฺขเว, ภิกฺขู มามกาฯ อนปคตา จ เต, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยาฯ เต จ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรุฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺตี''ติฯ

[อิติวุ. ๑๐๘ อิติวุตฺตเกปิ] ''กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี, อุนฺนฬา อสมาหิตา;
น เต ธเมฺม วิรูหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเตฯ

''นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา, อตฺถทฺธา สุสมาหิตา;
เต เว ธเมฺม วิรูหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต''ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. สนฺตุฏฺฐิสุตฺตํ

๒๗. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, อปฺปานิ จ [เจว (ก.)] สุลภานิ จ, ตานิ จ อนวชฺชานิ។ กตมานิ จตฺตาริ? ปํสุกูลํ, ภิกฺขเว, จีวรานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ , ตญฺจ อนวชฺชํ។ ปิณฺฑิยาโลโป, ภิกฺขเว, โภชนานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ, ตญฺจ อนวชฺชํ។ รุกฺขมูลํ, ภิกฺขเว, เสนาสนานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ, ตญฺจ อนวชฺชํ។ ปูติมุตฺตํ, ภิกฺขเว, เภสชฺชานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ, ตญฺจ อนวชฺชํ។ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อปฺปานิ จ สุลภานิ จ, ตานิ จ อนวชฺชานิ។ ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเปฺปน จ ตุฏฺโฐ โหติ สุลเภน จ, อิทมสฺสาหํ อญฺญตรํ สามญฺญงฺคนฺติ [สามญฺญนฺติ (ก.)] วทามี’’ติ។

‘‘อนวเชฺชน ตุฏฺฐสฺส, อเปฺปน สุลเภน จ;
น เสนาสนมารพฺภ, จีวรํ ปานโภชนํ;
วิฆาโต โหติ จิตฺตสฺส, ทิสา นปฺปฏิหญฺญติ។

‘‘เย จสฺส ธมฺมา อกฺขาตา, สามญฺญสฺสานุโลมิกา;
อธิคฺคหิตา ตุฏฺฐสฺส, อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโต’’ติ។ สตฺตมํ;

๘. อริยวํสสุตฺตํ

๒๘. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อริยวํสา อคฺคญฺญา รตฺตญฺญา วํสญฺญา โปราณา อสํกิณฺณา อสํกิณฺณปุพฺพา, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐา สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ។ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน จีวเรน, อิตรีตรจีวรสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ จีวรเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ จีวรํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ จีวรํ อคธิโต [อคถิโต (สี. ปี.)] อมุจฺฉิโต อนโชฺฌสโนฺน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปโญฺญ ปริภุญฺชติ; ตาย จ ปน อิตรีตรจีวรสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, โน [น (ที. นิ. ๓.๓๐๙)] ปรํ วเมฺภติ។ โย หิ ตตฺถ ทโกฺข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคเญฺญ อริยวํเส ฐิโต។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน ปิณฺฑปาเตน, อิตรีตรปิณฺฑปาตสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ ปิณฺฑปาตเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนโชฺฌสโนฺน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปโญฺญ ปริภุญฺชติ; ตาย จ ปน อิตรีตรปิณฺฑปาตสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ , โน ปรํ วเมฺภติ។ โย หิ ตตฺถ ทโกฺข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคเญฺญ อริยวํเส ฐิโต។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน เสนาสเนน, อิตรีตรเสนาสนสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ เสนาสนเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ เสนาสนํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ เสนาสนํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนโชฺฌสโนฺน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปโญฺญ ปริภุญฺชติ; ตาย จ ปน อิตรีตรเสนาสนสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, โน ปรํ วเมฺภติ។ โย หิ ตตฺถ ทโกฺข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคเญฺญ อริยวํเส ฐิโต។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ภาวนาราโม โหติ ภาวนารโต, ปหานาราโม โหติ ปหานรโต; ตาย จ ปน ภาวนารามตาย ภาวนารติยา ปหานารามตาย ปหานรติยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, โน ปรํ วเมฺภติ។ โย หิ ตตฺถ ทโกฺข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โป

ราเณ อคฺคเญฺญ อริยวํเส ฐิโตฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อริยวํสา อคฺคญฺญา รตฺตญฺญา วํสญฺญา โปราณา อสํกิณฺณา อสํกิณฺณปุพฺพา, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐา สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

‘‘อิเมหิ จ ปน, ภิกฺขเว, จตูหิ อริยวํเสหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย วิหรติ เสฺวว อรตึ สหติ, น ตํ อรติ สหติ; ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย วิหรติ เสฺวว อรตึ สหติ, น ตํ อรติ สหติ; อุตฺตราย เจปิ ทิสาย วิหรติ เสฺวว อรตึ สหติ, น ตํ อรติ สหติ; ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย วิหรติ เสฺวว อรตึ สหติ, น ตํ อรติ สหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อรติรติสโห หิ, ภิกฺขเว, ธีโร’’ติฯ

‘‘นารติ สหติ ธีรํ [วีรํ (สี.)], นารติ ธีรํ สหติ;
ธีโรว อรตึ สหติ, ธีโร หิ อรติสฺสโหฯ

‘‘สพฺพกมฺมวิหายีนํ , ปนุณฺณํ [ปณุนฺนํ (?)] โก นิวารเย;
เนกฺขํ ชมฺโพนทเสฺสว, โก ตํ นินฺทิตุมรหติ;
เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ, พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโต’’ติฯ อฏฺฐมํ;

๙. ธมฺมปทสุตฺตํ

๒๙. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ธมฺมปทานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสํกิณฺณานิ อสํกิณฺณปุพฺพานิ, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อนภิชฺฌา, ภิกฺขเว, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

‘‘อพฺยาปาโท, ภิกฺขเว, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

‘‘สมฺมาสติ , ภิกฺขเว, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

‘‘สมฺมาสมาธิ, ภิกฺขเว, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ธมฺมปทานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสํกิณฺณานิ อสํกิณฺณปุพฺพานิ, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหี’’ติฯ

‘‘อนภิชฺฌาลุ วิหเรยฺย, อพฺยาปนฺเนน เจตสา;
สโต เอกคฺคจิตฺตสฺส [เอกคฺคจิตฺตายํ (ก.)], อชฺฌตฺตํ สุสมาหิโต’’ติฯ นวมํ;

๑๐. ปริพฺพาชกสุตฺตํ

๓๐. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ปริพฺพาชกา สิปฺปินิกาตีเร [สปฺปินิยา ตีเร (สี. ปี.), สิปฺปินิยา ตีเร (สฺยา. กํ.), สิปฺปินิยา นทิยา ตีเร (ก.)] ปริพฺพาชการาเม ปฏิวสนฺติ, เสยฺยถิทํ อนฺนภาโร วรธโร สกุลุทายี จ ปริพฺพาชโก อเญฺญ จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ปริพฺพาชกาฯ อถ โข ภควา

สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน สิปฺปินิกาตีรํ ปริพฺพาชการาโม เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาริมานิ, ปริพฺพาชกา, ธมฺมปทานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสํกิณฺณานิ อสํกิณฺณปุพฺพานิ, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อนภิชฺฌา, ปริพฺพาชกา, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อพฺยาปาโท, ปริพฺพาชกา, ธมฺมปทํ…เป.… สมฺมาสติ, ปริพฺพาชกา, ธมฺมปทํ…เป.… สมฺมาสมาธิ, ปริพฺพาชกา, ธมฺมปทํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกียติ น สํกียิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อิมานิ โข , ปริพฺพาชกา, จตฺตาริ ธมฺมปทานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสํกิณฺณานิ อสํกิณฺณปุพฺพานิ, น สํกียนฺติ น สํกียิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, เอวํ วเทยฺย – ‘อหเมตํ อนภิชฺฌํ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย อภิชฺฌาลุํ กาเมสุ ติพฺพสาราคํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสามี’ติ, ตมหํ ตตฺถ เอวํ วเทยฺยํ – ‘เอตุ วทตุ พฺยาหรตุ ปสฺสามิสฺสานุภาว’นฺติฯ โส วต, ปริพฺพาชกา, อนภิชฺฌํ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย อภิชฺฌาลุํ กาเมสุ ติพฺพสาราคํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, เอวํ วเทยฺย – ‘อหเมตํ อพฺยาปาทํ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย พฺยาปนฺนจิตฺตํ ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺปํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสามี’ติ, ตมหํ ตตฺถ เอวํ วเทยฺยํ – ‘เอตุ วทตุ พฺยาหรตุ ปสฺสามิสฺสานุภาว’นฺติฯ โส วต, ปริพฺพาชกา, อพฺยาปาทํ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย พฺยาปนฺนจิตฺตํ ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺปํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, เอวํ วเทยฺย – ‘อหเมตํ สมฺมาสตึ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย มุฏฺฐสฺสตึ อสมฺปชานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสามี’ติ, ตมหํ ตตฺถ เอวํ วเทยฺยํ – ‘เอตุ วทตุ พฺยาหรตุ ปสฺสามิสฺสานุภาว’นฺติฯ โส วต, ปริพฺพาชกา, สมฺมาสตึ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย มุฏฺฐสฺสตึ อสมฺปชานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, เอวํ วเทยฺย – ‘อหเมตํ สมฺมาสมาธึ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย อสมาหิตํ วิพฺภนฺตจิตฺตํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสามี’ติ, ตมหํ ตตฺถ เอวํ วเทยฺยํ – ‘เอตุ วทตุ พฺยาหรตุ ปสฺสามิสฺสานุภาว’นฺติฯ โส วต, ปริพฺพาชกา, สมฺมาสมาธึ ธมฺมปทํ ปจฺจกฺขาย อสมาหิตํ วิพฺภนฺตจิตฺตํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปญฺญาเปสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, อิมานิ จตฺตาริ ธมฺมปทานิ ครหิตพฺพํ ปฏิโกฺกสิตพฺพํ มเญฺญยฺย, ตสฺส ทิเฏฺฐว ธเมฺม จตฺตาโร สหธมฺมิกา วาทานุปาตา คารยฺหา ฐานา [วาทานุวาทา คารยฺหํ ฐานํ (ม. นิ. ๓.๘)] อาคจฺฉนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อนภิชฺฌํ เจ ภวํ ธมฺมปทํ ครหติ ปฏิโกฺกสติ, เย จ หิ [เย จ (ม. นิ. ๓.๑๔๒-๑๔๓)] อภิชฺฌาลู กาเมสุ ติพฺพสาราคา สมณพฺราหฺมณา เต โภโต ปุชฺชา เต โภโต ปาสํสาฯ อพฺยาปาทํ เจ ภวํ ธมฺมปทํ ครหติ ปฏิโกฺกสติ, เย จ หิ พฺยาปนฺนจิตฺตา ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺปา สมณพฺราหฺมณา เต โภโต ปุชฺชา เต โภโต ปาสํสาฯ สมฺมาสตึ เจ ภวํ ธมฺมปทํ ครหติ ปฏิโกฺกสติ, เย จ หิ มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา สมณพฺราหฺมณา เต

โภโต ปุชฺชา เต โภโต ปาสํสาฯ สมฺมาสมาธึ เจ ภวํ ธมฺมปทํ ครหติ ปฏิโกฺกสติ, เย จ หิ อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา สมณพฺราหฺมณา เต โภโต ปุชฺชา เต โภโต ปาสํสาฯ

‘‘โย โข, ปริพฺพาชกา, อิมานิ จตฺตาริ ธมฺมปทานิ ครหิตพฺพํ ปฏิโกฺกสิตพฺพํ มเญฺญยฺย, ตสฺส ทิเฎฺฐว ธเมฺม อิเม จตฺตาโร สหธมฺมิกา วาทานุปาตา คารยฺหา ฐานา อาคจฺฉนฺติ ฯ เยปิ เต ปริพฺพาชกา อเหสุํ อุกฺกลา วสฺสภญฺญา [วสฺสภิญฺญา (ก.) สํ. นิ. ๓.๖๒ ปสฺสิตพฺพํ] อเหตุกวาทา อกิริยวาทา นตฺถิกวาทา, เตปิ อิมานิ จตฺตาริ ธมฺมปทานิ น ครหิตพฺพํ น ปฏิโกฺกสิตพฺพํ อมญฺญิํสุฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นินฺทาพฺยาโรสนอุปารมฺภภยา’’ติ [อุปวาทภยาติ (ก.) ม. นิ. ๓.๑๕๐; สํ. นิ. ๓.๖๒ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ

‘‘อพฺยาปโนฺน สทา สโต, อชฺฌตฺตํ สุสมาหิโต;
อภิชฺฌาวินเย สิกฺขํ, อปฺปมโตฺตติ วุจฺจตี’’ติฯ ทสมํ;

อุรุเวลวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว อุรุเวลา โลโก กาฬโก [โกฬิโก (ก.)], พฺรหฺมจริเยน ปญฺจมํ;
กุหํ สนฺตุฎฺฐิ วํโส จ, ธมฺมปทํ ปริพฺพาชเกน จาติฯ

๔. จกฺกวคฺโค

๑. จกฺกสุตฺตํ

๓๑. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, จกฺกานิ, เยหิ สมนฺนาคตานํ เทวมนุสฺสานํ จตุจกฺกํ วตฺตติ, เยหิ สมนฺนาคตา เทวมนุสฺสา นจิรเสฺสว มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณนฺติ โภเคสุฯ กตมานิ จตฺตาริ? ปติรูปเทสวาโส, สปฺปุริสาวสฺสโย [สปฺปุริสูปสฺสโย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], อตฺตสมฺมาปณิธิ, ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ จกฺกานิ, เยหิ สมนฺนาคตานํ เทวมนุสฺสานํ จตุจกฺกํ วตฺตติ, เยหิ สมนฺนาคตา เทวมนุสฺสา นจิรเสฺสว มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณนฺติ โภเคสู”ติฯ

“ปติรูเป วเส เทเส, อริยมิตฺตกโร สิยา;
สมฺมาปณิธิสมฺปนฺโน, ปุพฺเพ ปุญฺญกโต นโร;
ธญฺญํ ธนํ ยโส กิตฺติ, สุขเญฺจตํธิวตฺตตี”ติฯ ปฐมํ;

๒. สงฺคหสุตฺตํ

๓๒. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สงฺคหวตฺถูนิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทานํ, เปยฺยวชฺชํ, อตฺถจริยา, สมานตฺตตา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สงฺคหวตฺถูนี”ติฯ

“ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ [สงฺคเห (อฏฺฐกถายํ ปาฐนฺตรํ) ที. นิ. ๓.๒๗๓ ปสฺสิตพฺพํ], อตฺถจริยา จ ยา อิธ;
สมานตฺตตา จ ธเมฺมสุ, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ;
เอเต โข สงฺคหา โลเก, รถสฺสาณีว ยายโตฯ

“เอเต จ สงฺคหา นาสฺสุ, น มาตา ปุตฺตการณา;
ลเภถ มานํ ปูชํ วา, ปิตา วา ปุตฺตการณาฯ

“ยสฺมา จ สงฺคหา [สงฺคเห (อฏฺฐกถายํ ปาฐนฺตรํ) ที. นิ. ๓.๒๗๓ ปสฺสิตพฺพํ] เอเต, สมเวกฺขนฺติ ปณฺฑิตา;
ตสฺมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ, ปาสํสา จ ภวนฺติ เต”ติฯ ทุติยํ;

๓. สีหสุตฺตํ

๓๓. “สีโห , ภิกฺขเว, มิคราชา สายนฺหสมยํ อาสยา นิกฺขมติฯ อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชมฺภติฯ วิชมฺภิตฺวา สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกติฯ สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทติฯ ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา โคจราย ปกฺกมติฯ เย โข ปน เต, ภิกฺขเว, ติรจฺฉานคตา ปาณา สีหสฺส มิครโญฺญ นทโต สทฺทํ สุณนฺติ, เต เยภุเยฺยน ภยํ สํเวคํ สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติฯ พิลํ พิลาสยา ปวิสนฺติ, ทกํ ทกาสยา [อุทกํ อุทกาสยา (ก.) สํ. นิ. ๓.๗๘; ปฏิ. ม. อฏฺฐ. ๑.๑.๓๗ ปสฺสิตพฺพํ] ปวิสนฺติ, วนํ วนาสยา ปวิสนฺติ, อากาสํ ปกฺขิโน ภชนฺติ ฯ เยปิ เต, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาคา คามนิคมราชธานีสุ ทเฬฺหหิ วรเตฺตหิ พนฺธเนหิ พทฺธา, เตปิ ตานิ พนฺธนานิ สญฺฉินฺทิตฺวา สมฺปทาเลตฺวา ภีตา มุตฺตกรีสํ จชมานา เยน วา เตน วา ปลายนฺติฯ

เอวํ มหิทฺธิโก โข, ภิกฺขเว, สีโห มิคราชา ติรจฺฉานคตานํ ปาณานํ, เอวํ มเหสกฺโข เอวํ มหานุภาโวฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยทา ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โส ธมฺมํ เทเสติ – ‘อิติ สกฺกาโย, อิติ สกฺกายสมุทโย, อิติ สกฺกายนิโรโธ [สกฺกายสฺส อตฺถงฺคโม (อฎฺฐ., สํ. นิ. ๓.๗๘) ‘‘สกฺกายนิโรธคามินี’’ติ ปจฺฉิมปทํ ปน ปสฺสิตพฺพํ], อิติ สกฺกายนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติฯ เยปิ เต, ภิกฺขเว, เทวา ทีฆายุกา วณฺณวนฺโต สุขพหุลา อุจฺจสุ วิมาเนสุ จิรฏฺฐิติกา, เตปิ ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนํ สุตฺวา เยภุยฺเยน ภยํ สํเวคํ สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ – ‘อนิจฺจา วต กิร, โภ, มยํ สมานา นิจฺจมฺหาติ อมญฺญิมฺห; อทฺธุวา วต กิร, โภ, มยํ สมานา ธุวมฺหาติ อมญฺญิมฺห; อสสฺสตา วต กิร, โภ, มยํ สมานา สสฺสตมฺหาติ อมญฺญิมฺหฯ มยํ กิร, โภ, อนิจฺจา อทฺธุวา อสสฺสตา สกฺกายปริยาปนฺนา’ติฯ เอวํ มหิทฺธิโก โข, ภิกฺขเว, ตถาคโต สเทวกสฺส โลกสฺส, เอวํ มเหสกฺโข เอวํ มหานุภาโว’’ติฯ

‘‘ยทา พุทฺโธ อภิญฺญาย, ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยี;
สเทวกสฺส โลกสฺส, สตฺถา อปฺปฏิปุคฺคโลฯ

‘‘สกฺกายญฺจ นิโรธญฺจ, สกฺกายสฺส จ สมฺภวํ;
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ, ทุกฺขูปสมคามินํฯ

‘‘เยปิ ทีฆายุกา เทวา, วณฺณวนฺโต ยสสฺสิโน;
ภีตา สนฺตาสมาปาทุํ, สีหเสฺสว’ตเรมิคาฯ

‘‘อวีติวตฺตา สกฺกายํ, อนิจฺจา กิร โภ มยํ;
สุตฺวา อรหโต วากฺยํ, วิปฺปมุตฺตสฺส ตาทิโน’’ติ [สํ. นิ. ๓.๗๘]ฯ ตติยํ;

๔. อคฺคปฺปสาทสุตฺตํ

๓๔. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อคฺคปฺปสาทาฯ กตเม จตฺตาโร? ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา [ทิปทา (สี. ปี.) อ. นิ. ๕.๓๒; อิติวุ. ๙๐] วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญินาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เย, ภิกฺขเว, พุทฺเธ ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนาฯ อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติฯ

‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, ธมฺมา สงฺขตา, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ เย, ภิกฺขเว, อริเย อฎฺฐงฺคิเก มคฺเค ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนาฯ อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติฯ

‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ มทนิมฺมทโน ปิปาสวินโย อาลยสมุคฺฆาโต วฏฺฏุปจฺเฉโท ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ เย, ภิกฺขเว, วิราเค ธมฺเม ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนาฯ อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติฯ

“ยาวตา , ภิกฺขเว, สงฺฆา วา คณา วา, ตถาคตสาวกสโงฺฆ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสโงฺฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ เย , ภิกฺขเว, สเงฺฆ ปสนฺนา , อเคฺค เต ปสนฺนาฯ อเคฺค โข ปน ปสนฺนานํ อโคฺค วิปาโก โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อคฺคปฺปสาทา”ติฯ

“อคฺคโต เว ปสนฺนานํ, อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ;
อเคฺค พุเทฺธ ปสนฺนานํ, ทกฺขิเณยฺเย อนุตฺตเรฯ

“อเคฺค ธเมฺม ปสนฺนานํ, วิราคูปสเม สุเข;
อเคฺค สเงฺฆ ปสนฺนานํ, ปุญฺญกฺเขเตฺต อนุตฺตเรฯ

“อคฺคสฺมิํ ทานํ ททตํ, อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ;
อคฺคํ อายุ จ วโณฺณ จ, ยโส กิตฺติ สุขํ พลํฯ

“อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี, อคฺคธมฺมสมาหิโต;
เทวภูโต มนุโสฺส วา, อคฺคปฺปโตฺต ปโมทตี”ติ [อิติวุ. ๙๐]ฯ จตุตฺถํ;

๕. วสฺสการสุตฺตํ

๓๕. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามโตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“จตูหิ โข มยํ, โภ โคตม, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ มหาปญฺญํ มหาปุริสํ ปญฺญาเปม ฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, โภ โคตม, พหุสฺสุโต โหติ ตสฺส ตเสฺสว สุตชาตสฺส ตสฺส ตเสฺสว โข ปน ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานาติ – ‘อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ, อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ’ติฯ สติมา โข ปน โหติ จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา ยานิ โข ปน ตานิ คหฏฺฐกานิ กิํกรณียานิ, ตตฺถ ทโกฺข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ อิเมหิ โข มยํ, โภ โคตม, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ มหาปญฺญํ มหาปุริสํ ปญฺญาเปมฯ สเจ เม [สเจ ปน เม (สี. ก.), สเจ เม ปน (ปี.)], โภ โคตม, อนุโมทิตพฺพํ อนุโมทตุ เม ภวํ โคตโม; สเจ ปน เม, โภ โคตม, ปฏิโกฺกสิตพฺพํ ปฏิโกฺกสตุ เม ภวํ โคตโม”ติฯ

“เนว โข ตฺยาหํ, พฺราหฺมณ, อนุโมทามิ น ปฏิโกฺกสามิ ฯ จตูหิ โข อหํ, พฺราหฺมณ, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ มหาปญฺญํ มหาปุริสํ ปญฺญาเปมิฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, พฺราหฺมณ, พหุชนหิตาย ปฏิปโนฺน โหติ พหุชนสุขาย; พหุสฺส ชนตา อริเย ญาเย ปติฏฺฐาปิตา, ยทิทํ กลฺยาณธมฺมตา กุสลธมฺมตาฯ โส ยํ วิตกฺกํ อากงฺขติ วิตเกฺกตุํ ตํ วิตกฺกํ วิตเกฺกติ, ยํ วิตกฺกํ นากงฺขติ วิตเกฺกตุํ น ตํ วิตกฺกํ วิตเกฺกติ; ยํ สงฺกปฺปํ อากงฺขติ สงฺกเปฺปตุํ ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกเปฺปติ, ยํ สงฺกปฺปํ นากงฺขติ สงฺกเปฺปตุํ น ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกเปฺปติฯ อิติ เจโตวสิปฺปโตฺต โหติ วิตกฺกปเถฯ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุป

สมฺปชฺช วิหรติฯ เนว โข ตฺยาหํ, พฺราหฺมณ, อนุโมทามิ น ปน ปฏิกฺโกสามิฯ อิเมหิ โข อหํ, พฺราหฺมณ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ มหาปญฺญํ มหาปุริสํ ปญฺญาเปมี’’ติฯ

‘‘อจฺฉริยํ, โภ โคตม, อพฺภุตํ, โภ โคตม! ยาว สุภาสิตํ จิทํ โภตา โคตเมนฯ อิเมหิ จ มยํ, โภ โคตม, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ภวนฺตํ โคตมํ ธาเรม; ภวญฺหิ โคตโม พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย; พหุ เต [พหุสฺส (สฺยา. กํ. ก.)] ชนตา อริเย ญาเย ปติฏฺฐาปิตา, ยทิทํ กลฺยาณธมฺมตา กุสลธมฺมตาฯ ภวญฺหิ โคตโม ยํ วิตกฺกํ อากงฺขติ วิตกฺเกตุํ ตํ วิตกฺกํ วิตกฺเกติ, ยํ วิตกฺกํ นากงฺขติ วิตกฺเกตุํ น ตํ วิตกฺกํ วิตกฺเกติ, ยํ สงฺกปฺปํ อากงฺขติ สงฺกปฺเปตุํ ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติ, ยํ สงฺกปฺปํ นากงฺขติ สงฺกปฺเปตุํ น ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติฯ ภวญฺหิ โคตโม เจโตวสิปฺปตฺโต วิตกฺกปเถฯ ภวญฺหิ โคตโม จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ฯ ภวญฺหิ โคตโม อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ

‘‘อทฺธา โข ตฺยาหํ, พฺราหฺมณ, อาสชฺช อุปนีย วาจา ภาสิตาฯ อปิ จ, ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ – ‘อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย; พหุ เม [พหุสฺส (สฺยา. กํ. ก.)] ชนตา อริเย ญาเย ปติฏฺฐาปิตา, ยทิทํ กลฺยาณธมฺมตา กุสลธมฺมตาฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, ยํ วิตกฺกํ อากงฺขามิ วิตกฺเกตุํ ตํ วิตกฺกํ วิตกฺเกมิ, ยํ วิตกฺกํ นากงฺขามิ วิตกฺเกตุํ น ตํ วิตกฺกํ วิตกฺเกมิ , ยํ สงฺกปฺปํ อากงฺขามิ สงฺกปฺเปตุํ ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปมิ, ยํ สงฺกปฺปํ นากงฺขามิ สงฺกปฺเปตุํ น ตํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปมิฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, เจโตวสิปฺปตฺโต วิตกฺกปเถฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามี’’’ติฯ

‘‘โย เวทิ สพฺพสตฺตานํ, มจฺจุปาสปฺปโมจนํ;
หิตํ เทวมนุสฺสานํ, ญายํ ธมฺมํ ปกาสยิ;
ยํ เว ทิสฺวา จ สุตฺวา จ, ปสีทนฺติ พหู ชนา [ปสีทติ พหุชฺชโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

‘‘มคฺคามคฺคสฺส กุสโล, กตกิจฺโจ อนาสโว;
พุทฺโธ อนฺติมสารีโร [อนฺติมธาริโต (ก.)], ‘‘(มหาปญฺโญ) [( ) สฺยา. โปตฺถเกนตฺถิ] มหาปุริโสติ วุจฺจตี’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. โทณสุตฺตํ

๓๖. เอกํ สมยํ ภควา อนฺตรา จ อุกฺกฏฺฐํ อนฺตรา จ เสตพฺยํ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺโน โหติฯ โทโณปิ สุทํ พฺราหฺมโณ อนฺตรา จ อุกฺกฏฺฐํ อนฺตรา จ เสตพฺยํ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺโน โหติฯ อทฺทสา โข โทโณ พฺราหฺมโณ ภควโต ปาเทสุ จกฺกานิ สหสฺสารานิ สเนมิกานิ สนาภิกานิ สพฺพาการปริปูรานิ; ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! น วติมานิ มนุสฺสภูตสฺส ปทานิ ภวิสฺสนฺตี’’ติ!! อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ อถ โข โทโณ พฺราหฺมโณ ภควโต ปทานิ อนุคจฺฉโนฺต อทฺทส ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสินฺนํ ปาสาทิกํ ปสาทนียํ สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถมนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ สํยตินฺทฺริยํ [ยตินฺทฺริยํ (มหาว. ๒๕๗)] นาคํฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘เทโว โน ภวํ ภวิสฺสตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, เทโว ภวิสฺสามี’’ติฯ ‘‘คนฺธพฺโพ โน ภวํ ภวิสฺสตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, คนฺธพฺโพ ภวิสฺสามี’’ติฯ ‘‘ยกฺโข โน ภวํ ภวิสฺสตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, ยกฺโข ภวิสฺสามี’’ติฯ ‘‘มนุสฺโส โน ภวํ ภวิสฺสตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, มนุสฺโส ภวิสฺสามี’’ติฯ

‘‘‘เทโว โน ภวํ ภวิสฺสตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, เทโว ภวิสฺสามี’ติ วเทสิฯ ‘คนฺธพฺโพ โน ภวํ ภวิสฺสตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, คนฺธพฺโพ ภวิสฺสามี’ติ วเทสิฯ ‘ยกฺโข โน ภวํ ภวิสฺสตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, ยกฺโข ภวิสฺสามี’ติ วเทสิฯ ‘มนุสฺโส โน ภวํ ภวิสฺสตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, มนุสฺโส ภวิสฺสามี’ติ วเทสิฯ อถ โก จรหิ ภวํ ภวิสฺสตี’’ติ?

‘‘เยสํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, อาสวานํ อปฺปหีนตฺตา เทโว ภเวยฺยํ, เต เม อาสวา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ เยสํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, อาสวานํ อปฺปหีนตฺตา คนฺธพฺโพ ภเวยฺยํ… ยกฺโข ภเวยฺยํ… มนุสฺโส ภเวยฺยํ, เต เม อาสวา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุปฺปลํ วา ปทุมํ วา ปุณฺฑรีกํ วา อุทเก ชาตํ อุทเก สํวฑฺฒํ อุทกา อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐติ อนุปลิตฺตํ อุทเกน; เอวเมวํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, โลเก ชาโต โลเก สํวฑฺโฒ โลกํ อภิภุยฺย วิหรามิ อนุปลิตฺโต โลเกนฯ พุทฺโธติ มํ, พฺราหฺมณ, ธาเรหี’’ติฯ

‘‘เยน เทวูปปตฺยสฺส, คนฺธพฺโพ วา วิหงฺคโม;
ยกฺขตฺตํ เยน คจฺเฉยฺยํ, มนุสฺสตฺตญฺจ อพฺพเช;
เต มยฺหํ, อาสวา ขีณา, วิทฺธสฺตา วินฬีกตาฯ

‘‘ปุณฺฑรีกํ ยถา วคฺคุ, โตเยน นุปลิปฺปติ [นุปลิมฺปติ (ก.)];
นุปลิปฺปามิ [นุปลิมฺปามิ (ก.)] โลเกน, ตสฺมา พุทฺโธสฺมิ พฺราหฺมณา’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. อปริหานิยสุตฺตํ

๓๗. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ ปริหานาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลสมฺปนฺโน โหติ, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ, โภชเน มตฺตญฺญู โหติ, ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ; จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุ

สลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ; มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ – ‘เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหิํสูปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหายฯ อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ, อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จา’ติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ; รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ; รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ , ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย, สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวา; รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ ปริหานาย, นิพฺพานเสฺสว สนฺติเกติฯ

“สีเล ปติฏฺฐิโต ภิกฺขุ, อินฺทฺริเยสุ จ สํวุโต;
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญู, ชาคริยํ อนุยุญฺชติฯ

“เอวํ วิหารี อาตาปี, อโหรตฺตมตนฺทิโต;
ภาวยํ กุสลํ ธมฺมํ, โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยาฯ

“อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ, ปมาเท ภยทสฺสิ วา [ภยทสฺสาวี (ก.) ธ. ป. ๓๒ ธมฺมปเทปิ];
อภพฺโพ ปริหานาย, นิพฺพานเสฺสว สนฺติเก”ติฯ สตฺตมํ;

๘. ปติลีนสุตฺตํ

๓๘. “ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ [ปณุนฺนปจฺเจกสจฺโจ (?)], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘สมวยสฏฺฐสโน ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร ปติลีโน’ติ วุจฺจติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ยานิ ตานิ ปุถุสมณพฺราหฺมณานํ ปุถุปจฺเจกสจฺจานิ, เสยฺยถิทํ – สสฺสโต โลโกติ วา, อสสฺสโต โลโกติ วา, อนฺตวา โลโกติ วา, อนนฺตวา โลโกติ วา, ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา, อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา, โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา; สพฺพานิ ตานิ นุณฺณานิ โหนฺติ ปนุณฺณานิ จตฺตานิ วนฺตานิ มุตฺตานิ ปหีนานิ ปฏินิสฺสฏฺฐานิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมวยสฏฺฐสโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กาเมสนา ปหีนา โหติ, ภเวสนา ปหีนา โหติ, พฺรหฺมจริเยสนา ปฏิปฺปสฺสทฺธาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมวยสฏฺฐสโน โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปติลีโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสฺมิมาโน ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปติลีโน โหติฯ ปนุณฺณปเจฺจกสโจฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘สมวยสเฎฺฐสโน ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร ปติลีโน’ติ วุจฺจตี”ติฯ

[อิติวุ. ๕๕ อิติวุตฺตเกปิ] “กาเมสนา ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา สห;
อิติ สจฺจปรามาโส, ทิฎฺฐิฎฺฐานา สมุสฺสยาฯ

[อิติวุ. ๕๕ อิติวุตฺตเกปิ] “สพฺพราควิรตฺตสฺส, ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโน;
เอสนา ปฎินิสฺสฎฺฐา, ทิฎฺฐิฎฺฐานา สมูหตาฯ

“ส เว สโนฺต สโต ภิกฺขุ, ปสฺสโทฺธ อปราชิโต;
มานาภิสมยา พุโทฺธ, ปติลีโนติ วุจฺจตี”ติฯ อฎฺฐมํ;

๙. อุชฺชยสุตฺตํ

๓๙. อถ โข อุชฺชโย พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อุชฺชโย พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ภวมฺปิ โน โคตโม ยญฺญํ วเณฺณตี”ติ ? “น โข อหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ยญฺญํ วเณฺณมิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ยญฺญํ น วเณฺณมิฯ ยถารูเป โข, พฺราหฺมณ, ยเญฺญ คาโว หญฺญนฺติ, อเชฬกา หญฺญนฺติ, กุกฺกุฎสูกรา หญฺญนฺติ, วิวิธา ปาณา สงฺฆาตํ อาปชฺชนฺติ; เอวรูปํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, สารมฺภํ ยญฺญํ น วเณฺณมิฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวรูปญฺหิ, พฺราหฺมณ, สารมฺภํ ยญฺญํ น อุปสงฺกมนฺติ อรหโนฺต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนาฯ

“ยถารูเป จ โข, พฺราหฺมณ, ยเญฺญ เนว คาโว หญฺญนฺติ, น อเชฬกา หญฺญนฺติ, น กุกฺกุฎสูกรา หญฺญนฺติ, น วิวิธา ปาณา สงฺฆาตํ อาปชฺชนฺติ; เอวรูปํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, นิรารมฺภํ ยญฺญํ วเณฺณมิ, ยทิทํ นิจฺจทานํ อนุกุลยญฺญํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวรูปญฺหิ, พฺราหฺมณ, นิรารมฺภํ ยญฺญํ อุปสงฺกมนฺติ อรหโนฺต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา”ติฯ

“อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ, สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬํ ;
มหายญฺญา มหารมฺภา [สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ; นิรคฺคฬํ มหารมฺภา (ปี.) สํ. นิ. ๑.๑๒๐], น เต โหนฺติ มหปฺผลาฯ

“อเชฬกา จ คาโว จ, วิวิธา ยตฺถ หญฺญเร;
น ตํ สมฺมคฺคตา ยญฺญํ, อุปยนฺติ มเหสิโนฯ

“เย จ ยญฺญา นิรารมฺภา, ยชนฺติ อนุกุลํ สทา;
อเชฬกา จ คาโว จ, วิวิธา เนตฺถ หญฺญเร [นาเชฬกา จ คาโว จ, วิวิธา ยตฺถ หญฺญเร (สฺยา. กํ.)];
ตญฺจ สมฺมคฺคตา ยญฺญํ, อุปยนฺติ มเหสิโนฯ

“เอตํ [เอวํ (สฺยา. กํ.)] ยเชถ เมธาวี, เอโส ยโญฺญ มหปฺผโล;
เอตํ [เอวํ (สฺยา. กํ. ก.)] หิ ยชมานสฺส, เสโยฺย โหติ น ปาปิโย;
ยโญฺญ จ วิปุโล โหติ, ปสีทนฺติ จ เทวตา”ติฯ นวมํ;

๑๐. อุทายีสุตฺตํ

๔๐. อถ โข อุทายี [อุทายิ (สพฺพตฺถ)] พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา ...เป.... เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุทายี พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ภวมฺปิ โน โคตโม ยญฺญํ วณฺเณตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ยญฺญํ วณฺเณมิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ยญฺญํ น วณฺเณมิฯ ยถารูเป โข, พฺราหฺมณ, ยญฺเญ คาโว หญฺญนฺติ, อเชฬกา หญฺญนฺติ, กุกฺกุฏสูกรา หญฺญนฺติ, วิวิธา ปาณา สงฺฆาตํ อาปชฺชนฺติ; เอวรูปํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, สารมฺภํ ยญฺญํ น วณฺเณมิฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวรูปญฺหิ, พฺราหฺมณ, สารมฺภํ ยญฺญํ น อุปสงฺกมนฺติ อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนาฯ

‘‘ยถารูเป จ โข, พฺราหฺมณ, ยญฺเญ เนว คาโว หญฺญนฺติ, น อเชฬกา หญฺญนฺติ, น กุกฺกุฏสูกรา หญฺญนฺติ, น วิวิธา ปาณา สงฺฆาตํ อาปชฺชนฺติ; เอวรูปํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, นิรารมฺภํ ยญฺญํ วณฺเณมิ , ยทิทํ นิจฺจทานํ อนุกุลยญฺญํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? เอวรูปญฺหิ, พฺราหฺมณ, นิรารมฺภํ ยญฺญํ อุปสงฺกมนฺติ อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา’’ติฯ

‘‘อภิสงฺขตํ นิรารมฺภํ, ยญฺญํ กาเลน กปฺปิยํ;
ตาทิสํ อุปสํยนฺติ, สญฺญตา พฺรหฺมจาริโยฯ

‘‘วิวฏจฺฉทา [วิวตฺตจฺฉทา (สี. ปี.), วิวฏฺฏจฺฉทา (ก.)] เย โลเก, วีติวตฺตา กุลํ คตึ;
ยญฺญเมตํ ปสํสนฺติ, พุทฺธา ยญฺญสฺส [ปุญฺญสฺส (สฺยา. กํ. ปี.)] โกวิทาฯ

‘‘ยญฺเญ วา ยทิ วา สทฺเธ, หพฺยํ [หวฺยํ (สี. ปี.), หุญฺญํ (สฺยา. กํ.)] กตฺวา ยถารหํ;
ปสนฺนจิตฺโต ยชติ [ปสนฺนจิตฺตา ยชนฺติ (ก.)], สุเขตฺเต พฺรหฺมจาริสุฯ

‘‘สุหุตํ สุยิฏฺฐํ สุปฺปตฺตํ [สมฺปตฺตํ (สฺยา. กํ. ก.)], ทกฺขิเณยฺเยสุ ยํ กตํ;
ยโญฺญ จ วิปุโล โหติ, ปสีทนฺติ จ เทวตาฯ

‘‘เอวํ [เอตํ (ก.) อ. นิ. ๖.๓๗] ยชิตฺวา เมธาวี, สทฺโธ มุตฺเตน เจตสา;
อพฺยาพชฺฌํ สุขํ โลกํ, ปณฺฑิโต อุปปชฺชตี’’ติฯ ทสมํ;

จกฺกวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จโกฺก สงฺคโห สีโห, ปสาโท วสฺสการิน ปญฺจมํ;
โทโณ อปริหานิโย ปติลีโน, อุชฺชโย อุทายินา เต ทสาติฯ

๕. โรหิตสฺสวโคฺค

๑. สมาธิภาวนาสุตฺตํ

๔๑. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนาฯ กตมา จตโสฺส? อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตติ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ญาณทสฺสนปฺปฏิลาภาย สํวตฺตติ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา สติสมฺปชญฺญาย สํวตฺตติ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ญาณทสฺสนปฺปฏิลาภาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาโลกสญฺญํ มนสิ กโรติ, ทิวาสญฺญํ อธิฏฺฐาติ – ยถา ทิวา ตถา รตฺติํ, ยถา รตฺติํ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนเทฺธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ญาณทสฺสนปฺปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา สติสมฺปชญฺญาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; วิทิตา สญฺญา…เป.… วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา สติสมฺปชญฺญาย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขเนฺธสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรติ – ‘อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม [อตฺถคโม (สี. ปี.)]; อิติ เวทนา, อิติ เวทนาย สมุทโย, อิติ เวทนาย อตฺถงฺคโม; อิติ สญฺญา, อิติ สญฺญาย สมุทโย, อิติ สญฺญาย อตฺถงฺคโม; อิติ สงฺขารา, อิติ สงฺขารานํ สมุทโย, อิติ สงฺขารานํ อตฺถงฺคโม; อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส สมาธิภาวนาฯ อิทญฺจ ปน เมตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ ปารายเน ปุณฺณกปเญฺห –

‘‘สงฺขาย โลกสฺมิ ปโรปรานิ,
ยสฺสิญฺชิตํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก;
สโนฺต วิธูโม อนีโฆ นิราโส,
อตาริ โส ชาติชรนฺติ พฺรูมี’’ติ [สุ. นิ. ๑๐๕๔; จูฬนิ. ปุณฺณกมาณวปุจฺฉา ๗๓]ฯ
ปฐมํ;

๒. ปญฺหพฺยากรณสุตฺตํ

๔๒. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ปญฺหพฺยากรณานิ [ปญฺหาพฺยากรณานิ (ก.)]ฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปโญฺห เอกํสพฺยากรณีโย; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปโญฺห วิภชฺชพฺยากรณีโย;

อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปโญฺห ปฏิปุจฺฉาพฺยากรณีโย; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ปโญฺห ฐปนีโยฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ปญฺหพฺยากรณานี''ติฯ

''เอกํสวจนํ เอกํ, วิภชฺชวจนาปรํ;
ตติยํ ปฏิปุจฺเฉยฺย, จตุตฺถํ ปน ฐาปเยฯ

''โย จ เตสํ [เนสํ (สี. สฺยา. กํ.)] ตตฺถ ตตฺถ, ชานาติ อนุธมฺมตํ;
จตุปญฺหสฺส กุสโล, อาหุ ภิกฺขุํ ตถาวิธํฯ

''ทุราสโท ทุปฺปสโห, คมฺภีโร ทุปฺปธํสิโย;
อโถ อตฺเถ อนตฺเถ จ, อุภยสฺส โหติ โกวิโท [อุภยตฺถสฺส โกวิโท (สฺยา. กํ.)]ฯ

''อนตฺถํ ปริวชฺเชติ, อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺฑิโต;
อตฺถาภิสมยา ธีโร, ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตี''ติฯ ทุติยํ;

๓. ปฐมโกธครุสุตฺตํ

๔๓. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? โกธครุ น สทฺธมฺมครุ, มกฺขครุ น สทฺธมฺมครุ, ลาภครุ น สทฺธมฺมครุ, สกฺการครุ น สทฺธมฺมครุฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ

''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? สทฺธมฺมครุ น โกธครุ, สทฺธมฺมครุ น มกฺขครุ, สทฺธมฺมครุ น ลาภครุ , สทฺธมฺมครุ น สกฺการครุฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ

''โกธมกฺขครู ภิกฺขู, ลาภสกฺการคารวา;
น เต ธมฺเม วิรูหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเตฯ

''เย จ สทฺธมฺมครุโน, วิหํสุ วิหรนฺติ จ;
เต เว ธมฺเม วิรูหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต''ติฯ ตติยํ;

๔. ทุติยโกธครุสุตฺตํ

๔๔. ''จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อสทฺธมฺมาฯ กตเม จตฺตาโร? โกธครุตา น สทฺธมฺมครุตา, มกฺขครุตา น สทฺธมฺมครุตา, ลาภครุตา น สทฺธมฺมครุตา, สกฺการครุตา น สทฺธมฺมครุตาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อสทฺธมฺมาฯ

''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สทฺธมฺมาฯ กตเม จตฺตาโร? สทฺธมฺมครุตา น โกธครุตา, สทฺธมฺมครุตา น มกฺขครุตา, สทฺธมฺมครุตา น ลาภครุตา, สทฺธมฺมครุตา น สกฺการครุตาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สทฺธมฺมา''ติฯ

''โกธมกฺขครุ ภิกฺขุ, ลาภสกฺการคารโว;
สุเขตฺเต ปูติพีชํว, สทฺธมฺเม น วิรูหติฯ

''เย จ สทฺธมฺมครุโน, วิหํสุ วิหรนฺติ จ;

เต เว ธเมฺม วิรูหนฺติ, เสฺนหานฺวยมิโวสธา’’ติ [เสฺนหมนฺวายมิโวสธาติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ จตุตฺถํ;

๕. โรหิตสฺสสุตฺตํ

๔๕. เอกํ สมยํ ภควา [สํ. นิ. ๑.๑๐๗] สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข โรหิตโสฺส เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข โรหิตโสฺส เทวปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ยตฺถ นุ โข, ภนฺเต, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, สกฺกา นุ โข โส, ภนฺเต, คมเนน โลกสฺส อนฺโต ญาตุํ วา ทฏฺฐุํ วา ปาปุณิตุํ วา’’ติ? ‘‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี’’ติฯ

‘‘อจฺฉริยํ , ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาว สุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา – ‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี’’’ติฯ

‘‘ภูตปุพฺพาหํ, ภนฺเต, โรหิตโสฺส นาม อิสิ อโหสิํ โภชปุโตฺต อิทฺธิมา เวหาสงฺคโมฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูโป ชโว อโหสิ, เสยฺยถาปิ นาม ทฬฺหธมฺมา [ทฬฺหธโมฺม, อ. นิ. ๙.๓๘; ม. นิ. ๑.๑๖๑ (สพฺพตฺถ) ฎีกา จ โมคฺคลฺลานพฺยากรณํ จ โอโลเกตพฺพํ] ธนุคฺคโห สิกฺขิโต กตหโตฺถ กตูปาสโน ลหุเกน อสเนน อปฺปกสิเรน ติริยํ ตาลจฺฉายํ อติปาเตยฺยฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูโป ปทวีติหาโร อโหสิ, เสยฺยถาปิ นาม ปุรตฺถิมา สมุทฺทา ปจฺฉิโม สมุโทฺทฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูเปน ชเวน สมนฺนาคตสฺส เอวรูเปน จ ปทวีติหาเรน เอวรูปํ อิจฺฉาคตํ อุปฺปชฺชิ – ‘อหํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ปาปุณิสฺสามี’ติฯ โส โข อหํ, ภนฺเต, อญฺญเตฺรว อสิตปีตขายิตสายิตา อญฺญตฺร อุจฺจารปสฺสาวกมฺมา อญฺญตฺร นิทฺทากิลมถปฏิวิโนทนา วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตํ คนฺตฺวา อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ อนฺตราเยว กาลงฺกโตฯ

‘‘อจฺฉริยํ, ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาว สุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา – ‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี’’’ติฯ

‘‘‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺย’นฺติ วทามิฯ น จาหํ, อาวุโส, อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิฯ อปิ จาหํ, อาวุโส, อิมสฺมิํเยว พฺยามมเตฺต กเฬวเร [กเฬพเร (สี. ปี.)] สสญฺญิมฺหิ สมนเก โลกญฺจ ปญฺญาเปมิ โลกสมุทยญฺจ โลกนิโรธญฺจ โลกนิโรธคามินิญฺจ ปฏิปท’’นฺติฯ

‘‘คมเนน น ปตฺตโพฺพ, โลกสฺสโนฺต กุทาจนํ;
น จ อปฺปตฺวา โลกนฺตํ, ทุกฺขา อตฺถิ ปโมจนํฯ

‘‘ตสฺมา หเว โลกวิทู สุเมโธ,

โลกนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย;
โลกสฺส อนฺตํ สมิตาวิ ญตฺวา,
นาสีสตี [นาสึสตี (สี.)] โลกมิมํ ปรญฺจา''ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทุติยโรหิตสฺสสุตฺตํ

๔๖. อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ''อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ โรหิตโสฺส เทวปุโตฺต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข , ภิกฺขเว, โรหิตโสฺส เทวปุโตฺต มํ เอตทโวจ – 'ยตฺถ นุ โข, ภเนฺต [สํ. นิ. ๑.๑๐๗], น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, สกฺกา นุ โข โส, ภเนฺต, คมเนน โลกสฺส อโนฺต ญาตุํ วา ทฎฺฐุํ วา ปาปุณิตุํ วา'ติ? เอวํ วุเตฺต อหํ, ภิกฺขเว, โรหิตสฺสํ เทวปุตฺตํ เอตทโวจํ – 'ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฎฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี'ติฯ เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, โรหิตโสฺส เทวปุโตฺต มํ เอตทโวจ – 'อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! ยาว สุภาสิตมิทํ, ภเนฺต, ภควตา – ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฎฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามิ'''ฯ

''ภูตปุพฺพาหํ, ภเนฺต, โรหิตโสฺส นาม อิสิ อโหสึ โภชปุโตฺต อิทฺธิมา เวหาสงฺคโมฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอวรูโป ชโว อโหสิ, เสยฺยถาปิ นาม ทฬฺหธมฺมา ธนุคฺคโห สิกฺขิโต กตหโตฺถ กตูปาสโน ลหุเกน อสเนน อปฺปกสิเรน ติริยํ ตาลจฺฉายํ อติปาเตยฺย ฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอวรูโป ปทวีติหาโร อโหสิ, เสยฺยถาปิ นาม ปุรตฺถิมา สมุทฺทา ปจฺฉิโม สมุโทฺทฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอวรูเปน ชเวน สมนฺนาคตสฺส เอวรูเปน จ ปทวีติหาเรน เอวรูปํ อิจฺฉาคตํ อุปฺปชฺชิ – อหํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ปาปุณิสฺสามี''ติฯ โส โข อหํ, ภเนฺต, อญฺญเตฺรว อสิตปีตขายิตสายิตา อญฺญตฺร อุจฺจารปสฺสาวกมฺมา อญฺญตฺร นิทฺทากิลมถปฎิวิโนทนา วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตํ คนฺตฺวา อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ อนฺตราเยว กาลงฺกโตฯ

''อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! ยาว สุภาสิตมิทํ, ภเนฺต, ภควตา – 'ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฎฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี'''ติฯ เอวํ วุเตฺต อหํ, ภิกฺขเว, โรหิตสฺสํ เทวปุตฺตํ เอตทโวจํ –

'''ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ, ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฎฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี'ติฯ น จาหํ, อาวุโส, อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ อปิ จาหํ, อาวุโส, อิมสฺมิํเยว พฺยามมเตฺต กเฬวเร สสญฺญิมฺหิ สมนเก โลกญฺจ ปญฺญาเปมิ โลกสมุทยญฺจ โลกนิโรธญฺจ โลกนิโรธคามินิญฺจ ปฎิปท''นฺติฯ

''คมเนน น ปตฺตโพฺพ, โลกสฺสโนฺต กุทาจนํ;
น จ อปฺปตฺวา โลกนฺตํ, ทุกฺขา อตฺถิ ปโมจนํฯ

''ตสฺมา หเว โลกวิทู สุเมโธ,
โลกนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย;
โลกสฺส อนฺตํ สมิตาวิ ญตฺวา,
นาสีสตี โลกมิมํ ปรญฺจา''ติฯ ฉฎฺฐํ;

๗. สุวิทูรสุตฺตํ

๔๗. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สุวิทูรวิทูรานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? นภญฺจ , ภิกฺขเว, ปถวี จ; อิทํ ปฐมํ สุวิทูรวิทูเรฯ โอริมญฺจ, ภิกฺขเว, ตีรํ สมุทฺทสฺส ปาริมญฺจ; อิทํ ทุติยํ สุวิทูรวิทูเรฯ ยโต จ, ภิกฺขเว, เวโรจโน อพฺภุเทติ ยตฺถ จ อตฺถเมติ [อตฺถงฺคเมติ (สฺยา.), เวติ (ก.)]; อิทํ ตติยํ สุวิทูรวิทูเรฯ สตญฺจ, ภิกฺขเว, ธโมฺม อสตญฺจ ธโมฺม; อิทํ จตุตฺถํ สุวิทูรวิทูเรฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สุวิทูรวิทูรานี’’ติฯ

[ชา. ๒.๒๑.๔๑๔, ๔๔๘] ‘‘นภญฺจ ทูเร ปถวี จ ทูเร,
ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร;
ยโต จ เวโรจโน อพฺภุเทติ,
ปภงฺกโร ยตฺถ จ อตฺถเมติ;
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ,
สตญฺจ ธมฺมํ อสตญฺจ ธมฺมํฯ

‘‘อพฺยายิโก โหติ สตํ สมาคโม,
ยาวาปิ [ยาวมฺปิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ติฏฺฐยฺย ตเถว โหติ;
ขิปฺปญฺหิ เวติ อสตํ สมาคโม,
ตสฺมา สตํ ธโมฺม อสพฺภิ อารกา’’ติฯ สตฺตมํ;

๘. วิสาขสุตฺตํ

๔๘. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา วิสาโข ปญฺจาลปุตฺโต [ปญฺจาลิปุตฺโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อุปฏฺฐานสาลายํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติ, โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา ปริยาปนฺนาย อนิสฺสิตายฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

‘‘โก นุ โข, ภิกฺขเว, อุปฏฺฐานสาลายํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติ โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา ปริยาปนฺนาย อนิสฺสิตายา’’ติ ? ‘‘อายสฺมา, ภเนฺต, วิสาโข ปญฺจาลปุตฺโต อุปฏฺฐานสาลายํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติ โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา ปริยาปนฺนาย อนิสฺสิตายา’’ติฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ วิสาขํ ปญฺจาลปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ สาธุ, วิสาข! สาธุ โข ตฺวํ, วิสาข, ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุเตฺตเชสิ สมฺปหํเสสิ โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา ปริยาปนฺนาย อนิสฺสิตายาติฯ

‘‘นาภาสมานํ ชานนฺติ, มิสฺสํ พาเลหิ ปณฺฑิตํ;
ภาสมานญฺจ ชานนฺติ, เทเสนฺตํ อมตํ ปทํฯ

‘‘ภาสเย โชตเย ธมฺมํ, ปคฺคเณฺห อิสินํ ธชํ;
สุภาสิตทฺธชา อิสโย, ธโมฺม หิ อิสินํ ธโช’’ติฯ อฏฺฐมํ;

๙. วิปลฺลาสสุตฺตํ

๔๙. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, สญฺญาวิปลฺลาสา จิตฺตวิปลฺลาสา ทิฏฺฐิวิปลฺลาสา ฯ กตเม จตฺตาโร? อนิจฺเจ, ภิกฺขเว, นิจฺจนฺติ สญฺญาวิปลฺลาโส จิตฺตวิปลฺลาโส ทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; ทุกฺเข, ภิกฺขเว, สุขนฺติ สญฺญาวิปลฺลาโส จิตฺตวิปลฺลาโส ทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; อนตฺตนิ, ภิกฺขเว, อตฺตาติ สญฺญาวิปลฺลาโส จิตฺตวิปลฺลาโส ทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; อสุเภ, ภิกฺขเว, สุภนฺติ สญฺญาวิปลฺลาโส จิตฺตวิปลฺลาโส ทิฏฺฐิวิปลฺลาโสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สญฺญาวิปลฺลาสา จิตฺตวิปลฺลาสา ทิฏฺฐิวิปลฺลาสาฯ

‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, นสญฺญาวิปลฺลาสา นจิตฺตวิปลฺลาสา นทิฏฺฐิวิปลฺลาสาฯ กตเม จตฺตาโร? อนิจฺเจ, ภิกฺขเว, อนิจฺจนฺติ นสญฺญาวิปลฺลาโส นจิตฺตวิปลฺลาโส นทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; ทุกฺเข, ภิกฺขเว, ทุกฺขนฺติ นสญฺญาวิปลฺลาโส นจิตฺตวิปลฺลาโส นทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; อนตฺตนิ, ภิกฺขเว, อนตฺตาติ นสญฺญาวิปลฺลาโส นจิตฺตวิปลฺลาโส นทิฏฺฐิวิปลฺลาโส; อสุเภ, ภิกฺขเว, อสุภนฺติ นสญฺญาวิปลฺลาโส นจิตฺตวิปลฺลาโส นทิฏฺฐิวิปลฺลาโส ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร นสญฺญาวิปลฺลาสา นจิตฺตวิปลฺลาสา นทิฏฺฐิวิปลฺลาสา’’ติฯ

‘‘อนิจฺเจ นิจฺจสญฺญิโน, ทุกฺเข จ สุขสญฺญิโน;
อนตฺตนิ จ อตฺตาติ, อสุเภ สุภสญฺญิโน;
มิจฺฉาทิฏฺฐิหตา สตฺตา, ขิตฺตจิตฺตา วิสญฺญิโนฯ

‘‘เต โยคยุตฺตา มารสฺส, อโยคเกฺขมิโน ชนา;
สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ, ชาติมรณคามิโนฯ

‘‘ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมึ, อุปฺปชฺชนฺติ ปภงฺกรา;
เต อิมํ ธมฺมํ [เตมํ ธมฺมํ (สี. สฺยา. กํ.)] ปกาเสนฺติ, ทุกฺขูปสมคามินํฯ

‘‘เตสํ สุตฺวาน สปฺปญฺญา, สจิตฺตํ ปจฺจลทฺธา เต;
อนิจฺจํ อนิจฺจโต ทกฺขุํ, ทุกฺขมทฺทกฺขุ ทุกฺขโตฯ

‘‘อนตฺตนิ อนตฺตาติ, อสุภํ อสุภตทฺทสุํ;
สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา, สพฺพํ ทุกฺขํ อุปจฺจคุ’’นฺติ [ปฏิ. ม. ๑.๒๓๖]ฯ นวมํ;

๑๐. อุปกฺกิเลสสุตฺตํ

๕๐. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว [จูฬว. ๔๔๗], จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อพฺภา, ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลสา, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

‘‘มหิกา, ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลสา, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

‘‘ธูโม รโช, ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

“ราหุ , ภิกฺขเว, อสุรินฺโท จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ อิเม โข , ภิกฺขเว, จตฺตาโร จนฺทิมสูริยานํ อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสูริยา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโรเม สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สนฺติ, ภิกฺขเว , เอเก สมณพฺราหฺมณา สุรํ ปิวนฺติ เมรยํ, สุราเมรยปานา อปฺปฏิวิรตาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, เอเก สมณพฺราหฺมณา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวนฺติ, เมถุนสฺมา ธมฺมา อปฺปฏิวิรตาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, เอเก สมณพฺราหฺมณา ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺติ, ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, เอเก สมณพฺราหฺมณา มิจฺฉาชีเวน ชีวนฺติ, มิจฺฉาชีวา อปฺปฏิวิรตาฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุตฺโถ สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สมณพฺราหฺมณานํ อุปกฺกิเลสา , เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพฺราหฺมณา น ตปนฺติ น ภาสนฺติ น วิโรจนฺตี’’ติฯ

“ราคโทสปริกฺกิฏฺฐา, เอเก สมณพฺราหฺมณา;
อวิชฺชานิวุตา โปสา, ปิยรูปาภินนฺทิโนฯ

“สุรํ ปิวนฺติ เมรยํ, ปฏิเสวนฺติ เมถุนํ;
รชตํ ชาตรูปญฺจ, สาทิยนฺติ อวิทฺทสู;
มิจฺฉาชีเวน ชีวนฺติ, เอเก สมณพฺราหฺมณาฯ

“เอเต อุปกฺกิเลสา วุตฺตา, พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนา;
เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ [อุปกฺกิลิฏฺฐา (สี. ปี.)], เอเก สมณพฺราหฺมณา;
น ตปนฺติ น ภาสนฺติ, อสุทฺธา สรชา มคาฯ

“อนฺธกาเรน โอนทฺธา, ตณฺหาทาสา สเนตฺติกา;
วฑฺเฒนฺติ กฏสิํ โฆรํ, อาทิยนฺติ ปุนพฺภว’’นฺติฯ ทสมํ;

โรหิตสฺสวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สมาธิปญฺหา เทฺว โกธา, โรหิตสฺสาปเร ทุเว;
สุวิทูรวิสาขวิปลฺลาสา, อุปกฺกิเลเสน เต ทสาติฯ

๒. ทุติยปณฺณาสกํ

(๖) ๑. ปุญฺญาภิสนฺทวคฺค

๑. ปฐมปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

๕๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? ยสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จีวรํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

‘‘ยสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

‘‘ยสฺส , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เสนาสนํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

‘‘ยสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปริภุญฺชมาโน อปฺปมาณํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อปฺปมาโณ ตสฺส ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘อิเมหิ จ ปน, ภิกฺขเว, จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเหตุํ [คเณตุํ (ก.)] – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตตี’ติฯ อถ โข อสงฺเขฺยโยฺย [อสงฺขโยฺย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อปฺปเมโยฺย มหาปุญฺญกฺขโนฺธเตฺวว สงฺขฺยํ [สงฺขํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] คจฺฉติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท น สุกรํ อุทกสฺส ปมาณํ คเหตุํ – ‘เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานีติ วา, เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตานีติ วา, เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสหสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานีติ วา’, อถ โข อสงฺเขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาอุทกกฺขโนฺธเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเมหิ จตูหิ ปุญฺญาภิสเนฺทหิ กุสลาภิสเนฺทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเหตุํ – ‘เอตฺตโก ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตตี’ติฯ อถ โข อสงฺเขฺยโยฺย อปฺปเมโยฺย มหาปุญฺญกฺขโนฺธเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉตี’’ติฯ

‘‘มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ,
พหุเภรวํ รตนวรานมาลยํ [รตนคณานมาลยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
นโชฺช ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา [มจฺฉคณสํฆเสวิตา (สฺยา. กํ.)],
ปุถู สวนฺตี อุปยนฺติ สาครํฯ

“เอวํ นรํ อนฺนทปานวตฺถทํ [อนฺนปานวตฺถํ (ก.)],
เสยฺยานิสชฺชตฺถรณสฺส ทายกํ;
ปุญฺญสฺส ธารา อุปยนฺติ ปณฺฑิตํ,
นโชฺช ยถา วาริวหาว สาคร”นฺติฯ ปฐมํ;

๒. ทุติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

๕๒. “จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธเมฺม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – ‘สุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, อุชุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ญายปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, สามีจิปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสโงฺฆ อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อริยกนฺตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อขเณฺฑหิ อจฺฉิเทฺทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิเสฺสหิ วิญฺญุปฺปสเตฺถหิ อปรามฏฺฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติ ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ

[อ. นิ. ๕.๔๗] “ยสฺส สทฺธา ตถาคเต, อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา;
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ, อริยกนฺตํ ปสํสิตํฯ

“สเงฺฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ, อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ;
อทลิโทฺทติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

“ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุเญฺชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน”นฺติฯ ทุติยํ;

๓. ปฐมสํวาสสุตฺตํ

๕๓. เอกํ สมยํ ภควา อนฺตรา จ มธุรํ อนฺตรา จ เวรญฺชํ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺโน โหติฯ สมฺพหุลาปิ โข คหปตี จ คหปตานิโย จ อนฺตรา จ มธุรํ อนฺตรา จ เวรญฺชํ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนา โหนฺติฯ อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ( ) [(ปญฺญตฺเต อาสเน) (ปี. ก.)] นิสีทิฯ อทฺทสํสุ โข คหปตี จ คหปตานิโย จ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสินฺนํฯ ทิสฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต คหปตี จ คหปตานิโย จ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาโรเม, คหปตโย, สํวาสาฯ กตเม จตฺตาโร? ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ

‘‘กถญฺจ, คหปตโย, ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ? อิธ , คหปตโย, สามิโก โหติ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ ; ภริยาปิสฺส โหติ ปาณาติปาตินี อทินฺนาทายินี กาเมสุมิจฺฉาจารินี มุสาวาทินี สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายินี ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, คหปตโย, ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติฯ

‘‘กถญฺจ , คหปตโย, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ? อิธ, คหปตโย, สามิโก โหติ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยา ขฺวสฺส โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา มุสาวาทา ปฏิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา สีลวตี กลฺยาณธมฺมา วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, คหปตโย, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ

‘‘กถญฺจ, คหปตโย, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ? อิธ, คหปตโย, สามิโก โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต สีลวา กลฺยาณธโมฺม วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยา ขฺวสฺส โหติ ปาณาติปาตินี…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายินี ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, คหปตโย, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติฯ

‘‘กถญฺจ, คหปตโย, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ? อิธ, คหปตโย, สามิโก โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต…เป.… สีลวา กลฺยาณธโมฺม วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยาปิสฺส โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา สีลวตี กลฺยาณธมฺมา วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, คหปตโย, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ อิเม โข, คหปตโย, จตฺตาโร สํวาสา’’ติฯ

‘‘อุโภ จ โหนฺติ ทุสฺสีลา, กทริยา ปริภาสกา;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, ฉวา สํวาสมาคตาฯ

“สามิโก โหติ ทุสฺสีโล, กทริโย ปริภาสโก;
ภริยา สีลวตี โหติ, วทญฺญู วีตมจฺฉรา;
สาปิ เทวี สํวสติ, ฉเวน ปตินา สหฯ

“สามิโก สีลวา โหติ, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
ภริยา โหติ ทุสฺสีลา, กทริยา ปริภาสิกา;
สาปิ ฉวา สํวสติ, เทเวน ปตินา สหฯ

“อุโภ สทฺธา วทญฺญู จ, สญฺญตา ธมฺมชีวิโน;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทาฯ

“อตฺถาสํ ปจุรา โหนฺติ, ผาสุกํ [ผาสตฺตํ (สี.), วาสตฺถํ (ปี.)] อุปชายติ;
อมิตฺตา ทุมฺมนา โหนฺติ, อุภินฺนํ สมสีลินํฯ

“อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, สมสีลพฺพตา อุโภ;
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ, โมทนฺติ กามกามิโน”ติฯ ตติยํ;

๔. ทุติยสํวาสสุตฺตํ

๕๔. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สํวาสาฯ กตเม จตฺตาโร? ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติฯ อิธ, ภิกฺขเว, สามิโก โหติ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยาปิสฺส โหติ ปาณาติปาตินี อทินฺนาทายินี กาเมสุมิจฺฉาจารินี มุสาวาทินี ปิสุณวาจา ผรุสวาจา สมฺผปฺปลาปินี อภิชฺฌาลุนี พฺยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ฉโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ? อิธ, ภิกฺขเว, สามิโก โหติ ปาณาติปาตี…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยา ขฺวสฺส โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา มุสาวาทา ปฏิวิรตา ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรตา ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรตา สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรตา อนภิชฺฌาลุนี อพฺยาปนฺนจิตฺตา สมฺมาทิฏฺฐิกา สีลวตี กลฺยาณธมฺมา วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ฉโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติ? อิธ, ภิกฺขเว, สามิโก โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต อนภิชฺฌาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐิโก สีลวา กลฺยาณธมฺโม วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยา ขฺวสฺส โหติ ปาณาติปาตินี…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิกา

ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มจฺฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, เทโว ฉวาย สทฺธึ สํวสติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติ? อิธ, ภิกฺขเว, สามิโก โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิโก สีลวา กลฺยาณธโมฺม วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสกปริภาสโก สมณพฺราหฺมณานํ; ภริยาปิสฺส โหติ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิกา สีลวตี กลฺยาณธมฺมา วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ อนโกฺกสิกปริภาสิกา สมณพฺราหฺมณานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, เทโว เทวิยา สทฺธึ สํวสติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สํวาสา’’ติฯ

‘‘อุโภ จ โหนฺติ ทุสฺสีลา, กทริยา ปริภาสกา;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, ฉวา สํวาสมาคตาฯ

‘‘สามิโก โหติ ทุสฺสีโล, กทริโย ปริภาสโก;
ภริยา สีลวตี โหติ, วทญฺญู วีตมจฺฉรา;
สาปิ เทวี สํวสติ, ฉเวน ปตินา สหฯ

‘‘สามิโก สีลวา โหติ, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
ภริยา โหติ ทุสฺสีลา, กทริยา ปริภาสิกา;
สาปิ ฉวา สํวสติ, เทเวน ปตินา สหฯ

‘‘อุโภ สทฺธา วทญฺญู จ, สญฺญตา ธมฺมชีวิโน;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทาฯ

‘‘อตฺถาสํ ปจุรา โหนฺติ, ผาสุกํ อุปชายติ;
อมิตฺตา ทุมฺมนา โหนฺติ, อุภินฺนํ สมสีลินํฯ

‘‘อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, สมสีลพฺพตา อุโภ;
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ, โมทนฺติ กามกามิโน’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. ปฐมสมชีวีสุตฺตํ

๕๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ภเคฺคสุ วิหรติ สุสุมารคิเร [สุํสุมารคิเร (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เภสกฬาวเน [เภสกลาวเน (สี. ปี. ก.)] มิคทาเยฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน นกุลปิตุโน คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข นกุลปิตา จ คหปติ นกุลมาตา จ คหปตานี เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข นกุลปิตา คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ยโต เม, ภเนฺต, นกุลมาตา คหปตานี ทหรเสฺสว ทหรา อานีตา, นาภิชานามิ นกุลมาตรํ คหปตานึ มนสาปิ อติจริตา, กุโต ปน กาเยน! อิเจฺฉยฺยาม มยํ, ภเนฺต, ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุ’’นฺติฯ นกุลมาตาปิ โข คหปตานี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ยโตหํ, ภเนฺต, นกุลปิตุโน คหปติสฺส ทหรเสฺสว ทหรา อานีตา, นาภิชา

นามิ นกุลปิตรํ คหปตึ มนสาปิ อติจริตา, กุโต ปน กาเยน! อิจฺฉยฺยาม มยํ, ภนฺเต , ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุ''นฺติฯ

''อากงฺขยฺยุํ เจ, คหปตโย, อุโภ ชานิปตโย ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อุโภว [อุโภ จ (สี. ปี.)] อสฺสุ สมสทฺธา สมสีลา สมจาคา สมปญฺญา, เต ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อญฺญมญฺญํ ปสฺสนฺติ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสนฺตี''ติ [ปสฺสิสฺสนฺตีติ (ก.)]ฯ

''อุโภ สทฺธา วทญฺญู จ, สญฺญตา ธมฺมชีวิโน;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทาฯ

''อตฺถาสํ ปจุรา โหนฺติ, ผาสุกํ อุปชายติ;
อมิตฺตา ทุมฺมนา โหนฺติ, อุภินฺนํ สมสีลินํฯ

''อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, สมสีลพฺพตา อุโภ;
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ, โมทนฺติ กามกามิโน''ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทุติยสมชีวีสุตฺตํ

๕๖. ''อากงฺขยฺยุํ เจ, ภิกฺขเว, อุโภ ชานิปตโย ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสิตุํ อุโภว อสฺสุ สมสทฺธา สมสีลา สมจาคา สมปญฺญา, เต ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อญฺญมญฺญํ ปสฺสนฺติ อภิสมฺปรายญฺจ อญฺญมญฺญํ ปสฺสนฺตี''ติฯ

''อุโภ สทฺธา วทญฺญู จ, สญฺญตา ธมฺมชีวิโน;
เต โหนฺติ ชานิปตโย, อญฺญมญฺญํ ปิยํวทาฯ

''อตฺถาสํ ปจุรา โหนฺติ, ผาสุกํ อุปชายติ;
อมิตฺตา ทุมฺมนา โหนฺติ, อุภินฺนํ สมสีลินํฯ

''อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน, สมสีลพฺพตา อุโภ;
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ, โมทนฺติ กามกามิโน''ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. สุปฺปวาสาสุตฺตํ

๕๗. เอกํ สมยํ ภควา โกลิเยสุ วิหรติ ปชฺชนิกํ [สชฺชเนลํ (สี. ปี.), ปชฺชเนลํ (สฺยา. กํ.)] นาม โกลิยานํ นิคโมฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สุปฺปวาสาย โกลิยธีตุยา นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา ภควนฺตํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิฯ อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ ภควา เอตทโวจ –

''โภชนํ , สุปฺปวาเส, เทนฺตี อริยสาวิกา ปฏิคฺคาหกานํ จตฺตาริ ฐานานิ เทติฯ กตมานิ จตฺตาริ? อายุํ เทติ, วณฺณํ เทติ, สุขํ เทติ, พลํ เทติฯ อายุํ โข ปน ทตฺวา อายุสฺส ภาคินี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสฺสสฺส วาฯ วณฺณํ ทตฺวา วณฺณสฺส ภาคินี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสฺสสฺส วาฯ

สุขํ ทตฺวา สุขสฺส ภาคินี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ พลํ ทตฺวา พลสฺส ภาคินี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ โภชนํ, สุปฺปวาเส, เทนฺตี อริยสาวิกา ปฏิคฺคาหกานํ อิมานิ จตฺตาริ ฐานานิ เทตี''ติฯ

''สุสงฺขตํ โภชนํ ยา ททาติ,
สุจึ ปณีตํ [สุปณีตํ (ก.)] รสสา อุเปตํ;
สา ทกฺขิณา อุชฺชุคเตสุ ทินฺนา,
จรณูปปเนนฺสุ มหคฺคเตสุ;
ปุเญฺญน ปุญฺญํ สํสนฺทมานา,
มหปฺผลา โลกวิทูน วณฺณิตาฯ

''เอตาทิสํ ยญฺญมนุสฺสรนฺตา,
เย เวทชาตา วิจรนฺติ โลเก;
วิเนยฺย มเจฺฉรมลํ สมูลํ,
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน''นฺติฯ สตฺตมํ;

๘. สุทตฺตสุตฺตํ

๕๘. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

''โภชนํ , คหปติ, ททมาโน อริยสาวโก ปฏิคฺคาหกานํ จตฺตาริ ฐานานิ เทติฯ กตมานิ จตฺตาริ? อายุํ เทติ, วณฺณํ เทติ, สุขํ เทติ, พลํ เทติฯ อายุํ โข ปน ทตฺวา อายุสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ วณฺณํ ทตฺวา… สุขํ ทตฺวา… พลํ ทตฺวา พลสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ โภชนํ, คหปติ, ททมาโน อริยสาวโก ปฏิคฺคาหกานํ อิมานิ จตฺตาริ ฐานานิ เทตี''ติฯ

[มหาว. ๒๘๒] ''โย สญฺญตานํ ปรทตฺตโภชินํ,
กาเลน สกฺกจฺจ ททาติ โภชนํ;
จตฺตาริ ฐานานิ อนุปฺปเวจฺฉติ,
อายุญฺจ วณฺณญฺจ สุขํ พลญฺจฯ

''โส อายุทายี วณฺณทายี [โส อายุทายี พลทายี (สี. ปี.), อายุทายี พลทายี (สฺยา. กํ.)], สุขํ พลํ ทโท [สุขํ วณฺณํ ทโท (สี. สฺยา. กํ. ปี.), สุขพลทโท (ก.)] นโร;
ทีฆายุ ยสวา โหติ, ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชตี''ติฯ อฏฺฐมํ;

๙. โภชนสุตฺตํ

๕๙. ''โภชนํ , ภิกฺขเว, ททมาโน ทายโก ปฏิคฺคาหกานํ จตฺตาริ ฐานานิ เทติฯ กตมานิ จตฺตาริ? อายุํ เทติ, วณฺณํ เทติ, สุขํ เทติ, พลํ เทติฯ อายุํ โข ปน ทตฺวา อายุสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ วณฺณํ ทตฺวา… สุขํ ทตฺวา… พลํ ทตฺวา พลสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มานุสสฺส วาฯ โภชนํ, ภิกฺขเว, ททมาโน ทายโก ปฏิคฺคาหกานํ อิมานิ จตฺตาริ ฐานานิ เทตี''ติฯ

[มหาว. ๒๘๒] ‘‘โย สญฺญตานํ ปรทตฺตโภชินํ,
กาเลน สกฺกจฺจ ททาติ โภชนํ;
จตฺตาริ ฐานานิ อนุปฺปเวจฺฉติ,
อายุญฺจ วณฺณญฺจ สุขํ พลญฺจฯ

‘‘โส อายุทายี วณฺณทายี, สุขํ พลํ ทโท นโร;
ทีฆายุ ยสวา โหติ, ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชตี’’ติฯ นวมํ;

๑๐. คิหิสามีจิสุตฺตํ

๖๐. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตูหิ โข, คหปติ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก คิหิสามีจิปฏิปทํ ปฏิปนฺโน โหติ ยโสปฏิลาภินึ สคฺคสํวตฺตนิกํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก ภิกฺขุสงฺฆํ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ จีวเรน, ภิกฺขุสงฺฆํ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ ปิณฺฑปาเตน, ภิกฺขุสงฺฆํ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ เสนาสเนน , ภิกฺขุสงฺฆํ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ อิเมหิ โข, คหปติ, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก คิหิสามีจิปฏิปทํ ปฏิปนฺโน โหติ ยโสปฏิลาภินึ สคฺคสํวตฺตนิก’’นฺติฯ

‘‘คิหิสามีจิปฏิปทํ, ปฏิปชฺชนฺติ ปณฺฑิตา;
สมฺมคฺคเต สีลวนฺเต, จีวเรน อุปฏฺฐิตาฯ

ปิณฺฑปาตสยเนน, คิลานปฺปจฺจเยน จ;
เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ, สทา ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ;
สคฺคญฺจ กมติฏฺฐานํ [สคฺคญฺจ สปฺปติฏฺฐานํ (ก.)], กมฺมํ กตฺวาน ภทฺทก’’นฺติฯ
ทสมํ;

ปุญฺญาภิสนฺทวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว ปุญฺญาภิสนฺทา เทฺว จ, สํวาสา สมชีวิโน;
สุปฺปวาสา สุทตฺโต จ, โภชนํ คิหิสามิจีติฯ

(๗) ๒. ปตฺตกมฺมวคฺโค

๑. ปตฺตกมฺมสุตฺตํ

๖๑. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาโรเม , คหปติ, ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? โภคา เม อุปฺปชฺชนฺตุ สหธมฺเมนาติ, อยํ ปฐโม ธโมฺม อิโฏฺฐ กโนฺต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมิํฯ

‘‘โภเค ลทฺธา สหธเมฺมน ยโส เม อาคจฺฉตุ สห ญาตีหิ สห อุปชฺฌาเยหีติ, อยํ ทุติโย ธโมฺม อิโฏฺฐ กโนฺต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมิํฯ

‘‘โภเค ลทฺธา สหธเมฺมน ยสํ ลทฺธา สห ญาตีหิ สห อุปชฺฌาเยหิ จิรํ ชีวามิ ทีฆมายุํ ปาเลมีติ, อยํ ตติโย ธโมฺม อิโฏฺฐ กโนฺต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมิํฯ

‘‘โภเค ลทฺธา สหธเมฺมน ยสํ ลทฺธา สห ญาตีหิ สห อุปชฺฌาเยหิ จิรํ ชีวิตฺวา ทีฆมายุํ ปาเลตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชามีติ, อยํ จตุโตฺถ ธโมฺม อิโฏฺฐ กโนฺต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมิํฯ อิเม โข, คหปติ, จตฺตาโร ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ

‘‘อิเมสํ โข, คหปติ, จตุนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ จตฺตาโร ธมฺมา ปฏิลาภาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สทฺธาสมฺปทา, สีลสมฺปทา, จาคสมฺปทา, ปญฺญาสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, คหปติ, สทฺธาสมฺปทา? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ อยํ วุจฺจติ, คหปติ, สทฺธาสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, คหปติ, สีลสมฺปทา? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฎฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, คหปติ, สีลสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, คหปติ, จาคสมฺปทา? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ วุจฺจติ, คหปติ, จาคสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, คหปติ, ปญฺญาสมฺปทา? อภิชฺฌาวิสมโลภาภิภูเตน , คหปติ, เจตสา วิหรโนฺต อกิจฺจํ กโรติ, กิจฺจํ อปราเธติฯ อกิจฺจํ กโรโนฺต กิจฺจํ อปราเธโนฺต ยสา จ สุขา จ ธํสติฯ พฺยาปาทาภิภูเตน, คหปติ, เจตสา วิหรโนฺต อกิจฺจํ กโรติ, กิจฺจํ อปราเธติฯ อกิจฺจํ กโรโนฺต กิจฺจํ อปราเธโนฺต ยสา จ สุขา จ ธํสติฯ ถินมิทฺธาภิภูเตน, คหปติ, เจตสา วิหรโนฺต อกิจฺจํ กโรติ กิจฺจํ อปราเธติฯ อกิจฺจํ กโรโนฺต กิจฺจํ อปราเธโนฺต ยสา จ สุขา จ ธํสติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺ

จาภิภูเตน, คหปติ, เจตสา วิหรโนฺต อกิจฺจํ กโรติ, กิจฺจํ อปราเธติฯ อกิจฺจํ กโรโนฺต กิจฺจํ อปราเธโนฺต ยสา จ สุขา จ ธํสติฯ วิจิกิจฺฉาภิภูเตน, คหปติ, เจตสา วิหรโนฺต อกิจฺจํ กโรติ, กิจฺจํ อปราเธติฯ อกิจฺจํ กโรโนฺต กิจฺจํ อปราเธโนฺต ยสา จ สุขา จ ธํสติฯ

“ส โข โส, คหปติ, อริยสาวโก อภิชฺฌาวิสมโลโภ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา อภิชฺฌาวิสมโลภํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสํ ปชหติฯ พฺยาปาโท จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา พฺยาปาทํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสํ ปชหติฯ ถินมิทฺธํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา ถินมิทฺธํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสํ ปชหติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสํ ปชหติฯ วิจิกิจฺฉา จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา วิจิกิจฺฉํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสํ ปชหติฯ

“ยโต จ โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส อภิชฺฌาวิสมโลโภ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา อภิชฺฌาวิสมโลโภ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส ปหีโน โหติฯ พฺยาปาโท จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา พฺยาปาโท จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส ปหีโน โหติฯ ถินมิทฺธํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา ถินมิทฺธํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส ปหีโน โหติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส ปหีโน โหติฯ วิจิกิจฺฉา จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโสติ, อิติ วิทิตฺวา วิจิกิจฺฉา จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส ปหีโน โหติฯ อยํ วุจฺจติ, คหปติ, อริยสาวโก มหาปโญฺญ ปุถุปโญฺญ อาปาตทโส [อาปาถทโส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปญฺญาสมฺปโนฺน [หาสปโญฺญ (ก.)]ฯ อยํ วุจฺจติ, คหปติ , ปญฺญาสมฺปทาฯ อิเมสํ โข, คหปติ, จตุนฺนํ ธมฺมานํ อิฎฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ อิเม จตฺตาโร ธมฺมา ปฎิลาภาย สํวตฺตนฺติฯ

“ส โข โส, คหปติ, อริยสาวโก อุฎฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลเทฺธหิ จตฺตาริ ปตฺตกมฺมานิ กตฺตา โหติฯ กตมานิ จตฺตาริ? อิธ คหปติ, อริยสาวโก อุฎฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลเทฺธหิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สมฺมา สุขํ ปริหรติฯ มาตาปิตโร สุเขติ ปีเณติ สมฺมา สุขํ ปริหรติฯ ปุตฺตทารทาสกมฺมกรโปริเส สุเขติ ปีเณติ สมฺมา สุขํ ปริหรติฯ มิตฺตามเจฺจ สุเขติ ปีเณติ สมฺมา สุขํ ปริหรติฯ อิทมสฺส ปฐมํ ฐานคตํ โหติ ปตฺตคตํ อายตนโส ปริภุตฺตํฯ

“ปุน จปรํ, คหปติ, อริยสาวโก อุฎฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลเทฺธหิ ยา ตา โหนฺติ อาปทา อคฺคิโต วา อุทกโต วา ราชโต วา โจรโต วา อปฺปิยโต วา ทายาทโต [อ. นิ. ๕.๔๑], ตถารูปาสุ อาปทาสุ ปริโยธาย สํวตฺตติฯ โสตฺถิํ อตฺตานํ กโรติฯ อิทมสฺส ทุติยํ ฐานคตํ โหติ ปตฺตคตํ อายตนโส ปริภุตฺตํฯ

“ปุน จปรํ, คหปติ, อริยสาวโก อุฎฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลเทฺธหิ ปญฺจพลิํ กตฺตา โหติ – ญาติพลิํ, อติถิพลิํ, ปุพฺพเปตพลิํ, ราชพลิํ, เทวตาพลิํฯ อิทมสฺส ตติยํ ฐานคตํ โหติ ปตฺตคตํ อายตนโส ปริภุตฺตํฯ

“ปุน จปรํ, คหปติ, อริยสาวโก อุฎฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลเทฺธหิ เย เต สมณพฺราหฺมณา มทปฺปมาทา ปฎิวิรตา ขนฺติโสรเจฺจ นิวิฎฺฐา เอกมตฺตานํ ทเมนฺติ, เอกมตฺตานํ สเมนฺติ, เอกมตฺตานํ ปรินิพฺพาเปนฺติ, ตถารูเปสุ สมณพฺราหฺมเณสุ อุทฺธคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฎฺฐาเปติ โสวคฺคิกํ สุขวิปากํ สคฺคสํวตฺตนิกํ ฯ อิทมสฺส จตุตฺถํ ฐานคตํ โหติ ปตฺตคตํ อายตนโส ปริภุตฺตํฯ

‘‘ส โข โส, คหปติ, อริยสาวโก อุฏฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลทฺเธหิ อิมานิ จตฺตาริ ปตฺตกมฺมานิ กตฺตา โหติฯ ยสฺส กสฺสจิ, คหปติ, อญฺญตฺร อิเมหิ จตูหิ ปตฺตกมฺเมหิ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อิเม วุจฺจนฺติ, คหปติ, โภคา อฏฺฐานคตา อปตฺตคตา อนายตนโส ปริภุตฺตาฯ ยสฺส กสฺสจิ, คหปติ, อิเมหิ จตูหิ ปตฺตกมฺเมหิ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อิเม วุจฺจนฺติ, คหปติ, โภคา ฐานคตา ปตฺตคตา อายตนโส ปริภุตฺตา’’ติฯ

> ‘‘ภุตฺตา โภคา ภตา ภจฺจา [คตา ภูตา (ก.) ภฏา ภจฺจา (สฺยา. กํ.)], วิติณฺณา อาปทาสุ เม;
> อุทฺธคฺคา ทกฺขิณา ทินฺนา, อโถ ปญฺจพลี กตา;
> อุปฏฺฐิตา สีลวนฺโต, สญฺญตา พฺรหฺมจาริโยฯ
>
> ‘‘ยทตฺถํ โภคํ อิจฺเฉยฺย, ปณฺฑิโต ฆรมาวสํ;
> โส เม อตฺโถ อนุปฺปตฺโต, กตํ อนนุตาปิยํฯ
>
> ‘‘เอตํ [เอวํ (ก.)] อนุสฺสรํ มจฺโจ, อริยธมฺเม ฐิโต นโร;
> อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทตี’’ติฯ ปฐมํ;

๒. อานณฺยสุตฺตํ

๖๒. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาริมานิ, คหปติ, สุขานิ อธิคมนียานิ คิหินา กามโภคินา กาเลน กาลํ สมเยน สมยํ อุปาทายฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิสุขํ, โภคสุขํ, อานณฺยสุขํ [อณณสุขํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], อนวชฺชสุขํฯ

‘‘กตมญฺจ, คหปติ, อตฺถิสุขํ? อิธ, คหปติ, กุลปุตฺตสฺส โภคา โหนฺติ อุฏฺฐานวีริยาธิคตา พาหาพลปริจิตา เสทาวกฺขิตฺตา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา ฯ โส ‘โภคา เม อตฺถิ อุฏฺฐานวีริยาธิคตา พาหาพลปริจิตา เสทาวกฺขิตฺตา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา’ติ อธิคจฺฉติ สุขํ, อธิคจฺฉติ โสมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ, คหปติ, อตฺถิสุขํฯ

‘‘กตมญฺจ, คหปติ, โภคสุขํ? อิธ, คหปติ, กุลปุตฺโต อุฏฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลทฺเธหิ ปริภุญฺชติ ปุญฺญานิ จ กโรติฯ โส ‘อุฏฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ พาหาพลปริจิเตหิ เสทาวกฺขิเตฺตหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมลทฺเธหิ ปริภุญฺชามิ ปุญฺญานิ จ กโรมี’ติ อธิคจฺฉติ สุขํ, อธิคจฺฉติ โสมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ, คหปติ, โภคสุขํ ฯ

‘‘กตมญฺจ, คหปติ, อานณฺยสุขํ? อิธ, คหปติ, กุลปุตฺโต น กสฺสจิ กิญฺจิ ธาเรติ อปฺปํ วา พหุํ วาฯ โส ‘น กสฺสจิ กิญฺจิ ธาเรมิ [กิญฺจิ วา เทติ (ก.)] อปฺปํ วา พหุํ วา’ติ อธิคจฺฉติ สุขํ, อธิคจฺฉติ โสมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ, คหปติ, อานณฺยสุขํฯ

‘‘กตมญฺจ, คหปติ, อนวชฺชสุขํ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก อนวชฺเชน กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติฯ โส ‘อนวชฺเชนมฺหิ กายกมฺเมน สมนฺนาคโต, อนวชฺเชน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต, อนว

เชฺชน มโนกเมฺมน สมนฺนาคโต’ติ อธิคจฺฉติ สุขํ, อธิคจฺฉติ โสมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ, คหปติ, อนวชฺชสุขํฯ อิมานิ โข, คหปติ, จตฺตาริ สุขานิ อธิคมนียานิ คิหินา กามโภคินา กาเลน กาลํ สมเยน สมยํ อุปาทายา’’ติฯ

‘‘อานณฺยสุขํ ญตฺวาน, อโถ อตฺถิสุขํ ปรํ;
ภุญฺชํ โภคสุขํ มโจฺจ, ตโต ปญฺญา วิปสฺสติฯ

‘‘วิปสฺสมาโน ชานาติ, อุโภ โภเค สุเมธโส;
อนวชฺชสุขเสฺสตํ, กลํ นาคฺฆติ โสฬสิ’’นฺติฯ ทุติยํ;

๓. พฺรหฺมสุตฺตํ

๖๓. ‘‘สพฺรหฺมกานิ, ภิกฺขเว [อิติวุ. ๑๐๖], ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติฯ สปุพฺพาจริยกานิ, ภิกฺขเว, ตานิ กุลานิ , เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติฯ สปุพฺพเทวตานิ [สปุพฺพเทวานิ (สฺยา. กํ.)], ภิกฺขเว, ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติฯ สาหุเนยฺยกานิ, ภิกฺขเว, ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติฯ

‘‘พฺรหฺมาติ, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ [มาตาปิตุนฺนํ (สี. ปี.)] เอตํ อธิวจนํฯ ปุพฺพาจริยาติ, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํฯ ปุพฺพเทวตาติ [ปุพฺพเทวาติ (สี. สฺยา. กํ.)], ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํฯ อาหุเนยฺยาติ, ภิกฺขเว, มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พหุการา, ภิกฺขเว, มาตาปิตโร, ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส โลกสฺส ทเสฺสตาโร’’ติฯ

‘‘พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร, ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร;
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ, ปชาย อนุกมฺปกาฯ

‘‘ตสฺมา หิ เน นมเสฺสยฺย, สกฺกเรยฺย จ ปณฺฑิโต;
อเนฺนน อถ ปาเนน, วเตฺถน สยเนน จ;
อุจฺฉาทเนน นฺหาปเนน, ปาทานํ โธวเนน จฯ

‘‘ตาย นํ ปาริจริยาย, มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา;
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สเคฺค ปโมทตี’’ติฯ ตติยํ;

๔. นิรยสุตฺตํ

๖๔. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเย’’ติฯ

‘‘ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ, มุสาวาโท จ วุจฺจติ;
ปรทารคมนญฺจาปิ, นปฺปสํสนฺติ ปณฺฑิตา’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. รูปสุตฺตํ

๖๕. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? รูปปฺปมาโณ รูปปฺปสนฺโน, โฆสปฺปมาโณ โฆสปฺปสนฺโน , ลูขปฺปมาโณ ลูขปฺปสนฺโน, ธมฺมปฺปมาโณ ธมฺมปฺปสนฺโน – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ

‘‘เย จ รูเป ปมาณิํสุ [เย จ รูเปน ปามิํสุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], เย จ โฆเสน อนฺวคู;
ฉนฺทราควสูเปตา, นาภิชานนฺติ เต ชนา [น เต ชานนฺติ ตํ ชนา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

‘‘อชฺฌตฺตญฺจ น ชานาติ, พหิทฺธา จ น ปสฺสติ;
สมนฺตาวรโณ พาโล, ส เว โฆเสน วุยฺหติฯ

‘‘อชฺฌตฺตญฺจ น ชานาติ, พหิทฺธา จ วิปสฺสติ;
พหิทฺธา ผลทสฺสาวี, โสปิ โฆเสน วุยฺหติฯ

‘‘อชฺฌตฺตญฺจ ปชานาติ, พหิทฺธา จ วิปสฺสติ;
วินีวรณทสฺสาวี, น โส โฆเสน วุยฺหตี’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. สราคสุตฺตํ

๖๖. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? สราโค, สโทโส, สโมโห, สมาโน – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ

‘‘สารตฺตา รชนีเยสุ, ปิยรูปาภินนฺทิโน;
โมเหน อาวุตา [อธมา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สตฺตา, พทฺธา [พนฺธา (ก.)] วเฑฺฒนฺติ พนฺธนํฯ

‘‘ราคชํ โทสชญฺจาปิ, โมหชํ จาปวิทฺทสู;
กโรนฺตากุสลํ กมฺมํ [ธมฺมํ (ก.)], สวิฆาตํ ทุขุทฺรยํฯ

‘‘อวิชฺชานิวุตา โปสา, อนฺธภูตา อจกฺขุกา;
ยถา ธมฺมา ตถา สนฺตา, น ตเสฺสวนฺติ [นเสฺสวนฺติ (สี.)] มญฺญเร’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. อหิราชสุตฺตํ

๖๗. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ อหินา ทโฏฺฐ กาลงฺกโต โหติฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อิธ , ภนฺเต, สาวตฺถิยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ อหินา ทโฏฺฐ กาลงฺกโต’’ติฯ

‘‘น หิ นูน [น ห นูน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริฯ สเจ หิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผเรยฺย, น หิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อหินา ทโฏฺฐ กาลงฺกเรยฺยฯ

“กตมานิ จตฺตาริ? วิรูปกฺขํ อหิราชกุลํ, เอราปถํ อหิราชกุลํ, ฉพฺยาปุตฺตํ อหิราชกุลํ, กณฺหาโคตมกํ อหิราชกุลํฯ น หิ นูน โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิมานิ จตฺตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริฯ สเจ หิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อิมานิ จตฺตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผเรยฺย, น หิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อหินา ทฏฺโฐ กาลงฺกเรยฺยฯ

“อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิมานิ จตฺตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริตุํ อตฺตคุตฺติยา อตฺตรกฺขาย อตฺตปริตฺตายา”ติฯ

[จูฬว. ๒๕๑; ชา. ๑.๒.๑๐๕ ปสฺสิตพฺพํ] “วิรูปเกฺขหิ เม เมตฺตํ, เมตฺตํ เอราปเถหิ เม;
ฉพฺยาปุเตฺตหิ เม เมตฺตํ, เมตฺตํ กณฺหาโคตมเกหิ จฯ

“อปาทเกหิ เม เมตฺตํ, เมตฺตํ ทฺวิปาทเกหิ [ทิปาทเกหิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เม;
จตุปฺปเทหิ เม เมตฺตํ, เมตฺตํ พหุปฺปเทหิ เมฯ

“มา มํ อปาทโก หิํสิ, มา มํ หิํสิ ทฺวิปาทโก [ทิปาทโก (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
มา มํ จตุปฺปโท หิํสิ, มา มํ หิํสิ พหุปฺปโทฯ

“สเพฺพ สตฺตา สเพฺพ ปาณา, สเพฺพ ภูตา จ เกวลา;
สเพฺพ ภทฺรานิ ปสฺสนฺตุ, มา กญฺจิ [กิญฺจิ (สฺยา. กํ. ก.)] ปาปมาคมาฯ

“อปฺปมาโณ พุโทฺธ, อปฺปมาโณ ธโมฺม;
อปฺปมาโณ สโงฺฆ, ปมาณวนฺตานิ สรีสปานิ [สิริํสปานิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

“อหิวิจฺฉิกา สตปที, อุณฺณนาภี สรพู มูสิกา;
กตา เม รกฺขา กตา เม ปริตฺตา [กตํ เม ปริตฺตํ (?)], ปฏิกฺกมนฺตุ ภูตานิ;
โสหํ นโม ภควโต, นโม สตฺตนฺนํ สมฺมาสมฺพุทฺธาน”นฺติฯ สตฺตมํ;

๘. เทวทตฺตสุตฺตํ

๖๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อจิรปกฺกเนฺต เทวทเตฺตฯ ตตฺร โข ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อตฺตวธาย, ภิกฺขเว [จูฬว. ๒๕๒; สํ. นิ. ๒.๑๘๔], เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ ปราภวาย, ภิกฺขเว, เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กทลี อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เวฬุ อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, นโฬ อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อสฺสตรี อตฺตวธาย คพฺภํ คณฺหาติ, ปราภวาย คพฺภํ คณฺหาติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาที”ติฯ

“ผลํ เว กทลึ หนฺติ, ผลํ เวฬุํ ผลํ นฬํ;
สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ, คโพฺภ อสฺสตรึ ยถา”ติ [จูฬว. ๓๓๕; สํ. นิ. ๑.๑๘๓; ๒.๑๘๔; เนตฺติ. ๙๐]ฯ อฏฺฐมํ;

๙. ปธานสุตฺตํ

๖๙. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ปธานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สํวรปฺปธานํ, ปหานปฺปธานํ, ภาวนาปฺปธานํ, อนุรกฺขณาปฺปธานํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สํวรปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สํวรปฺปธานํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปหานปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปหานปฺปธานํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ภาวนาปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาวนาปฺปธานํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อนุรกฺขณาปฺปธานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุรกฺขณาปฺปธานํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ปธานานี”ติฯ

“สํวโร จ ปหานญฺจ, ภาวนา อนุรกฺขณา;
เอเต ปธานา จตฺตาโร, เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา;
โย หิ [เยหิ (?)] ภิกฺขุ อิธาตาปี, ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณ”ติฯ นวมํ;

๑๐. อธมฺมิกสุตฺตํ

๗๐. “ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย ราชาโน อธมฺมิกา โหนฺติ, ราชยุตฺตาปิ ตสฺมึ สมเย อธมฺมิกา โหนฺติฯ ราชยุเตฺตสุ อธมฺมิเกสุ พฺราหฺมณคหปติกาปิ ตสฺมึ สมเย อธมฺมิกา โหนฺติฯ พฺราหฺมณคหปติเกสุ อธมฺมิเกสุ เนคมชานปทาปิ ตสฺมึ สมเย อธมฺมิกา โหนฺติฯ เนคมชานปเทสุ อธมฺมิเกสุ วิสมํ จนฺทิมสูริยา ปริวตฺตนฺติ ฯ วิสมํ จนฺทิมสูริเยสุ ปริวตฺตเนฺตสุ วิสมํ นกฺขตฺตานิ ตารกรูปานิ ปริวตฺตนฺติฯ วิสมํ นกฺขเตฺตสุ ตารกรูเปสุ ปริวตฺตเนฺตสุ วิสมํ รตฺตินฺทิวา [รตฺติทิวา (ก.)] ปริวตฺตนฺติฯ วิสมํ รตฺตินฺทิเวสุ ปริวตฺตเนฺตสุ วิสมํ มาสทฺธมาสา ปริวตฺตนฺติฯ วิสมํ

มาสทฺธมาเสสุ ปริวตฺตเนฺตสุ วิสมํ อุตุสํวจฺฉรา ปริวตฺตนฺติฯ วิสมํ อุตุสํวจฺฉเรสุ ปริวตฺตเนฺตสุ วิสมํ วาตา วายนฺติ วิสมา อปญฺชสา ฯ วิสมํ วาเตสุ วายเนฺตสุ วิสเมสุ อปญฺชเสสุ เทวตา ปริกุปิตา ภวนฺติฯ เทวตาสุ ปริกุปิตาสุ เทโว น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺฉติฯ เทเว น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺฉเนฺต วิสมปากานิ [วิสมปากีนิ (สี. สฺยา. กํ.), วิสมํ ปากานิ (ก.)] สสฺสานิ ภวนฺติฯ วิสมปากานิ, ภิกฺขเว, สสฺสานิ มนุสฺสา ปริภุญฺชนฺตา อปฺปายุกา โหนฺติ ทุพฺพณฺณา จ พวฺหาพาธา [พหฺวาพาธา (ก.)] จฯ

“ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย ราชาโน ธมฺมิกา โหนฺติ, ราชยุตฺตาปิ ตสฺมิํ สมเย ธมฺมิกา โหนฺติฯ ราชยุเตฺตสุ ธมฺมิเกสุ พฺราหฺมณคหปติกาปิ ตสฺมิํ สมเย ธมฺมิกา โหนฺติฯ พฺราหฺมณคหปติเกสุ ธมฺมิเกสุ เนคมชานปทาปิ ตสฺมิํ สมเย ธมฺมิกา โหนฺติฯ เนคมชานปเทสุ ธมฺมิเกสุ สมํ จนฺทิมสูริยา ปริวตฺตนฺติฯ สมํ จนฺทิมสูริเยสุ ปริวตฺตเนฺตสุ สมํ นกฺขตฺตานิ ตารกรูปานิ ปริวตฺตนฺติฯ สมํ นกฺขเตฺตสุ ตารกรูเปสุ ปริวตฺตเนฺตสุ สมํ รตฺตินฺทิวา ปริวตฺตนฺติฯ สมํ รตฺตินฺทิเวสุ ปริวตฺตเนฺตสุ สมํ มาสทฺธมาสา ปริวตฺตนฺติฯ สมํ มาสทฺธมาเสสุ ปริวตฺตเนฺตสุ สมํ อุตุสํวจฺฉรา ปริวตฺตนฺติฯ สมํ อุตุสํวจฺฉเรสุ ปริวตฺตเนฺตสุ สมํ วาตา วายนฺติ สมา ปญฺชสาฯ สมํ วาเตสุ วายเนฺตสุ สเมสุ ปญฺชเสสุ เทวตา อปริกุปิตา ภวนฺติฯ เทวตาสุ อปริกุปิตาสุ เทโว สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺฉติฯ เทเว สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺฉเนฺต สมปากานิ สสฺสานิ ภวนฺติฯ สมปากานิ, ภิกฺขเว, สสฺสานิ มนุสฺสา ปริภุญฺชนฺตา ทีฆายุกา จ โหนฺติ วณฺณวโนฺต จ พลวโนฺต จ อปฺปาพาธา จา”ติฯ

“คุนฺนํ เจ ตรมานานํ, ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ, เนเตฺต ชิมฺหํ คเต สติฯ

“เอวเมวํ มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต;
โส เจ อธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฏฺฐํ ทุกฺขํ เสติ, ราชา เจ โหติ อธมฺมิโกฯ

“คุนฺนํ เจ ตรมานานํ, อุชุํ คจฺฉติ ปุงฺคโว;
สพฺพา ตา อุชุํ คจฺฉนฺติ, เนเตฺต อุชุํ คเต สติฯ

“เอวเมวํ มนุเสฺสสุ, โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต;
โส สเจ [โส เจว (สี. ปี.), โส เจ (สฺยา.)] ธมฺมํ จรติ, ปเคว อิตรา ปชา;
สพฺพํ รฏฺฐํ สุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ ธมฺมิโก”ติฯ ทสมํ;

ปตฺตกมฺมวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปตฺตกมฺมํ อานณฺยโก [อนณโก (สี. ปี.), อนณฺยโก (ก.)], สพฺรหฺมนิรยา รูเปน ปญฺจมํ;
สราคอหิราชา เทวทโตฺต, ปธานํ อธมฺมิเกน จาติฯ

(๘) ๓. อปณฺณกวโคฺค

๑. ปธานสุตฺตํ

๗๑. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฺปฏิปทํ ปฏิปโนฺน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, ปญฺญวา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฺปฏิปทํ ปฏิปโนฺน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. สมฺมาทิฏฺฐิสุตฺตํ

๗๒. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฺปฏิปทํ ปฏิปโนฺน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายฯ กตเมหิ จตูหิ? เนกฺขมฺมวิตเกฺกน, อพฺยาปาทวิตเกฺกน, อวิหิํสาวิตเกฺกน, สมฺมาทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฺปฏิปทํ ปฏิปโนฺน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สปฺปุริสสุตฺตํ

๗๓. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อสปฺปุริโส เวทิตโพฺพฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส โย โหติ ปรสฺส อวโณฺณ ตํ อปุโฎฺฐปิ ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท ปุฎฺฐสฺส! ปุโฎฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต อหาเปตฺวา อลมฺพิตฺวา ปริปูรํ วิตฺถาเรน ปรสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส โย โหติ ปรสฺส วโณฺณ ตํ ปุโฎฺฐปิ น ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท อปุฎฺฐสฺส! ปุโฎฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต หาเปตฺวา ลมฺพิตฺวา อปริปูรํ อวิตฺถาเรน ปรสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส โย โหติ อตฺตโน อวโณฺณ ตํ ปุโฎฺฐปิ น ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท อปุฎฺฐสฺส! ปุโฎฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต หาเปตฺวา ลมฺพิตฺวา อปริปูรํ อวิตฺถาเรน อตฺตโน อวณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส โย โหติ อตฺตโน วโณฺณ ตํ อปุโฎฺฐปิ ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท ปุฎฺฐสฺส! ปุโฎฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต อหาเปตฺวา อลมฺพิตฺวา ปริปูรํ วิตฺถาเรน อตฺตโน วณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อสปฺปุริโส เวทิตโพฺพฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สปฺปุริโส เวทิตโพฺพฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส โย โหติ ปรสฺส อวโณฺณ ตํ ปุโฎฺฐปิ น ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท อปุฎฺฐสฺส! ปุโฎฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต หาเปตฺวา ลมฺพิตฺวา อปริปูรํ อวิตฺถาเรน ปรสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส โย โหติ ปรสฺส วณฺณ ตํ อปุฏฺโฐปิ ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท ปุฏฺฐสฺส! ปุโฏฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต อหาเปตฺวา อลมฺพิตฺวา ปริปูรํ วิตฺถาเรน ปรสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส โย โหติ อตฺตโน อวณฺณ ตํ อปุฏฺโฐปิ ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท ปุฏฺฐสฺส! ปุโฏฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต อหาเปตฺวา อลมฺพิตฺวา ปริปูรํ วิตฺถาเรน อตฺตโน อวณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส โย โหติ อตฺตโน วณฺณ ตํ ปุโฏฺฐปิ น ปาตุ กโรติ, โก ปน วาโท อปุฏฺฐสฺส! ปุโฏฺฐ โข ปน ปญฺหาภินีโต หาเปตฺวา ลมฺพิตฺวา อปริปูรํ อวิตฺถาเรน อตฺตโน วณฺณํ ภาสิตา โหติฯ เวทิตพฺพเมตํ , ภิกฺขเว, สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต สปฺปุริโส เวทิตโพฺพฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, วธุกา ยญฺญเทว รตฺติํ วา ทิวํ วา อานีตา โหติ, ตาวเทวสฺสา ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ สสฺสุยาปิ สสุเรปิ สามิเกปิ อนฺตมโส ทาสกมฺมกรโปริเสสุฯ สา อปเรน สมเยน สํวาสมนฺวาย วิสฺสาสมนฺวาย สสฺสุมฺปิ สสุรมฺปิ สามิกมฺปิ เอวมาห – ‘อเปถ, กิํ ปน ตุเมฺห ชานาถา’ติ! เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภิกฺขุ ยญฺญเทว รตฺติํ วา ทิวํ วา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, ตาวเทวสฺส ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ ภิกฺขูสุ ภิกฺขุนีสุ อุปาสเกสุ อุปาสิกาสุ อนฺตมโส อารามิกสมณุเทฺทเสสุฯ โส อปเรน สมเยน สํวาสมนฺวาย วิสฺสาสมนฺวาย อาจริยมฺปิ อุปชฺฌายมฺปิ เอวมาห – ‘อเปถ, กิํ ปน ตุเมฺห ชานาถา’ติ! ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘อธุนาคตวธุกาสเมน เจตสา วิหริสฺสามา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมอคฺคสุตฺตํ

๗๔. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อคฺคานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สีลคฺคํ, สมาธิคฺคํ [สมาธคฺคํ (สี. สฺยา. กํ)], ปญฺญาคฺคํ, วิมุตฺตคฺคํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อคฺคานี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยอคฺคสุตฺตํ

๗๕. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, อคฺคานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? รูปคฺคํ, เวทนาคฺคํ, สญฺญาคฺคํ, ภวคฺคํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อคฺคานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กุสินารสุตฺตํ

๗๖. เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ อุปวตฺตเน มลฺลานํ สาลวเน อนฺตเรน ยมกสาลานํ ปรินิพฺพานสมเยฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภิกฺขโว’’ติฯ “ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“สิยา โข ปน, ภิกฺขเว [ที. นิ. ๒.๒๑๗], เอกภิกฺขุสฺสปิ กงฺขา วา วิมติ วา พุเทฺธ วา ธเมฺม วา สเงฺฆ วา มเคฺค วา ปฏิปทาย วา, ปุจฺฉถ, ภิกฺขเว, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ – ‘สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา อโหสิ, นาสกฺขิมฺห ภควนฺตํ สมฺมุขา ปฏิปุจฺฉิตุ’’’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต เต ภิกฺขู ตุณฺหี อเหสุํฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “สิยา โข ปน, ภิกฺขเว, เอกภิกฺขุสฺสปิ กงฺขา วา วิมติ วา พุเทฺธ วา ธเมฺม วา สเงฺฆ วา มเคฺค วา ปฏิปทาย วา, ปุจฺฉถ,

ภิกฺขเว, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ – ‘สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา อโหสิ, นาสกฺขิมฺห ภควนฺตํ สมฺมุขา ปฏิปุจฺฉิตุ’’’นฺติฯ ทุติยมฺปิ โข เต ภิกฺขู ตุณฺหี อเหสุํฯ ตติยมฺปิ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘สิยา โข ปน, ภิกฺขเว, เอกภิกฺขุสฺสปิ กงฺขา วา วิมติ วา พุเทฺธ วา ธเมฺม วา สเงฺฆ วา มเคฺค วา ปฏิปทาย วา, ปุจฺฉถ, ภิกฺขเว, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ – ‘สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา อโหสิ, นาสกฺขิมฺห ภควนฺตํ สมฺมุขา ปฏิปุจฺฉิตุ’’’นฺติฯ ตติยมฺปิ โข เต ภิกฺขู ตุณฺหี อเหสุํฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สิยา โข ปน, ภิกฺขเว, สตฺถุคารเวนปิ น ปุเจฺฉยฺยาถ, สหายโกปิ, ภิกฺขเว, สหายกสฺส อาโรเจตู’’ติฯ เอวํ วุเตฺต เต ภิกฺขู ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! เอวํ ปสโนฺน อหํ, ภเนฺต! นตฺถิ อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ เอกภิกฺขุสฺสปิ กงฺขา วา วิมติ วา พุเทฺธ วา ธเมฺม วา สเงฺฆ วา มเคฺค วา ปฏิปทาย วา’’ติฯ

‘‘ปสาทา โข ตฺวํ, อานนฺท, วเทสิฯ ญาณเมว เหตฺถ, อานนฺท, ตถาคตสฺส – ‘นตฺถิ อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ เอกภิกฺขุสฺสปิ กงฺขา วา วิมติ วา พุเทฺธ วา ธเมฺม วา สเงฺฆ วา มเคฺค วา ปฏิปทาย วา’ฯ อิเมสญฺหิ, อานนฺท, ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ โย ปจฺฉิมโก ภิกฺขุ โส โสตาปโนฺน อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. อจินฺเตยฺยสุตฺตํ

๗๗. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อจินฺเตยฺยานิ, น จิเนฺตตพฺพานิ; ยานิ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ กตมานิ จตฺตาริ? พุทฺธานํ, ภิกฺขเว, พุทฺธวิสโย อจิเนฺตโยฺย, น จิเนฺตตโพฺพ; ยํ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ ฌายิสฺส, ภิกฺขเว, ฌานวิสโย อจิเนฺตโยฺย, น จิเนฺตตโพฺพ; ยํ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ กมฺมวิปาโก, ภิกฺขเว, อจิเนฺตโยฺย, น จิเนฺตตโพฺพ; ยํ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ โลกจินฺตา, ภิกฺขเว, อจิเนฺตยฺยา, น จิเนฺตตพฺพา; ยํ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อจิเนฺตยฺยานิ, น จิเนฺตตพฺพานิ; ยานิ จิเนฺตโนฺต อุมฺมาทสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทกฺขิณสุตฺตํ

๗๘. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา วิสุทฺธิโยฯ กตมา จตโสฺส? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ปฏิคฺคาหกโต วิสุชฺฌติ, โน ทายกโต; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา เนว ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต เจว วิสุชฺฌติ ปฏิคฺคาหกโต จฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต? อิธ, ภิกฺขเว, ทายโก โหติ สีลวา กลฺยาณธโมฺม; ปฏิคฺคาหกา โหนฺติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา [ปฏิคฺคาหโก โหติ ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม (สฺยา. กํ. ก.) ม. นิ. ๓.๓๘๑ โอโลเกตพฺพํ]ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ปฏิคฺคาหกโต วิสุชฺฌติ, โน ทายกโต? อิธ, ภิกฺขเว , ทายโก โหติ ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม; ปฏิคฺคาหกา โหนฺติ สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว,

ทกฺขิณา ปฏิคฺคาหกโต วิสุชฺฌติ, โน ทายกโตฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา เนว ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโต? อิธ, ภิกฺขเว, ทายโก โหติ ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม; ปฏิคฺคาหกาปิ โหนฺติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา เนว ทายกโต วิสุชฺฌติ, โน ปฏิคฺคาหกโตฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต เจว วิสุชฺฌติ ปฏิคฺคาหกโต จ? อิธ, ภิกฺขเว, ทายโก โหติ สีลวา กลฺยาณธมฺโม; ปฏิคฺคาหกาปิ โหนฺติ สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ทกฺขิณา ทายกโต เจว วิสุชฺฌติ ปฏิคฺคาหกโต จฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ทกฺขิณา วิสุทฺธิโย’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. วณิชฺชสุตฺตํ

๗๙. อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา เฉทคามินี โหติ? โก ปน, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา น ยถาธิปฺปายา [ยถาธิปฺปายํ (สี.)] โหติ? โก นุ โข, ภเนฺต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา ยถาธิปฺปายา [ยถาธิปฺปายํ (สี.)] โหติ? โก ปน, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา ปราธิปฺปายา โหตี’’ติ?

‘‘อิธ, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ – ‘วทตุ, ภเนฺต, ปจฺจเยนา’ติฯ โส เยน ปวาเรติ ตํ น เทติฯ โส เจ ตโต จุโต อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, โส ยญฺญเทว วณิชฺชํ ปโยเชติ, สาสฺส โหติ เฉทคามินีฯ

‘‘อิธ ปน, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ – ‘วทตุ , ภเนฺต, ปจฺจเยนา’ติฯ โส เยน ปวาเรติ ตํ น ยถาธิปฺปายํ เทติฯ โส เจ ตโต จุโต อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, โส ยญฺญเทว วณิชฺชํ ปโยเชติ, สาสฺส น โหติ ยถาธิปฺปายา [ยถาธิปฺปายํ (สี. ก.)]ฯ

‘‘อิธ ปน, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ – ‘วทตุ, ภเนฺต, ปจฺจเยนา’ติฯ โส เยน ปวาเรติ ตํ ยถาธิปฺปายํ เทติฯ โส เจ ตโต จุโต อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, โส ยญฺญเทว วณิชฺชํ ปโยเชติ, สาสฺส โหติ ยถาธิปฺปายา [ยถาธิปฺปายํ (สี. ก.)]ฯ

‘‘อิธ, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อุปสงฺกมิตฺวา ปวาเรติ – ‘วทตุ, ภเนฺต, ปจฺจเยนา’ติฯ โส เยน ปวาเรติ ตํ ปราธิปฺปายํ เทติฯ โส เจ ตโต จุโต อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, โส ยญฺญเทว วณิชฺชํ ปโยเชติ, สาสฺส โหติ ปราธิปฺปายา [ปราธิปฺปายํ (ก.)]ฯ

‘‘อยํ โข, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา เฉทคามินี โหติฯ อยํ ปน, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา น ยถาธิปฺปายา โหติฯ อยํ โข ปน, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา ยถาธิปฺปายา โหติฯ อยํ ปน, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสาว วณิชฺชา ปยุตฺตา ปราธิปฺปายา โหตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. กโมฺพชสุตฺตํ

๘๐. เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มาตุคาโม เนว สภายํ นิสีทติ, น กมฺมนฺตํ ปโยเชติ, น กโมฺพชํ คจฺฉตี’’ติ? ‘‘โกธโน, อานนฺท, มาตุคาโม; อิสฺสุกี, อานนฺท, มาตุคาโม; มจฺฉรี , อานนฺท, มาตุคาโม; ทุปฺปโญฺญ, อานนฺท, มาตุคาโม – อยํ โข , อานนฺท, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มาตุคาโม เนว สภายํ นิสีทติ, น กมฺมนฺตํ ปโยเชติ, น กโมฺพชํ คจฺฉตี’’ติฯ ทสมํฯ

อปณฺณกวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปธานํ ทิฎฺฐิสปฺปุริส, วธุกา เทฺว จ โหนฺติ อคฺคานิ;
กุสินารอจินฺเตยฺยา, ทกฺขิณา จ วณิชฺชา กโมฺพชนฺติฯ

(๙) ๔. มจลวโคฺค

๑. ปาณาติปาตสุตฺตํ

๘๑. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ , กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. มุสาวาทสุตฺตํ

๘๒. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อวณฺณารหสุตฺตํ

๘๓. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทํเสติ อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทํเสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ตติยํฯ

๔. โกธครุสุตฺตํ

๘๔. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? โกธครุ โหติ น สทฺธมฺมครุ, มกฺขครุ โหติ น สทฺธมฺมครุ, ลาภครุ โหติ น สทฺธมฺมครุ, สกฺการ

ครุ โหติ น สทฺธมฺมครุ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? สทฺธมฺมครุ โหติ น โกธครุ, สทฺธมฺมครุ โหติ น มกฺขครุ, สทฺธมฺมครุ โหติ น ลาภครุ, สทฺธมฺมครุ โหติ น สกฺการครุ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ตโมตมสุตฺตํ

๘๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? ตโม ตมปรายโณ [... ปรายโน (สฺยา. กํ. ปี.) ปุ. ป. ๑๖๘; สํ. นิ. ๑.๑๓๒], ตโม โชติปรายโณ, โชติ ตมปรายโณ , โชติ โชติปรายโณฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตโม โหติ ตมปรายโณ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นีเจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ – จณฺฑาลกุเล วา เวนกุเล วา เนสาทกุเล วา รถการกุเล วา ปุกฺกุสกุเล วา ทลิเทฺท อปฺปนฺนปานโภชเน กสิรวุตฺติเก, ยตฺถ กสิเรน ฆาสจฺฉาโท ลพฺภติฯ โส จ โหติ ทุพฺพโณฺณ ทุทฺทสิโก โอโกฎิมโก พวฺหาพาโธ กาโณ วา กุณี วา ขโญฺช วา ปกฺขหโต วา, น ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตโม โหติ ตมปรายโณฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตโม โหติ โชติปรายโณ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นีเจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ – จณฺฑาลกุเล วา เวนกุเล วา เนสาทกุเล วา รถการกุเล วา ปุกฺกุสกุเล วา ทลิเทฺท อปฺปนฺนปานโภชเน กสิรวุตฺติเก, ยตฺถ กสิเรน ฆาสจฺฉาโท ลพฺภติ; โส จ โหติ ทุพฺพโณฺณ ทุทฺทสิโก โอโกฎิมโก พวฺหาพาโธ กาโณ วา กุณี วา ขโญฺช วา ปกฺขหโต วา น ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติฯ โส กาเยน สุจริตํ จริตฺวา, วาจาย สุจริตํ จริตฺวา, มนสา สุจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตโม โหติ โชติปรายโณฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โชติ โหติ ตมปรายโณ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุเจฺจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ – ขตฺติยมหาสาลกุเล วา พฺราหฺมณมหาสาลกุเล วา คหปติมหาสาลกุเล วา อเฑฺฒ มหทฺธเน มหาโภเค ปหูตชาตรูปรชเต ปหูตวิตฺตูปกรเณ ปหูตธนธเญฺญ; โส จ โหติ อภิรูโป ทสฺสนีโย ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต, ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โชติ โหติ ตมปรายโณฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โชติ โหติ โชติปรายโณ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุเจฺจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ – ขตฺติยมหาสาลกุเล วา พฺราหฺมณมหาสาลกุเล วา คหปติมหา

สาลกุเล วา อเฑฺฒ มหทฺธเน มหาโภเค ปหูตชาตรูปรชเต ปหูตวิตฺตูปกรเณ ปหูตธนธญฺญ; โส จ โหติ อภิรูโป ทสฺสนีโย ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต, ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน สุจริตํ จรติ , วาจาย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติฯ โส กาเยน สุจริตํ จริตฺวา, วาจาย สุจริตํ จริตฺวา, มนสา สุจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โชติ โหติ โชติปรายโณฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. โอณโตณตสุตฺตํ

๘๖. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? โอณโตณโต, โอณตุณฺณโต, อุณฺณโตณโต, อุณฺณตุณฺณโตฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติ [ปุ. ป. ๑๖๙]ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปุตฺตสุตฺตํ

๘๗. ''จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? สมณมจโล, สมณปุณฺฑรีโก, สมณปทุโม, สมเณสุ สมณสุขุมาโลฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เสโข โหติ ปาฏิปโท [ปฏิปโท (สฺยา. กํ. ปี.) ม. นิ. ๒ เสขสุตฺตวณฺณนา โอโลเกตพฺพา]; อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาโน วิหรติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว , รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาวสิตฺตสฺส เชฏฺโฐ ปุตฺโต อาภิเสโก อนภิสิตฺโต มจลปฺปตฺโต; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เสโข โหติ ปาฏิปโท, อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาโน วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โน จ โข อฏฺฐ วิโมกฺเข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ [ผสฺสิตฺวา (สี. ปี.)]ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อฏฺฐ จ วิโมกฺเข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยาจิโตว พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ เสนาสนํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโตฯ เยหิ โข ปน สพฺรหฺมจารีหิ สทฺธึ วิหรติ, ตฺยสฺส [ตฺยาสฺส (สี.) อ. นิ. ๕.๑๐๔] มนาเปเนว พหุลํ กายกมฺเมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาเปเนว พหุลํ วจีกมฺเมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาเปเนว พหุลํ มโนกมฺเมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาปํเยว พหุลํ อุปหารํ อุปหรนฺติ, อปฺปํ อมนาปํฯ ยานิ โข ปน ตานิ เวทยิตานิ ปิตฺตสมุฏฺฐานานิ วา เสมฺหสมุฏฺฐานานิ วา วาตสมุฏฺฐานานิ วา สนฺนิปาติกานิ วา อุตุปริณามชานิ วา วิสมปริหารชานิ วา โอปกฺกมิกานิ วา กมฺมวิปากชานิ วา, ตานิ ปนสฺส น พหุเทว อุป

ปชฺชนฺติฯ อปฺปาพาโธ โหติฯ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติฯ

“ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติ, มเมว ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติฯ อหญฺหิ, ภิกฺขเว, ยาจิโตว พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชามิ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชามิ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ เสนาสนํ ปริภุญฺชามิ, อปฺปํ อยาจิโต; ยาจิโตว พหุลํ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปริภุญฺชามิ, อปฺปํ อยาจิโตฯ เยหิ โข ปน ภิกฺขูหิ สทฺธึ วิหรามิ เต เม มนาเปเนว พหุลํ กายกเมฺมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาเปเนว พหุลํ วจีกเมฺมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาเปเนว พหุลํ มโนกเมฺมน สมุทาจรนฺติ, อปฺปํ อมนาเปน; มนาปํเยว พหุลํ อุปหารํ อุปหรนฺติ, อปฺปํ อมนาปํฯ ยานิ โข ปน ตานิ เวทยิตานิ ปิตฺตสมุฏฺฐานานิ วา เสมฺหสมุฏฺฐานานิ วา วาตสมุฏฺฐานานิ วา สนฺนิปาติกานิ วา อุตุปริณามชานิ วา วิสมปริหารชานิ วา โอปกฺกมิกานิ วา กมฺมวิปากชานิ วา, ตานิ เม น พหุเทว อุปฺปชฺชนฺติฯ อปฺปาพาโธหมสฺมิฯ จตุนฺนํ โข ปนสฺมิ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ

“ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติ, มเมว ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. สํโยชนสุตฺตํ

๘๘. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? สมณมจโล, สมณปุณฺฑรีโก, สมณปทุโม, สมเณสุ สมณสุขุมาโลฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล [ปุ. ป. ๑๙๐ (โถกํ วิสทิสํ)] สมณมจโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติ? อิธ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา, ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิ

หรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สมฺมาทิฏฺฐิสุตฺตํ

๘๙. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? สมณมจโล, สมณปุณฺฑรีโก, สมณปทุโม, สมเณสุ สมณสุขุมาโลฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกโปฺป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมโนฺต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ [สมฺมาสตี (สี. ก.)] โหติ, สมฺมาสมาธิ [สมฺมาสมาธี (สี. ก.)] โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกโปฺป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมโนฺต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ, สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ [สมฺมาวิมุตฺตี (สี. ก.)] โหติ, โน จ โข อฏฺฐ วิโมเกฺข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ โหติ, อฏฺฐ จ วิโมเกฺข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยาจิโตว พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโต…เป.… ยญฺหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติ, มเมว ตํ, ภิกฺขเว , สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. ขนฺธสุตฺตํ

๙๐. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? สมณมจโล, สมณปุณฺฑรีโก, สมณปทุโม, สมเณสุ สมณสุขุมาโลฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เสโข โหติ อปฺปตฺตมานโส, อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ ปตฺถยมาโน วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณมจโล โหติฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขเนฺธสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรติ – 'อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม; อิติ เวทนา…เป.… อิติ สญฺญา…เป.… อิติ สงฺขารา…เป.… อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม'ติ ; โน จ โข อฏฺฐ วิโมเกฺข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปุณฺฑรีโก โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขเนฺธสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรติ – ‘อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม; อิติ เวทนา…เป…. อิติ สญฺญา…เป…. อิติ สงฺขารา…เป…. อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติ ; อฏฺฐ จ วิโมเกฺข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมณปทุโม โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สมเณสุ สมณสุขุมาโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยาจิโตว พหุลํ จีวรํ ปริภุญฺชติ, อปฺปํ อยาจิโต…เป…. มเมว ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สมเณสุ สมณสุขุมาโลติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ทสมํฯ

มจลวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปาณาติปาโต จ มุสา, อวณฺณโกธตโมณตา;
ปุโตฺต สํโยชนเญฺจว, ทิฎฺฐิ ขเนฺธน เต ทสาติฯ

(๑๐) ๕. อสุรวโคฺค

๑. อสุรสุตฺตํ

๙๑. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อสุโร อสุรปริวาโร, อสุโร เทวปริวาโร, เทโว อสุรปริวาโร, เทโว เทวปริวาโรฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อสุโร โหติ อสุรปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธโมฺม, ปริสาปิสฺส โหติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อสุโร โหติ อสุรปริวาโรฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อสุโร โหติ เทวปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธโมฺม, ปริสา จ ขฺวสฺส โหติ สีลวตี กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อสุโร โหติ เทวปริวาโรฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เทโว โหติ อสุรปริวาโร? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ กลฺยาณธโมฺม, ปริสา จ ขฺวสฺส โหติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เทโว โหติ อสุรปริวาโรฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เทโว โหติ เทวปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ กลฺยาณธโมฺม, ปริสาปิสฺส โหติ สีลวตี กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เทโว โหติ, เทวปริวาโรฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฐมสมาธิสุตฺตํ

๙๒. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เจว ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. ทุติยสมาธิสุตฺตํ

๙๓. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เจว ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ ปติฏฺฐาย อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย โยโค กรณีโยฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ปติฏฺฐาย อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ โยโค กรณีโยฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล น เจว ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา ตเสฺสว [ตสฺส ตเสฺสว (สี. สฺยา. กํ.)] เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เตน ปุคฺคเลน เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน เตสฺเวว กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ [อุตฺตรึ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ตติยสมาธิสุตฺตํ

๙๔. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เจว ลาภี โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

‘‘ตตฺร , ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย โส อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘กถํ นุ โข, อาวุโส, สงฺขารา ทฏฺฐพฺพา? กถํ สงฺขารา สมฺมสิตพฺพา? กถํ สงฺขารา วิปสฺสิตพฺพา’ [ปสฺสิตพฺพา (ก.)] ติ? ตสฺส โส ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ พฺยากโรติ – ‘เอวํ โข, อาวุโส, สงฺขารา ทฏฺฐพฺพา, เอวํ สงฺขารา สมฺมสิตพฺพา, เอวํ สงฺขารา วิปสฺสิตพฺพา’ติฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส โส อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘กถํ นุ โข, อาวุโส, จิตฺตํ สณฺฐเปตพฺพํ? กถํ จิตฺตํ สนฺนิสาเทตพฺพํ ? กถํ จิตฺตํ เอโกทิ กาตพฺพํ? กถํ จิตฺตํ สมาทหาตพฺพ’นฺติ? ตสฺส โส ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ พฺยากโรติ – ‘เอวํ โข, อาวุโส, จิตฺตํ สณฺฐเปตพฺพํ, เอวํ จิตฺตํ สนฺนิสาเทตพฺพํ, เอวํ จิตฺตํ เอโกทิ กาตพฺพํ [เอโกทิ กตฺตพฺพํ (ปี.)], เอวํ จิตฺตํ สมาทหาตพฺพ’นฺติฯ โส อปเรน สมเย ลาภี เจว โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล น เจว ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส น จ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี เจว อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย โส อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘กถํ นุ โข, อาวุโส, จิตฺตํ สณฺฐเปตพฺพํ? กถํ จิตฺตํ สนฺนิสาเทตพฺพํ? กถํ จิตฺตํ เอโกทิ กาตพฺพํ? กถํ จิตฺตํ สมาทหาตพฺพํ? กถํ สงฺขารา ทฏฺฐพฺพา? กถํ สงฺขารา สมฺมสิตพฺพา? กถํ สงฺขารา วิปสฺสิตพฺพา’ติ? ตสฺส โส ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ พฺยากโรติ – ‘เอวํ โข, อาวุโส, จิตฺตํ สณฺฐเปตพฺพํ, เอวํ จิตฺตํ สนฺนิสาเทตพฺพํ, เอวํ จิตฺตํ เอโกทิ กาตพฺพํ, เอวํ จิตฺตํ สมาทหาตพฺพํ, เอวํ สงฺขารา ทฏฺฐพฺพา, เอวํ สงฺขารา สมฺมสิตพฺพา, เอวํ สงฺขารา วิปสฺสิตพฺพา’ติฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย , เตน, ภิกฺขเว, ปุคฺคเลน เตสุ เจว กุสเลสุ ธมฺเมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ฉวาลาตสุตฺตํ

๙๕. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย เจว [อตฺตหิตาย จ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ฉวาลาตํ อุภโต ปทิตฺตํ [อาทิตฺตํ (ก.)], มชฺเฌ คูถคตํ, เนว คาเม กฏฺฐตฺถํ ผรติ น อรเญฺญ ( ) [(กฏฺฐตฺถํ ผรติ) กตฺถจิ]; ตถูปมาหํ , ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ ยฺวายํ ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตายฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, อยํ อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อยํ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จ, อยํ อิเมสํ จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ อโคฺค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมโกฺข [โมโกฺข (ปี.) สํ. นิ. ๓.๖๖๒-๖๖๓; อ. นิ. ๕.๑๘๑] จ อุตฺตโม จ ปวโร จฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ควา ขีรํ, ขีรมฺหา ทธิ, ทธิมฺหา นวนีตํ, นวนีตมฺหา สปฺปิ, สปฺปิมฺหา สปฺปิมโณฺฑ, สปฺปิมโณฺฑ [สปฺปิมฺหา สปฺปิมโณฺฑ (ก.)] ตตฺถ [ตตฺร (สํ. นิ. ๓.๖๖๒-๖๖๒)] อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จ, อยํ

อิเมสํ จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ อโคฺค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมโกฺข จ อุตฺตโม จ ปวโร จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ราควินยสุตฺตํ

๙๖. ''จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา ราควินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ ราควินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา โทสวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ โทสวินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา โมหวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ โมหวินยาย สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา น ราควินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรํ ราควินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา น โทสวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรํ โทสวินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา น โมหวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรํ โมหวินยาย สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตายฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา น ราควินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ ราควินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา น โทสวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ โทสวินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา น โมหวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ โมหวินยาย สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา จ ราควินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรญฺจ ราควินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ โทสวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรญฺจ โทสวินยาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ โมหวินยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรญฺจ โมหวินยาย สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว , ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ขิปฺปนิสนฺติสุตฺตํ

๙๗. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ขิปฺปนิสนฺตี จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารกชาติโก [ธารณชาติโก (ก.)] โหติ, ธาตานญฺจ [ธตานญฺจ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขี โหติ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณ

วากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก [สมาทาปโก (?)] สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข ขิปฺปนิสนฺตี โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารกชาติโก โหติ, โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขี โหติ, โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตายฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข ขิปฺปนิสนฺตี โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารกชาติโก โหติ, โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขี โหติ, โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ขิปฺปนิสนฺตี จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารกชาติโก โหติ, ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขี โหติ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. อตฺตหิตสุตฺตํ

๙๘. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สิกฺขาปทสุตฺตํ

๙๙. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โน อตฺตหิตาย, เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว , เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาท

เปติ; อตฺตนา อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ ; อตฺตนา มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิยา สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว , ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรโต โหติ, ปรํ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรโต โหติ, ปรํ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา กาเมสุมิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรโต โหติ, ปรํ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา มุสาวาทา อปฺปฏิวิรโต โหติ, ปรํ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรโต โหติ, ปรํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิยา สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน อตฺตหิตายฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ โน ปรหิตาย? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรโต โหติ, โน ปรํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิยา สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิยา สมาทเปติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตหิตาย เจว ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. โปตลิยสุตฺตํ

๑๐๐. อถ โข โปตลิโย ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข โปตลิยํ ปริพฺพาชกํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาโรเม, โปตลิย, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, โปตลิย, เอกโจฺจ ปุคฺคโล [ปุ. ป. ๑๖๕] อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ โข วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โปตลิย, เอกโจฺจ ปุคฺคโล วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ โข อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โปตลิย, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เนว อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โปตลิย, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส จ อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, วณฺณารหสฺส จ วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิเม โข, โปตลิย, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ อิเมสํ โข, โปตลิย, จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ กตโม เต ปุคฺคโล ขมติ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’ติ?

‘‘จตฺตาโรเม, โภ โคตม, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, โภ โคตม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ โข วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โภ โคตม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ โข อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โภ โคตม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เนว อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิธ ปน, โภ โคตม, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส จ อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, วณฺณารหสฺส จ วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อิเม โข, โภ โคตม, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ อิเมสํ, โภ โคตม, จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ ยฺวายํ ปุคฺคโล เนว อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, โน จ วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน; อยํ เม ปุคฺคโล ขมติ อิเมสํ จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อภิกฺกนฺตา [อภิกฺกนฺตตรา (ก.)] เหสา, โภ โคตม, ยทิทํ อุเปกฺขา’’ติฯ

‘‘จตฺตาโรเม, โปตลิย, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร…เป.… อิเม โข, โปตลิย, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ อิเมสํ โข, โปตลิย, จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ ยฺวายํ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส จ อวณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, วณฺณารหสฺส จ วณฺณํ ภาสิตา โหติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน; อยํ อิเมสํ จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อภิกฺกนฺตา เหสา, โปตลิย, ยทิทํ ตตฺถ ตตฺถ กาลญฺญุตา’’ติฯ

‘‘จตฺตาโรเม, โภ โคตม, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร…เป.… อิเม โข, โภ โคตม, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ อิเมสํ, โภ โคตม, จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ ยฺวายํ ปุคฺคโล อวณฺณารหสฺส จ อวณฺณํ ภาสิตา ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน, วณฺณารหสฺส จ วณฺณํ ภาสิตา ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน; อยํ เม ปุคฺคโล ขมติ อิเมสํ จตุนฺนํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อภิกฺกนฺตา เหสา, โภ โคตม, ยทิทํ ตตฺถ ตตฺถ กาลญฺญุตาฯ

‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ, เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโต ฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ ทสมํฯ

อสุรวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อสุโร ตโย สมาธี, ฉวาลาเตน ปญฺจมํ;
ราโค นิสนฺติ อตฺตหิตํ, สิกฺขา โปตลิเยน จาติฯ

ทุติยปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๓. ตติยปณฺณาสกํ

(๑๑) ๑. วลาหกวโคฺค

๑. ปฐมวลาหกสุตฺตํ

๑๐๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, วลาหกาฯ กตเม จตฺตาโร? คชฺชิตา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คชฺชิตา, เนว คชฺชิตา โน วสฺสิตา, คชฺชิตา จ วสฺสิตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกูปมา [ปุ. ป. ๑๕๗] ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? คชฺชิตา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คชฺชิตา, เนว คชฺชิตา โน วสฺสิตา, คชฺชิตา จ วสฺสิตา จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา โหติ โน วสฺสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาสิตา โหติ, โน กตฺตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก คชฺชิตา, โน วสฺสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสฺสิตา โหติ, โน คชฺชิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล กตฺตา โหติ, โน ภาสิตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสฺสิตา โหติ, โน คชฺชิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก วสฺสิตา, โน คชฺชิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว , อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล เนว ภาสิตา โหติ, โน กตฺตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก เนว คชฺชิตา [เนว คชฺชิตา โหติ (ก.)], โน วสฺสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาสิตา จ โหติ กตฺตา จฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก คชฺชิตา จ [คชฺชิตา จ โหติ (ก.)] วสฺสิตา จ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยวลาหกสุตฺตํ

๑๐๒. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, วลาหกาฯ กตเม จตฺตาโร? คชฺชิตา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คชฺชิตา, เนว คชฺชิตา โน วสฺสิตา คชฺชิตา จ วสฺสิตา จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? คชฺชิตา โน วสฺสิตา, วสฺสิตา โน คชฺชิตา, เนว คชฺชิตา โน วสฺสิตา, คชฺชิตา จ วสฺสิตา จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ,

เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก คชฺชิตา, โน วสฺสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสฺสิตา โหติ, โน คชฺชิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ น ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสฺสิตา โหติ, โน คชฺชิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก วสฺสิตา, โน คชฺชิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เนว ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว คชฺชิตา โหติ, โน วสฺสิตาฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก เนว คชฺชิตา, โน วสฺสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จ ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คชฺชิตา จ โหติ วสฺสิตา จฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, วลาหโก คชฺชิตา จ วสฺสิตา จ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วลาหกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. กุมฺภสุตฺตํ

๑๐๓. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, กุมฺภาฯ กตเม จตฺตาโร? ตุโจฺฉ ปิหิโต, ปูโร วิวโฏ, ตุโจฺฉ วิวโฏ, ปูโร ปิหิโต – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร กุมฺภาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว , จตฺตาโร กุมฺภูปมา [ปุ. ป. ๑๖๐] ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? ตุโจฺฉ ปิหิโต, ปูโร วิวโฏ, ตุโจฺฉ วิวโฏ, ปูโร ปิหิโตฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตุโจฺฉ โหติ ปิหิโต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตุโจฺฉ โหติ ปิหิโต ฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, กุโมฺภ ตุโจฺฉ ปิหิโต; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปูโร โหติ วิวโฏ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปูโร โหติ วิวโฏฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, กุโมฺภ ปูโร วิวโฏ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตุโจฺฉ โหติ วิวโฏ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ตุโจฺฉ โหติ วิวโฏฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, กุโมฺภ ตุโจฺฉ วิวโฏ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปูโร โหติ ปิหิโต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺตนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปูโร โหติ ปิหิโตฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, กุโมฺภ ปูโร ปิหิโต; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร กุมฺภูปมา ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ ตติยํฯ

๔. อุทกรหทสุตฺตํ

๑๐๔. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อุทกรหทาฯ กตเม จตฺตาโร? อุตฺตาโน คมฺภีโรภาโส, คมฺภีโร อุตฺตาโนภาโส, อุตฺตาโน อุตฺตาโนภาโส, คมฺภีโร คมฺภีโรภาโส – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อุทกรหทาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อุทกรหทูปมา [ปุ. ป. ๑๖๑] ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อุตฺตาโน คมฺภีโรภาโส , คมฺภีโร อุตฺตาโนภาโส, อุตฺตาโน อุตฺตาโนภาโส, คมฺภีโร คมฺภีโรภาโสฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ คมฺภีโรภาโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ คมฺภีโรภาโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อุทกรหโท อุตฺตาโน คมฺภีโรภาโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คมฺภีโร โหติ อุตฺตาโนภาโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คมฺภีโร โหติ อุตฺตาโนภาโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อุทกรหโท คมฺภีโร อุตฺตาโนภาโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ อุตฺตาโนภาโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุตฺตาโน โหติ อุตฺตาโนภาโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อุทกรหโท อุตฺตาโน อุตฺตาโนภาโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คมฺภีโร โหติ คมฺภีโรภาโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คมฺภีโร โหติ คมฺภีโรภาโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อุทกรหโท คมฺภีโร คมฺภีโรภาโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข , ภิกฺขเว, จตฺตาโร อุทกรหทูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อมฺพสุตฺตํ

๑๐๕. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อมฺพานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อามํ ปกฺกวณฺณิ [ปกฺกวณฺณี (ปุ. ป. ๑๕๙)], ปกฺกํ อามวณฺณิ [อามวณฺณี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], อามํ อามวณฺณิ, ปกฺกํ ปกฺกวณฺณิ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อมฺพานิฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อมฺพูปมา [ปกฺกวณฺณี (ปุ. ป. ๑๕๙)] ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อาโม ปกฺกวณฺณี, ปโกฺก อามวณฺณี, อาโม อามวณฺณี, ปโกฺก ปกฺกวณฺณีฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาโม โหติ ปกฺกวณฺณี? อิธ , ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาโม โหติ ปกฺกวณฺณีฯ เสยฺยถาปิ ตํ, ภิกฺขเว, อมฺพํ อามํ ปกฺกวณฺณิ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปโกฺก โหติ อามวณฺณี? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปโกฺก โหติ อามวณฺณีฯ เสยฺยถาปิ ตํ, ภิกฺขเว, อมฺพํ ปกฺกํ อามวณฺณิ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาโม โหติ อามวณฺณี? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส น ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาโม โหติ อามวณฺณี ฯ เสยฺยถาปิ ตํ, ภิกฺขเว, อมฺพํ อามํ อามวณฺณิ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปโกฺก โหติ ปกฺกวณฺณี? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ปาสาทิกํ โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปโกฺก โหติ ปกฺกวณฺณีฯ เสยฺยถาปิ ตํ, ภิกฺขเว, อมฺพํ ปกฺกํ ปกฺกวณฺณิ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อมฺพูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยอมฺพสุตฺตํ

(ฉฎฺฐํ อุตฺตานตฺถเมวาติ อฎฺฐกถายํ ทสฺสิตํ, ปาฬิโปตฺถเกสุ ปน กตฺถจิปิ น ทิสฺสติฯ) [( ) ‘‘ฉฎฺฐํ อุกฺกานตฺถเมวา’’ติ อฎฺฐกถายํ ทสฺสิตํ, ปาฬิโปตฺถเกสุ ปน กตฺถจิปิ น ทิสฺสติฯ ‘‘… อามํ ปโกฺกภาสํ, ปกฺกํ อาโมภาส’’นฺติอาทินา ปาโฐ ภเวยฺย]

๗. มูสิกสุตฺตํ

๑๐๗. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, มูสิกาฯ กตมา จตโสฺส? คาธํ กตฺตา โน วสิตา, วสิตา โน คาธํ กตฺตา, เนว คาธํ กตฺตา โน วสิตา, คาธํ กตฺตา จ วสิตา จ – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส มูสิกาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร มูสิกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? คาธํ กตฺตา โน วสิตา, วสิตา โน คาธํ กตฺตา, เนว คาธํ กตฺตา โน วสิตา, คาธํ กตฺตา จ วสิตา จฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คาธํ กตฺตา โหติ โน วสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คาธํ กตฺตา โหติ, โน วสิตาฯ เสยฺยถาปิ สา , ภิกฺขเว, มูสิกา คาธํ กตฺตา, โน วสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสิตา โหติ, โน คาธํ กตฺตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ น ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ , อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วสิตา โหติ, โน คาธํ กตฺตาฯ เสยฺยถาปิ สา, ภิกฺขเว, มูสิกา วสิตา โหติ, โน คาธํ กตฺตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ, ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว คาธํ กตฺตา โหติ โน วสิตา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ น ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว , ปุคฺคโล เนว คาธํ กตฺตา โหติ, โน วสิตาฯ เสยฺยถาปิ สา, ภิกฺขเว, มูสิกา เนว คาธํ กตฺตา โหติ, โน วสิตา; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คาธํ กตฺตา จ โหติ วสิตา จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล คาธํ กตฺตา จ โหติ วสิตา จฯ เสยฺยถาปิ สา, ภิกฺขเว, มูสิกา คาธํ กตฺตา จ โหติ วสิตา จ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร มูสิกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. พลีพทฺทสุตฺตํ

๑๐๘. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, พลีพทฺทา [พลิวทฺทา (สี. สฺยา. กํ. ปี.), พลิพทฺธา (ก.) ปุ. ป. ๑๖๒]ฯ กตเม จตฺตาโร? สควจโณฺฑ โน ปรควจโณฺฑ, ปรควจโณฺฑ โน สควจโณฺฑ, สควจโณฺฑ จ ปรควจโณฺฑ จ, เนว สควจโณฺฑ โน ปรควจโณฺฑ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร

พลีพทฺทาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร พลีพทฺทูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? สควจโณฺฑ โน ปรควจโณฺฑ, ปรควจโณฺฑ โน สควจโณฺฑ, สควจโณฺฑ จ ปรควจโณฺฑ จ, เนว สควจโณฺฑ โน ปรควจโณฺฑฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สควจโณฺฑ โหติ, โน ปรควจโณฺฑ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สกปริสํ อุเพฺพเชตา โหติ, โน ปรปริสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สควจโณฺฑ โหติ, โน ปรควจโณฺฑฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, พลีพโทฺท สควจโณฺฑ, โน ปรควจโณฺฑ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรควจโณฺฑ โหติ, โน สควจโณฺฑ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ปรปริสํ อุเพฺพเชตา โหติ, โน สกปริสํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรควจโณฺฑ โหติ, โน สควจโณฺฑฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, พลีพโทฺท ปรควจโณฺฑ, โน สควจโณฺฑ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สควจโณฺฑ จ โหติ ปรควจโณฺฑ จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สกปริสํ อุเพฺพเชตา โหติ ปรปริสญฺจฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สควจโณฺฑ จ โหติ ปรควจโณฺฑ จฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, พลีพโทฺท สควจโณฺฑ จ ปรควจโณฺฑ จ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว สควจโณฺฑ โหติ โน ปรควจโณฺฑ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เนว สกปริสํ อุเพฺพเชตา โหติ, โน ปรปริสญฺจฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนว สควจโณฺฑ โหติ, โน ปรควจโณฺฑฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, พลีพโทฺท เนว สควจโณฺฑ, โน ปรควจโณฺฑ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร พลีพทฺทูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. รุกฺขสุตฺตํ

๑๐๙. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, รุกฺขาฯ กตเม จตฺตาโร? เผคฺคุ เผคฺคุปริวาโร, เผคฺคุ สารปริวาโร, สาโร เผคฺคุปริวาโร, สาโร สารปริวาโร – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร รุกฺขาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร รุกฺขูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? เผคฺคุ เผคฺคุปริวาโร, เผคฺคุ สารปริวาโร, สาโร เผคฺคุปริวาโร, สาโร สารปริวาโรฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เผคฺคุ โหติ เผคฺคุปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธโมฺม; ปริสาปิสฺส โหติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เผคฺคุ โหติ เผคฺคุปริวาโรฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, รุโกฺข เผคฺคุ เผคฺคุปริวาโร; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เผคฺคุ โหติ สารปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธโมฺม; ปริสา จ ขฺวสฺส โหติ สีลวตี กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เผคฺคุ โหติ สารปริวาโรฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, รุโกฺข เผคฺคุ สารปริวาโร; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สาโร โหติ เผคฺคุปริวาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ กลฺยาณธโมฺม; ปริสา จ ขฺวสฺส โหติ ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล

สาโร โหติ เผคฺคุปริวาโรฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาโร เผคฺคุปริวาโร; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สาโร โหติ สารปริวาโร? อิธ ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ กลฺยาณธโมฺม; ปริสาปิสฺส โหติ สีลวตี กลฺยาณธมฺมาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สาโร โหติ สารปริวาโรฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาโร สารปริวาโร; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร รุกฺขูปมา ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติ [ปุ. ป. ๑๗๐]ฯ นวมํฯ

๑๐. อาสีวิสสุตฺตํ

๑๑๐. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อาสีวิสา [อาสิวิสา (ก.) ปุ. ป. ๑๖๓]ฯ กตเม จตฺตาโร? อาคตวิโส น โฆรวิโส, โฆรวิโส น อาคตวิโส, อาคตวิโส จ โฆรวิโส จ, เนวาคตวิโส น โฆรวิโส – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อาสีวิสาฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อาสีวิสูปมา ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อาคตวิโส น โฆรวิโส, โฆรวิโส น อาคตวิโส , อาคตวิโส จ โฆรวิโส จ, เนวาคตวิโส น โฆรวิโสฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาคตวิโส โหติ, น โฆรวิโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติฯ โส จ ขฺวสฺส โกโธ [โกโป (ก.) ปุ. ป. ๑๖๓] น ทีฆรตฺตํ อนุเสติฯ เอวํ โข , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาคตวิโส โหติ, น โฆรวิโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อาสีวิโส อาคตวิโส, น โฆรวิโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โฆรวิโส โหติ, น อาคตวิโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข อภิณฺหํ กุชฺฌติฯ โส จ ขฺวสฺส โกโธ ทีฆรตฺตํ อนุเสติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล โฆรวิโส โหติ, น อาคตวิโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อาสีวิโส โฆรวิโส, น อาคตวิโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาคตวิโส จ โหติ โฆรวิโส จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติฯ โส จ ขฺวสฺส โกโธ ทีฆรตฺตํ อนุเสติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อาคตวิโส จ โหติ โฆรวิโส จฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อาสีวิโส อาคตวิโส จ โฆรวิโส จ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวาคตวิโส โหติ น โฆรวิโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น เหว โข อภิณฺหํ กุชฺฌติฯ โส จ ขฺวสฺส โกโธ น ทีฆรตฺตํ อนุเสติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวาคตวิโส โหติ, น โฆรวิโสฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อาสีวิโส เนวาคตวิโส น โฆรวิโส; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อาสีวิสูปมา ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ทสมํฯ

วลาหกวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว วลาหา กุมฺภ-อุทก, รหทา เทฺว โหนฺติ อมฺพานิ;
มูสิกา พลีพทฺทา รุกฺขา, อาสีวิเสน เต ทสาติฯ

(๑๒) ๒. เกสิวโคฺค

๑. เกสิสุตฺตํ

๑๑๑. อถ โข เกสิ อสฺสทมฺมสารถิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข เกสึ อสฺสทมฺมสารถึ ภควา เอตทโวจ – ‘‘ตฺวํ โขสิ, เกสิ, ปญฺญาโต อสฺสทมฺมสารถีติ [สญฺญาโต อสฺสทมฺมสารถิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ กถํ ปน ตฺวํ, เกสิ, อสฺสทมฺมํ วิเนสี’’ติ? ‘‘อหํ โข, ภนฺเต, อสฺสทมฺมํ สเณฺหนปิ วิเนมิ, ผรุเสนปิ วิเนมิ , สณฺหผรุเสนปิ วิเนมี’’ติฯ ‘‘สเจ เต, เกสิ, อสฺสทโมฺม สเณฺหน วินยํ น อุเปติ, ผรุเสน วินยํ น อุเปติ, สณฺหผรุเสน วินยํ น อุเปติ, กินฺติ นํ กโรสี’’ติ? ‘‘สเจ เม, ภนฺเต, อสฺสทโมฺม สเณฺหน วินยํ น อุเปติ, ผรุเสน วินยํ น อุเปติ, สณฺหผรุเสน วินยํ น อุเปติ; หนามิ นํ, ภนฺเตฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา เม อาจริยกุลสฺส อวโณฺณ อโหสี’’ติฯ

‘‘ภควา ปน, ภนฺเต, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิฯ กถํ ปน, ภนฺเต, ภควา ปุริสทมฺมํ วิเนตี’’ติ? ‘‘อหํ โข, เกสิ, ปุริสทมฺมํ สเณฺหนปิ วิเนมิ, ผรุเสนปิ วิเนมิ, สณฺหผรุเสนปิ วิเนมิฯ ตตฺริทํ, เกสิ, สณฺหสฺมึ – อิติ กายสุจริตํ อิติ กายสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ วจีสุจริตํ อิติ วจีสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ มโนสุจริตํ อิติ มโนสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ เทวา, อิติ มนุสฺสาติฯ ตตฺริทํ, เกสิ, ผรุสสฺมึ – อิติ กายทุจฺจริตํ อิติ กายทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ วจีทุจฺจริตํ อิติ วจีทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ มโนทุจฺจริตํ อิติ มโนทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ นิรโย, อิติ ติรจฺฉานโยนิ, อิติ เปตฺติวิสโย’’ติฯ

‘‘ตตฺริทํ, เกสิ, สณฺหผรุสสฺมึ – อิติ กายสุจริตํ อิติ กายสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ กายทุจฺจริตํ อิติ กายทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ วจีสุจริตํ อิติ วจีสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ วจีทุจฺจริตํ อิติ วจีทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ มโนสุจริตํ อิติ มโนสุจริตสฺส วิปาโก, อิติ มโนทุจฺจริตํ อิติ มโนทุจฺจริตสฺส วิปาโก, อิติ เทวา, อิติ มนุสฺสา, อิติ นิรโย, อิติ ติรจฺฉานโยนิ, อิติ เปตฺติวิสโย’’ติฯ

‘‘สเจ เต, ภนฺเต, ปุริสทโมฺม สเณฺหน วินยํ น อุเปติ, ผรุเสน วินยํ น อุเปติ, สณฺหผรุเสน วินยํ น อุเปติ, กินฺติ นํ ภควา กโรตี’’ติ? ‘‘สเจ เม, เกสิ, ปุริสทโมฺม สเณฺหน วินยํ น อุเปติ, ผรุเสน วินยํ น อุเปติ, สณฺหผรุเสน วินยํ น อุเปติ, หนามิ นํ, เกสี’’ติฯ ‘‘น โข, ภนฺเต, ภควโต ปาณาติปาโต กปฺปติฯ อถ จ ปน ภควา เอวมาห – ‘หนามิ, นํ เกสี’’’ติ! ‘‘สจฺจํ, เกสิ! น ตถาคตสฺส ปาณาติปาโต กปฺปติฯ อปิ จ โย ปุริสทโมฺม สเณฺหน วินยํ น อุเปติ, ผรุเสน วินยํ น อุเปติ, สณฺหผรุเสน วินยํ น อุเปติ, น ตํ ตถาคโต วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญติ, นาปิ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ วโธ เหโส, เกสิ, อริยสฺส วินเย – ยํ น ตถาคโต วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญติ, นาปิ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺตี’’ติฯ

‘‘โส หิ นูน, ภนฺเต, สุหโต โหติ – ยํ น ตถาคโต วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญติ, นาปิ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺตีติฯ อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต… เป.… อุปาสกํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ชวสุตฺตํ

๑๑๒. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ จตูหิ? อชฺชเวน, ชเวน, ขนฺติยา, โสรจฺเจน – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ, ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺว สงฺขํ คจฺฉติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ จตูหิ? อชฺชเวน, ชเวน, ขนฺติยา, โสรจฺเจน – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปโตทสุตฺตํ

๑๑๓. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ภทฺรา อสฺสาชานียา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย ปโตทจฺฉายํ ทิสฺวา สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ – ‘กิํ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ [กถมสฺสาหํ (ก.)] ปฏิกโรมี’ติ! เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ภทฺโร อสฺสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย น เหว โข ปโตทจฺฉายํ ทิสฺวา สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ, อปิ จ โข โลมเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ – ‘กิํ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ ปฏิกโรมี’ติ! เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ภทฺโร อสฺสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย น เหว โข ปโตทจฺฉายํ ทิสฺวา สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ นาปิ โลมเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ, อปิ จ โข จมฺมเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ – ‘กิํ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ ปฏิกโรมี’ติ! เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ภทฺโร อสฺสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย น เหว โข ปโตทจฺฉายํ ทิสฺวา สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ นาปิ โลมเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ นาปิ จมฺมเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ, อปิ จ โข อฏฺฐิเวธวิทฺโธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ – ‘กิํ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ ปฏิกโรมี’ติ ! เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภทฺโร อสฺสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุตฺโถ ภทฺโร อสฺสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ภทฺรา อสฺสาชานียา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโรเม ภทฺรา ปุริสาชานียา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ภทฺโร ปุริสาชานีโย สุณาติ – ‘อมุกสฺมิํ นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขิโต วา กาลงฺกโต [กาลกโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา’ติฯ โส เตน สํวิชฺชติ, สํเวคํ อาปชฺชติฯ สํวิโคฺค โยนิโส ปทหติฯ ปหิตตฺโต กาเยน เจว ปรมสจฺจํ [ปรมตฺถสจฺจํ (ก.) ม. นิ. ๒.๑๘๓ ปสฺสิตพฺพํ] สจฺฉิกโรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, ภทฺโร อสฺสาชานีโย ปโตทจฺฉายํ ทิสฺวา สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ; ตถู

ปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ภโทฺร ปุริสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย น เหว โข สุณาติ – ‘อมุกสฺมิํ นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขิโต วา กาลงฺกโต วา’ติ, อปิ จ โข สามํ ปสฺสติ อิตฺถิํ วา ปุริสํ วา ทุกฺขิตํ วา กาลงฺกตํ วาฯ โส เตน สํวิชฺชติ, สํเวคํ อาปชฺชติฯ สํวิโคฺค โยนิโส ปทหติฯ ปหิตโตฺต กาเยน เจว ปรมสจฺจํ สจฺฉิกโรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, ภโทฺร อสฺสาชานีโย โลมเวธวิโทฺธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ภโทฺร ปุริสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย น เหว โข สุณาติ – ‘อมุกสฺมิํ นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขิโต วา กาลงฺกโต วา’ติ, นาปิ สามํ ปสฺสติ อิตฺถิํ วา ปุริสํ วา ทุกฺขิตํ วา กาลงฺกตํ วา, อปิ จ ขฺวสฺส ญาติ วา สาโลหิโต วา ทุกฺขิโต วา โหติ กาลงฺกโต วาฯ โส เตน สํวิชฺชติ, สํเวคํ อาปชฺชติฯ สํวิโคฺค โยนิโส ปทหติฯ ปหิตโตฺต กาเยน เจว ปรมสจฺจํ สจฺฉิกโรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, ภโทฺร อสฺสาชานีโย จมฺมเวธวิโทฺธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ภโทฺร ปุริสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย น เหว โข สุณาติ – ‘อมุกสฺมิํ นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา ทุกฺขิโต วา กาลงฺกโต วา’ติ, นาปิ สามํ ปสฺสติ อิตฺถิํ วา ปุริสํ วา ทุกฺขิตํ วา กาลงฺกตํ วา, นาปิสฺส ญาติ วา สาโลหิโต วา ทุกฺขิโต วา โหติ กาลงฺกโต วา, อปิ จ โข สามเญฺญว ผุโฎฺฐ โหติ สารีริกาหิ เวทนาหิ ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ [ติปฺปาหิ (สี. ปี.)] ขราหิ กฎุกาหิ อสาตาหิ อมนาปาหิ ปาณหราหิฯ โส เตน สํวิชฺชติ, สํเวคํ อาปชฺชติฯ สํวิโคฺค โยนิโส ปทหติฯ ปหิตโตฺต กาเยน เจว ปรมสจฺจํ สจฺฉิกโรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, ภโทฺร อสฺสาชานีโย อฎฺฐิเวธวิโทฺธ สํวิชฺชติ สํเวคํ อาปชฺชติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ภทฺรํ ปุริสาชานียํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ภโทฺร ปุริสาชานีโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ภโทฺร ปุริสาชานีโย สนฺโต สํวิชฺชมาโน โลกสฺมิํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ภทฺรา ปุริสาชานียา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. นาคสุตฺตํ

๑๑๔. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, องฺคเหิ สมนฺนาคโต รโญฺญ นาโค ราชารโห โหติ ราชโภโคฺค, รโญฺญ องฺคเนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค โสตา จ โหติ, หนฺตา จ, ขนฺตา จ, คนฺตา จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค โสตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค ยเมนํ หตฺถิทมฺมสารถิ การณํ กาเรติ – ยทิ วา กตปุพฺพํ ยทิ วา อกตปุพฺพํ – ตํ อฎฺฐิํ กตฺวา [อฎฺฐิกตฺวา (สี. สฺยา. กํ. ปี.) อ. นิ. ๕.๑๔๐] มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา [สพฺพํ เจตโส (สพฺพตฺถ)] สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต สุณาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค โสตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค หนฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค สงฺคามคโต หตฺถิมฺปิ หนติ, หตฺถารุหมฺปิ หนติ, อสฺสมฺปิ หนติ, อสฺสารุหมฺปิ หนติ , รถมฺปิ หนติ, รถิกมฺปิ หนติ, ปตฺติกมฺปิ หนติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค หนฺตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค ขนฺตา โหติ? อิธ ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค สงฺคามคโต ขโม โหติ สตฺติปฺปหารานํ อสิปฺปหารานํ อุสุปฺปหารานํ ผรสุปฺปหารานํ [“ผรสุปฺปหาราน”นฺติ อิทํ ปทํ สฺยามโปตฺถเก นตฺถิฯ ม. นิ. ๓.๒๑๗ ปสฺสิตพฺพํ] เภริปณวสงฺขติณวนินฺนาทสทฺทานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค ขนฺตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค คนฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค ยเมนํ หตฺถิทมฺมสารถิ ทิสํ เปเสติ – ยทิ วา คตปุพฺพํ ยทิ วา อคตปุพฺพํ – ตํ ขิปฺปเมว คนฺตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ นาโค คนฺตา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต รโญฺญ นาโค ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รโญฺญ องฺคนฺเตว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ …เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โสตา จ โหติ, หนฺตา จ, ขนฺตา จ, คนฺตา จฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โสตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย เทสิยมาเน อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โสตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ หนฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ (หนติ) [( ) นตฺถิ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุฯ อ. นิ. ๔.๑๖๔ ปฏิปทาวคฺค จตุตฺถสุตฺเต ปน “สเมตี”ติ ปทํ สพฺพตฺถปิ ทิสฺสติ] พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ…เป.… อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ…เป.… อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ หนติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ หนฺตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขนฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขโม โหติ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย, ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขนฺตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คนฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยายํ ทิสา อคตปุพฺพา อิมินา ทีเฆน อทฺธุนา ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ, ตํ ขิปฺปเญฺญว คนฺตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คนฺตา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ฐานสุตฺตํ

๑๑๕. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ฐานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อตฺ

ถาย สํวตฺตติฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ฐานํ มนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ฐานํ มนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ [ยทิทํ (สฺยา. กํ. ก.)] ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติ – อิทํ, ภิกฺขเว, ฐานํ อุภเยเนว น กตฺตพฺพํ มญฺญติ [ปญฺญายติ (?)]ฯ ยมฺปิทํ [ยทิทํ (ก.)] ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; อิมินาปิ นํ [ตํ (สี. ปี.) สฺยามโปตฺถเก นตฺถิ] น กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ ยมฺปิทํ ฐานํ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติ; อิมินาปิ นํ [ตํ (ปี.) สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] น กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ฐานํ อุภเยเนว น กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติ – อิมสฺมิํ, ภิกฺขเว, ฐาเน พาโล จ ปณฺฑิโต จ เวทิตโพฺพ ปุริสถาเม ปุริสวีริเย ปุริสปรกฺกเมฯ น, ภิกฺขเว, พาโล อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กิญฺจาปิ โข อิทํ ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; อถ จรหิทํ ฐานํ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตตี’ติฯ โส ตํ ฐานํ น กโรติฯ ตสฺส ตํ ฐานํ อกยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติฯ ปณฺฑิโต จ โข, ภิกฺขเว, อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กิญฺจาปิ โข อิทํ ฐานํ อมนาปํ กาตุํ; อถ จรหิทํ ฐานํ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตตี’ติฯ โส ตํ ฐานํ กโรติฯ ตสฺส ตํ ฐานํ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ [ยทิทํ (สฺยา. กํ.)] ฐานํ มนาปํ กาตุํ; ตญฺจ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติ – อิมสฺมิมฺปิ, ภิกฺขเว, ฐาเน พาโล จ ปณฺฑิโต จ เวทิตโพฺพ ปุริสถาเม ปุริสวีริเย ปุริสปรกฺกเมฯ น, ภิกฺขเว, พาโล อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กิญฺจาปิ โข อิทํ ฐานํ มนาปํ กาตุํ; อถ จรหิทํ ฐานํ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตตี’ติฯ โส ตํ ฐานํ กโรติฯ ตสฺส ตํ ฐานํ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตติฯ ปณฺฑิโต จ โข, ภิกฺขเว, อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กิญฺจาปิ โข อิทํ ฐานํ มนาปํ กาตุํ; อถ จรหิทํ ฐานํ กยิรมานํ อนตฺถาย สํวตฺตตี’ติฯ โส ตํ ฐานํ น กโรติฯ ตสฺส ตํ ฐานํ อกยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ ฐานํ มนาปํ กาตุํ, ตญฺจ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติ – อิทํ, ภิกฺขเว, ฐานํ อุภเยเนว กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ ยมฺปิทํ ฐานํ มนาปํ กาตุํ, อิมินาปิ นํ กตฺตพฺพํ มญฺญติ; ยมฺปิทํ ฐานํ กยิรมานํ อตฺถาย สํวตฺตติ, อิมินาปิ นํ กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ฐานํ อุภเยเนว กตฺตพฺพํ มญฺญติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ฐานานี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อปฺปมาทสุตฺตํ

๑๑๖. “จตูหิ, ภิกฺขเว, ฐาเนหิ อปฺปมาโท กรณีโยฯ กตเมหิ จตูหิ? กายทุจฺจริตํ, ภิกฺขเว, ปชหถ, กายสุจริตํ ภาเวถ; ตตฺถ จ มา ปมาทตฺถฯ วจีทุจฺจริตํ, ภิกฺขเว, ปชหถ, วจีสุจริตํ ภาเวถ; ตตฺถ จ มา ปมาทตฺถฯ มโนทุจฺจริตํ, ภิกฺขเว, ปชหถ, มโนสุจริตํ ภาเวถ; ตตฺถ จ มา ปมาทตฺถฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิํ, ภิกฺขเว, ปชหถ, สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวถ ; ตตฺถ จ มา ปมาทตฺถฯ

“ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กายทุจฺจริตํ ปหีนํ โหติ กายสุจริตํ ภาวิตํ, วจีทุจฺจริตํ ปหีนํ โหติ วจีสุจริตํ ภาวิตํ, มโนทุจฺจริตํ ปหีนํ โหติ มโนสุจริตํ ภาวิตํ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปหีนา โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาวิตา, โส น ภายติ สมฺปรายิกสฺส มรณสฺสา”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อารกฺขสุตฺตํ

๑๑๗. “จตูสุ, ภิกฺขเว, ฐาเนสุ อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติ เจตโส อารโกฺข กรณีโยฯ กตเมสุ จตูสุ? ‘มา เม รชนีเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตํ รชฺชี’ติ อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติ เจตโส อารโกฺข

กรณีโย; ‘มา เม โทสนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ ทุสฺสี’ติ อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติ เจตโส อารกฺข กรณีโย; ‘มา เม โมหนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ มุยฺหี’ติ อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติ เจตโส อารกฺข กรณีโย; ‘มา เม มทนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ มชฺชี’ติ อตฺตรูเปน อปฺปมาโท สติ เจตโส อารกฺข กรณีโยฯ

‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน รชนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ น รชฺชติ วีตราคตฺตา, โทสนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ น ทุสฺสติ วีตโทสตฺตา, โมหนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ น มุยฺหติ วีตโมหตฺตา, มทนีเยสุ ธมฺมสุ จิตฺตํ น มชฺชติ วีตมทตฺตา, โส น ฉมฺภติ น กมฺปติ น เวธติ น สนฺตาสํ อาปชฺชติ, น จ ปน สมณวจนเหตุปิ คจฺฉตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สํเวชนียสุตฺตํ

๑๑๘. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียานิ สํเวชนียานิ ฐานานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ‘อิธ ตถาคโต ชาโต’ติ, ภิกฺขเว, สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียํ สํเวชนียํ ฐานํฯ ‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ, ภิกฺขเว, สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียํ สํเวชนียํ ฐานํฯ ‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสี’ติ, ภิกฺขเว, สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียํ สํเวชนียํ ฐานํฯ ‘อิธ ตถาคโต อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพุโต’ติ , ภิกฺขเว, สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียํ สํเวชนียํ ฐานํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สทฺธสฺส กุลปุตฺตสฺส ทสฺสนียานิ สํเวชนียานิ ฐานานี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมภยสุตฺตํ

๑๑๙. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ภยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ชาติภยํ, ชราภยํ, พฺยาธิภยํ, มรณภยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยภยสุตฺตํ

๑๒๐. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ภยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อคฺคิภยํ, อุทกภยํ, ราชภยํ, โจรภยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานี’’ติฯ ทสมํฯ

เกสิวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เกสิ ชโว ปโตโท จ, นาโค ฐาเนน ปญฺจมํ;
อปฺปมาโท จ อารกฺข, สํเวชนียญฺจ เทฺว ภยาติฯ

(๑๓) ๓. ภยวโคฺค

๑. อตฺตานุวาทสุตฺตํ

๑๒๑. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ภยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺตานุวาทภยํ, ปรานุวาทภยํ, ทณฺฑภยํ, ทุคฺคติภยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อตฺตานุวาทภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อหเญฺจว [อหเญฺจ (?)] โข ปน กาเยน ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, วาจาย ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, มนสา ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, กิญฺจ ตํ ยํ มํ [กิญฺจ ตํ มํ (สี.), กิญฺจ มํ (สฺยา. กํ.), กิญฺจ ตํ กมฺมํ (ปี. ก.)] อตฺตา สีลโต น อุปวเทยฺยา’ติ! โส อตฺตานุวาทภยสฺส ภีโต กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจฺจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อตฺตานุวาทภยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปรานุวาทภยํ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อหเญฺจว โข ปน กาเยน ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, วาจาย ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, มนสา ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, กิญฺจ ตํ ยํ มํ ปเร สีลโต น อุปวเทยฺยุ’นฺติ! โส ปรานุวาทภยสฺส ภีโต กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจฺจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปรานุวาทภยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ทณฺฑภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปสฺสติ โจรํ อาคุจาริํ, ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมการณา กาเรเนฺต, กสาหิปิ ตาเฬเนฺต, เวเตฺตหิปิ ตาเฬเนฺต, อทฺธทณฺฑเกหิปิ ตาเฬเนฺต, หตฺถมฺปิ ฉินฺทเนฺต, ปาทมฺปิ ฉินฺทเนฺต, หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺทเนฺต, กณฺณมฺปิ ฉินฺทเนฺต, นาสมฺปิ ฉินฺทเนฺต, กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺทเนฺต, พิลงฺคถาลิกมฺปิ กโรเนฺต, สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กโรเนฺต, ราหุมุขมฺปิ กโรเนฺต, โชติมาลิกมฺปิ กโรเนฺต, หตฺถปโชฺชติกมฺปิ กโรเนฺต, เอรกวตฺติกมฺปิ กโรเนฺต, จีรกวาสิกมฺปิ กโรเนฺต, เอเณยฺยกมฺปิ กโรเนฺต, พลิสมํสิกมฺปิ กโรเนฺต, กหาปณกมฺปิ กโรเนฺต, ขาราปตจฺฉิกมฺปิ กโรเนฺต, ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ กโรเนฺต, ปลาลปีฐกมฺปิ กโรเนฺต, ตเตฺตนปิ เตเลน โอสิญฺจเนฺต, สุนเขหิปิ ขาทาเปเนฺต, ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสเนฺต, อสินาปิ สีสํ ฉินฺทเนฺตฯ

“ตสฺส เอวํ โหติ – ‘ยถารูปานํ โข ปาปกานํ กมฺมานํ เหตุ โจรํ อาคุจาริํ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมการณา กาเรนฺติ, กสาหิปิ ตาเฬนฺติ…เป.… อสินาปิ สีสํ ฉินฺทนฺติ, อหเญฺจว โข ปน เอวรูปํ ปาปกมฺมํ กเรยฺยํ, มมฺปิ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปา วิวิธา กมฺมการณา กาเรยฺยุํ, กสาหิปิ ตาเฬยฺยุํ, เวเตฺตหิปิ ตาเฬยฺยุํ, อทฺธทณฺฑเกหิปิ ตาเฬยฺยุํ, หตฺถมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, ปาทมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, หตฺถปาทมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, กณฺณมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, นาสมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, กณฺณนาสมฺปิ ฉิเนฺทยฺยุํ, พิลงฺคถาลิกมฺปิ กเรยฺยุํ, สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กเรยฺยุํ; ราหุมุขมฺปิ กเรยฺยุํ, โชติมาลิกมฺปิ กเรยฺยุํ, หตฺถปโชฺชติกมฺปิ กเรยฺยุํ, เอรกวตฺติกมฺปิ กเรยฺยุํ, จีรกวาสิกมฺปิ กเรยฺยุํ, เอเณยฺยกมฺปิ กเรยฺยุํ, พลิสมํสิกมฺปิ กเรยฺยุํ, กหาปณกมฺปิ กเรยฺยุํ, ขาราปตจฺฉิกมฺปิ กเรยฺยุํ, ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ กเรยฺยุํ, ปลาลปีฐกมฺปิ กเรยฺยุํ, ตเตฺตนปิ เตเลน โอสิเญฺจยฺยุํ, สุนเขหิปิ ขาทาเปยฺยุํ, ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสยฺยุํ, อสินาปิ สีสํ ฉิเนฺทยฺยุ’นฺติฯ โส ทณฺฑภยสฺส ภีโต น ปเรสํ ปาภตํ วิลุมฺปโนฺต จรติฯ กายทุจฺจริตํ ปหาย…เป.… สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทณฺฑภยํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ทุคฺคติภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายํ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายํ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายํฯ อหเญฺจว โข ปน กาเยน ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, วาจาย ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, มนสา ทุจฺจริตํ จเรยฺยํ, กิญฺจ ตํ ยาหํ น กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺย’นฺติ! โส ทุคฺคติภยสฺส ภีโต กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุคฺคติภยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานี”ติฯ ปฐมํฯ

๒. อูมิภยสุตฺตํ

๑๒๒. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, ภยานิ อุทโกโรหนฺตสฺส [อุทโกโรหเนฺต (ม. นิ. ๒.๑๖๑)] ปาฏิกงฺขิตพฺพานิ ฯ กตมานิ จตฺตาริ? อูมิภยํ, กุมฺภีลภยํ, อาวฏฺฏภยํ, สุสุกาภยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานิ อุทโกโรหนฺตสฺส ปาฏิกงฺขิตพฺพานิฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานิ อิเธกจฺจสฺส กุลปุตฺตสฺส อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อคารสฺมา [สทฺธา อคารสฺมา (สี. สฺยา. กํ.)] อนคาริยํ ปพฺพชิตสฺส [ปพฺพชโต (สี.)] ปาฏิกงฺขิตพฺพานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อูมิภยํ, กุมฺภีลภยํ, อาวฏฺฏภยํ, สุสุกาภยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อูมิภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กุลปุโตฺต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ – ‘โอติโณฺณมฺหิ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, ทุโกฺขติโณฺณ ทุกฺขปเรโต; อเปฺปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถา’ติ! ตเมนํ ตถา ปพฺพชิตํ สมานํ สพฺรหฺมจาริโน โอวทนฺติ อนุสาสนฺติ – ‘เอวํ เต อภิกฺกมิตพฺพํ, เอวํ เต ปฏิกฺกมิตพฺพํ, เอวํ เต อาโลเกตพฺพํ , เอวํ เต วิโลเกตพฺพํ, เอวํ เต สมิญฺชิตพฺพํ, เอวํ เต ปสาริตพฺพํ, เอวํ เต สงฺฆาฏิปตฺตจีวรํ ธาเรตพฺพ’นฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘มยํ โข ปุเพฺพ อคาริยภูตา สมานา อเญฺญ โอวทามปิ อนุสาสามปิฯ อิเม ปนมฺหากํ ปุตฺตมตฺตา มเญฺญ นตฺตมตฺตา มเญฺญ โอวทิตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺตี’ติฯ โส กุปิโต อนตฺตมโน สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อูมิภยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวโตฺตฯ อูมิภยนฺติ โข, ภิกฺขเว, โกธูปายาสเสฺสตํ อธิวจนํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อูมิภยํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กุมฺภีลภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กุลปุโตฺต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ – ‘โอติโณฺณมฺหิ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, ทุโกฺขติโณฺณ ทุกฺขปเรโต; อเปฺปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถา’ติ! ตเมนํ ตถา ปพฺพชิตํ สมานํ สพฺรหฺมจาริโน โอวทนฺติ อนุสาสนฺติ – ‘อิทํ เต ขาทิตพฺพํ, อิทํ เต น ขาทิตพฺพํ, อิทํ เต ภุญฺชิตพฺพํ, อิทํ เต น ภุญฺชิตพฺพํ, อิทํ เต สายิตพฺพํ, อิทํ เต น สายิตพฺพํ, อิทํ เต ปาตพฺพํ , อิทํ เต น ปาตพฺพํ, กปฺปิยํ เต ขาทิตพฺพํ, อกปฺปิยํ เต น ขาทิตพฺพํ, กปฺปิยํ เต ภุญฺชิตพฺพํ, อกปฺปิยํ เต น ภุญฺชิตพฺพํ, กปฺปิยํ เต สายิตพฺพํ, อกปฺปิยํ เต น สายิตพฺพํ, กปฺปิยํ เต ปาตพฺพํ, อกปฺปิยํ เต น ปาตพฺพํ, กาเล เต ขาทิตพฺพํ, วิกาเล เต น ขาทิตพฺพํ, กาเล เต ภุญฺชิตพฺพํ, วิกาเล เต น ภุญฺชิตพฺพํ, กาเล เต สายิตพฺพํ, วิกาเล เต น สายิตพฺพํ, กาเล เต ปาตพฺพํ, วิกาเล เต น ปาตพฺพ’นฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘มยํ โข ปุเพฺพ อคาริยภูตา สมานา ยํ อิจฺฉาม ตํ ขาทาม, ยํ น อิจฺฉาม น ตํ ขาทาม; ยํ อิจฺฉาม ตํ ภุญฺชาม, ยํ น อิจฺฉาม น ตํ ภุญฺชาม; ยํ อิจฺฉาม ตํ สายาม, ยํ น อิจฺฉาม น ตํ สายาม; ยํ อิจฺฉาม ตํ ปิวาม, ยํ น อิจฺฉาม น ตํ ปิวาม; กปฺปิยมฺปิ ขาทาม อกปฺปิยมฺปิ ขาทาม กปฺ

ปิยมฺปิ ภุญฺชาม อกปฺปิยมฺปิ ภุญฺชาม กปฺปิยมฺปิ สายาม อกปฺปิยมฺปิ สายาม กปฺปิยมฺปิ ปิวาม อกปฺปิยมฺปิ ปิวาม, กาเลปิ ขาทาม วิกาเลปิ ขาทาม กาเลปิ ภุญฺชาม วิกาเลปิ ภุญฺชาม กาเลปิ สายาม วิกาเลปิ สายาม กาเลปิ ปิวาม วิกาเลปิ ปิวาม; ยมฺปิ โน สทฺธา คหปติกา ทิวา วิกาเล ปณีตํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา เทนฺติ, ตตฺรปิเม [ตตฺถปิเม (ม. นิ. ๒.๑๖๓)] มุขาวรณํ มเญฺญ กโรนฺตี'ติฯ โส กุปิโต อนตฺตมโน สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กุมฺภีลภยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวโตฺตฯ กุมฺภีลภยนฺติ โข, ภิกฺขเว, โอทริกตฺตเสฺสตํ อธิวจนํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กุมฺภีลภยํฯ

''กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อาวฎฺฎภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กุลปุโตฺต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ – 'โอติโณฺณมฺหิ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ, ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ ทุโกฺขติโณฺณ ทุกฺขปเรโต; อเปฺปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถา'ติ! โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสติ อรกฺขิเตเนว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อรกฺขิเตน จิเตฺตน อนุปฎฺฐิตาย สติยา อสํวุเตหิ อินฺทฺริเยหิฯ โส ตตฺถ ปสฺสติ คหปตึ วา คหปติปุตฺตํ วา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตํ สมงฺคีภูตํ ปริจารยมานํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – 'มยํ โข ปุเพฺพ อคาริยภูตา สมานา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาริมฺหา; สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม กุเล โภคาฯ สกฺกา โภเค จ ภุญฺชิตุํ ปุญฺญานิ จ กาตุํฯ ยํนูนาหํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุเญฺชยฺยํ ปุญฺญานิ จ กเรยฺย'นฺติ ! โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ ฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาวฎฺฎภยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวโตฺตฯ อาวฎฺฎภยนฺติ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจเนฺนตํ กามคุณานํ อธิวจนํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อาวฎฺฎภยํฯ

''กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สุสุกาภยํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ กุลปุโตฺต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ – 'โอติโณฺณมฺหิ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, ทุโกฺขติโณฺณ ทุกฺขปเรโต; อเปฺปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถา'ติ! โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสติ อรกฺขิเตเนว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อรกฺขิเตน จิเตฺตน อนุปฎฺฐิตาย สติยา อสํวุเตหิ อินฺทฺริเยหิฯ โส ตตฺถ ปสฺสติ มาตุคามํ ทุนฺนิวตฺถํ วา ทุปฺปารุตํ วาฯ ตสฺส มาตุคามํ ทิสฺวา ทุนฺนิวตฺถํ วา ทุปฺปารุตํ วา ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติฯ โส ราคานุทฺธํสิเตน จิเตฺตน สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุสุกาภยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวโตฺตฯ สุสุกาภยนฺติ โข, ภิกฺขเว, มาตุคามเสฺสตํ อธิวจนํฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุสุกาภยํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ภยานิ อิเธกจฺจสฺส กุลปุตฺตสฺส อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตสฺส ปาฎิกงฺขิตพฺพานี''ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมนานากรณสุตฺตํ

๑๒๓. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? [กถา. ๖๗๑ อาทโย] อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุโตฺต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ พฺรหฺมกายิกานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ กปฺโป อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ

ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติ [ยทิทํ จุติยา อุปปตฺติยา จาติ (ก.) อ. นิ. ๓.๑๑๗ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน อาภสฺสรานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อาภสฺสรานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ เทฺว กปฺปา อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน, กาลํ กุรุมาโน สุภกิณฺหานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ สุภกิณฺหานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ จตฺตาโร กปฺปา อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน เวหปฺผลานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ เวหปฺผลานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ ปญฺจ กปฺปสตานิ อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยนานากรณสุตฺตํ

๑๒๔. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธเมฺม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สม

นุปสฺสติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุทฺธาวาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อุปปตฺติ อสาธารณา ปุถุชฺชเนหิฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ, เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุทฺธาวาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อุปปตฺติ อสาธารณา ปุถุชฺชเนหิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมเมตฺตาสุตฺตํ

๑๒๕. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ พฺรหฺมกายิกานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ กปฺโป อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมิํเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข , ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล กรุณาสหคเตน เจตสา…เป…. มุทิตาสหคเตน เจตสา…เป…. อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชติฯ ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน อาภสฺสรานํ [สฺยามโปตฺถเก ปน กรุณาทโย ตโย วิหารา อาภสฺสราทีหิ ตีหิ วิสุํ วิสุํ โยเชตฺวา ปริปุณฺณเมว ทสฺสิตํ] เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อาภสฺสรานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ เทฺว กปฺปา อายุปฺปมาณํ…เป…. สุภกิณฺหานํ [สฺยามโปตฺถเก ปน กรุณาทโย ตโย วิหารา อาภสฺสราทีหิ ตีหิ วิสุํ วิสุํ โยเชตฺวา ปริปุณฺณเมว ทสฺสิตํ] เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ สุภกิณฺหานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ จตฺตาโร กปฺปา อายุปฺปมาณํ…เป…. เวหปฺผลานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ เวหปฺผลานํ, ภิกฺขเว, เทวานํ ปญฺจ กปฺปสตานิ อายุปฺปมาณํฯ ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ เปตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติฯ ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมิํเยว ภเว ปรินิพฺพายติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยเมตฺตาสุตฺตํ

๑๒๖. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหรติฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุทฺธาวาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อุปปตฺติ อสาธารณา ปุถุชฺชเนหิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล กรุณา…เป.… มุทิตา…เป.… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหรติ ฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ เต ธมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมนุปสฺสติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุทฺธาวาสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อุปปตฺติ อสาธารณา ปุถุชฺชเนหิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมตถาคตอจฺฉริยสุตฺตํ

๑๒๗. ‘‘ตถาคตสฺส , ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา [อพฺภุตธมฺมา (สฺยา. กํ. ก.)] ปาตุภวนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? ยทา, ภิกฺขเว, โพธิสตฺโต ตุสิตา กายา จวิตฺวา สโต สมฺปชาโน มาตุกุจฺฉึ โอกฺกมติ, อถ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ ยาปิ ตา โลกนฺตริกา อฆา อสํวุตา อนฺธการา อนฺธการติมิสา ยตฺถปิเมสํ [ยตฺถิเมสํ (สี. สฺยา. กํ.)] จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํมหานุภาวานํ อาภา นานุโภนฺติ, ตตฺถปิ อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ เยปิ ตตฺถ สตฺตา อุปปนฺนา เตปิ เตโนภาเสน อญฺญมญฺญํ สญฺชานนฺติ – ‘อเญฺญปิ กิร, โภ, สนฺติ สตฺตา อิธูปปนฺนา’ติฯ ตถาคตสฺส , ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม [อพฺภุตธมฺโม (สฺยา. กํ. ก.)] ปาตุภวติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ยทา โพธิสตฺโต สโต สมฺปชาโน มาตุกุจฺฉิมฺหา นิกฺขมติ, อถ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ ยาปิ ตา โลกนฺตริกา อฆา อสํวุตา อนฺธการา อนฺธการติมิสา ยตฺถปิเมสํ จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํมหานุภาวานํ อาภา นานุโภนฺติ, ตตฺถปิ อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ เยปิ ตตฺถ สตฺตา อุปปนฺนา เตปิ เตโนภาเสน อญฺญมญฺญํ สญฺชานนฺติ – ‘อเญฺญปิ กิร, โภ, สนฺติ สตฺตา อิธูปปนฺนา’ติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม ปาตุภวติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ยทา ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌติ, อถ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ ยาปิ ตา โลกนฺตริกา อฆา อสํวุตา อนฺธ

การา อนฺธการติมิสา ยตฺถปิเมสํ จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํมหานุภาวานํ อาภา นานุโภนฺติ, ตตฺถปิ อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ เยปิ ตตฺถ สตฺตา อุปปนฺนา เตปิ เตโนภาเสน อญฺญมญฺญํ สญฺชานนฺติ – ‘อเญฺญปิ กิร, โภ, สนฺติ สตฺตา อิธูปปนฺนา’ติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ยทา ตถาคโต อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวเตฺตติ, อถ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ ยาปิ ตา โลกนฺตริกา อฆา อสํวุตา อนฺธการา อนฺธการติมิสา ยตฺถปิเมสํ จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํมหานุภาวานํ อาภา นานุโภนฺติ, ตตฺถปิ อปฺปมาโณ อุฬาโร โอภาโส ปาตุภวติ อติกฺกเมฺมว เทวานํ เทวานุภาวํฯ เยปิ ตตฺถ สตฺตา อุปปนฺนา เตปิ เตโนภาเสน อญฺญมญฺญํ สญฺชานนฺติ – ‘อเญฺญปิ กิร, โภ, สนฺติ สตฺตา อิธูปปนฺนา’ติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อิเม จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา ปาตุภวนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยตถาคตอจฺฉริยสุตฺตํ

๑๒๘. ‘‘ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา ปาตุภวนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อาลยารามา [อาลยรามา (อญฺญสุเตฺตสุ)], ภิกฺขเว, ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตา; สา ตถาคเตน อนาลเย ธเมฺม เทสิยมาเน สุสฺสูสติ โสตํ โอทหติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปติ ฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ

‘‘มานารามา , ภิกฺขเว, ปชา มานรตา มานสมฺมุทิตาฯ สา ตถาคเตน มานวินเย ธเมฺม เทสิยมาเน สุสฺสูสติ โสตํ โอทหติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ

‘‘อนุปสมารามา, ภิกฺขเว, ปชา อนุปสมรตา อนุปสมสมฺมุทิตาฯ สา ตถาคเตน โอปสมิเก ธเมฺม เทสิยมาเน สุสฺสูสติ โสตํ โอทหติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปติฯ ตถาคตสฺส , ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ

‘‘อวิชฺชาคตา, ภิกฺขเว, ปชา อณฺฑภูตา ปริโยนทฺธาฯ สา ตถาคเตน อวิชฺชาวินเย ธเมฺม เทสิยมาเน สุสฺสูสติ โสตํ โอทหติ อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อยํ จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม ปาตุภวติฯ ตถาคตสฺส, ภิกฺขเว, อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาวา อิเม จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา ปาตุภวนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อานนฺทอจฺฉริยสุตฺตํ

๑๒๙. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา อานเนฺทฯ กตเม จตฺตาโร? สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ

อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, ภิกฺขุปริสา โหติ, อถ อานนฺโท ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺถ เจ อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิปริสา โหติ, อถ อานนฺโท ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, อุปาสกปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, อุปาสกปริสา โหติ, อถ อานนฺโท ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, อุปาสิกาปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, อุปาสิกาปริสา โหติ, อถ อานนฺโท ตุณฺหี ภวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา อานนฺเท”ติฯ นวมํฯ

๑๐. จกฺกวตฺติอจฺฉริยสุตฺตํ

๑๓๐. “จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา รญฺญ จกฺกวตฺติมฺหิฯ กตเม จตฺตาโร? สเจ, ภิกฺขเว, ขตฺติยปริสา ราชานํ จกฺกวตฺตึ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ ราชา จกฺกวตฺตี ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, ขตฺติยปริสา โหติ, อถ ราชา จกฺกวตฺตี ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, พฺราหฺมณปริสา ราชานํ จกฺกวตฺตึ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ ราชา จกฺกวตฺตี ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, พฺราหฺมณปริสา โหติ, อถ ราชา จกฺกวตฺตี ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, คหปติปริสา ราชานํ จกฺกวตฺตึ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ ราชา จกฺกวตฺตี ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, คหปติปริสา โหติ, อถ ราชา จกฺกวตฺตี ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, สมณปริสา ราชานํ จกฺกวตฺตึ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ ราชา จกฺกวตฺตี ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, สมณปริสา โหติ, อถ ราชา จกฺกวตฺตี ตุณฺหี ภวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา รญฺญ จกฺกวตฺติมฺหิฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร [จตฺตาโรเม (ก.)] อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา อานนฺเทฯ กตเม จตฺตาโร? สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, ภิกฺขุปริสา โหติ, อถ อานนฺโท ตุณฺหี ภวติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิปริสา…เป.… สเจ, ภิกฺขเว, อุปาสกปริสา…เป.… สเจ , ภิกฺขเว, อุปาสิกาปริสา อานนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ, ทสฺสเนนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ ตตฺร เจ อานนฺโท ธมฺมํ ภาสติ, ภาสิเตนปิ สา อตฺตมนา โหติฯ อติตฺตาว, ภิกฺขเว, อุปาสิกาปริสา โหติ, อถ

อานโนฺท ตุณฺหี ภวติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา อานเนฺท’’ติฯ ทสมํฯ

ภยวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อตฺตานุวาทอูมิ จ, เทฺว จ นานา เทฺว จ โหนฺติ;
เมตฺตา เทฺว จ อจฺฉริยา, อปรา จ ตถา ทุเวติฯ

(๑๔) ๔. ปุคฺคลวคฺโค

๑. สํโยชนสุตฺตํ

๑๓๑. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติฯ

‘‘กตมสฺส, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ? สกทาคามิสฺสฯ อิมสฺส โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิฯ

‘‘กตมสฺส , ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ? อุทฺธํโสตสฺส อกนิฏฺฐคามิโนฯ อิมสฺส โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิฯ

‘‘กตมสฺส, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ? อนฺตราปรินิพฺพายิสฺสฯ อิมสฺส โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิฯ

‘‘กตมสฺส, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ? อรหโตฯ อิมสฺส โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, อุปปตฺติปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ, ภวปฏิลาภิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฏิภานสุตฺตํ

๑๓๒. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? ยุตฺตปฺปฏิภาโน, โน มุตฺตปฺปฏิภาโน; มุตฺตปฺปฏิภาโน, โน ยุตฺตปฺปฏิภาโน; ยุตฺตปฺปฏิภาโน จ

มุตฺตปฺปฏิภาโน จ; เนว ยุตฺตปฺปฏิภาโน น มุตฺตปฺปฏิภาโน – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติ [ปุ. ป. ๑๕๒ อาทโย]ฯ ทุติยํฯ

๓. อุคฺฆฏิตญฺญูสุตฺตํ

๑๓๓. ''จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร ? อุคฺฆฏิตญฺญู, วิปญฺจิตญฺญู, เนยฺโย, ปทปรโม – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติ [ปุ. ป. ๑๕๒ อาทโย]ฯ ตติยํฯ

๔. อุฏฺฐานผลสุตฺตํ

๑๓๔. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อุฏฺฐานผลูปชีวี น กมฺมผลูปชีวี, กมฺมผลูปชีวี น อุฏฺฐานผลูปชีวี, อุฏฺฐานผลูปชีวี เจว กมฺมผลูปชีวี จ, เนว อุฏฺฐานผลูปชีวี น กมฺมผลูปชีวี – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติ [ปุ. ป. ๑๖๗]ฯ จตุตฺถํฯ

๕. สาวชฺชสุตฺตํ

๑๓๕. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา [ปุ. ป. ๑๔๔ อาทโย] สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? สาวชฺโช, วชฺชพหุโล, อปฺปวชฺโช, อนวชฺโชฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สาวชฺโช โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล สาวชฺเชน กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, สาวชฺเชน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, สาวชฺเชน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สาวชฺโช โหติฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วชฺชพหุโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล สาวชฺเชน พหุลํ กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ อนวชฺเชน; สาวชฺเชน พหุลํ วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ อนวชฺเชน; สาวชฺเชน พหุลํ มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ อนวชฺเชนฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล วชฺชพหุโล โหติฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปวชฺโช โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล อนวชฺเชน พหุลํ กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ สาวชฺเชน; อนวชฺเชน พหุลํ วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ สาวชฺเชน; อนวชฺเชน พหุลํ มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อปฺปํ สาวชฺเชนฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อปฺปวชฺโช โหติฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อนวชฺโช โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล อนวชฺเชน กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, อนวชฺเชน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อนวชฺโช โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ''นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมสีลสุตฺตํ

๑๓๖. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล สีเลสุ น ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ น ปริปูรการี, ปญฺญาย น ปริปู

รการีฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ น ปริปูรการี, ปญฺญาย น ปริปูรการีฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย น ปริปูรการีฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย ปริปูรการีฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ทุติยสีลสุตฺตํ

๑๓๗. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล น สีลครุ โหติ น สีลาธิปเตโยฺย, น สมาธิครุ โหติ น สมาธาธิปเตโยฺย, น ปญฺญาครุ โหติ น ปญฺญาธิปเตโยฺยฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลครุ โหติ สีลาธิปเตโยฺย, น สมาธิครุ โหติ น สมาธาธิปเตโยฺย, น ปญฺญาครุ โหติ น ปญฺญาธิปเตโยฺยฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลครุ โหติ สีลาธิปเตโยฺย, สมาธิครุ โหติ สมาธาธิปเตโยฺย, น ปญฺญาครุ โหติ น ปญฺญาธิปเตโยฺยฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลครุ โหติ สีลาธิปเตโยฺย, สมาธิครุ โหติ สมาธาธิปเตโยฺย, ปญฺญาครุ โหติ ปญฺญาธิปเตโยฺยฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. นิกฎฺฐสุตฺตํ

๑๓๘. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? นิกฎฺฐกาโย อนิกฎฺฐจิโตฺต, อนิกฎฺฐกาโย นิกฎฺฐจิโตฺต, อนิกฎฺฐกาโย จ อนิกฎฺฐจิโตฺต จ, นิกฎฺฐกาโย จ นิกฎฺฐจิโตฺต จฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล นิกฎฺฐกาโย โหติ อนิกฎฺฐจิโตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อรญฺญวนปตฺถานิ [อรเญฺญ วนปตฺถานิ (สี. ปี.)] ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฎิเสวติฯ โส ตตฺถ กามวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ พฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ วิหึสาวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล นิกฎฺฐกาโย โหติ อนิกฎฺฐจิโตฺตฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อนิกฎฺฐกาโย โหติ นิกฎฺฐจิโตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นเหว โข อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฎิเสวติฯ โส ตตฺถ เนกฺขมฺมวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ อพฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ อวิหึสาวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อนิกฎฺฐกาโย โหติ นิกฎฺฐจิโตฺตฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อนิกฏฺฐกาโย จ โหติ อนิกฏฺฐจิโตฺต จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นเหว โข อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ ฯ โส ตตฺถ กามวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ พฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ วิหิํสาวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อ นิกฏฺฐกาโย จ โหติ อนิกฏฺฐจิโตฺต จฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล นิกฏฺฐกาโย จ โหติ นิกฏฺฐจิโตฺต จ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติฯ โส ตตฺถ เนกฺขมฺมวิตกฺกมฺปิ วิต เกฺกติ อพฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติ อวิหิํสาวิตกฺกมฺปิ วิตเกฺกติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล นิ กฏฺฐกาโย จ โหติ นิกฏฺฐจิโตฺต จฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ธมฺมกถิกสุตฺตํ

๑๓๙. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ธมฺมกถิกาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ธมฺมก ถิโก อปฺปญฺจ ภาสติ อสหิตญฺจ; ปริสา จสฺส [ปริสา จ (สี. สฺยา. กํ. ปี.) ปุ. ป. ๑๕๖] น กุสลา โหติ สหิตาสหิตสฺสฯ เอวรูโป, ภิกฺขเว, ธมฺมกถิโก เอวรูปาย ปริสาย ธมฺมกถิโกเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ธมฺมกถิโก อปฺปญฺจ ภาสติ สหิตญฺจ; ปริสา จสฺส กุสลา โหติ สหิตาสหิตสฺสฯ เอวรูโป, ภิกฺขเว, ธมฺมกถิโก เอวรูปาย ปริสาย ธมฺมกถิโกเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ธมฺมกถิโก พหุญฺจ ภาสติ อสหิตญฺจ; ปริสา จสฺส น กุสลา โหติ สหิตาสหิตสฺสฯ เอวรูโป, ภิกฺขเว, ธมฺมกถิโก เอวรูปาย ปริสาย ธมฺมกถิโกเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ธมฺมกถิโก พหุญฺจ ภาสติ สหิตญฺจ; ปริสา จสฺส กุสลา โหติ สหิตาสหิตสฺสฯ เอวรูโป, ภิกฺขเว, ธมฺมกถิโก เอวรูปาย ปริสาย ธมฺมกถิโกเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมกถิกา”ติฯ นวมํฯ

๑๐. วาทีสุตฺตํ

๑๔๐. “จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, วาทีฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺถิ , ภิกฺขเว, วาที อตฺถโต ปริยา ทานํ คจฺฉติ, โน พฺยญฺชนโต; อตฺถิ, ภิกฺขเว, วาที พฺยญฺชนโต ปริยาทานํ คจฺฉติ, โน อตฺถโต; อตฺถิ, ภิกฺขเว, วาที อตฺถโต จ พฺยญฺชนโต จ ปริยาทานํ คจฺฉติ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, วาที เนวตฺถ โต โน พฺยญฺชนโต ปริยาทานํ คจฺฉติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร วาทีฯ อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส ยํ จตูหิ ปฏิสมฺภิทาหิ สมนฺนาคโต [สมนฺนาคโต ภิกฺขุ (สี. สฺยา. กํ.)] อตฺถโต วา พฺยญฺชนโต วา ปริยาทานํ คเจฺฉยฺยา”ติฯ ทสมํฯ

ปุคฺคลวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํโยชนํ ปฏิภาโน, อุคฺฆฏิตญฺญุ อุฏฺฐานํ;

สาวโชฺช เทฺว จ สีลานิ, นิกฺฏฺฐ ธมฺม วาที จาติฯ

(๑๕) ๕. อาภาวโคฺค

๑. อาภาสุตฺตํ

๑๔๑. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, อาภาฯ กตมา จตโสฺส? จนฺทาภา, สูริยาภา, อคฺคาภา, ปญฺญาภา – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส อาภาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ จตุนฺนํ [จตสฺสนฺนํ (สฺยา. กํ.) สทฺทนีติปทมาลา ปสฺสิตพฺพา] อาภานํ ยทิทํ ปญฺญาภา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปภาสุตฺตํ

๑๔๒. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปภาฯ กตมา จตโสฺส? จนฺทปฺปภา , สูริยปฺปภา, อคฺคิปฺปภา, ปญฺญาปภา – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปภาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ จตุนฺนํ ปภานํ ยทิทํ ปญฺญาปภา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อาโลกสุตฺตํ

๑๔๓. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อาโลกาฯ กตเม จตฺตาโร? จนฺทาโลโก, สูริยาโลโก, อคฺคาโลโก, ปญฺญาโลโก – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อาโลกาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ จตุนฺนํ อาโลกานํ ยทิทํ ปญฺญาโลโก’’ติฯ ตติยํฯ

๔. โอภาสสุตฺตํ

๑๔๔. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, โอภาสาฯ กตเม จตฺตาโร? จโนฺทภาโส, สูริโยภาโส, อโคฺคภาโส, ปโญฺญภาโส – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร โอภาสาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ จตุนฺนํ โอภาสานํ ยทิทํ ปโญฺญภาโส’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปโชฺชตสุตฺตํ

๑๔๕. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปโชฺชตาฯ กตเม จตฺตาโร? จนฺทปโชฺชโต, สูริยปโชฺชโต, อคฺคิปโชฺชโต, ปญฺญาปโชฺชโต – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปโชฺชตาฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ จตุนฺนํ ปโชฺชตานํ ยทิทํ ปญฺญาปโชฺชโต’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมกาลสุตฺตํ

๑๔๖. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, กาลาฯ กตเม จตฺตาโร? กาเลน ธมฺมสฺสวนํ, กาเลน ธมฺมสากจฺฉา, กาเลน สมฺมสนา [กาเลน สมโถ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], กาเลน วิปสฺสนา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร กาลา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยกาลสุตฺตํ

๑๔๗. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, กาลา สมฺมา ภาวิยมานา สมฺมา อนุปริวตฺติยมานา อนุปุพฺพพน อาสวานํ ขยํ ปาเปนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? กาเลน ธมฺมสฺสวนํ, กาเลน ธมฺมสากจฺฉา, กาเลน สมฺมสนา, กาเลน วิปสฺสนา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร กาลา สมฺมา ภาวิยมานา สมฺมา อนุปริวตฺติยมานา อนุปุพฺพพน อาสวานํ ขยํ ปาเปนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ; ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ; กุโสพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ; มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ; กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ; มหานทิโย ปริปูรา สมุทฺทํ [สมุทฺทํ สาครํ (สี. ปี. ก.), สมุทฺทสาครํ (สฺยา. กํ.)] ปริปูเรนฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเม จตฺตาโร กาลา สมฺมา ภาวิยมานา สมฺมา อนุปริวตฺติยมานา อนุปุพฺเพน อาสวานํ ขยํ ปาเปนฺตี”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุจฺจริตสุตฺตํ

๑๔๘. “จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, วจีทุจฺจริตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ วจีทุจฺจริตานี”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สุจริตสุตฺตํ

๑๔๙. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, วจีสุจริตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สจฺจวาจา, อปิสุณา วาจา, สณฺหา วาจา, มนฺตภาสา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ วจีสุจริตานี”ติฯ นวมํฯ

๑๐. สารสุตฺตํ

๑๕๐. “จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, สาราฯ กตเม จตฺตาโร? สีลสาโร, สมาธิสาโร, ปญฺญาสาโร, วิมุตฺติสาโร – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สารา”ติฯ ทสมํฯ

อาภาวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อาภา ปภา จ อาโลกา, โอภาสา เจว ปโชฺชตา;
เทฺว กาลา จริตา เทฺว จ, โหนฺติ สาเรน เต ทสาติฯ

ตติยปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๔. จตุตฺถปณฺณาสกํ

(๑๖) ๑. อินฺทฺริยวโคฺค

๑. อินฺทฺริยสุตฺตํ

๑๕๑. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อินฺทฺริยานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. สทฺธาพลสุตฺตํ

๑๕๒. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สทฺธาพลํ, วีริยพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปญฺญาพลสุตฺตํ

๑๕๓. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ปญฺญาพลํ, วีริยพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคหพลํ [สงฺคาหพลํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สติพลสุตฺตํ

๑๕๔. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สติพลํ, สมาธิพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคหพลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฏิสงฺขานพลสุตฺตํ

๑๕๕. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ปฏิสงฺขานพลํ, ภาวนาพลํ, อนวชฺชพลํ, สงฺคหพลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กปฺปสุตฺตํ

๑๕๖. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, กปฺปสฺส อสงฺขฺยยฺยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ยทา, ภิกฺขเว, กปฺโป สํวฏฺฏติ, ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ – เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วาฯ

‘‘ยทา, ภิกฺขเว, กปฺโป สํวฏฺโฏ ติฏฺฐติ, ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ – เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วาฯ

‘‘ยทา, ภิกฺขเว, กปฺโป วิวฏฺฏติ, ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ – เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วาฯ

‘‘ยทา, ภิกฺขเว, กปฺโป วิวฏฺโฏ ติฏฺฐติ, ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ – เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วาฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กปฺปสฺส อสงฺขฺยยฺยานี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โรคสุตฺตํ

๑๕๗. “เทฺวเม, ภิกฺขเว, โรคาฯ กตเม เทฺว? กายิโก จ โรโค เจตสิโก จ โรโคฯ ทิสฺสนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา กายิเกน โรเคน เอกมฺปิ วสฺสํ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, เทฺวปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, ตีณิปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, จตฺตาริปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, ปญฺจปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, ทสปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, วีสติปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, ตึสมฺปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, จตฺตารีสมฺปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, ปญฺญาสมฺปิ วสฺสานิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา, วสฺสสตมฺปิ, ภิโยฺยปิ อาโรคฺยํ ปฏิชานมานา ฯ เต, ภิกฺขเว, สตฺตา สุทุลฺลภา [ทุลฺลภา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โลกสฺมึ เย เจตสิเกน โรเคน มุหุตฺตมฺปิ อาโรคฺยํ ปฏิชานนฺติ, อญฺญตฺร ขีณาสเวหิฯ

“จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปพฺพชิตสฺส โรคาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มหิจฺโฉ โหติ วิฆาตวา อสนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ โส มหิจฺโฉ สมาโน วิฆาตวา อสนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหติ อนวญฺญปฺปฏิลาภาย ลาภสกฺการสิโลกปฺปฏิลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ อนวญฺญปฺปฏิลาภาย ลาภสกฺการสิโลกปฺปฏิลาภายฯ โส สงฺขาย กุลานิ อุปสงฺกมติ, สงฺขาย นิสีทติ, สงฺขาย ธมฺมํ ภาสติ, สงฺขาย อุจฺจารปสฺสาวํ สนฺธาเรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปพฺพชิตสฺส โรคาฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘น มหิจฺฉา ภวิสฺสาม วิฆาตวโนฺต อสนฺตุฏฺฐา อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, น ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหิสฺสาม อนวญฺญปฺปฏิลาภาย ลาภสกฺการสิโลกปฺปฏิลาภาย, น อุฏฺฐหิสฺสาม น ฆเฏสฺสาม น วายมิสฺสาม อนวญฺญปฺปฏิลาภาย ลาภสกฺการสิโลกปฺปฏิลาภาย, ขมา ภวิสฺสาม สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติกา ภวิสฺสามา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว , สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปริหานิสุตฺตํ

๑๕๘. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อาวุโส ภิกฺขเว”ติ ฯ “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

“โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตฺตาโร ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘ปริหายามิ กุสเลหิ ธเมฺมหี’ฯ ปริหานเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กตเม จตฺตาโร? ราคเวปุลฺลตฺตํ [ราคเวปุลฺลตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], โทสเวปุลฺลตฺตํ, โมหเวปุลฺลตฺตํ, คมฺภีเรสุ โข ปนสฺส ฐานาฐาเนสุ ปญฺญาจกฺขุ น กมติฯ โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา อิเม จตฺตาโร ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘ปริหายามิ กุสเลหิ ธเมฺมหี’ฯ ปริหานเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ

“โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตฺตาโร ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘น ปริหายามิ กุสเลหิ ธเมฺมหี’ฯ อปริหานเมตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กตเม จตฺตาโร? ราคตนุตฺตํ [ราคตนุตนํ (ก.)], โทสตนุตฺตํ, โมหตนุตฺตํ, คมฺภีเรสุ โข ปนสฺส ฐานาฐาเนสุ ปญฺญาจกฺขุ กมติฯ โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา อิเม จตฺตาโร ธเมฺม อตฺตนิ สมนุ

ปสฺสติ, นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘น ปริหายามิ กุสเลหิ ธมฺมหิ’ฯ อปริหานเมตํ วุตฺตํ ภควตา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ภิกฺขุนีสุตฺตํ

๑๕๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม ฯ อถ โข อญฺญตรา ภิกฺขุนี อญฺญตรํ ปุริสํ อามเนฺตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส, เยนยฺย อานนฺโท เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อยฺยสฺส อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺท – ‘อิตฺถนฺนามา, ภเนฺต, ภิกฺขุนี อาพาธิกินี ทุกฺขิตา พาฬฺหคิลานาฯ สา อยฺยสฺส อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘สาธุ กิร, ภเนฺต, อยฺโย อานนฺโท เยน ภิกฺขุนุปสฺสโย เยน สา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติ ฯ ‘‘เอวํ, อเยฺย’’ติ โข โส ปุริโส ตสฺสา ภิกฺขุนิยา ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ –

‘‘อิตฺถนฺนามา, ภเนฺต, ภิกฺขุนี อาพาธิกินี ทุกฺขิตา พาฬฺหคิลานาฯ สา อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ – ‘สาธุ กิร, ภเนฺต, อายสฺมา อานนฺโท เยน ภิกฺขุนุปสฺสโย เยน สา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’’ติฯ อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน ภิกฺขุนุปสฺสโย เยน สา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข สา ภิกฺขุนี อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวา สสีสํ ปารุปิตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน สา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข อายสฺมา อานนฺโท ตํ ภิกฺขุนึ เอตทโวจ –

‘‘อาหารสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย อาหารํ นิสฺสายฯ อาหาโร ปหาตโพฺพฯ ตณฺหาสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย ตณฺหํ นิสฺสายฯ ตณฺหา ปหาตพฺพาฯ มานสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย มานํ นิสฺสายฯ มาโน ปหาตโพฺพฯ เมถุนสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโยฯ เมถุเน จ เสตุฆาโต วุโตฺต ภควตาฯ

‘‘‘อาหารสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย อาหารํ นิสฺสายฯ อาหาโร ปหาตโพฺพ’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภคินิ, ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ – ‘เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหิํสูปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหายฯ อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิฯ ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จา’ติฯ โส อปเรน สมเยน อาหารํ นิสฺสาย อาหารํ ปชหติฯ ‘อาหารสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย อาหารํ นิสฺสายฯ อาหาโร ปหาตโพฺพ’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ตณฺหาสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย ตณฺหํ นิสฺสายฯ ตณฺหา ปหาตพฺพา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภคินิ, ภิกฺขุ สุณาติ – ‘อิตฺถนฺนาโม กิร ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’ติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘กุทาสฺสุ นาม อหมฺปิ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามี’ติ! โส อปเรน สมเยน ตณฺหํ

นิสฺสาย ตณฺหํ ปชหติฯ ‘ตณฺหาสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย ตณฺหํ นิสฺสายฯ ตณฺหา ปหาตพฺพา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘มานสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย มานํ นิสฺสายฯ มาโน ปหาตโพฺพ’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภคินิ, ภิกฺขุ สุณาติ – ‘อิตฺถนฺนาโม กิร ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’ติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘โส หิ นาม อายสฺมา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสติ; กิมงฺคํ [กิมงฺค (สี. ปี.) อ. นิ. ๕.๑๘๐; จูฬว. ๓๓๑; สํ. นิ. ๕.๑๐๒๐] ปนาห’นฺติ! โส อปเรน สมเยน มานํ นิสฺสาย มานํ ปชหติฯ ‘มานสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโย มานํ นิสฺสายฯ มาโน ปหาตโพฺพ’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘เมถุนสมฺภูโต อยํ, ภคินิ, กาโยฯ เมถุเน จ เสตุฆาโต วุโตฺต ภควตา’’ติฯ

อถ โข สา ภิกฺขุนี มญฺจกา วุฎฺฐหิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘อจฺจโย มํ, ภเนฺต, อจฺจคมา, ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, ยาหํ เอวมกาสิํฯ ตสฺสา เม, ภเนฺต, อโยฺย อานโนฺท อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ, อายติํ สํวรายา’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ ตํ [ตคฺฆ ตฺวํ (สี. ปี. ก.)], ภคินิ, อจฺจโย อจฺจคมา, ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, ยา ตฺวํ เอวมกาสิฯ ยโต จ โข ตฺวํ, ภคินิ, อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรสิ, ตํ เต มยํ ปฏิคฺคณฺหามฯ วุทฺธิ เหสา, ภคินิ, อริยสฺส วินเย โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ อายติํ สํวรํ อาปชฺชตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สุคตวินยสุตฺตํ

๑๖๐. ‘‘สุคโต วา, ภิกฺขเว, โลเก ติฎฺฐมาโน สุคตวินโย วา ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สุคโต? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควาฯ อยํ, ภิกฺขเว, สุคโตฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สุคตวินโย? โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สุคตวินโยฯ เอวํ สุคโต วา, ภิกฺขเว, โลเก ติฎฺฐมาโน สุคตวินโย วา ตทสฺส พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติฯ

‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ทุคฺคหิตํ สุตฺตนฺตํ ปริยาปุณนฺติ ทุนฺนิกฺขิเตฺตหิ ปทพฺยญฺชเนหิฯ ทุนฺนิกฺขิตฺตสฺส, ภิกฺขเว, ปทพฺยญฺชนสฺส อโตฺถปิ ทุนฺนโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ทุพฺพจา โหนฺติ โทวจสฺสกรเณหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตา อกฺขมา อปฺปทกฺขิณคฺคาหิโน อนุสาสนิํฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต น สกฺกจฺจํ สุตฺตนฺตํ ปรํ วาเจนฺติฯ เตสํ อจฺจเยน ฉินฺนมูลโก สุตฺตโนฺต โหติ อปฺปฏิสรโณฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เถรา ภิกฺขู พาหุลิกา โหนฺติ สาถลิกา, โอกฺกมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วีริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฎฺฐานุคตึ อาปชฺชติฯ สาปิ โหติ พาหุลิกา สาถลิกา, โอกฺกมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สโมฺมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ

‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สุคฺคหิตํ สุตฺตนฺตํ ปริยาปุณนฺติ สุนิกฺขิเตฺตหิ ปทพฺยญฺชเนหิฯ สุนิกฺขิตฺตสฺส, ภิกฺขเว, ปทพฺยญฺชนสฺส อโตฺถปิ สุนโย โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สุวจา โหนฺติ โสวจสฺสกรเณหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตา ขมา ปทกฺขิณคฺคาหิโน อนุสาสนึฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต สกฺกจฺจํ สุตฺตนฺตํ ปรํ วาเจนฺติฯ เตสํ อจฺจเยน นจฺฉินฺนมูลโก [อจฺฉินฺนมูลโก (สฺยา. กํ.) อ. นิ. ๕.๑๕๖] สุตฺตโนฺต โหติ สปฺปฏิสรโณฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, เถรา ภิกฺขู น พาหุลิกา โหนฺติ น สาถลิกา, โอกฺกมเน นิกฺขิตฺตธุรา, ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วีริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฎฺฐานุคตึ อาปชฺชติฯ สาปิ โหติ น พาหุลิกา น สาถลิกา, โอกฺกมเน นิกฺขิตฺตธุรา, ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย ฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ธโมฺม สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสโมฺมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

อินฺทฺริยวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อินฺทฺริยานิ สทฺธา ปญฺญา, สติ สงฺขานปญฺจมํ;
กโปฺป โรโค ปริหานิ, ภิกฺขุนี สุคเตน จาติฯ

(๑๗) ๒. ปฏิปทาวโคฺค

๑. สํขิตฺตสุตฺตํ

๑๖๑. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. วิตฺถารสุตฺตํ

๑๖๒. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปกติยาปิ ติพฺพราคชาติโก โหติ, อภิกฺขณํ ราคชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ ติพฺพโทสชาติโก โหติ, อภิกฺขณํ โทสชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ ติพฺพโมหชาติโก โหติ, อภิกฺขณํ โมหชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ มุทูนิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา ทนฺธํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปกติยาปิ ติพฺพราคชาติโก โหติ, อภิกฺขณํ ราคชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ ติพฺพโทสชาติโก โหติ, อภิกฺขณํ โทสชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ ติพฺพโมหชาติโก โหติ , อภิกฺขณํ โมหชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ขิปฺปํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปกติยาปิ น ติพฺพราคชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ ราคชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ น ติพฺพโทสชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ โทสชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ น ติพฺพโมหชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ โมหชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ มุทูนิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา ทนฺธํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปกติยาปิ น ติพฺพราคชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ ราคชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ น ติพฺพโทสชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ โทสชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปกติยาปิ น ติพฺพโมหชาติโก โหติ, นาภิกฺขณํ โมหชํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ ฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ

อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ขิปฺปํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา''ติฯ ทุติยํฯ

๓. อสุภสุตฺตํ

๑๖๓. ''จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ

''กตมา จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสุภานุปสฺสี กาเย วิหรติ, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญี [ปฏิกฺกูลสญฺญี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญี [อนภิรตสญฺญี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี; มรณสญฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สูปฏฺฐิตา โหติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ [เสกฺขพลานิ (สฺยา. กํ.)] อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, วีริยพลํ , ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ มุทูนิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา ทนฺธํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญาฯ

''กตมา จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสุภานุปสฺสี กาเย วิหรติ, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญี, สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญี, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี; มรณสญฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สูปฏฺฐิตา โหติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ…เป.… ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ขิปฺปํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ

''กตมา จ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา? อิธ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี'ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ…เป.… ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ มุทูนิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป.… ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา ทนฺธํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญาฯ

''กตมา จ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา? [กถา. ๘๑๕ อาทโย] อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, วีริยพลํ, ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ขิปฺปํ อานนฺตริยํ ปาปุณาติ อาสวานํ ขยายฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา''ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมขมสุตฺตํ

๑๖๔. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? อกฺขมา ปฏิปทา, ขมา ปฏิปทา, ทมา ปฏิปทา, สมา ปฏิปทาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อกฺขมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ [เอกโจฺจ ปุคฺคโล (สี. สฺยา. กํ.)] อโกฺกสนฺตํ ปจฺจโกฺกสติ, โรสนฺตํ ปฏิโรสติ, ภณฺฑนฺตํ ปฏิภณฺฑติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อกฺขมา ปฏิปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ขมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อโกฺกสนฺตํ น ปจฺจโกฺกสติ, โรสนฺตํ น ปฏิโรสติ, ภณฺฑนฺตํ น ปฏิภณฺฑติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ขมา ปฏิปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ทมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ; จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ; มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทมา ปฏิปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ สเมติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ; อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ…เป…. อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธเมฺม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ สเมติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมา ปฏิปทาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยขมสุตฺตํ

๑๖๕. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? อกฺขมา ปฏิปทา, ขมา ปฏิปทา, ทมา ปฏิปทา, สมา ปฏิปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อกฺขมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อกฺขโม โหติ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย, ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อนธิวาสกชาติโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อกฺขมา ปฏิปทา ฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ขมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ขโม โหติ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย, ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ขมา ปฏิปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ทมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ…เป…. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ,

ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ; มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทมา ปฏิปทาฯ

“กตมา จ, ภิกฺขเว, สมา ปฏิปทา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ สเมติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ…เป…. อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ สเมติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมา ปฏิปทาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อุภยสุตฺตํ

๑๖๖. “จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ

“ตตฺร , ภิกฺขเว, ยายํ ปฏิปทา ทุกฺขา ทนฺธาภิญฺญา, อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา อุภเยเนว หีนา อกฺขายติฯ ยมฺปายํ ปฏิปทา ทุกฺขา, อิมินาปายํ หีนา อกฺขายติ; ยมฺปายํ ปฏิปทา ทนฺธา, อิมินาปายํ หีนา อกฺขายติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา อุภเยเนว หีนา อกฺขายติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยายํ ปฏิปทา ทุกฺขา ขิปฺปาภิญฺญา, อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา ทุกฺขตฺตา หีนา อกฺขายติฯ

“ตตฺร , ภิกฺขเว, ยายํ ปฏิปทา สุขา ทนฺธาภิญฺญา, อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา ทนฺธตฺตา หีนา อกฺขายติฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ยายํ ปฏิปทา สุขา ขิปฺปาภิญฺญา, อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา อุภเยเนว ปณีตา อกฺขายติฯ ยมฺปายํ ปฏิปทา สุขา, อิมินาปายํ ปณีตา อกฺขายติ; ยมฺปายํ ปฏิปทา ขิปฺปา, อิมินาปายํ ปณีตา อกฺขายติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฏิปทา อุภเยเนว ปณีตา อกฺขายติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มหาโมคฺคลฺลานสุตฺตํ

๑๖๗. อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหาโมคฺคลฺลาเนน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ –

“จตโสฺส อิมา, อาวุโส โมคฺคลฺลาน, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, อาวุโส, จตโสฺส ปฏิปทา ฯ อิมาสํ, อาวุโส, จตุนฺนํ ปฏิปทานํ [จตสฺสนฺนํ ปฏิปทานํ (สี. สฺยา. กํ.)] กตมํ เต ปฏิปทํ อาคมฺม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺต’’นฺติ?

“จตโสฺส อิมา, อาวุโส สาริปุตฺต, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, อาวุโส, จตโสฺส ปฏิปทา ฯ อิมาสํ, อาวุโส, จตุนฺนํ ปฏิปทานํ ยายํ ปฏิป

ทา ทุกฺขา ขิปฺปาภิญฺญา, อิมํ เม ปฏิปทํ อาคมฺม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. สาริปุตฺตสุตฺตํ

๑๖๘. อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘จตโสฺส อิมา, อาวุโส สาริปุตฺต, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, อาวุโส, จตโสฺส ปฏิปทาฯ อิมาสํ, อาวุโส, จตุนฺนํ ปฏิปทานํ กตมํ เต ปฏิปทํ อาคมฺม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺต’’นฺติ?

‘‘จตโสฺส อิมา, อาวุโส โมคฺคลฺลาน, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ อิมา โข, อาวุโส, จตโสฺส ปฏิปทาฯ อิมาสํ, อาวุโส, จตุนฺนํ ปฏิปทานํ ยายํ ปฏิปทา สุขา ขิปฺปาภิญฺญา, อิมํ เม ปฏิปทํ อาคมฺม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺต’’นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สสงฺขารสุตฺตํ

๑๖๙. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทิเฎฺฐว ธเมฺม สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทิเฎฺฐว ธเมฺม อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล กายสฺส เภทา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ทิเฎฺฐว ธเมฺม สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสุภานุปสฺสี กาเย วิหรติ, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญี, สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญี, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสีฯ มรณสญฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สูปฎฺฐิตา โหติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, วีริยพลํ, ปญฺญาพลํ ฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ทิเฎฺฐว ธเมฺม สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ทิเฎฺฐว ธเมฺม สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล กายสฺส เภทา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสุภานุปสฺสี กาเย วิหรติ, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญี, สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญี, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสีฯ มรณสญฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สูปฎฺฐิตา โหติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, วีริยพลํ, ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ มุทูนิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา กายสฺส เภทา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล กายสฺส เภทา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ทิฏฺเฐว ธมฺเม อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ…เป…. ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อธิมตฺตานิ ปาตุภวนฺติ – สทฺธินฺทฺริยํ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ อธิมตฺตตฺตา ทิฏฺเฐว ธมฺเม อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ทิฏฺเฐว ธมฺเม อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล กายสฺส เภทา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิมานิ ปญฺจ เสขพลานิ อุปนิสฺสาย วิหรติ – สทฺธาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, วีริยพลํ, ปญฺญาพลํฯ ตสฺสิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ…เป…. ปญฺญินฺทฺริยํฯ โส อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ มุทุตฺตา กายสฺส เภทา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล กายสฺส เภทา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. ยุคนทฺธสุตฺตํ

๑๗๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อาวุโส ภิกฺขเว”ติฯ “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ –

“โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา มม สนฺติเก อรหตฺตปฺปตฺตึ [อรหตฺตปฺปตฺตํ (ก.) ปฏิ. ม. ๒.๑ ปฏิสมฺภิทามเคฺคปิ] พฺยากโรติ, สโพฺพ โส จตูหิ มเคฺคหิ, เอเตสํ วา อญฺญตเรนฯ

“กตเมหิ จตูหิ? อิธ, อาวุโส, ภิกฺขุ สมถปุพฺพงฺคมํ วิปสฺสนํ ภาเวติฯ ตสฺส สมถปุพฺพงฺคมํ วิปสฺสนํ ภาวยโต มโคฺค สญฺชายติฯ โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สํโยชนานิ ปหียนฺติ, อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติฯ

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วิปสฺสนาปุพฺพงฺคมํ สมถํ ภาเวติฯ ตสฺส วิปสฺสนาปุพฺพงฺคมํ สมถํ ภาวยโต มโคฺค สญฺชายติฯ โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ ฯ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สํโยชนานิ ปหียนฺติ, อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติฯ

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุ สมถวิปสฺสนํ ยุคนทฺธํ ภาเวติฯ ตสฺส สมถวิปสฺสนํ ยุคนทฺธํ ภาวยโต มโคฺค สญฺชายติฯ โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สํโยชนานิ ปหียนฺติ, อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติฯ

“ปุน จปรํ, อาวุโส, ภิกฺขุโน ธมฺมุทฺธจฺจวิคฺคหิตํ มานสํ โหติฯ โหติ โส, อาวุโส, สมโย ยํ ตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตเมว สนฺติฏฺฐติ สนฺนิสีทติ เอโกทิ โหติ สมาธิยติฯ ตสฺส มโคฺค สญฺชายติฯ โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สํโยชนานิ ปหียนฺติ, อนุสยา พฺยนฺตีโหนฺติฯ

“โย หิ โกจิ, อาวุโส, ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา มม สนฺติเก อรหตฺตปฺปตฺตึ พฺยากโรติ, สโพฺพ โส อิเมหิ จตูหิ มเคฺคหิ, เอเตสํ วา อญฺญตเรนา”ติฯ ทสมํฯ

ปฏิปทาวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํขิตฺตํ วิตฺถาราสุภํ, เทฺว ขมา อุภเยน จ;
โมคฺคลฺลาโน สาริปุตฺโต, สสงฺขารํ ยุคนทฺธน จาติฯ

(๑๘) ๓. สเญฺจตนิยวโคฺค

๑. เจตนาสุตฺตํ

๑๗๑. [กถา. ๕๓๙] ‘‘กาเย วา, ภิกฺขเว, สติ กายสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ วาจาย วา, ภิกฺขเว, สติ วจีสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ มเน วา, ภิกฺขเว, สติ มโนสเญฺจตนาเหตุ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ อวิชฺชาปจฺจยาวฯ

‘‘สามํ วา ตํ, ภิกฺขเว, กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ ปเร วาสฺส [ปเร วา ตสฺส (ก.)] ตํ, ภิกฺขเว, กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ สมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ อสมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ

‘‘สามํ วา ตํ, ภิกฺขเว, วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; ปเร วาสฺส ตํ, ภิกฺขเว , วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ; ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; สมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; อสมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ

‘‘สามํ วา ตํ, ภิกฺขเว, มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; ปเร วาสฺส ตํ, ภิกฺขเว, มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; สมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ; อสมฺปชาโน วา ตํ, ภิกฺขเว, มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํฯ

‘‘อิเมสุ , ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ อวิชฺชา อนุปติตา, อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา โส กาโย น โหติ ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ, สา วาจา น โหติ ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ, โส มโน น โหติ ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺขํ, เขตฺตํ ตํ [วตฺถุ ตํ (สพฺพตฺถ)] น โหติ…เป.… วตฺถุ ตํ น โหติ…เป.… อายตนํ ตํ น โหติ…เป.… อธิกรณํ ตํ น โหติ ยํปจฺจยาสฺส ตํ อุปฺปชฺชติ อชฺฌตฺตํ สุขทุกฺข’’นฺติฯ

‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อตฺตภาวปฎิลาภาฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺถิ, ภิกฺขเว, อตฺตภาวปฎิลาโภ, ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ อตฺตสเญฺจตนา กมติ, โน ปรสเญฺจตนาฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, อตฺตภาวปฎิลาโภ, ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ ปรสเญฺจตนา กมติ, โน อตฺตสเญฺจตนาฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, อตฺตภาวปฎิลาโภ, ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ อตฺตสเญฺจตนา จ กมติ ปรสเญฺจตนา จฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, อตฺตภาวปฎิลาโภ, ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ เนวตฺตสเญฺจตนา กมติ, โน ปรสเญฺจตนาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อตฺตภาวปฎิลาภา’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิมสฺส โข อหํ, ภเนฺต, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ – ‘ตตฺร, ภเนฺต, ยายํ อตฺตภาวปฎิลาโภ ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ อตฺตสเญฺจตนา กมติ โน ปรสเญฺจตนา, อตฺตสเญฺจตนาเหตุ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา กายา จุติ โหติฯ ตตฺร, ภเนฺต, ยายํ อตฺตภาวปฎิลาโภ ยสฺมิํ อตฺตภาวปฎิลาเภ ปร

สเณฺจตนา กมติ โน อตฺตสเณฺจตนา, ปรสเณฺจตนาเหตุ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา กายา จุติ โหติฯ ตตฺร, ภนฺเต, ยายํ อตฺตภาวปฏิลาโภ ยสฺมึ อตฺตภาวปฏิลาเภ อตฺตสเณฺจตนา จ กมติ ปรสเณฺจตนา จ, อตฺตสเณฺจตนา จ ปรสเณฺจตนา จ เหตุ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา กายา จุติ โหติฯ ตตฺร, ภนฺเต, ยายํ อตฺตภาวปฏิลาโภ ยสฺมึ อตฺตภาวปฏิลาเภ เนว อตฺตสเณฺจตนา กมติ โน ปรสเณฺจตนา, กตเม เตน เทวา ทฏฺฐพฺพา'''ติ? ''เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคา, สาริปุตฺต, เทวา เตน ทฏฺฐพฺพา''ติฯ

''โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ตมฺหา กายา จุตา อาคามิโน โหนฺติ อาคนฺตาโร อิตฺถตฺตํ? โก ปน, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ตมฺหา กายา จุตา อนาคามิโน โหนฺติ อนาคนฺตาโร อิตฺถตฺต''นฺติ? ''อิธ, สาริปุตฺต, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติ, โส ทิเฏฺฐว ธเมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติ; ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตโต จุโต อาคามี โหติ อาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ

''อิธ ปน, สาริปุตฺต, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส โอรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ, โส ทิเฏฺฐว ธเมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติ; ตตฺถ ฐิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตโต จุโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ

''อยํ โข, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ตมฺหา กายา จุตา อาคามิโน โหนฺติ อาคนฺตาโร อิตฺถตฺตํฯ อยํ ปน, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ตมฺหา กายา จุตา อนาคามิโน โหนฺติ อนาคนฺตาโร อิตฺถตฺต''นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. วิภตฺติสุตฺตํ

๑๗๒. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อาวุโส ภิกฺขเว''ติฯ ''อาวุโส''ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

''อทฺธมาสูปสมฺปเนฺนน เม, อาวุโส, อตฺถปฏิสมฺภิทา สจฺฉิกตา โอธิโส พฺยญฺชนโสฯ ตมหํ อเนกปริยาเยน อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิฯ ยสฺส โข ปนสฺส กงฺขา วา วิมติ วา, โส มํ ปเญฺหนฯ อหํ เวยฺยากรเณน สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา โย โน ธมฺมานํ สุกุสโลฯ

''อทฺธมาสูปสมฺปเนฺนน เม, อาวุโส, ธมฺมปฏิสมฺภิทา สจฺฉิกตา โอธิโส พฺยญฺชนโสฯ ตมหํ อเนกปริยาเยน อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิฯ ยสฺส โข ปนสฺส กงฺขา วา วิมติ วา, โส มํ ปเญฺหนฯ อหํ เวยฺยากรเณน สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา โย โน ธมฺมานํ สุกุสโลฯ

''อทฺธมาสูปสมฺปเนฺนน เม, อาวุโส, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา สจฺฉิกตา โอธิโส พฺยญฺชนโสฯ ตมหํ อเนกปริยาเยน อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิฯ

ยสฺส โข ปนสฺส กงฺขา วา วิมติ วา, โส มํ ปเญฺหนฯ อหํ เวยฺยากรเณน สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา โย โน ธมฺมานํ สุกุสโลฯ

‘‘อทฺธมาสูปสมฺปเนฺนน เม, อาวุโส, ปฏิภานปฏิสมฺภิทา สจฺฉิกตา โอธิโส พฺยญฺชนโสฯ ตมหํ อเนกปริยาเยน อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิฯ ยสฺส โข ปนสฺส กงฺขา วา วิมติ วา, โส มํ ปเญฺหนฯ อหํ เวยฺยากรเณน สมฺมุขีภูโต โน สตฺถา โย โน ธมฺมานํ สุกุสโล’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. มหาโกฏฺฐิกสุตฺตํ

๑๗๓. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุเตฺตน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ , อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ยถา กถํ ปน, อาวุโส, อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพ’’ติ?

‘‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ยาวตา, อาวุโส, ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ คติ ตาวตา ปปญฺจสฺส คติ; ยาวตา ปปญฺจสฺส คติ ตาวตา ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ คติฯ ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา ปปญฺจนิโรโธ ปปญฺจวูปสโม’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อานนฺทสุตฺตํ

๑๗๔. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยนายสฺมา มหาโกฏฺฐิโก เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหาโกฏฺฐิเกน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิกํ เอตทโวจ –

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’’ติ?

‘‘มา เหวํ, อาวุโส’’ฯ

‘‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘มา เหวํ, อาวุโส’ติ วเทสิ ฯ ยถา กถํ ปนาวุโส, อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ ทฎฺฐโพฺพ’’ติ?

‘‘‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา อตฺถิ จ นตฺถิ จ อญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ‘ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา เนวตฺถิ โน นตฺถญฺญํ กิญฺจี’ติ, อิติ วทํ อปฺปปญฺจํ ปปเญฺจติฯ ยาวตา, อาวุโส, ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ คติ ตาวตา ปปญฺจสฺส คติ ฯ ยาวตา ปปญฺจสฺส คติ ตาวตา ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ คติฯ ฉนฺนํ, อาวุโส, ผสฺสายตนานํ อเสสวิราคนิโรธา ปปญฺจนิโรโธ ปปญฺจวูปสโม’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุปวาณสุตฺตํ

๑๗๕. อถ โข อายสฺมา อุปวาโณ เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุเตฺตน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุปวาโณ อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, วิชฺชายนฺตกโร โหตี’’ติ?

“โน หิทํ, อาวุโส”ฯ

“กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, จรเณนนฺตกโร โหตี”ติ?

“โน หิทํ, อาวุโส”ฯ

“กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, วิชฺชาจรเณนนฺตกโร โหตี”ติ?

“โน หิทํ, อาวุโส”ฯ

“กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, อญฺญตฺร วิชฺชาจรเณนนฺตกโร โหตี”ติ?

“โน หิทํ, อาวุโส”ฯ

“‘กึ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, วิชฺชายนฺตกโร โหตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, จรเณนนฺตกโร โหตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, วิชฺชาจรเณนนฺตกโร โหตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ‘กึ ปนาวุโส สาริปุตฺต, อญฺญตฺร วิชฺชาจรเณนนฺตกโร โหตี’ติ, อิติ ปุฏฺโฐ สมาโน – ‘โน หิทํ, อาวุโส’ติ วเทสิฯ ยถา กถํ ปนาวุโส, อนฺตกโร โหตี”ติ?

“วิชฺชาย เจ, อาวุโส, อนฺตกโร อภวิสฺส, สอุปาทาโนว สมาโน อนฺตกโร อภวิสฺสฯ จรเณน เจ, อาวุโส, อนฺตกโร อภวิสฺส, สอุปาทาโนว สมาโน อนฺตกโร อภวิสฺสฯ วิชฺชาจรเณน เจ, อาวุโส, อนฺตกโร อภวิสฺส, สอุปาทาโนว สมาโน อนฺตกโร อภวิสฺสฯ อญฺญตฺร วิชฺชาจรเณน เจ, อาวุโส, อนฺตกโร อภวิสฺส, ปุถุชฺชโน อนฺตกโร อภวิสฺสฯ ปุถุชฺชโน หิ, อาวุโส, อญฺญตฺร วิชฺชาจรเณนฯ จรณวิปนฺโน โข, อาวุโส, ยถาภูตํ น ชานาติ น ปสฺสติฯ จรณสมฺปนฺโน ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติฯ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ อนฺตกโร โหตี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อายาจนสุตฺตํ

๑๗๖. “สทฺโธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย – ‘ตาทิโส โหมิ ยาทิสา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’ติ [อ. นิ. ๒.๑๓๑ อิทํ สุตฺตํ อาคตํ]ฯ เอสา, ภิกฺขเว , ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ, ยทิทํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาฯ

“สทฺธา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนี เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย – ‘ตาทิสา โหมิ ยาทิสา เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จา’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ ภิกฺขุนีนํ, ยทิทํ เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จฯ

“สทฺโธ, ภิกฺขเว, อุปาสโก เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย – ‘ตาทิโส โหมิ ยาทิโส จิตฺโต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโก’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ อุปาสกานํ, ยทิทํ จิตฺโต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโกฯ

“สทฺธา, ภิกฺขเว, อุปาสิกา เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย – ‘ตาทิสา โหมิ ยาทิสา ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฑกิยา จ นนฺทมาตา’ติฯ เอสา, ภิกฺขเว, ตุลา เอตํ ปมาณํ

มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ, ยทิทํ ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฑกิยา จ นนฺทมาตา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ราหุลสุตฺตํ

๑๗๗. อถ โข อายสฺมา ราหุโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ราหุลํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ยา จ, ราหุล , อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ ยา จ พาหิรา ปถวีธาตุ, ปถวีธาตุเรเวสาฯ ‘ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ, เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทิสฺวา ปถวีธาตุยา นิพฺพินฺทติ, ปถวีธาตุยา จิตฺตํ วิราเชติฯ

‘‘ยา จ, ราหุล, อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ ยา จ พาหิรา อาโปธาตุ , อาโปธาตุเรเวสาฯ ‘ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ, เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทิสฺวา อาโปธาตุยา นิพฺพินฺทติ, อาโปธาตุยา จิตฺตํ วิราเชติฯ

‘‘ยา จ, ราหุล, อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ ยา จ พาหิรา เตโชธาตุ, เตโชธาตุเรเวสาฯ ‘ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ, เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทิสฺวา เตโชธาตุยา นิพฺพินฺทติ, เตโชธาตุยา จิตฺตํ วิราเชติฯ

‘‘ยา จ, ราหุล, อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ ยา จ พาหิรา วาโยธาตุ, วาโยธาตุเรเวสาฯ ‘ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ, เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทิสฺวา วาโยธาตุยา นิพฺพินฺทติ, วาโยธาตุยา จิตฺตํ วิราเชติฯ

‘‘ยโต โข, ราหุล, ภิกฺขุ อิมาสุ จตูสุ ธาตูสุ เนวตฺตานํ น อตฺตนิยํ สมนุปสฺสติ, อยํ วุจฺจติ, ราหุล, ภิกฺขุ อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สํโยชนํ, สมฺมา มานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ชมฺพาลีสุตฺตํ

๑๗๘. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺติํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรโต สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ [ตสฺส โก เอตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.), เอวํ โข ตสฺส (?) ‘‘เอวํ หิ ตสฺสา ภิกฺขเว ชมฺพาลิยา’’ติ ปาโฐ วิย], ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน น สกฺกายนิโรโธ ปาฏิกงฺขฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส เลปคเตน [ลสคเตน (สี. ปี.)] หเตฺถน สาขํ คเณฺหยฺย, ตสฺส โส หโตฺถ สเชฺชยฺยปิ คเณฺหยฺยปิ [คเยฺหยฺยปิ (?)] พเชฺฌยฺยปิ [ขเชฺชยฺยปิ (สี.)]; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺติํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรโต สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน น สกฺกายนิโรโธ ปาฏิกงฺขฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺติํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรติ ฯ ตสฺส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรโต สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ อธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สกฺกายนิโรโธ ปาฏิกงฺขฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว,

ปุริโส สุเทฺธน หเตฺถน สาขํ คเณฺหยฺย, ตสฺส โส หโตฺถ เนว สเชฺชยฺย น คเณฺหยฺย น พเชฺฌยฺย; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส สกฺกายนิโรธํ มนสิ กโรโต สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ อธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สกฺกายนิโรโธ ปาฏิกโงฺขฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรโต อวิชฺชาปฺปเภเท จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน น อวิชฺชาปฺปเภโท ปาฏิกโงฺขฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ชมฺพาลี อเนกวสฺสคณิกาฯ ตสฺสา ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย, เทโว จ น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวเจฺฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺสา, ภิกฺขเว, ชมฺพาลิยา น อาฬิปฺปเภโท ปาฏิกโงฺขฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรโต อวิชฺชาปฺปเภเท จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ นปฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน น อวิชฺชาปฺปเภโท ปาฏิกโงฺขฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรโต อวิชฺชาปฺปเภเท จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ อธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อวิชฺชาปฺปเภโท ปาฏิกโงฺขฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ชมฺพาลี อเนกวสฺสคณิกาฯ ตสฺสา ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย, เทโว จ สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวเจฺฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺสา, ภิกฺขเว, ชมฺพาลิยา อาฬิปฺปเภโท ปาฏิกโงฺขฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ สนฺตํ เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรติฯ ตสฺส อวิชฺชาปฺปเภทํ มนสิ กโรโต อวิชฺชาปฺปเภเท จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ อธิมุจฺจติฯ ตสฺส โข เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อวิชฺชาปฺปเภโท ปาฏิกโงฺข ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. นิพฺพานสุตฺตํ

๑๗๙. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุเตฺตน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ทิเฏฺฐว ธเมฺม น ปรินิพฺพายนฺตี’’ติ?

‘‘อิธาวุโส อานนฺท, สตฺตา อิมา หานภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, อิมา ฐิติภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, อิมา วิเสสภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, อิมา นิเพฺพธภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ อยํ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ทิเฏฺฐว ธเมฺม น ปรินิพฺพายนฺตี’’ติฯ

‘‘โก ปนาวุโส สาริปุตฺต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ทิเฏฺฐว ธเมฺม ปรินิพฺพายนฺตี’’ติ? ‘‘อิธาวุโส อานนฺท, สตฺตา อิมา หานภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, อิมา ฐิติภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, อิมา วิเสสภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, อิมา นิเพฺพธภาคิยา สญฺญาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ อยํ โข, อาวุโส อานนฺท, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกเจฺจ สตฺตา ทิเฏฺฐว ธเมฺม ปรินิพฺพายนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. มหาปเทสสุตฺตํ

๑๘๐. เอกํ สมยํ ภควา โภคนคเร วิหรติ อานนฺทเจติเย [อานเนฺท เจติเย (ที. นิ. ๒.๑๘๖) มหาว. ๓๐๓ ปน อญฺญถา อาคตํ]ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, มหาปเทเส เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถ , สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตเม, ภิกฺขเว, จตฺตาโร มหาปเทสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘สมฺมุขา เมตํ, อาวุโส, ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฎิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฎิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฎิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ [โอสาเรตพฺพานิ], วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ [โอสาริยมานานิ] วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ น เจว สุเตฺต โอตรนฺติ [โอสรนฺติ (ที. นิ. ๒.๑๘๘)] น วินเย สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; อิมสฺส จ ภิกฺขุโน ทุคฺคหิต’นฺติฯ อิติ เหตํ [อิติ หิทํ (สี. สฺยา. กํ. ก.)], ภิกฺขเว, ฉเฑฺฑยฺยาถฯ

[เอตฺตโก ปาโฐ ทีฆนิกาเย น ทิสฺสติ, เปยฺยาลมฺเขน ทสฺสิโต ภเวยฺย] ‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘สมฺมุขา เมตํ, อาวุโส, ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฎิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฎิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฎิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิ [เอตฺตโก ปาโฐ ทีฆนิกาเย น ทิสฺสติ, เปยฺยาลมฺเขน ทสฺสิโต ภเวยฺย]ฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ สุเตฺต เจว โอตรนฺติ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; อิมสฺส จ ภิกฺขุโน สุคฺคหิต’นฺติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ปฐมํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมิํ นาม อาวาเส สโงฺฆ วิหรติ สเถโร สปาโมโกฺขฯ ตสฺส เม สงฺฆสฺส สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฎิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฎิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฎิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ น เจว สุเตฺต โอตรนฺติ น วินเย สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ; ตสฺส จ สงฺฆสฺส ทุคฺคหิต’นฺติฯ อิติ เหตํ, ภิกฺขเว, ฉเฑฺฑยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมิํ นาม อาวาเส สโงฺฆ วิหรติ สเถโร สปาโมโกฺขฯ ตสฺส เม สงฺฆสฺส สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฎิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฎิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฎิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ, วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ สุเตฺต เจว โอตรนฺติ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; ตสฺส จ สงฺฆสฺส สุคฺคหิต’นฺติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ทุติยํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมึ นาม อาวาเส สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู วิหรนฺติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธราฯ เตสํ เม เถรานํ สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว , ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ น เจว สุเตฺต โอตรนฺติ น วินเย สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; เตสญฺจ เถรานํ ทุคฺคหิต’นฺติฯ อิติ เหตํ, ภิกฺขเว, ฉเฑฺฑยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมึ นาม อาวาเส สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู วิหรนฺติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธราฯ เตสํ เม เถรานํ สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว , ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ สุเตฺต เจว โอตรนฺติ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; เตสญฺจ เถรานํ สุคฺคหิต’นฺติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ตติยํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมึ นาม อาวาเส เอโก เถโร ภิกฺขุ วิหรติ พหุสฺสุโต อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโรฯ ตสฺส เม เถรสฺส สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ น เจว สุเตฺต โอตรนฺติ น วินเย สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; ตสฺส จ เถรสฺส ทุคฺคหิต’นฺติฯ อิติ เหตํ, ภิกฺขเว, ฉเฑฺฑยฺยาถฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย – ‘อสุกสฺมึ นาม อาวาเส เอโก เถโร ภิกฺขุ วิหรติ พหุสฺสุโต อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโรฯ ตสฺส เม เถรสฺส สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ – อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ ตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกฺกสิตพฺพํฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชนานิ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา สุเตฺต โอตาเรตพฺพานิ, วินเย สนฺทเสฺสตพฺพานิฯ ตานิ เจ สุเตฺต โอตาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ สุเตฺต เจว โอตรนฺติ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ, นิฎฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ – ‘อทฺธา, อิทํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส; ตสฺส จ เถรสฺส สุคฺคหิต’นฺติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, จตุตฺถํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร มหาปเทสา’’ติฯ ทสมํฯ

สเญฺจตนิยวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เจตนา วิภตฺติ โกฎฺฐิโก, อานโนฺท อุปวาณปญฺจมํ;
อายาจน-ราหุล-ชมฺพาลี, นิพฺพานํ มหาปเทเสนาติฯ

(๑๙) ๔. พฺราหฺมณวโคฺค

๑. โยธาชีวสุตฺตํ

๑๘๑. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต โยธาชีโว ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, โยธาชีโว ฐานกุสโล จ โหติ, ทูเรปาตี จ, อกฺขณเวธี จ, มหโต จ กายสฺส ปทาเลตาฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โยธาชีโว ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฐานกุสโล จ โหติ, ทูเรปาตี จ, อกฺขณเวธี จ, มหโต จ กายสฺส ปทาเลตาฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฐานกุสโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฐานกุสโล โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทูเรปาตี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ ยํ กิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ยา กาจิ เวทนา…เป.… ยา กาจิ สญฺญา… เย เกจิ สงฺขารา… ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา , สพฺพํ วิญฺญาณํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทูเรปาตี โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อกฺขณเวธี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อกฺขณเวธี โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มหโต กายสฺส ปทาเลตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มหโต กายสฺส ปทาเลตา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปาฏิโภคสุตฺตํ

๑๘๒. [กถา. ๖๒๔] ‘‘จตุนฺนํ , ภิกฺขเว, ธมฺมานํ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิํฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ? ‘ชราธมฺมํ มา ชีรี’ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิํ; ‘พฺยาธิธมฺมํ มา พฺยาธียี’ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิํ; ‘มรณธมฺมํ มา มียี’ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิํ; ‘ยานิ โข ปน ตานิ ปุพฺเพ อตฺตนา กตานิ ปาปกานิ กมฺมานิ สํกิเลสิกานิ โปโนภวิ

กานิ สทรานิ ทุกฺขวิปากานิ อายตึ ชาติชรามรณิกานิ, เตสํ วิปาโก มา นิพฺพตฺตี’ติ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึฯ

“อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ ธมฺมานํ นตฺถิ โกจิ ปาฏิโภโค – สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมิ”นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. สุตสุตฺตํ

๑๘๓. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“อหญฺหิ, โภ โคตม, เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ [เอวํทิฏฺฐี (สพฺพตฺถ)] – ‘โย โกจิ ทิฏฺฐํ ภาสติ – เอวํ เม ทิฏฺฐนฺติ, นตฺถิ ตโต โทโส; โย โกจิ สุตํ ภาสติ – เอวํ เม สุตนฺติ, นตฺถิ ตโต โทโส; โย โกจิ มุตํ ภาสติ – เอวํ เม มุตนฺติ, นตฺถิ ตโต โทโส; โย โกจิ วิญฺญาตํ ภาสติ – เอวํ เม วิญฺญาตนฺติ, นตฺถิ ตโต โทโส’”ติฯ

“นาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ทิฏฺฐํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ ทิฏฺฐํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ สุตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ สุตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ มุตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ มุตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ วิญฺญาตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, พฺราหฺมณ, สพฺพํ วิญฺญาตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ

“ยญฺหิ, พฺราหฺมณ, ทิฏฺฐํ ภาสโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ ทิฏฺฐํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, พฺราหฺมณ, ทิฏฺฐํ อภาสโต กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ ทิฏฺฐํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ

“ยญฺหิ, พฺราหฺมณ, สุตํ ภาสโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ , เอวรูปํ สุตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, พฺราหฺมณ, สุตํ อภาสโต กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ สุตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ

“ยญฺหิ, พฺราหฺมณ, มุตํ ภาสโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ มุตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, พฺราหฺมณ, มุตํ อภาสโต กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ มุตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ

“ยญฺหิ , พฺราหฺมณ, วิญฺญาตํ ภาสโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ วิญฺญาตํ น ภาสิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, พฺราหฺมณ, วิญฺญาตํ อภาสโต กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ วิญฺญาตํ ภาสิตพฺพนฺติ วทามี”ติฯ

อถ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามีติฯ ตติยํฯ

๔. อภยสุตฺตํ

๑๘๔. อถ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อหญฺหิ, โภ โคตม, เอวํวาที เอวํทิฎฺฐิ – ‘นตฺถิ โย มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสา’’’ติฯ ‘‘อตฺถิ, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺส; อตฺถิ ปน, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘กตโม จ, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺส? อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉโนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺหฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฎฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘ปิยา วต มํ กามา ชหิสฺสนฺติ, ปิเย จาหํ กาเม ชหิสฺสามี’ติฯ โส โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ กาเย อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉโนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺหฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฎฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘ปิโยฺ วต มํ กาโย ชหิสฺสติ, ปิยญฺจาหํ กายํ ชหิสฺสามี’ติฯ โส โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ อกตกลฺยาโณ โหติ อกตกุสโล อกตภีรุตฺตาโณ กตปาโป กตลุโทฺท กตกิพฺพิโสฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฎฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘อกตํ วต เม กลฺยาณํ, อกตํ กุสลํ, อกตํ ภีรุตฺตาณํ; กตํ ปาปํ, กตํ ลุทฺทํ, กตํ กิพฺพิสํฯ ยาวตา, โภ, อกตกลฺยาณานํ อกตกุสลานํ อกตภีรุตฺตาณานํ กตปาปานํ กตลุทฺทานํ กตกิพฺพิสานํ คติ ตํ คตึ เปจฺจ คจฺฉามี’ติฯ โส โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ กงฺขี โหติ วิจิกิจฺฉี อนิฎฺฐงฺคโต สทฺธเมฺมฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฎฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘กงฺขี วตมฺหิ วิจิกิจฺฉี อนิฎฺฐงฺคโต สทฺธเมฺม’ติฯ โส โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน ภายติ, สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, จตฺตาโร มรณธมฺมา สมานา ภายนฺติ, สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ มรณสฺสฯ

‘‘กตโม จ, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺส? อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ กาเมสุ วีตราโค โหติ วิคตจฺฉโนฺท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตโณฺหฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฎฺฐสฺส น เอวํ โหติ – ‘ปิยา วต มํ กามา ชหิสฺสนฺติ, ปิเย จาหํ กาเม ชหิสฺสามี’ติฯ

โส น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ กาเย วีตราโค โหติ วิคตจฺฉโนฺท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตโณฺหฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฏฺฐสฺส น เอวํ โหติ – ‘ปิโย วต มํ กาโย ชหิสฺสติ, ปิยญฺจาหํ กายํ ชหิสฺสามี’ติฯ โส น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ อกตปาโป โหติ อกตลุโทฺท อกตกิพฺพิโส กตกลฺยาโณ กตกุสโล กตภีรุตฺตาโณฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฏฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘อกตํ วต เม ปาปํ, อกตํ ลุทฺทํ, อกตํ กิพฺพิสํ; กตํ กลฺยาณํ, กตํ กุสลํ, กตํ ภีรุตฺตาณํฯ ยาวตา, โภ, อกตปาปานํ อกตลุทฺทานํ อกตกิพฺพิสานํ กตกลฺยาณานํ กตกุสลานํ กตภีรุตฺตาณานํ คติ ตํ คตึ เปจฺจ คจฺฉามี’ติฯ โส น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ อกงฺขี โหติ อวิจิกิจฺฉี นิฏฺฐงฺคโต สทฺธเมฺมฯ ตเมนํ อญฺญตโร คาโฬฺห โรคาตโงฺก ผุสติฯ ตสฺส อญฺญตเรน คาเฬฺหน โรคาตเงฺกน ผุฏฺฐสฺส เอวํ โหติ – ‘อกงฺขี วตมฺหิ อวิจิกิจฺฉี นิฏฺฐงฺคโต สทฺธเมฺม’ติฯ โส น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, มรณธโมฺม สมาโน น ภายติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ มรณสฺสฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, จตฺตาโร มรณธมฺมา สมานา น ภายนฺติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ มรณสฺสา’’ติฯ

‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. พฺราหฺมณสจฺจสุตฺตํ

๑๘๕. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ปริพฺพาชกา สิปฺปินิกาตีเร ปริพฺพาชการาเม ปฏิวสนฺติ, เสยฺยถิทํ อนฺนภาโร วรธโร สกุลุทายี จ ปริพฺพาชโก อเญฺญ จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ปริพฺพาชกาฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน สิปฺปินิกาตีเร ปริพฺพาชการาโม เตนุปสงฺกมิฯ

เตน โข ปน สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรา กถา อุทปาทิ – ‘‘อิติปิ พฺราหฺมณสจฺจานิ, อิติปิ พฺราหฺมณสจฺจานี’’ติฯ อถ โข ภควา เยน เต ปริพฺพาชกา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจ –

‘‘กาย นุตฺถ, ปริพฺพาชกา, เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตา’’ติ? ‘‘อิธ, โภ โคตม, อมฺหากํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘อิติปิ

พฺราหฺมณสจฺจานิ, อิติปิ พฺราหฺมณสจฺจานี’’’ติฯ

‘‘จตฺตาริมานิ, ปริพฺพาชกา, พฺราหฺมณสจฺจานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อิธ, ปริพฺพาชกา, พฺราหฺมโณ เอวมาห – ‘สพฺเพ ปาณา อวชฺฌา’ติ ฯ อิติ วทํ พฺราหฺมโณ สจฺจํ อาห, โน มุสาฯ โส เตน น สมโณติ มญฺญติ, น พฺราหฺมโณติ มญฺญติ, น เสโยฺยหมสฺมีติ มญฺญติ, น สทิโสหมสฺมีติ มญฺญติ, น หีโนหมสฺมีติ มญฺญติฯ อปิ จ ยเทว ตตฺถ สจฺจํ ตทภิญฺญาย ปาณานํเยว อนุทฺทยาย [ตทภิญฺญาย อนุทยาย (ก.)] อนุกมฺปาย ปฏิปนฺโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ปริพฺพาชกา, พฺราหฺมโณ เอวมาห – ‘สพฺเพ กามา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา’ติฯ อิติ วทํ พฺราหฺมโณ สจฺจมาห, โน มุสาฯ โส เตน น สมโณติ มญฺญติ, น พฺราหฺมโณติ มญฺญติ, น เสโยฺยหมสฺมีติ มญฺญติ, น สทิโสหมสฺมีติ มญฺญติ, น หีโนหมสฺมีติ มญฺญติฯ อปิ จ ยเทว ตตฺถ สจฺจํ ตทภิญฺญาย กามานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ปริพฺพาชกา, พฺราหฺมโณ เอวมาห – ‘สพฺเพ ภวา อนิจฺจา…เป.… ภวานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ปริพฺพาชกา, พฺราหฺมโณ เอวมาห – ‘นาหํ กฺวจนิ [กฺวจน (สี. สฺยา.)] กสฺสจิ กิญฺจนตสฺมิํ น จ มม กฺวจนิ กตฺถจิ กิญฺจนตตฺถี’ติฯ อิติ วทํ พฺราหฺมโณ สจฺจํ อาห, โน มุสาฯ โส เตน น สมโณติ มญฺญติ, น พฺราหฺมโณติ มญฺญติ, น เสโยฺยหมสฺมีติ มญฺญติ, น สทิโสหมสฺมีติ มญฺญติ, น หีโนหมสฺมีติ มญฺญติฯ อปิ จ ยเทว ตตฺถ สจฺจํ ตทภิญฺญาย อากิญฺจญฺญํเยว ปฏิปทํ ปฏิปนฺโน โหติฯ อิมานิ โข, ปริพฺพาชกา, จตฺตาริ พฺราหฺมณสจฺจานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อุมฺมคฺคสุตฺตํ

๑๘๖. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เกน นุ โข, ภนฺเต, โลโก นียติ, เกน โลโก ปริกสฺสติ, กสฺส จ อุปฺปนฺนสฺส วสํ คจฺฉตี’’ติ?

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! ภทฺทโก โข เต, ภิกฺขุ, อุมฺมโคฺค [อุมฺมงฺโค (สฺยา. ก.)], ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี [กลฺยาณา (ก.)] ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปุจฺฉสิ – ‘เกน นุ โข, ภนฺเต, โลโก นียติ, เกน โลโก ปริกสฺสติ, กสฺส จ อุปฺปนฺนสฺส วสํ คจฺฉตี’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘จิตฺเตน โข, ภิกฺขุ, โลโก นียติ, จิตฺเตน ปริกสฺสติ, จิตฺตสฺส อุปฺปนฺนสฺส วสํ คจฺฉตี’’ติฯ

‘‘สาธุ , ภนฺเต’’ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ – ‘‘‘พหุสฺสุโต ธมฺมธโร, พหุสฺสุโต ธมฺมธโร’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, พหุสฺสุโต ธมฺมธโร โหตี’’ติ?

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! ภทฺทโก โข เต, ภิกฺขุ อุมฺมโคฺค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปุจฺฉสิ – ‘พหุสฺสุโต ธมฺมธโร, พหุสฺสุโต ธมฺมธโรติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, พหุสฺสุโต ธมฺมธโร โหตี’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘พหู โข, ภิกฺขุ, มยา ธมฺมา เทสิตา [พหุ โข ภิกฺขุ มยา ธโมฺม เทสิโต (ก.)] – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถา, อุ

ทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ จตุปฺปทาย เจปิ, ภิกฺขุ, คาถาย อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ พหุสฺสุโต ธมฺมธโรติ อลํ วจนายา’’ติฯ

‘‘สาธุ, ภนฺเต’’ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ – ‘‘‘สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ, สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ โหตี’’ติ?

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! ภทฺทโก โข เต, ภิกฺขุ, อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปุจฺฉสิ – ‘สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ, สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ โหตี’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘อิธ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุโน ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ สุตํ โหติ, ปญฺญาย จสฺส อตฺถํ อติวิชฺฌ ปสฺสติ; ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ สุตํ โหติ, ปญฺญาย จสฺส อตฺถํ อติวิชฺฌ ปสฺสติ; ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ สุตํ โหติ, ปญฺญาย จสฺส อตฺถํ อติวิชฺฌ ปสฺสติ; ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ สุตํ โหติ, ปญฺญาย จสฺส อตฺถํ อติวิชฺฌ ปสฺสติฯ เอวํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา นิพฺเพธิกปญฺโญ โหตี’’ติฯ

‘‘สาธุ, ภนฺเต’’ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ – ‘‘‘ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ โหตี’’ติ?

‘‘สาธุ สาธุ ภิกฺขุ! ภทฺทโก โข เต, ภิกฺขุ, อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภานํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉาฯ เอวญฺหิ ตฺวํ ภิกฺขุ ปุจฺฉสิ – ‘ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญติ , ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ โหตี’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘อิธ, ภิกฺขุ, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ เนวตฺตพฺยาพาธาย เจเตติ น ปรพฺยาพาธาย เจเตติ น อุภยพฺยาพาธาย เจเตติ อตฺตหิตปรหิตอุภยหิตสพฺพโลกหิตเมว จินฺตยมาโน จินฺเตติฯ เอวํ โข, ภิกฺขุ, ปณฺฑิโต มหาปญฺโญ โหตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. วสฺสการสุตฺตํ

๑๘๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มคธมหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ชาเนยฺย นุ โข, โภ โคตม, อสปฺปุริโส อสปฺปุริสํ – ‘อสปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติ? ‘‘อฏฺฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – ‘อสปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติฯ ‘‘ชาเนยฺย ปน, โภ โคตม, อสปฺปุริโส สปฺปุริสํ – ‘สปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติ? ‘‘เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, อฏฺฐานํ อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – ‘สปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติฯ ‘‘ชาเนยฺย นุ โข, โภ โคตม, สปฺปุริโส สปฺปุริสํ – ‘สปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติ? ‘‘ฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – ‘สปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติฯ ‘‘ชาเนยฺย ปน, โภ โคตม, สปฺปุริโส อสปฺปุริสํ – ‘อสปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติ? ‘‘เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, ฐานํ วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – ‘อสปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติฯ

“อจฺฉริยํ, โภ โคตม, อพฺภุตํ, โภ โคตม! ยาว สุภาสิตํ จิทํ, โภตา โคตเมน – ‘อฏฺฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, อฏฺฐานํ อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ ฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, ฐานํ วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – อสปฺปุริโส อยํ ภว’’’นฺติฯ

“เอกมิทํ, โภ โคตม, สมยํ โตเทยฺยสฺส พฺราหฺมณสฺส ปริสติ ปรูปารมฺภํ วเตฺตนฺติ – ‘พาโล อยํ ราชา เอเฬยฺโย สมเณ รามปุเตฺต อภิปฺปสนฺโน, สมเณ จ ปน รามปุเตฺต เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรติ, ยทิทํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺม’นฺติฯ อิเมปิ รโญฺญ เอเฬยฺยสฺส ปริหารกา พาลา – ยมโก โมคฺคโลฺล [ปุคฺคโล (ก.)] อุโคฺค นาวินฺทกี คนฺธโพฺพ อคฺคิเวโสฺส, เย สมเณ รามปุเตฺต อภิปฺปสนฺนา, สมเณ จ ปน รามปุเตฺต เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรนฺติ, ยทิทํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมนฺติฯ ตฺยาสฺสุทํ โตเทโยฺย พฺราหฺมโณ อิมินา นเยน เนติฯ ตํ กิํ มญฺญนฺติ, โภโนฺต, ปณฺฑิโต ราชา เอเฬโยฺย กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรหิ อลมตฺถทสตโร’ติ? ‘เอวํ, โภ, ปณฺฑิโต ราชา เอเฬโยฺย กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรหิ อลมตฺถทสตโร’’’ติฯ

“ยสฺมา จ โข, โภ, สมโณ รามปุโตฺต รญฺญา เอเฬเยฺยน ปณฺฑิเตน ปณฺฑิตตโร กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรน อลมตฺถทสตโร, ตสฺมา ราชา เอเฬโยฺย สมเณ รามปุเตฺต อภิปฺปสโนฺน, สมเณ จ ปน รามปุเตฺต เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรติ, ยทิทํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ’’ฯ

“ตํ กิํ มญฺญนฺติ, โภโนฺต, ปณฺฑิตา รโญฺญ เอเฬยฺยสฺส ปริหารกา – ยมโก โมคฺคโลฺล อุโคฺค นาวินฺทกี คนฺธโพฺพ อคฺคิเวโสฺส, กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรหิ อลมตฺถทสตราติ? ‘เอวํ, โภ, ปณฺฑิตา รโญฺญ เอเฬยฺยสฺส ปริหารกา – ยมโก โมคฺคโลฺล อุโคฺค นาวินฺทกี คนฺธโพฺพ อคฺคิเวโสฺส, กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรหิ อลมตฺถทสตรา’’’ติฯ

“ยสฺมา จ โข, โภ, สมโณ รามปุโตฺต รโญฺญ เอเฬยฺยสฺส ปริหารเกหิ ปณฺฑิเตหิ ปณฺฑิตตโร กรณียาธิกรณีเยสุ วจนียาธิวจนีเยสุ อลมตฺถทสตเรหิ อลมตฺถทสตโร, ตสฺมา รโญฺญ เอเฬยฺยสฺส ปริหารกา สมเณ รามปุเตฺต อภิปฺปสนฺนา; สมเณ จ ปน รามปุเตฺต เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรนฺติ, ยทิทํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺม’’นฺติฯ

“อจฺฉริยํ, โภ, โคตม, อพฺภุตํ, โภ โคตม! ยาว สุภาสิตํ จิทํ โภตา โคตเมน – ‘อฏฺฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – อสปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, อฏฺฐานํ อนวกาโส ยํ อสปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ ฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส สปฺปุริสํ ชาเนยฺย – สปฺปุริโส อยํ ภวนฺติฯ เอตมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, ฐานํ วิชฺชติ ยํ สปฺปุริโส อสปฺปุริสํ ชาเนยฺย – อสปฺปุริโส อยํ ภว’นฺติฯ หนฺท จ ทานิ มยํ, โภ โคตม, คจฺฉามฯ พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียา’’ติฯ “ยสฺสทานิ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, กาลํ มญฺญสี’’ติฯ อถ โข วสฺสการโร พฺราหฺมโณ มคธมหามโตฺต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามีติฯ สตฺตมํฯ

๘. อุปกสุตฺตํ

๑๘๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข อุปโก มณฺฑิกาปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุปโก มณฺฑิกาปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อหญฺหิ, ภนฺเต, เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ – ‘โย โกจิ ปรูปารมฺภํ วเตฺตติ, ปรูปารมฺภํ วเตฺตนฺโต สโพฺพ โส [สพฺพโส (สี. ปี.)] น อุปฺปาเทติฯ อนุปฺปาเทนฺโต คารยฺโห โหติ อุปวชฺโช’’’ติฯ ‘‘ปรูปารมฺภํ เจ, อุปก, วเตฺตติ ปรูปารมฺภํ วเตฺตนฺโต น อุปฺปาเทติ, อนุปฺปาเทนฺโต คารยฺโห โหติ อุปวชฺโชฯ ตฺวํ โข, อุปก, ปรูปารมฺภํ วเตฺตสิ, ปรูปารมฺภํ วเตฺตนฺโต น อุปฺปาเทสิ, อนุปฺปาเทนฺโต คารยฺโห โหสิ อุปวชฺโช’’ติฯ ‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต , อุมฺมุชฺชมานกํเยว มหตา ปาเสน พเนฺธยฺย; เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อุมฺมุชฺชมานโกเยว ภควตา มหตา วาทปาเสน [มหตา ปาเสน (ก.)] พโทฺธ’’ติฯ

‘‘อิทํ อกุสลนฺติ โข, อุปก, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา – อิติปิทํ อกุสลนฺติฯ ตํ โข ปนิทํ อกุสลํ ปหาตพฺพนฺติ โข, อุปก, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา – อิติปิทํ อกุสลํ ปหาตพฺพนฺติฯ

‘‘อิทํ กุสลนฺติ โข, อุปก, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา – อิติปิทํ กุสลนฺติฯ ตํ โข ปนิทํ กุสลํ ภาเวตพฺพนฺติ โข, อุปก, มยา ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ อปริมาณา ปทา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา – อิติปิทํ กุสลํ ภาเวตพฺพ’’นฺติฯ

อถ โข อุปโก มณฺฑิกาปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ยาวตโก อโหสิ ภควตา สทฺธิํ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ รโญฺญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุสฺส เวเทหิปุตฺตสฺส อาโรเจสิฯ

เอวํ วุเตฺต ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต กุปิโต อนตฺตมโน อุปกํ มณฺฑิกาปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ยาว ธํสี วตายํ โลณการทารโก ยาว มุขโร ยาว ปคโพฺภ ยตฺร หิ นาม ตํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อาสาเทตพฺพํ มญฺญิสฺสติ; อเปหิ ตฺวํ, อุปก, วินสฺส, มา ตํ อทฺทส’’นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สจฺฉิกรณียสุตฺตํ

๑๘๙. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, สจฺฉิกรณียา ธมฺมาฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺถิ , ภิกฺขเว, ธมฺมา กาเยน สจฺฉิกรณียา; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา สติยา สจฺฉิกรณียา; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา จกฺขุนา สจฺฉิกรณียา; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปญฺญาย สจฺฉิกรณียาฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา กาเยน สจฺฉิกรณียา? อฏฺฐ วิโมกฺขา, ภิกฺขเว, กาเยน สจฺฉิกรณียาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา สติยา สจฺฉิกรณียา? ปุเพฺพนิวาโส, ภิกฺขเว, สติยา สจฺฉิกรณีโยฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา จกฺขุนา สจฺฉิกรณียา? สตฺตานํ จุตูปปาโต, ภิกฺขเว, จกฺขุนา สจฺฉิกรณีโยฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปญฺญาย สจฺฉิกรณียา? อาสวานํ ขโย, ภิกฺขเว, ปญฺญาย สจฺฉิกรณีโยฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร สจฺฉิกรณียา ธมฺมา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อุโปสถสุตฺตํ

๑๙๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสินฺโน โหติฯ อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

‘‘อปลาปายํ, ภิกฺขเว, ปริสา นิปฺปลาปายํ, ภิกฺขเว, ปริสา สุทฺธา สาเร ปติฏฺฐิตาฯ ตถารูโป อยํ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุสโงฺฆ, ตถารูปายํ, ภิกฺขเว, ปริสาฯ ยถารูปา ปริสา ทุลฺลภา ทสฺสนายปิ โลกสฺมิํ, ตถารูโป อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสโงฺฆ, ตถารูปายํ, ภิกฺขเว, ปริสาฯ ยถารูปา ปริสา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺส, ตถารูโป อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสโงฺฆ, ตถารูปายํ, ภิกฺขเว, ปริสา ฯ ยถารูปาย ปริสาย อปฺปํ ทินฺนํ พหุ โหติ พหุ ทินฺนํ พหุตรํ, ตถารูโป อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสโงฺฆ, ตถารูปายํ, ภิกฺขเว, ปริสาฯ ยถารูปํ ปริสํ อลํ โยชนคณนานิปิ ทสฺสนาย คนฺตุํ อปิ ปุโฏเสนาปิ, ตถารูโป อยํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสโงฺฆ, (ตถารูปายํ, ภิกฺขเว, ปริสา) [( ) สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]ฯ

‘‘สนฺติ , ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ เทวปฺปตฺตา วิหรนฺติ; สนฺติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ พฺรหฺมปฺปตฺตา วิหรนฺติ; สนฺติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ อาเนญฺชปฺปตฺตา วิหรนฺติ; สนฺติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อิมสฺมิํ ภิกฺขุสเงฺฆ อริยปฺปตฺตา วิหรนฺติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เทวปฺปตฺโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เทวปฺปตฺโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พฺรหฺมปฺปตฺโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ กรุณา… มุทิตา… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พฺรหฺมปฺปตฺโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาเนญฺชปฺปตฺโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาเนญฺชปฺปตฺโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยปฺปโตฺต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยปฺปโตฺต โหตี’’ติฯ ทสมํฯ

พฺราหฺมณวโคฺค [โยธาชีววโคฺค (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โยธา ปาฏิโภคสุตํ, อภยํ พฺราหฺมณสเจฺจน ปญฺจมํ;
อุมฺมคฺควสฺสกาโร, อุปโก สจฺฉิกิริยา จ อุโปสโถติฯ

(๒๐) ๕. มหาวคฺโค

๑. โสตานุคตสุตฺตํ

๑๙๑. “โสตานุคตานํ , ภิกฺขเว, ธมฺมานํ, วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ จตฺตาโร อานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ [มุฏฺฐสฺสตี (สี.)] กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ [ปิลปนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ทนฺโธ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สโตฺต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ โสตานุคตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ, วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ อยํ ปฐโม อานิสํโส ปาฏิกโงฺขฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ; อปิ จ โข ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปโตฺต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อยํ วา โส ธมฺมวินโย, ยตฺถาหํ ปุเพฺพ พฺรหฺมจริยํ อจริ’นฺติฯ ทนฺโธ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สโตฺต ขิปฺปเมว วิเสสคามี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส กุสโล เภริสทฺทสฺสฯ โส อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน เภริสทฺทํ สุเณยฺยฯ ตสฺส น เหว โข อสฺส กงฺขา วา วิมติ วา – ‘เภริสโทฺท นุ โข, น นุ โข เภริสโทฺท’ติ! อถ โข เภริสโทฺทเตฺวว นิฏฺฐํ คเจฺฉยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ; อปิ จ โข ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปโตฺต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อยํ วา โส ธมฺมวินโย, ยตฺถาหํ ปุเพฺพ พฺรหฺมจริยํ อจริ’นฺติฯ ทนฺโธ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สโตฺต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ โสตานุคตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ , วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ อยํ ทุติโย อานิสํโส ปาฏิกโงฺขฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ, นปิ ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปโตฺต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ; อปิ จ โข เทวปุโตฺต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อยํ วา โส ธมฺมวินโย, ยตฺถาหํ ปุเพฺพ พฺรหฺมจริยํ อจริ’นฺติฯ ทนฺโธ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สโตฺต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส กุสโล สงฺขสทฺทสฺสฯ โส อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน สงฺขสทฺทํ สุเณยฺยฯ ตสฺส น เหว โข อสฺส กงฺขา วา วิมติ วา – ‘สงฺขสโทฺท นุ โข, น นุ โข สงฺขสโทฺท’ติ! อถ โข สงฺขสโทฺทเตฺวว นิฏฺฐํ คเจฺฉยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส

ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ, นปิ ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ; อปิ จ โข เทวปุตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – 'อยํ วา โส ธมฺมวินโย, ยตฺถาหํ ปุพฺเพ พฺรหฺมจริยํ อจริ'นฺติฯ ทนฺธุ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สตฺโต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ โสตานุคตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ, วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ อยํ ตติโย อานิสํโส ปาฏิกงฺโขฯ

"ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ, นปิ ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ, นปิ เทวปุตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ; อปิ จ โข โอปปาติโก โอปปาติกํ สาเรติ – 'สรสิ ตฺวํ, มาริส, สรสิ ตฺวํ , มาริส, ยตฺถ มยํ ปุพฺเพ พฺรหฺมจริยํ อจริมฺหา'ติฯ โส เอวมาห – 'สรามิ, มาริส, สรามิ, มาริสา'ติฯ ทนฺธุ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โส สตฺโต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เทฺว สหายกา สหปํสุกีฬิกา [สหปํสุกีฬกา (สฺยา. กํ.)]ฯ เต กทาจิ กรหจิ อญฺญมญฺญํ สมาคจฺเฉยฺยุํฯ อโญฺญ ปน [สมาคจฺเฉยฺยุํ, ตเมนํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สหายโก สหายกํ เอวํ วเทยฺย – 'อิทมฺปิ, สมฺม, สรสิ, อิทมฺปิ, สมฺม, สรสี'ติฯ โส เอวํ วเทยฺย – 'สรามิ , สมฺม, สรามิ, สมฺมา'ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปุณาติ – สุตฺตํ, เคยฺยํ, เวยฺยากรณํ, คาถํ, อุทานํ, อิติวุตฺตกํ, ชาตกํ, อพฺภุตธมฺมํ, เวทลฺลํฯ ตสฺส เต ธมฺมา โสตานุคตา โหนฺติ, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ โส มุฏฺฐสฺสติ กาลํ กุรุมาโน อญฺญตรํ เทวนิกายํ อุปปชฺชติฯ ตสฺส ตตฺถ น เหว โข สุขิโน ธมฺมปทา ปฺลวนฺติ, นปิ ภิกฺขุ อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ, นปิ เทวปุตฺโต เทวปริสายํ ธมฺมํ เทเสติ; อปิ จ โข โอปปาติโก โอปปาติกํ สาเรติ – 'สรสิ ตฺวํ, มาริส, สรสิ ตฺวํ, มาริส, ยตฺถ มยํ ปุพฺเพ พฺรหฺมจริยํ อจริมฺหา'ติฯ โส เอวมาห – 'สรามิ, มาริส, สรามิ, มาริสา'ติฯ ทนฺธุ, ภิกฺขเว, สตุปฺปาโท; อถ โข โส สตฺโต ขิปฺปํเยว วิเสสคามี โหติฯ โสตานุคตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ, วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ, ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ อยํ จตุตฺโถ อานิสํโส ปาฏิกงฺโขฯ โสตานุคตานํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ, วจสา ปริจิตานํ, มนสานุเปกฺขิตานํ ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธานํ อิเม จตฺตาโร อานิสํสา ปาฏิกงฺขา"ติฯ ปฐมํฯ

๒. ฐานสุตฺตํ

๑๙๒. "จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ฐานานิ จตูหิ ฐาเนหิ เวทิตพฺพานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สํวาเสน, ภิกฺขเว, สีลํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปญฺเญนฯ สํโวหาเรน, ภิกฺขเว, โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปญฺเญนฯ อาปทาสุ, ภิกฺขเว, ถาโม เวทิตโพฺพ, โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา , น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปญฺเญนฯ สากจฺฉาย, ภิกฺขเว, ปญฺญา เวทิตพฺพา, สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปญฺเญนาติฯ

[สํ. นิ. ๑.๑๒๒] "'สํวาเสน , ภิกฺขเว, สีลํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปญฺเญนา'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สํวสมาโน เอวํ ชานาติ – 'ทีฆรตฺตํ โข อ

ยมายสฺมา ขณฺฑการี ฉิทฺทการี สพลการี กมฺมาสการี, น สนฺตตการี น สนฺตตวุตฺติ [สตตวุตฺติ (สฺยา. กํ.)]; สีเลสุ ทุสฺสีโล อยมายสฺมา, นายมายสฺมา สีลวา'''ติฯ

'''อิธ ปน, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธึ สํวสมาโน เอวํ ชานาติ – 'ทีฆรตฺตํ โข อยมายสฺมา อขณฺฑการี อจฺฉิทฺทการี อสพลการี อกมฺมาสการี สนฺตตการี สนฺตตวุตฺติ; สีเลสุ สีลวา อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ทุสฺสีโล'ติฯ 'สํวาเสน, ภิกฺขเว, สีลํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา'ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

'''สํโวหาเรน, ภิกฺขเว, โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธึ สํโวหรมาโน เอวํ ชานาติ – 'อญฺญถา โข อยมายสฺมา เอเกน เอโก โวหรติ, อญฺญถา ทฺวีหิ, อญฺญถา ตีหิ, อญฺญถา สมฺพหุเลหิ; โวกฺกมติ อยมายสฺมา ปุริมโวหารา ปจฺฉิมโวหารํ; อปริสุทฺธโวหาโร อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ปริสุทฺธโวหาโร'''ติฯ

''อิธ ปน, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธึ สํโวหรมาโน เอวํ ชานาติ – 'ยเถว โข อยมายสฺมา เอเกน เอโก โวหรติ, ตถา ทฺวีหิ, ตถา ตีหิ, ตถา สมฺพหุเลหิฯ นายมายสฺมา โวกฺกมติ ปุริมโวหารา ปจฺฉิมโวหารํ; ปริสุทฺธโวหาโร อยมายสฺมา, นายมายสฺมา อปริสุทฺธโวหาโร'ติ ฯ 'สํโวหาเรน, ภิกฺขเว, โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา'ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

'''อาปทาสุ, ภิกฺขเว, ถาโม เวทิตโพฺพ, โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา'ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ญาติพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน, โภคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน, โรคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน น อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'ตถาภูโต โข อยํ โลกสนฺนิวาโส ตถาภูโต อยํ อตฺตภาวปฏิลาโภ ยถาภูเต โลกสนฺนิวาเส ยถาภูเต อตฺตภาวปฏิลาเภ อฎฺฐ โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ โลโก จ อฎฺฐ โลกธเมฺม อนุปริวตฺตติ – ลาโภ จ, อลาโภ จ, ยโส จ, อยโส จ, นินฺทา จ, ปสํสา จ, สุขญฺจ, ทุกฺขญฺจา'ติฯ โส ญาติพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โภคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โรคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ

''อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ญาติพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โภคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โรคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'ตถาภูโต โข อยํ โลกสนฺนิวาโส ตถาภูโต อยํ อตฺตภาวปฏิลาโภ ยถาภูเต โลกสนฺนิวาเส ยถาภูเต อตฺตภาวปฏิลาเภ อฎฺฐ โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ โลโก จ อฎฺฐ โลกธเมฺม อนุปริวตฺตติ – ลาโภ จ, อลาโภ จ, ยโส จ, อยโส จ, นินฺทา จ, ปสํสา จ, สุขญฺจ, ทุกฺขญฺจา'ติฯ โส ญาติพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โภคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน โรคพฺยสเนน วา ผุโฎฺฐ สมาโน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ 'อาปทาสุ, ภิกฺขเว, ถาโม เวทิตโพฺพ, โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา'ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘สากจฺฉาย, ภิกฺขเว, ปญฺญา เวทิตพฺพา, สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา’ติ , อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากจฺฉายมาโน เอวํ ชานาติ – ‘ยถา โข อิมสฺส อายสฺมโต อุมฺมโคฺค ยถา จ อภินีหาโร ยถา จ ปญฺหาสมุทาหาโร, ทุปฺปโญฺญ อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ปญฺญวาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา น เจว คมฺภีรํ อตฺถปทํ อุทาหรติ สนฺตํ ปณีตํ อตกฺกาวจรํ นิปุณํ ปณฺฑิตเวทนียํฯ ยญฺจ อยมายสฺมา ธมฺมํ ภาสติ ตสฺส จ นปฺปฏิพโล สํขิเตฺตน วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อาจิกฺขิตุํ เทเสตุํ ปญฺญาเปตุํ ปฏฺฐเปตุํ วิวริตุํ วิภชิตุํ อุตฺตานีกาตุํฯ ทุปฺปโญฺญ อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ปญฺญวา’’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, จกฺขุมา ปุริโส อุทกรหทสฺส ตีเร ฐิโต ปเสฺสยฺย ปริตฺตํ มจฺฉํ อุมฺมุชฺชมานํฯ ตสฺส เอวมสฺส – ‘ยถา โข อิมสฺส มจฺฉสฺส อุมฺมโคฺค ยถา จ อูมิฆาโต ยถา จ เวคายิตตฺตํ, ปริโตฺต อยํ มโจฺฉ, นายํ มโจฺฉ มหโนฺต’ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากจฺฉายมาโน เอวํ ชานาติ – ‘ยถา โข อิมสฺส อายสฺมโต อุมฺมโคฺค ยถา จ อภินีหาโร ยถา จ ปญฺหาสมุทาหาโร, ทุปฺปโญฺญ อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ปญฺญวาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา น เจว คมฺภีรํ อตฺถปทํ อุทาหรติ สนฺตํ ปณีตํ อตกฺกาวจรํ นิปุณํ ปณฺฑิตเวทนียํฯ ยญฺจ อยมายสฺมา ธมฺมํ ภาสติ, ตสฺส จ น ปฏิพโล สํขิเตฺตน วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อาจิกฺขิตุํ เทเสตุํ ปญฺญาเปตุํ ปฏฺฐเปตุํ วิวริตุํ วิภชิตุํ อุตฺตานีกาตุํฯ ทุปฺปโญฺญ อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ปญฺญวา’’’ติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากจฺฉายมาโน เอวํ ชานาติ – ‘ยถา โข อิมสฺส อายสฺมโต อุมฺมโคฺค ยถา จ อภินีหาโร ยถา จ ปญฺหาสมุทาหาโร, ปญฺญวา อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ทุปฺปโญฺญฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา คมฺภีรเญฺจว อตฺถปทํ อุทาหรติ สนฺตํ ปณีตํ อตกฺกาวจรํ นิปุณํ ปณฺฑิตเวทนียํฯ ยญฺจ อยมายสฺมา ธมฺมํ ภาสติ, ตสฺส จ ปฏิพโล สํขิเตฺตน วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อาจิกฺขิตุํ เทเสตุํ ปญฺญาเปตุํ ปฏฺฐเปตุํ วิวริตุํ วิภชิตุํ อุตฺตานีกาตุํฯ ปญฺญวา อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ทุปฺปโญฺญ’’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, จกฺขุมา ปุริโส อุทกรหทสฺส ตีเร ฐิโต ปเสฺสยฺย มหนฺตํ มจฺฉํ อุมฺมุชฺชมานํฯ ตสฺส เอวมสฺส – ‘ยถา โข อิมสฺส มจฺฉสฺส อุมฺมโคฺค ยถา จ อูมิฆาโต ยถา จ เวคายิตตฺตํ, มหโนฺต อยํ มโจฺฉ, นายํ มโจฺฉ ปริโตฺต’ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคเลน สทฺธิํ สากจฺฉายมาโน เอวํ ชานาติ – ‘ยถา โข อิมสฺส อายสฺมโต อุมฺมโคฺค ยถา จ อภินีหาโร ยถา จ ปญฺหาสมุทาหาโร, ปญฺญวา อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ทุปฺปโญฺญฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา คมฺภีรเญฺจว อตฺถปทํ อุทาหรติ สนฺตํ ปณีตํ อตกฺกาวจรํ นิปุณํ ปณฺฑิตเวทนียํฯ ยญฺจ อยมายสฺมา ธมฺมํ ภาสติ, ตสฺส จ ปฏิพโล สํขิเตฺตน วา วิตฺถาเรน วา อตฺถํ อาจิกฺขิตุํ เทเสตุํ ปญฺญาเปตุํ ปฏฺฐเปตุํ วิวริตุํ วิภชิตุํ อุตฺตานีกาตุํฯ ปญฺญวา อยมายสฺมา, นายมายสฺมา ทุปฺปโญฺญ’ติฯ

‘‘‘สากจฺฉาย, ภิกฺขเว, ปญฺญา เวทิตพฺพา, สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา’ติ , อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ฐานานิ อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ เวทิตพฺพานี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ภทฺทิยสุตฺตํ

๑๙๓. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข ภทฺทิโย ลิจฺฉวิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ภทฺทิโย ลิจฺฉวิ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘มายาวี สมโณ โคตโม อาวฏฺฏนิํ มายํ [อาวฏฺฏนีมายํ (สี.), อาวฏฺฏนิมายํ (สฺยา. กํ. ก.) ม. นิ. ๒.๖๐ ปสฺสิตพฺพํ] ชานาติ ยาย อญฺญติตฺถิยานํ สาวเก อาวเฏฺฏตี’ติฯ เย เต, ภนฺเต, เอวมาหํสุ – ‘มายาวี สมโณ โคตโม อาวฏฺฏนิํ มายํ ชานาติ ยาย อญฺญติตฺถิยานํ สาวเก อาวเฏฺฏตี’ติ, กจฺจิ เต, ภนฺเต, ภควโต วุตฺตวาทิโน, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จ อนุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ, อนพฺภกฺขาตุกามา หิ มยํ, ภนฺเต, ภควนฺต’’นฺติ?

‘‘เอถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตเกฺกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา ‘สมโณ โน ครู’ติฯ ยทา ตุเมฺห, ภทฺทิย, อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ – ‘อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺตี’ติ, อถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, ปชเหยฺยาถฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภทฺทิย, โลโภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วา’’ติ? ‘‘อหิตาย, ภนฺเต’’ฯ ‘‘ลุโทฺธ ปนายํ, ภทฺทิย, ปุริสปุคฺคโล โลเภน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย [ตทตฺถาย (ก.) อ. นิ. ๓.๖๖] สมาทเปติ ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภทฺทิย, โทโส ปุริสสฺส…เป.… โมโห ปุริสสฺส…เป.… สารโมฺภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วา’’ติ? ‘‘อหิตาย, ภนฺเต’’ฯ ‘‘สารโทฺธ ปนายํ, ภทฺทิย, ปุริสปุคฺคโล สารเมฺภน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภทฺทิย, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วา’’ติ? ‘‘อกุสลา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘สาวชฺชา วา อนวชฺชา วา’’ติ? ‘‘สาวชฺชา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วา’’ติ? ‘‘วิญฺญุครหิตา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ, โน วา? กถํ วา เอตฺถ โหตี’’ติ? ‘‘สมตฺตา, ภนฺเต, สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติฯ เอวํ โน เอตฺถ โหตี’’ติฯ

‘‘อิติ โข, ภทฺทิย, ยํ ตํ เต อโวจุมฺหา – เอถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตเกฺกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา ‘สมโณ โน ครู’ติฯ ยทา ตุเมฺห, ภทฺทิย, อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ – ‘อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺตีติ, อถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, ปชเหยฺยาถา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘เอถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา ‘สมโณ โน ครู’ติฯ ยทา ตุเมฺห, ภทฺทิย, อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ – ‘อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตี’ติ, อถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถา’’ติฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภทฺทิย, อโลโภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วา’’ติ? ‘‘หิตาย, ภนฺเต’’ฯ ‘‘อลุทฺโธ ปนายํ, ภทฺทิย, ปุริสปุคฺคโล โลเภน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย น สมาทเปติ ยํ’ส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภทฺทิย, อโทโส ปุริสสฺส…เป.… อโมโห ปุริสสฺส…เป.… อสารมฺโภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วา’’ติ? ‘‘หิตาย, ภนฺเต’’ฯ ‘‘อสารทฺโธ ปนายํ, ภทฺทิย, ปุริสปุคฺคโล สารมฺเภน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ , ปรมฺปิ ตถตฺตาย น สมาทเปติ ยํ’ส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภทฺทิย, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วา’’ติ? ‘‘กุสลา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘สาวชฺชา วา อนวชฺชา วา’’ติ? ‘‘อนวชฺชา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วา’’ติ? ‘‘วิญฺญุปฺปสตฺถา, ภนฺเต’’ฯ ‘‘สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ โน วา? กถํ วา เอตฺถ โหตี’’ติ? ‘‘สมตฺตา, ภนฺเต, สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ เอวํ โน เอตฺถ โหตี’’ติฯ

‘‘อิติ โข, ภทฺทิย, ยํ ตํ เต อโวจุมฺหา – เอถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา ‘สมโณ โน ครู’ติฯ ยทา ตุเมฺห, ภทฺทิย, อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ – ‘อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตีติ , อถ ตุเมฺห, ภทฺทิย, อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘เย โข เต, ภทฺทิย, โลเก สนฺโต สปฺปุริสา เต สาวกํ เอวํ สมาทเปนฺติ – ‘เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส, โลภํ วิเนยฺย [วิเนยฺย วิเนยฺย (สี. สฺยา. กํ.)] วิหราหิฯ โลภํ วิเนยฺย วิหรนฺโต น โลภชํ กมฺมํ กริสฺสสิ กาเยน วาจาย มนสาฯ โทสํ วิเนยฺย วิหราหิฯ โทสํ วิเนยฺย วิหรนฺโต น โทสชํ กมฺมํ กริสฺสสิ กาเยน วาจาย มนสาฯ โมหํ วิเนยฺย วิหราหิฯ โมหํ วิเนยฺย วิหรนฺโต น โมหชํ กมฺมํ กริสฺสสิ กาเยน วาจาย มนสาฯ สารมฺภํ วิเนยฺย วิหราหิฯ สารมฺภํ วิเนยฺย วิหรนฺโต น สารมฺภชํ กมฺมํ กริสฺสสิ กาเยน วาจาย มนสา’’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต ภทฺทิโย ลิจฺฉวิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต…เป.… อุปาสกํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

‘‘อปิ นุ ตาหํ, ภทฺทิย, เอวํ อวจํ – ‘เอหิ เม ตฺวํ, ภทฺทิย, สาวโก โหหิ; อหํ สตฺถา ภวิสฺสามี’’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภนฺเต’’ฯ ‘‘เอวํวาทึ โข มํ, ภทฺทิย, เอวมกฺขายึ เอเก สมณพฺราหฺมณา อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ – ‘มายาวี สมโณ โคตโม อาวฏฺฏนึ มายํ ชานาติ

ยาย อญฺญติตฺถิยานํ สาวเก อาวเฏฺฏตี’’’ติฯ ‘‘ภทฺทิกา , ภนฺเต, อาวฏฺฏนี มายาฯ กลฺยาณี, ภนฺเต, อาวฏฺฏนี มายาฯ ปิยา เม, ภนฺเต, ญาติสาโลหิตา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ, ปิยานมฺปิ เม อสฺส ญาติสาโลหิตานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, ภนฺเต, ขตฺติยา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส ขตฺติยานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, ภนฺเต, พฺราหฺมณา… เวสฺสา … สุทฺทา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส สุทฺทานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา’’ติฯ

‘‘เอวเมตํ, ภทฺทิย, เอวเมตํ, ภทฺทิย! สเพฺพ เจปิ, ภทฺทิย, ขตฺติยา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ อกุสลธมฺมปฺปหานาย กุสลธมฺมูปสมฺปทาย, สเพฺพสมฺปิสฺส ขตฺติยานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, ภทฺทิย, พฺราหฺมณา… เวสฺสา… สุทฺทา อาวเฏฺฏยฺยุํ อกุสลธมฺมปฺปหานาย กุสลธมฺมูปสมฺปทาย, สเพฺพสมฺปิสฺส สุทฺทานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเทวโก เจปิ, ภทฺทิย, โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ [อาวเฏฺฏยฺย (?)] อกุสลธมฺมปฺปหานาย กุสลธมฺมูปสมฺปทาย, สเทวกสฺสปิสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ อิเม เจปิ, ภทฺทิย, มหาสาลา อิมาย อาวฏฺฏนิยา อาวเฏฺฏยฺยุํ อกุสลธมฺมปฺปหานาย กุสลธมฺมูปสมฺปทาย, อิเมสมฺปิสฺส มหาสาลานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ( ) [(สเจ เจเตยฺยุํ) (สี. สฺยา. กํ. ปี.), (อาวเฏฺฏยฺยุํ) (ก.) อ. นิ. ๘.๔๔]ฯ โก ปน วาโท มนุสฺสภูตสฺสา’’ติ! ตติยํฯ

๔. สามุคิยสุตฺตํ

๑๙๔. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานโนฺท โกลิเยสุ วิหรติ สามุคํ นาม [สาปูคํ นาม (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โกลิยานํ นิคโมฯ อถ โข สมฺพหุลา สามุคิยา โกลิยปุตฺตา เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข เต สามุคิเย โกลิยปุเตฺต อายสฺมา อานโนฺท เอตทโวจ –

‘‘จตฺตาริมานิ, พฺยคฺฆปชฺชา, ปาริสุทฺธิปธานิยงฺคานิ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุเทฺธน สมฺมทกฺขาตานิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ [โสกปริทฺทวานํ (สี.)] สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายฯ กตมานิ จตฺตาริ? สีลปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ, จิตฺตปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ , ทิฏฺฐิปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ, วิมุตฺติปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํฯ

‘‘กตมญฺจ , พฺยคฺฆปชฺชา, สีลปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ? อิธ, พฺยคฺฆปชฺชา, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, สีลปาริสุทฺธิฯ อิติ เอวรูปิํ สีลปาริสุทฺธิํ อปริปูรํ วา ปริปูเรสฺสามิ ปริปูรํ วา ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามีติ, โย ตตฺถ ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ, อิทํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, สีลปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํฯ

‘‘กตมญฺจ, พฺยคฺฆปชฺชา, จิตฺตปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ? อิธ, พฺยคฺฆปชฺชา, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, จิตฺตปาริสุทฺธิฯ อิติ เอวรูปิํ จิตฺตปาริสุทฺธิํ อปริปูรํ วา ปริปูเรสฺสามิ ปริปูรํ วา ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามีติ, โย ตตฺถ ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ, อิทํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, จิตฺตปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํฯ

‘‘กตมญฺจ, พฺยคฺฆปชฺชา, ทิฏฺฐิปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ? อิธ, พฺยคฺฆปชฺชา, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, ทิฏฺฐิปาริสุทฺธิฯ อิติ เอวรูปึ ทิฏฺฐิปาริสุทฺธึ อปริปูรํ วา…เป…. ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามีติ, โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ, อิทํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, ทิฏฺฐิปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ ฯ

‘‘กตมญฺจ, พฺยคฺฆปชฺชา, วิมุตฺติปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํ? ส โข โส, พฺยคฺฆปชฺชา, อริยสาวโก อิมินา จ สีลปาริสุทฺธิปธานิยเงฺคน สมนฺนาคโต อิมินา จ จิตฺตปาริสุทฺธิปธานิยเงฺคน สมนฺนาคโต อิมินา จ ทิฏฺฐิปาริสุทฺธิปธานิยเงฺคน สมนฺนาคโต รชนีเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตํ วิราเชติ, วิโมจนีเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตํ วิโมเจติฯ โส รชนีเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตํ วิราเชตฺวา, วิโมจนีเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตํ วิโมเจตฺวา สมฺมาวิมุตฺตึ ผุสติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, วิมุตฺติปาริสุทฺธิฯ อิติ เอวรูปึ วิมุตฺติปาริสุทฺธึ อปริปูรํ วา ปริปูเรสฺสามิ ปริปูรํ วา ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามีติ, โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ, อิทํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺชา, วิมุตฺติปาริสุทฺธิปธานิยงฺคํฯ

‘‘อิมานิ โข, พฺยคฺฆปชฺชา, จตฺตาริ ปาริสุทฺธิปธานิยงฺคานิ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุเทฺธน สมฺมทกฺขาตานิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. วปฺปสุตฺตํ

๑๙๕. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข วโปฺป สโกฺก นิคณฺฐสาวโก เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วปฺปํ สกฺกํ นิคณฺฐสาวกํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ –

‘‘อิธสฺส , วปฺป, กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต อวิชฺชาวิราคา วิชฺชุปฺปาทาฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ [อนฺวาสฺสเวยฺยุํ (ก.)] อภิสมฺปราย’’นฺติ? ‘‘ปสฺสามหํ, ภเนฺต, ตํ ฐานํฯ อิธสฺส, ภเนฺต, ปุเพฺพ ปาปกมฺมํ กตํ อวิปกฺกวิปากํฯ ตโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปราย’’นฺติฯ อยเญฺจว โข ปน อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส วเปฺปน สเกฺกน นิคณฺฐสาวเกน สทฺธึ อนฺตรากถา วิปฺปกตา โหติฯ

อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ –

‘‘กาย นุตฺถ, โมคฺคลฺลาน, เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา; กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตา’’ติ? ‘‘อิธาหํ, ภเนฺต, วปฺปํ สกฺกํ นิคณฺฐสาวกํ เอตทโวจํ – ‘อิธสฺส, วปฺป, กาเยน สํวุโต วาจาย สํวุโต มนสา สํวุโต อวิชฺชาวิราคา วิชฺชุปฺปาทาฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปราย’นฺติ? เอวํ วุเตฺต, ภเนฺต, วโปฺป สโกฺก นิคณฺฐสาวโก มํ เอตทโวจ – ‘ปสฺสามหํ, ภเนฺต, ตํ ฐานํฯ อิธสฺส, ภเนฺต, ปุเพฺพ ปาปกมฺมํ กตํ อวิปกฺกวิปากํฯ ตโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปราย’นฺติ ฯ อยํ โข

โน, ภนฺเต , วปฺปุน สเกฺกน นิคณฺฐสาวเกน สทฺธึ อนฺตรากถา วิปฺปกตา; อถ ภควา อนุปฺป โตฺต’’ติฯ

อถ โข ภควา วปฺปํ สกฺกํ นิคณฺฐสาวกํ เอตทโวจ – ‘‘สเจ เม ตฺวํ, วปฺป, อนุ เญฺญยฺยเญฺจว อนุชาเนยฺยาสิ, ปฏิโกฺกสิตพฺพญฺจ ปฏิโกฺกเสยฺยาสิ, ยสฺส จ เม ภาสิตสฺส อตฺถํ น ชาเนยฺยาสิ มเมเวตฺถ อุตฺตริ ปฏิปุเจฺฉยฺยาสิ – ‘อิทํ, ภเนฺต, กถํ, อิมสฺส โก อโตฺถ’ติ, สิยา โน เอตฺถ กถาสลฺลาโป’’ติฯ ‘‘อนุเญฺญยฺยเญฺจวาหํ, ภเนฺต, ภควโต อนุชานิสฺสามิ, ปฏิ โกฺกสิตพฺพญฺจ ปฏิโกฺกสิสฺสามิ, ยสฺส จาหํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถํ น ชานิสฺสามิ ภควนฺ ตํเยเวตฺถ อุตฺตริ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ – ‘อิทํ ภเนฺต, กถํ, อิมสฺส โก อโตฺถ’ติ? โหตุ โน เอตฺถ กถา สลฺลาโป’’ติฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญสิ, วปฺป, เย กายสมารมฺภปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, กาย สมารมฺภา ปฏิวิรตสฺส เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุ ราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปเนยฺ ยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิ [วิญฺญูหีติ (สี. ปี. ก.) สํ. นิ. ๔.๓๖๔ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปรายนฺ’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญสิ, วปฺป, เย วจีสมารมฺภปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, วจีสมา รมฺภา ปฏิวิรตสฺส เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุ ราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติฯ สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปเนยฺ ยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิ ยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปรายนฺ’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญสิ, วปฺป, เย มโนสมารมฺภปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, มโน สมารมฺภา ปฏิวิรตสฺส เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุ ราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติฯ สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปเนยฺ ยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิ ยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปรายนฺ’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญสิ, วปฺป, เย อวิชฺชาปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อวิชฺชาวิ ราคา วิชฺชุปฺปาทา เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุ ราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติฯ สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปเนยฺ ยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหิฯ ปสฺสสิ โน ตฺวํ, วปฺป, ตํ ฐานํ ยโตนิทานํ ปุริสํ ทุกฺขเวทนิ ยา อาสวา อสฺสเวยฺยุํ อภิสมฺปรายนฺ’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘เอวํ สมฺมา วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข, วปฺป, ภิกฺขุโน ฉ สตตวิหารา อธิคตา โหนฺติฯ โส จกฺขุน า รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน; อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺ วา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป... ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุ สิตฺวา…เป…. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน; อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺป ชาโนฯ โส กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยามี’ติ ปชานาติ; ชีวิต ปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยามี’ติ ปชานาติ; ‘กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีตี ภวิสฺสนฺตี’ติ ปชานาติ’’ฯ

“เสยฺยถาปิ, วปฺป, ถูณํ ปฏิจฺจ ฉายา ปญฺญายติฯ อถ ปุริโส อาคเจฺฉยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทายฯ โส ตํ ถูณํ มูเล ฉินฺเทยฺย; มูเล ฉินฺทิตฺวา ปลิขเณยฺย; ปลิขณิตฺวา มูลานิ อุทฺธเรยฺย, อนฺตมโส อุสีรนาฬิมตฺตานิปิ [อุสีรนาฬมตฺตานิปิ (สี.)]ฯ โส ตํ ถูณํ ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺเทยฺยฯ ขณฺฑาขณฺฑิกํ เฉตฺวา ผาเลยฺยฯ ผาเลตฺวา สกลิกํ สกลิกํ กเรยฺยฯ สกลิกํ สกลิกํ กตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺยฯ วาตาตเป วิโสเสตฺวา อคฺคินา ฑเหยฺยฯ อคฺคินา ฑเหตฺวา มสึ กเรยฺย ฯ มสึ กริตฺวา มหาวาเต วา โอผุเณยฺย นทิยา วา สีฆโสตาย ปวาเหยฺยฯ เอวํ หิสฺส, วปฺป, ยา ถูณํ ปฏิจฺจ ฉายา สา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ

“เอวเมวํ โข, วปฺป, เอวํ สมฺมา วิมุตฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน ฉ สตตวิหารา อธิคตา โหนฺติฯ โส จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน; อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป.… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป.… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน; อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ โส กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยามี’ติ ปชานาติ; ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทิยามี’ติ ปชานาติ; ‘กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีตี ภวิสฺสนฺตี’ติ ปชานาติ”ฯ

เอวํ วุตฺเต วโปฺป สกฺโก นิคณฺฐสาวโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – “เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, ปุริโส อุทยตฺถิโก อสฺสปณิยํ โปเสยฺยฯ โส อุทยเญฺจว นาธิคเจฺฉยฺย, อุตฺตริญฺจ กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสฯ เอวเมวํ โข อหํ, ภนฺเต, อุทยตฺถิโก พาเล นิคเณฺฐ ปยิรุปาสึฯ สฺวาหํ อุทยเญฺจว นาธิคจฺฉึ, อุตฺตริญฺจ กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อโหสึฯ เอสาหํ, ภนฺเต, อชฺชตเคฺค โย เม พาเลสุ นิคเณฺฐสุ ปสาโท ตํ มหาวาเต วา โอผุณามิ นทิยา วา สีฆโสตาย ปวาเหมิฯ อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต…เป.… อุปาสกํ มํ, ภนฺเต , ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สาฬฺหสุตฺตํ

๑๙๖. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข สาโฬฺห จ ลิจฺฉวิ อภโย จ ลิจฺฉวิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สาโฬฺห ลิจฺฉวิ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สนฺติ, ภนฺเต, เอเก สมณพฺราหฺมณา ทฺวเยน โอฆสฺส นิตฺถรณํ ปญฺญเปนฺติ – สีลวิสุทฺธิเหตุ จ ตโปชิคุจฺฉาเหตุ จฯ อิธ, ภนฺเต, ภควา กิมาหา”ติ?

“สีลวิสุทฺธิํ โข อหํ, สาฬฺห, อญฺญตรํ สามญฺญงฺคนฺติ วทามิฯ เย เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา ตโปชิคุจฺฉาวาทา ตโปชิคุจฺฉาสารา ตโปชิคุจฺฉาอลฺลีนา วิหรนฺติ, อภพฺพา เต โอฆสฺส นิตฺถรณายฯ เยปิ เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา อปริสุทฺธกายสมาจารา อปริสุทฺธวจีสมาจารา อปริสุทฺธมโนสมาจารา อปริสุทฺธาชีวา, อภพฺพา เต ญาณทสฺสนาย อนุตฺตราย สโมฺพธายฯ

“เสยฺยถาปิ, สาฬฺห, ปุริโส นทิํ ตริตุกาโม ติณฺหํ กุฐาริํ [กุธาริํ (ก.)] อาทาย วนํ ปวิเสยฺยฯ โส ตตฺถ ปเสฺสยฺย มหติํ สาลลฏฺฐิํ อุชุํ นวํ อกุกฺกุจฺจกชาตํฯ ตเมนํ มูเล ฉินฺเทยฺย; มูเล เฉตฺวา อเคฺค ฉินฺเทยฺย; อเคฺค เฉตฺวา สาขาปลาสํ สุวิโสธิตํ วิโสเธยฺย; สาขาปลาสํ สุวิโสธิตํ

วิโสเธตฺวา กุฐารีหิ ตเจฺฉยฺย; กุฐารีหิ ตเจฺฉตฺวา วาสีหิ ตเจฺฉยฺย; วาสีหิ ตเจฺฉตฺวา เลขณิยา ลิเขยฺย; เลขณิยา ลิขิตฺวา ปาสาณคุเฬน โธเวยฺย [โธเปยฺย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]; ปาสาณคุเฬน โธเวตฺวา นทึ ปตาเรยฺยฯ

“ตํ กึ มญฺญสิ, สาฬฺห, ภโพฺพ นุ โข โส ปุริโส นทึ ตริตุ”นฺติ? “โน เหตํ, ภเนฺต”ฯ “ตํ กิสฺส เหตุ”? “อสุ หิ, ภเนฺต, สาลลฏฺฐิ พหิทฺธา สุปริกมฺมกตา อโนฺต อวิสุทฺธาฯ ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – สาลลฏฺฐิ สํสีทิสฺสติ, ปุริโส อนยพฺยสนํ อาปชฺชิสฺสตี”ติฯ

“เอวเมวํ โข, สาฬฺห, เย เต สมณพฺราหฺมณา ตโปชิคุจฺฉาวาทา ตโปชิคุจฺฉาสารา ตโปชิคุจฺฉาอลฺลีนา วิหรนฺติ, อภพฺพา เต โอฆสฺส นิตฺถรณายฯ เยปิ เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา อปริสุทฺธกายสมาจารา อปริสุทฺธวจีสมาจารา อปริสุทฺธมโนสมาจารา อปริสุทฺธาชีวา, อภพฺพา เต ญาณทสฺสนาย อนุตฺตราย สโมฺพธายฯ

“เย จ โข เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา น ตโปชิคุจฺฉาวาทา น ตโปชิคุจฺฉาสารา น ตโปชิคุจฺฉาอลฺลีนา วิหรนฺติ, ภพฺพา เต โอฆสฺส นิตฺถรณายฯ เยปิ เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา ปริสุทฺธกายสมาจารา ปริสุทฺธวจีสมาจารา ปริสุทฺธมโนสมาจารา ปริสุทฺธาชีวา, ภพฺพา เต ญาณทสฺสนาย อนุตฺตราย สโมฺพธายฯ

“เสยฺยถาปิ , สาฬฺห, ปุริโส นทึ ตริตุกาโม ติณฺหํ กุฐารึ อาทาย วนํ ปวิเสยฺยฯ โส ตตฺถ ปเสฺสยฺย มหตึ สาลลฏฺฐึ อุชุํ นวํ อกุกฺกุจฺจกชาตํฯ ตเมนํ มูเล ฉิเนฺทยฺย; มูเล ฉินฺทิตฺวา อเคฺค ฉิเนฺทยฺย; อเคฺค ฉินฺทิตฺวา สาขาปลาสํ สุวิโสธิตํ วิโสเธยฺย; สาขาปลาสํ สุวิโสธิตํ วิโสเธตฺวา กุฐารีหิ ตเจฺฉยฺย; กุฐารีหิ ตเจฺฉตฺวา วาสีหิ ตเจฺฉยฺย; วาสีหิ ตเจฺฉตฺวา นิขาทนํ อาทาย อโนฺต สุวิโสธิตํ วิโสเธยฺย; อโนฺต สุวิโสธิตํ วิโสเธตฺวา เลขณิยา ลิเขยฺย; เลขณิยา ลิขิตฺวา ปาสาณคุเฬน โธเวยฺย; ปาสาณคุเฬน โธเวตฺวา นาวํ กเรยฺย; นาวํ กตฺวา ผิยาริตฺตํ [ปิยาริตฺตํ (สี. ปี.)] พเนฺธยฺย; ผิยาริตฺตํ พนฺธิตฺวา นทึ ปตาเรยฺยฯ

“ตํ กึ มญฺญสิ, สาฬฺห, ภโพฺพ นุ โข โส ปุริโส นทึ ตริตุ”นฺติ? “เอวํ, ภเนฺต”ฯ “ตํ กิสฺส เหตุ”? “อสุ หิ, ภเนฺต, สาลลฏฺฐิ พหิทฺธา สุปริกมฺมกตา, อโนฺต สุวิสุทฺธา นาวากตา [สุวิสุทฺธกตา (ก.)] ผิยาริตฺตพทฺธาฯ ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – ‘นาวา น สํสีทิสฺสติ, ปุริโส โสตฺถินา ปารํ คมิสฺสตี’”ติฯ

“เอวเมวํ โข , สาฬฺห, เย เต สมณพฺราหฺมณา น ตโปชิคุจฺฉาวาทา น ตโปชิคุจฺฉาสารา น ตโปชิคุจฺฉาอลฺลีนา วิหรนฺติ, ภพฺพา เต โอฆสฺส นิตฺถรณายฯ เยปิ เต, สาฬฺห, สมณพฺราหฺมณา ปริสุทฺธกายสมาจารา ปริสุทฺธวจีสมาจารา ปริสุทฺธมโนสมาจารา ปริสุทฺธาชีวา, ภพฺพา เต ญาณทสฺสนาย อนุตฺตราย สโมฺพธายฯ เสยฺยถาปิ, สาฬฺห, โยธาชีโว พหูนิ เจปิ กณฺฑจิตฺรกานิ ชานาติ; อถ โข โส ตีหิ ฐาเนหิ ราชารโห โหติ ราชโภโคฺค, รโญฺญ องฺคเนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ ตีหิ? ทูเรปาตี จ, อกฺขณเวธี จ, มหโต จ กายสฺส ปทาเลตาฯ

“เสยฺยถาปิ, สาฬฺห, โยธาชีโว ทูเรปาตี; เอวเมวํ โข, สาฬฺห, อริยสาวโก สมฺมาสมาธิ โหติฯ สมฺมาสมาธิ, สาฬฺห, อริยสาวโก ยํ กิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ รูปํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ยา กาจิ เวทนา… เป.… ยา กาจิ สญฺญา… เย เกจิ สงฺขารา… ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ

อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ ‘เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ

“เสยฺยถาปิ, สาฬฺห, โยธาชีโว อกฺขณเวธี; เอวเมวํ โข, สาฬฺห, อริยสาวโก สมฺมาทิฏฺฐิ โหติฯ สมฺมาทิฏฺฐิ , สาฬฺห, อริยสาวโก ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป.… ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ

“เสยฺยถาปิ, สาฬฺห, โยธาชีโว มหโต กายสฺส ปทาเลตา; เอวเมวํ โข, สาฬฺห, อริยสาวโก สมฺมาวิมุตฺติ โหติฯ สมฺมาวิมุตฺติ, สาฬฺห, อริยสาวโก มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลตี”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มลฺลิกาเทวีสุตฺตํ

๑๙๗. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข มลฺลิกา เทวี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข มลฺลิกา เทวี ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ มาตุคาโม ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา [สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ “ทุพฺพโณ จ โหติ ทุรูโป สุปาปโก”ติ เอวมาทินา ปุลฺลิงฺคิกวเสน ทิสฺสติ] ทสฺสนาย; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จ?

“โก ปน, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ มาตุคาโม ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนาย; อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จ?

“โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ มาตุคาโม อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จ?

“โก ปน, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเธกจฺโจ มาตุคาโม อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา, อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จา”ติ?

“อิธ , มลฺลิเก, เอกจฺจ มาตุคาโม โกธนา โหติ อุปายาสพหุลาฯ อปฺปมฺปิ วุตฺตา สมานา อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ สา [โส (สฺยา.)] น ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ อิสฺสามนิกา [อิสฺสามนโก (สฺยา.)] โข ปน โหติ; ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ อิสฺสติ อุปทุสฺสติ อิสฺสํ พนฺธติฯ สา เจ ตโต จุตา อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, สา [โส (สฺยา.)] ยตฺถ ยตฺถ ปจฺจาชายติ ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนาย; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จฯ

“อิธ ปน, มลฺลิเก, เอกจฺจ มาตุคาโม โกธนา โหติ อุปายาสพหุลาฯ อปฺปมฺปิ วุตฺตา สมานา อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ สา ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ อนิสฺสามนิกา โข ปน โหติ; ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ น อิสฺ

สติ น อุปทุสฺสติ น อิสฺสํ พนฺธติฯ สา เจ ตโต จุตา อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, สา ยตฺถ ยตฺถ ปจฺจาชายติ ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนาย; อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จฯ

“อิธ ปน, มลฺลิเก, เอกโจฺจ มาตุคาโม อโกฺกธนา โหติ อนุปายาสพหุลาฯ พหุมฺปิ วุตฺตา สมานา นาภิสชฺชติ น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปติตฺถียติ, น โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ สา น ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ อิสฺสามนิกา โข ปน โหติ; ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ อิสฺสติ อุปทุสฺสติ อิสฺสํ พนฺธติฯ สา เจ ตโต จุตา อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, สา ยตฺถ ยตฺถ ปจฺจาชายติ อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จฯ

“อิธ ปน, มลฺลิเก, เอกโจฺจ มาตุคาโม อโกฺกธนา โหติ อนุปายาสพหุลาฯ พหุมฺปิ วุตฺตา สมานา นาภิสชฺชติ น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปติตฺถียติ, น โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ สา ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ อนิสฺสามนิกา โข ปน โหติ; ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ น อิสฺสติ น อุปทุสฺสติ น อิสฺสํ พนฺธติฯ สา เจ ตโต จุตา อิตฺถตฺตํ อาคจฺฉติ, สา ยตฺถ ยตฺถ ปจฺจาชายติ อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา; อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จฯ

“อยํ โข, มลฺลิเก, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกโจฺจ มาตุคาโม ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนาย; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จฯ อยํ ปน, มลฺลิเก, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกโจฺจ มาตุคาโม ทุพฺพณฺณา จ โหติ ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนาย; อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จฯ อยํ โข, มลฺลิเก, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกโจฺจ มาตุคาโม อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา; ทลิทฺทา จ โหติ อปฺปสฺสกา อปฺปโภคา อเปฺปสกฺขา จฯ อยํ ปน, มลฺลิเก, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเธกโจฺจ มาตุคาโม อภิรูปา จ โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา; อฑฺฒา จ โหติ มหทฺธนา มหาโภคา มเหสกฺขา จา”ติฯ

เอวํ วุเตฺต มลฺลิกา เทวี ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ยา นูนาหํ [สา นูนาหํ (สฺยา.), ยํ นูนาหํ (ก.)] ภเนฺต, อญฺญํ ชาตึ [อญฺญาย ชาติยา (สฺยา.)] โกธนา อโหสึ อุปายาสพหุลา, อปฺปมฺปิ วุตฺตา สมานา อภิสชฺชึ กุปฺปึ พฺยาปชฺชึ ปติตฺถียึ โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตฺวากาสึ, สาหํ, ภเนฺต, เอตรหิ ทุพฺพณฺณา ทุรูปา สุปาปิกา ทสฺสนายฯ

“ยา นูนาหํ, ภเนฺต, อญฺญํ ชาตึ ทาตา อโหสึ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, สาหํ, ภเนฺต, เอตรหิ อฑฺฒา [อฑฺฒา จ (สี. ปี. ก.)] มหทฺธนา มหาโภคาฯ

“ยา นูนาหํ, ภเนฺต, อญฺญํ ชาตึ อนิสฺสามนิกา อโหสึ, ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ น อิสฺสึ น อุปทุสฺสึ น อิสฺสํ พนฺธึ, สาหํ, ภเนฺต, เอตรหิ มเหสกฺขาฯ สนฺติ โข ปน, ภเนฺต, อิมสฺมึ ราชกุเล ขตฺติยกญฺญาปิ พฺราหฺมณกญฺญาปิ คหปติกญฺญาปิ, ตาสาหํ อิสฺสราธิปจฺจํ กาเรมิฯ เอสาหํ, ภเนฺต, อชฺชตเคฺค อโกฺกธนา ภวิสฺสามิ อนุปายาสพหุลา, พหุมฺปิ วุตฺตา สมานา นาภิสชฺชิสฺสามิ น กุปฺปิสฺสามิ น พฺยาปชฺชิสฺสามิ น ปติตฺถียิสฺสามิ, โกปญฺจ โทส

ณฺจ อปฺปจฺจยญฺจ น ปาตุกริสฺสามิ; ทสฺสามิ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ อนิสฺสามนิกา ภวิสฺสามิ, ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ น อิสฺสิสฺสามิ น อุปทุสฺสิสฺสามิ น อิสฺสํ พนฺธิสฺสามิฯ อภิกฺกนฺตํ, ภนฺต… เป…. อุปาสิกํ มํ, ภนฺต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. อตฺตนฺตปสุตฺตํ

๑๙๘. ''จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ [ปุ. ป. ๑๗๔; ม. นิ. ๒.๗; ที. นิ. ๓.๓๑๔; อ. นิ. ๓.๑๕๗-๑๖๓] ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ปรนฺตโป โหติ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต, ปรนฺตโป จ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป โหติ นาตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต น ปรนฺตโป น ปรปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ โส เนว อตฺตนฺตโป น ปรนฺตโป ทิเฎฺฐว ธเมฺม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีตีภูโต สุขปฺปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรติฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อเจลโก โหติ มุตฺตาจาโร หตฺถาปเลขโน นเอหิภทฺทนฺติโก นติฎฺฐภทฺทนฺติโก นาภิหฎํ น อุทฺทิสฺสกตํ น นิมนฺตนํ สาทิยติฯ โส น กุมฺภิมุขา ปฎิคฺคณฺหาติ, น กโฬปิมุขา ปฎิคฺคณฺหาติ, น เอฬกมนฺตรํ น ทณฺฑมนฺตรํ น มุสลมนฺตรํ น ทฺวินฺนํ ภุญฺชมานานํ น คพฺภินิยา น ปายมานาย น ปุริสนฺตรคตาย น สงฺกิตฺตีสุ น ยตฺถ สา อุปฎฺฐิโต โหติ น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑสณฺฑจารินี น มจฺฉํ น มํสํ น สุรํ น เมรยํ น ถุโสทกํ ปิวติฯ โส เอกาคาริโก วา โหติ เอกาโลปิโก ทฺวาคาริโก วา โหติ ทฺวาโลปิโก…เป…. สตฺตาคาริโก วา โหติ สตฺตาโลปิโก; เอกิสฺสาปิ ทตฺติยา ยาเปติ ทฺวีหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ…เป…. สตฺตหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ; เอกาหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติ ทฺวาหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติ…เป…. สตฺตาหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติฯ อิติ เอวรูปํ อฑฺฒมาสิกมฺปิ ปริยายภตฺตโภชนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรติฯ

''โส สากภโกฺขปิ โหติ สามากภโกฺขปิ โหติ นีวารภโกฺขปิ โหติ ททฺทุลภโกฺขปิ โหติ หฎภโกฺขปิ โหติ กณภโกฺขปิ โหติ อาจามภโกฺขปิ โหติ ปิญฺญากภโกฺขปิ โหติ ติณภโกฺขปิ โหติ โคมยภโกฺขปิ โหติ; วนมูลผลาหาโรปิ ยาเปติ ปวตฺตผลโภชีฯ

''โส สาณานิปิ ธาเรติ มสาณานิปิ ธาเรติ ฉวทุสฺสานิปิ ธาเรติ ปํสุกูลานิปิ ธาเรติ ติรีฎานิปิ ธาเรติ อชินมฺปิ ธาเรติ อชินกฺขิปมฺปิ ธาเรติ กุสจีรมฺปิ ธาเรติ วากจีรมฺปิ ธาเรติ ผลกจีรมฺปิ ธาเรติ เกสกมฺพลมฺปิ ธาเรติ วาฬกมฺพลมฺปิ ธาเรติ อุลูกปกฺขมฺปิ ธาเรติ; เกสมสฺสุโลจโกปิ โหติ เกสมสฺสุโลจนานุโยคมนุยุโตฺต; อุพฺภฎฺฐโกปิ โหติ อาสนปฺปฎิกฺขิโตฺต; อุกฺกุฎิโกปิ โหติ อุกฺกุฎิกปฺปธานมนุยุโตฺต; กณฺฎกาปสฺสยิโกปิ โหติ กณฺฎกาปสฺสเย เสยฺยํ กเปฺปติ; สายตติยกมฺปิ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรติฯ อิติ เอวรูปํ อเนกวิหิตํ กายสฺส อาตาปนปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ

''กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรนฺตโป โหติ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล โอรพฺภิโก โหติ สูกริโก สากุณิโก มาควิโก ลุทฺโท มจฺฉฆาตโก โจโร โจร

ฆาตโก โคฆาตโก พนฺธนาคาริโก, เย วา ปนญฺญปิ เกจิ กุรูรกมฺมนฺตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปรนฺตโป โหติ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโตฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต ปรนฺตโป จ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ ปุคฺคโล ราชา วา โหติ ขตฺติโย มุทฺธาวสิตฺโต, พฺราหฺมโณ วา โหติ มหาสาโลฯ โส ปุรตฺถิเมน นครสฺส นวํ สนฺถาคารํ การาเปตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา ขราชินํ นิวาเสตฺวา สปฺปิเตเลน กายํ อพฺภญฺชิตฺวา มควิสาเณน ปิฏฺฐึ กณฺฑุวมาโน นวํ สนฺถาคารํ ปวิสติ, สทฺธึ มเหสิยา พฺราหฺมเณน จ ปุโรหิเตนฯ โส ตตฺถ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา หริตุปลิตฺตาย เสยฺยํ กปฺเปติฯ เอกิสฺสาย คาวิยา สรูปวจฺฉาย ยํ เอกสฺมึ ถเน ขีรํ โหติ เตน ราชา ยาเปติ; ยํ ทุติยสฺมึ ถเน ขีรํ โหติ เตน มเหสี ยาเปติ; ยํ ตติยสฺมึ ถเน ขีรํ โหติ เตน พฺราหฺมโณ ปุโรหิโต ยาเปติ; ยํ จตุตฺถสฺมึ ถเน ขีรํ โหติ เตน อคฺคึ ชุหติ [ชุหนฺติ (สี. ปี.)]; อวเสเสน วจฺฉโก ยาเปติฯ โส เอวมาห – ‘เอตฺตกา อุสภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตรา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตริโย หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อชา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อุรพฺภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, (เอตฺตกา อสฺสา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย,) [( ) นตฺถิ สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ] เอตฺตกา รุกฺขา ฉิชฺชนฺตุ ยูปตฺถาย, เอตฺตกา ทพฺภา ลูยนฺตุ พริหิสตฺถายา’ติ [ปริกมฺมตฺถายาติ (ก.)]ฯ เยปิสฺส เต โหนฺติ ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา เตปิ ทณฺฑตชฺชิตา ภยตชฺชิตา อสฺสุมุขา รุทมานา ปริกมฺมานิ กโรนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ โหติ อตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต ปรนฺตโป จ ปรปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโตฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป โหติ นาตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต น ปรนฺตโป น ปรปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต? โส อนตฺตนฺตโป อปรนฺตโป ทิฏฺเฐว ธมฺเม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีตีภูโต สุขปฺปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรติฯ อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาฯ โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติฯ โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ ตํ ธมฺมํ สุณาติ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อญฺญตรสฺมึ วา กุเล ปจฺจาชาโตฯ โส ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ตถาคเต สทฺธํ ปฏิลภติฯ โส เตน สทฺธาปฏิลาเภน สมนฺนาคโต อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา; นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ; ยํนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺย’นฺติฯ โส อปเรน สมเยน อปฺปํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย, มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย, อปฺปํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย, มหนฺตํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย, เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติฯ

‘‘โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺโน ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี, อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรติฯ อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี โหติ อาราจารี วิรโต อสทฺธมฺมา คามธมฺมาฯ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺสฯ ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, น อิโต สุตฺวา อมุตฺร

อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, น อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา, สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา, สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ; ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที; นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสํหิตํฯ

‘‘โส พีชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏิวิรโต โหติฯ เอกภตฺติโก โหติ รตฺตูปรโต วิรโต วิกาลโภชนาฯ นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา ปฏิวิรโต โหติฯ มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต โหติฯ ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ อามกธญฺญปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ อามกมํสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ อิตฺถิกุมาริกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ ทาสิทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ อเชฬกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ หตฺถิควาสฺสวฬวปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติฯ ทูเตยฺยปหิณคมนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติฯ กยวิกฺกยา ปฏิวิรโต โหติฯ ตุลากูฏกํสกูฏมานกูฏา ปฏิวิรโต โหติฯ อุกฺโกฏนวญฺจนนิกติสาจิโยคา ปฏิวิรโต โหติฯ เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา ปฏิวิรโต โหติฯ

‘‘โส สนฺตุฏฺโฐ โหติ กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตนฯ โส เยน เยเนว ปกฺกมติ สมาทาเยว ปกฺกมติฯ เสยฺยถาปิ นาม ปกฺขี สกุโณ เยน เยเนว เฑติ, สปตฺตภาโรว เฑติ; เอวเมวํ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตนฯ โส เยน เยเนว ปกฺกมติ , สมาทาเยว ปกฺกมติฯ โส อิมินา อริเยน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตํ อนวชฺชสุขํ ปฏิสํเวเทติฯ

‘‘โส จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ; จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ; มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โส อิมินา อริเยน อินฺทฺริยสํวเรน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตํ อพฺยาเสกสุขํ ปฏิสํเวเทติฯ

‘‘โส อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ ฯ

‘‘โส อิมินา จ อริเยน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต, (อิมาย จ อริยาย สนฺตุฏฺฐิยา สมนฺนาคโต,) [( ) นตฺถิ สี. สฺยา. โปตฺถเกสุฯ ม. นิ. ๑.๒๙๖; ม. นิ. ๒.๑๓ ปสฺสิตพฺพํ] อิมินา จ อริเยน อินฺทฺริยสํวเรน สมนฺนาคโต, อิมินา จ อริเยน สติสมฺปชญฺญเนน สมนฺนาคโต [สมนฺนาคโตฯ โส (ก.)] วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปฺปตฺถํ อพฺโภกาสํ ปลาลปุญฺชํฯ โส ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ

ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส อภิชฺฌํ โลเก ปหาย วิคตาภิชฺเฌน เจตสา วิหรติ, อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิโตฺต วิหรติ สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี, พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ ถินมิทฺธํ ปหาย วิคตถินมิโทฺธ วิหรติ อาโลกสญฺญี สโต สมฺปชาโน, ถินมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหรติ อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิโตฺต, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ วิจิกิจฺฉํ ปหาย ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิหรติ อกถํกถี กุสเลสุ ธเมฺมสุ, วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ โส อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ

“โส เอวํ สมาหิเต จิเตฺต ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปเตฺต ปุเพฺพนิวาสานุสฺสติญาณาย…เป.… สตฺตานํ จุตูปปาตญาณาย…เป.… (โส เอวํ สมาหิเต จิเตฺต ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปเตฺต) อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ‘อิเม อาสวา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ อาสวสมุทโย’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ , ‘อยํ อาสวนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ‘อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ

“ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ; วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติฯ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป โหติ นาตฺตปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺต น ปรนฺตโป น ปรปริตาปนานุโยคมนุยุโตฺตฯ โส น อตฺตนฺตโป น ปรนฺตโป ทิเฎฺฐว ธเมฺม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีตีภูโต สุขปฺปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ตณฺหาสุตฺตํ

๑๙๙. ภควา เอตทโวจ – “ตณฺหํ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ ชาลินึ สริตํ วิสฏํ วิสตฺติกํ, ยาย อยํ โลโก อุทฺธโสฺต ปริโยนโทฺธ ตนฺตากุลกชาโต คุลาคุณฺฐิกชาโต [กุลาคุณฺฐิกชาโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.) อ. นิ. อฎฺฐ. ๒.๔.๑๙๙] มุญฺชปพฺพชภูโต อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตติฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“กตมา จ สา, ภิกฺขเว, ตณฺหา ชาลินี สริตา วิสฏา วิสตฺติกา, ยาย อยํ โลโก อุทฺธโสฺต ปริโยนโทฺธ ตนฺตากุลกชาโต คุลาคุณฺฐิกชาโต มุญฺชปพฺพชภูโต อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตติ ? อฎฺฐารส โข ปนิมานิ, ภิกฺขเว, ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย, อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทายฯ

“กตมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย? อสฺมีติ, ภิกฺขเว, สติ อิตฺถสฺมีติ โหติ, เอวํสฺมีติ [เอวมสฺมิ (สี.), เอวสฺมิ (สฺยา. กํ. ปี.) วิภ. ๙๗๓ ปสฺสิตพฺพํ] โหติ, อญฺญถาสฺมีติ โหติ, อสสฺมีติ โหติ, สตสฺมีติ โหติ, สนฺติ โหติ, อิตฺถํ สนฺติ โหติ, เอวํ สนฺติ โหติ, อญฺญถา สนฺติ โหติ, อปิหํ [อปิห (สี. ปี.), อปิ (สฺยา. กํ.)] สนฺติ โหติ, อปิหํ [อปิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อปิหํ [อปิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เอวํ สนฺติ โหติ, อปิหํ [อปิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]

อญฺญถา สนฺติ โหติ , ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ อิมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทายฯ

‘‘กตมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทาย? อิมินาสฺมีติ, ภิกฺขเว, สติ อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติ, อิมินา เอวํสฺมีติ โหติ, อิมินา อญฺญถาสฺมีติ โหติ, อิมินา อสสฺมีติ โหติ, อิมินา สตสฺมีติ โหติ, อิมินา สนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ สนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ เอวํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ อญฺญถา สนฺติ โหติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ อิมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทายฯ

‘‘อิติ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย, อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทายฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิฯ อิติ เอวรูปานิ อตีตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, อนาคตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ , ปจฺจุปฺปนฺนานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิฯ เอวํ อฎฺฐสตํ ตณฺหาวิจริตํ โหนฺติฯ

‘‘อยํ โข สา, ภิกฺขเว, ตณฺหา ชาลินี สริตา วิสฎา วิสตฺติกา, ยาย อยํ โลโก อุทฺธโสฺต ปริโยนทฺโธ ตนฺตากุลกชาโต คุลาคุณฺฐิกชาโต มุญฺชปพฺพชภูโต อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ สํสารํ นาติวตฺตตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. เปมสุตฺตํ

๒๐๐. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, (เปมานิ) [( ) นตฺถิ สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ] ชายนฺติฯ กตมานิ จตฺตาริ? เปมา เปมํ ชายติ, เปมา โทโส ชายติ, โทสา เปมํ ชายติ, โทสา โทโส ชายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, เปมา เปมํ ชายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคลสฺส อิโฎฺฐ โหติ กนฺโต มนาโปฯ ตํ ปเร อิเฎฺฐน กเนฺตน มนาเปน สมุทาจรนฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘โย โข มฺยายํ ปุคฺคโล อิโฎฺฐ กนฺโต มนาโป, ตํ ปเร อิเฎฺฐน กเนฺตน มนาเปน สมุทาจรนฺตี’ติ ฯ โส เตสุ เปมํ ชเนติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, เปมา เปมํ ชายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, เปมา โทโส ชายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคลสฺส อิโฎฺฐ โหติ กนฺโต มนาโปฯ ตํ ปเร อนิเฎฺฐน อกเนฺตน อมนาเปน สมุทาจรนฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘โย โข มฺยายํ ปุคฺคโล อิโฎฺฐ กนฺโต มนาโป, ตํ ปเร อนิเฎฺฐน อกเนฺตน อมนาเปน สมุทาจรนฺตี’ติฯ โส เตสุ โทสํ ชเนติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, เปมา โทโส ชายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, โทสา เปมํ ชายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคลสฺส อนิโฎฺฐ โหติ อกนฺโต อมนาโปฯ ตํ ปเร อนิเฎฺฐน อกเนฺตน อมนาเปน สมุทาจรนฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘โย โข มฺยายํ ปุคฺคโล อนิโฎฺฐ อกนฺโต อมนาโป, ตํ ปเร อนิเฎฺฐน อกเนฺตน อมนาเปน สมุทาจรนฺตี’ติฯ โส เตสุ เปมํ ชเนติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, โทสา เปมํ ชายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, โทสา โทโส ชายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ปุคฺคลสฺส อนิโฎฺฐ โหติ อกนฺโต อมนาโป ฯ ตํ ปเร อิเฎฺฐน กเนฺตน มนาเปน สมุทาจรนฺติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘โย โข มฺยายํ ปุคฺคโล อนิโฎฺฐ อกนฺโต อมนาโป, ตํ ปเร อิเฎฺฐน กเนฺตน มนาเปน สมุทาจรนฺตี’ติฯ

โส เตสุ โทสํ ชเนติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, โทสา โทโส ชายติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ เปมานิ ชายนฺติฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ยมฺปิสฺส เปมา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, โยปิสฺส เปมา โทโส ชายติ โสปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, ยมฺปิสฺส โทสา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, โยปิสฺส โทสา โทโส ชายติ โสปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ยมฺปิสฺส เปมา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, โยปิสฺส เปมา โทโส ชายติ โสปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, ยมฺปิสฺส โทสา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติ, โยปิสฺส โทสา โทโส ชายติ โสปิสฺส ตสฺมึ สมเย น โหติฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ยมฺปิสฺส เปมา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ปหีนํ โหติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โยปิสฺส เปมา โทโส ชายติ โสปิสฺส ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, ยมฺปิสฺส โทสา เปมํ ชายติ ตมฺปิสฺส ปหีนํ โหติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ, โยปิสฺส โทสา โทโส ชายติ โสปิสฺส ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เนว อุสฺเสเนติ น ปฏิเสเนติ [น ปฏิเสฺสเนติ (สี. ปี.)] น ธูปายติ น ปชฺชลติ น สมฺปชฺฌายติ [น อปชฺฌายติ (สี.), น ปชฺฌายติ (สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุสฺเสเนติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รูปํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมึ วา อตฺตานํ; เวทนํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, เวทนาวนฺตํ วา อตฺตานํ , อตฺตนิ วา เวทนํ, เวทนาย วา อตฺตานํ; สญฺญํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, สญฺญาวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา สญฺญํ, สญฺญาย วา อตฺตานํ; สงฺขาเร อตฺตโต สมนุปสฺสติ, สงฺขารวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา สงฺขาเร, สงฺขาเรสุ วา อตฺตานํ; วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุสฺสเนติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อุสฺเสเนติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น รูปํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมึ วา อตฺตานํ; น เวทนํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น เวทนาวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา เวทนํ, น เวทนาย วา อตฺตานํ; น สญฺญํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น สญฺญาวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา สญฺญํ , น สญฺญาย วา อตฺตานํ; น สงฺขาเร อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น สงฺขารวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา สงฺขาเร, น สงฺขาเรสุ วา อตฺตานํ; น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ, น วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อุสฺเสเนติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปฏิเสเนติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสนฺตํ ปจฺจโกฺกสติ, โรสนฺตํ ปฏิโรสติ, ภณฺฑนฺตํ ปฏิภณฺฑติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปฏิเสเนติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปฏิเสเนติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสนฺตํ น ปจฺจโกฺกสติ, โรสนฺตํ น ปฏิโรสติ, ภณฺฑนฺตํ น ปฏิภณฺฑติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปฏิเสเนติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธูปายติ? อสฺมีติ, ภิกฺขเว, สติ อิตฺถสฺมีติ โหติ, เอวํสฺมีติ โหติ, อญฺญถาสฺมีติ โหติ, อสสฺมีติ โหติ, สตสฺมีติ โหติ, สนฺติ โหติ, อิตฺถํ สนฺติ โหติ, เอวํ สนฺติ โหติ, อญฺญถา สนฺติ โหติ, อปิหํ สนฺติ โหติ, อปิหํ อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อปิหํ เอวํ สนฺติ โหติ, อปิหํ อญฺญถา สนฺติ โหติ, ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธูปายติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ธูปายติ? อสฺมีติ, ภิกฺขเว, อสติ อิตฺถสฺมีติ น โหติ, เอวํสฺมีติ น โหติ, อญฺญถาสฺมีติ น โหติ, อสสฺมีติ น โหติ, สตสฺมีติ น โหติ, สนฺติ น โหติ, อิตฺถํ สนฺติ น โหติ, เอวํ สนฺติ น โหติ, อญฺญถา สนฺติ น โหติ, อปิหํ สนฺติ น โหติ, อปิหํ อิตฺถํ สนฺติ น โหติ, อปิหํ เอวํ สนฺติ น โหติ, อปิหํ อญฺญถา สนฺติ น โหติ, ภวิสฺสนฺติ น โหติ, อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ น โหติ, เอวํ ภวิสฺสนฺติ น โหติ, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ น โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ธูปายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปชฺชลติ? อิมินา อสฺมีติ, ภิกฺขเว, สติ อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติ, อิมินา เอวํสฺมีติ โหติ, อิมินา อญฺญถาสฺมีติ โหติ, อิมินา อสสฺมีติ โหติ, อิมินา สตสฺมีติ โหติ, อิมินา สนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ สนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ อิตฺถํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ เอวํ สนฺติ โหติ, อิมินา อปิหํ อญฺญถา สนฺติ โหติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปชฺชลติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปชฺชลติ? อิมินา อสฺมีติ, ภิกฺขเว, อสติ อิมินา อิตฺถสฺมีติ น โหติ, อิมินา เอวํสฺมีติ น โหติ, อิมินา อญฺญถาสฺมีติ น โหติ, อิมินา อสสฺมีติ น โหติ, อิมินา สตสฺมีติ น โหติ, อิมินา สนฺติ น โหติ, อิมินา อิตฺถํ สนฺติ น โหติ, อิมินา เอวํ สนฺติ น โหติ, อิมินา อญฺญถา สนฺติ น โหติ, อิมินา อปิหํ สนฺติ น โหติ, อิมินา อปิหํ อิตฺถํ สนฺติ น โหติ, อิมินา อปิหํ เอวํ สนฺติ น โหติ, อิมินา อปิหํ อญฺญถา สนฺติ น โหติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ น โหติ, อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ น โหติ, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ น โหติ, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ น โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปชฺชลติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชฺฌายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสฺมิมาโน ปหีโน น โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺปชฺฌายติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น สมฺปชฺฌายติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสฺมิมาโน ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโมฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น สมฺปชฺฌายตี’’ติฯ ทสมํฯ

มหาวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โสตานุคตํ ฐานํ, ภทฺทิย สามุคิย วปฺป สาฬฺหา จ;
มลฺลิก อตฺตนฺตาโป, ตณฺหา เปเมน จ ทสา เตติฯ

๕. ปญฺจมปณฺณาสกํ

(๒๑) ๑. สปฺปุริสวคฺค

๑. สิกฺขาปทสุตฺตํ

๒๐๑. ‘‘อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี โหติ, ปรญฺจ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐาเน สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร’’ติ [ปุ. ป. ๑๓๕]ฯ ปฐมํฯ

๒. อสฺสทฺธสุตฺตํ

๒๐๒. ‘‘อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.…ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อสฺสทฺโธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสติ โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ อสฺสทฺโธ โหติ, ปรญฺจ อสฺสทฺธิเย [อสทฺธาย (ก.)] สมาทเปติ; อตฺตนา จ อหิริโก โหติ, ปรญฺจ อหิริกตาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อโนตฺตปฺปี โหติ, ปรญฺจ อโนตฺตเปฺป สมาทเปติ; อตฺตนา

จ อปฺปสฺสุโต โหติ, ปรญฺจ อปฺปสฺสุเต สมาทเปติ; อตฺตนา จ กุสีโต โหติ, ปรญฺจ โกสชฺเช สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุฏฺฐสฺสติ โหติ, ปรญฺจ มุฏฺฐสฺสเจฺจ [มุฏฺฐสเจฺจ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สมาทเปติ; อตฺตนา จ ทุปฺปโญฺญ โหติ, ปรญฺจ ทุปฺปญฺญตาย สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สทฺโธ โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, สติมา โหติ, ปญฺญวา โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ สทฺธาสมฺปโนฺน โหติ, ปรญฺจ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ ; อตฺตนา จ หิริมา โหติ, ปรญฺจ หิริมตาย [หิริสมฺปทาย (ก.)] สมาทเปติ; อตฺตนา จ โอตฺตปฺปี โหติ, ปรญฺจ โอตฺตเปฺป สมาทเปติ; อตฺตนา จ พหุสฺสุโต โหติ, ปรญฺจ พาหุสเจฺจ สมาทเปติ; อตฺตนา จ อารทฺธวีริโย โหติ, ปรญฺจ วีริยารเมฺภ สมาทเปติ; อตฺตนา จ อุปฏฺฐิตสฺสติ โหติ, ปรญฺจ สติอุปฏฺฐาเน [สติปฏฺฐาเน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปญฺญาสมฺปโนฺน โหติ, ปรญฺจ ปญฺญาสมฺปทาย สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร”ติฯ ทุติยํฯ

๓. สตฺตกมฺมสุตฺตํ

๒๐๓. “อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป….ฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต, โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต

โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร''ติฯ ตติยํฯ

๔. ทสกมฺมสุตฺตํ

๒๐๔. ''อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป….ฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร''ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อฎฺฐงฺคิกสุตฺตํ

๒๐๕. ''อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป….ฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ, มิจฺฉากมฺมโนฺต โหติ, มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

''กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาสงฺกโปฺป โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาสงฺกเปฺป สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาวาโจ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาวาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉากมฺมโนฺต โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉากมฺมเนฺต สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาอา

ชีโว โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาอาชีเว สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาวายาโม โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาวายาเม สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาสติ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาสติยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาสมาธิ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาสมาธิมฺหิ สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกโปฺป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมโนฺต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาสงฺกโปฺป โหติ, ปรญฺจ สมฺมาสงฺกเปฺป สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาวาโจ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาวาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมากมฺมโนฺต โหติ, ปรญฺจ สมฺมากมฺมเนฺต สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาอาชีโว โหติ, ปรญฺจ สมฺมาอาชีเว สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาวายาโม โหติ, ปรญฺจ สมฺมาวายาเม สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาสติ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาสติยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาสมาธิ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาสมาธิมฺหิ สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทสมคฺคสุตฺตํ

๒๐๖. ‘‘อสปฺปุริสญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ; สปฺปุริสญฺจ, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโส? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ …เป.… มิจฺฉาญาณี โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ มิจฺฉาญาณี โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ…เป.… สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริโสฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ สมฺมาญาณี โหติ, ปรญฺจ สมฺมาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมปาปธมฺมสุตฺตํ

๒๐๗. ‘‘ปาปญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, ปาเปน ปาปตรญฺจ; กลฺยาณญฺจ, กลฺยาเณน กลฺยาณตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.…ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาโป? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาโปฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาเปน ปาปตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาเปน ปาปตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาโณ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาโณฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาเณน กลฺยาณตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาเณน กลฺยาณตโร’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยปาปธมฺมสุตฺตํ

๒๐๘. ‘‘ปาปญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, ปาเปน ปาปตรญฺจ; กลฺยาณญฺจ, กลฺยาเณน กลฺยาณตรญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ เอวํ…เป.… เอตทโวจ –

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาโป? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ…เป.… มิจฺฉาญาณี โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาโปฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาเปน ปาปตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ มิจฺฉาญาณี โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาเปน ปาปตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาโณ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ …เป.… สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาโณฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาเณน กลฺยาณตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป.… อตฺตนา จ สมฺมาญาณี โหติ , ปรญฺจ สมฺมาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาเณน กลฺยาณตโร’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ตติยปาปธมฺมสุตฺตํ

๒๐๙. ‘‘ปาปธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตรญฺจ; กลฺยาณธมฺมญฺจ, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.…ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาปธโมฺม? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตโร? อิธ ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธโมฺม? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตโร’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. จตุตฺถปาปธมฺมสุตฺตํ

๒๑๐. ‘‘ปาปธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตรญฺจ; กลฺยาณธมฺมญฺจ, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตรญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป….ฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาปธโมฺม? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ…เป…. มิจฺฉาญาณี โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ มิจฺฉาญาณี โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปธเมฺมน ปาปธมฺมตโรฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธโมฺม? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ…เป…. สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตโร? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ…เป…. อตฺตนา จ สมฺมาญาณี โหติ, ปรญฺจ สมฺมาญาเณ สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาวิมุตฺติ โหติ, ปรญฺจ สมฺมาวิมุตฺติยา สมาทเปติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาณธเมฺมน กลฺยาณธมฺมตโร’’ติฯ ทสมํฯ

สปฺปุริสวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สิกฺขาปทญฺจ อสฺสทฺธํ, สตฺตกมฺมํ อโถ จ ทสกมฺมํ;
อฏฺฐงฺคิกญฺจ ทสมคฺคํ, เทฺว ปาปธมฺมา อปเร เทฺวติฯ

(๒๒) ๒. ปริสาวโคฺค

๑. ปริสาสุตฺตํ

๒๑๑. “จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ปริสทูสนาฯ กตเม จตฺตาโร? ภิกฺขุ, ภิกฺขเว [อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ (ปี. ก.)], ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม ปริสทูสโน; ภิกฺขุนี, ภิกฺขเว, ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา ปริสทูสนา; อุปาสโก, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม ปริสทูสโน; อุปาสิกา, ภิกฺขเว, ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา ปริสทูสนาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปริสทูสนาฯ

“จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ปริสโสภนาฯ กตเม จตฺตาโร? ภิกฺขุ, ภิกฺขเว, สีลวา กลฺยาณธโมฺม ปริสโสภโน ; ภิกฺขุนี, ภิกฺขเว, สีลวตี กลฺยาณธมฺมา ปริสโสภนา; อุปาสโก, ภิกฺขเว, สีลวา กลฺยาณธโมฺม ปริสโสภโน; อุปาสิกา, ภิกฺขเว, สีลวตี กลฺยาณธมฺมา ปริสโสภนาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ปริสโสภนา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทิฎฺฐิสุตฺตํ

๒๑๒. “จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? กายทุจฺจริเตน, วจีทุจฺจริเตน, มโนทุจฺจริเตน, มิจฺฉาทิฎฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

“จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ ? กายสุจริเตน, วจีสุจริเตน, มโนสุจริเตน, สมฺมาทิฎฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อกตญฺญุตาสุตฺตํ

๒๑๓. “จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? กายทุจฺจริเตน, วจีทุจฺจริเตน, มโนทุจฺจริเตน, อกตญฺญุตา อกตเวทิตา [อกตญฺญุตา อกตเวทิตาย (สี.)] – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

“จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? กายสุจริเตน, วจีสุจริเตน, มโนสุจริเตน, กตญฺญุตากตเวทิตา [กตญฺญุตากตเวทิตาย (สี.)] – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปาณาติปาตีสุตฺตํ

๒๑๔. …เป.… ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ…เป.… ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมมคฺคสุตฺตํ

๒๑๕. …เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ, มิจฺฉากมฺมนฺโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกปฺโป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยมคฺคสุตฺตํ

๒๑๖. …เป…. มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ…เป…. สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมโวหารปถสุตฺตํ

๒๑๗. …เป…. อทิเฏฺฐ ทิฏฺฐวาที โหติ, อสุเต สุตวาที โหติ, อมุเต มุตวาที โหติ, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาที โหติ…เป…. อทิเฏฺฐ อทิฏฺฐวาที โหติ, อสุเต อสุตวาที โหติ, อมุเต อมุตวาที โหติ, อวิญฺญาเต อวิญฺญาตวาที โหติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยโวหารปถสุตฺตํ

๒๑๘. …เป…. ทิเฏฺฐ อทิฏฺฐวาที โหติ, สุเต อสุตวาที โหติ, มุเต อมุตวาที โหติ, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาที โหติ…เป…. ทิเฏฺฐ ทิฏฺฐวาที โหติ, สุเต สุตวาที โหติ, มุเต มุตวาที โหติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตวาที โหติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อหิริกสุตฺตํ

๒๑๙. …เป…. อสฺสทฺโธ โหติ, ทุสฺสีโล โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ…เป…. สทฺโธ โหติ, สีลวา โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุสฺสีลสุตฺตํ

๒๒๐. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? อสฺสทฺโธ โหติ, ทุสฺสีโล โหติ, กุสีโต โหติ, ทุปฺปญฺโญ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ ? สทฺโธ โหติ, สีลวา โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, ปญฺญวา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ทสมํฯ

ปริสาวโคฺค [โสภนวโคฺค (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปริสา ทิฏฺฐิ อกตญฺญุตา, ปาณาติปาตาปิ เทฺว มคฺคา;
เทฺว โวหารปถา วุตฺตา, อหิริกํ ทุปฺปเญฺญน จาติฯ

(๒๓) ๓. ทุจฺจริตวโคฺค

๑. ทุจฺจริตสุตฺตํ

๒๒๑. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, วจีทุจฺจริตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ วจีทุจฺจริตานิฯ จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, วจีสุจริตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? สจฺจวาจา, อปิสุณา วาจา, สณฺหา วาจา, มนฺตวาจา [มนฺตา วาจา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ วจีสุจริตานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทิฏฺฐิสุตฺตํ

๒๒๒. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ; พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? กายทุจฺจริเตน, วจีทุจฺจริเตน, มโนทุจฺจริเตน, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช จ วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? กายสุจริเตน, วจีสุจริเตน, มโนสุจริเตน, สมฺมาทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช วิญฺญูนํ; พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อกตญฺญุตาสุตฺตํ

๒๒๓. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? กายทุจฺจริเตน, วจีทุจฺจริเตน, มโนทุจฺจริเตน, อกตญฺญุตา อกตเวทิตา – อิเมหิ…เป…. ปณฺฑิโต… กายสุจริเตน, วจีสุจริเตน, มโนสุจริเตน กตญฺญุตากตเวทิตา…เป….ฯ ตติยํฯ

๔. ปาณาติปาตีสุตฺตํ

๒๒๔. … ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ…เป…. ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ…เป….ฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมมคฺคสุตฺตํ

๒๒๕. … มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ, มิจฺฉากมฺมนฺโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกโปฺป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติ…เป….ฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยมคฺคสุตฺตํ

๒๒๖. … มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ…เป…. สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ…เป….ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมโวหารปถสุตฺตํ

๒๒๗. … อทิฏฺเฐ ทิฏฺฐวาที โหติ, อสฺเต สุตวาที โหติ, อมุเต มุตวาที โหติ, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาที โหติ…เป…. อทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาที โหติ, อสุเต อสุตวาที โหติ, อมุเต อมุตวาที โหติ, อวิญฺญาเต อวิญฺญาตวาที โหติ…เป….ฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยโวหารปถสุตฺตํ

๒๒๘. … ทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาที โหติ, สุเต อสุตวาที โหติ, มุเต อมุตวาที โหติ, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาที โหติ…เป…. ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐวาที โหติ, สุเต สุตวาที โหติ, มุเต มุตวาที โหติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตวาที โหติ…เป….ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อหิริกสุตฺตํ

๒๒๙. … อสฺสทฺโธ โหติ, ทุสฺสีโล โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ…เป…. สทฺโธ โหติ, สีลวา โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ…เป….ฯ นวมํฯ

๑๐. ทุปฺปญฺญสุตฺตํ

๒๓๐. … อสฺสทฺโธ โหติ, ทุสฺสีโล โหติ, กุสีโต โหติ, ทุปฺปญฺโญ โหติ…เป…. สทฺโธ โหติ, สีลวา โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, ปญฺญวา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. กวิสุตฺตํ

๒๓๑. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, กวีฯ กตเม จตฺตาโร? จินฺตากวิ, สุตกวิ, อตฺถกวิ, ปฏิภานกวิ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร กวี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

ทุจฺจริตวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ทุจฺจริตํ ทิฏฺฐิ อกตญฺญุ จ, ปาณาติปาตาปิ เทฺว มคฺคา;
เทฺว โวหารปถา วุตฺตา, อหิริกํ ทุปฺปญฺญกวินา จาติฯ

(๒๔) ๔. กมฺมวคฺค

๑. สํขิตฺตสุตฺตํ

๒๓๒. ‘‘จตฺตาริมานิ , ภิกฺขเว, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ [อกณฺหํ อสุกฺกํ (สี. สฺยา. ปี.) (ที. นิ. ๓.๓๑๒; ม. นิ. ๒.๘๑)] อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. วิตฺถารสุตฺตํ

๒๓๓. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว , กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌํ [สพฺยาปชฺฌํ (สพฺพตฺถ)] กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส สพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา สพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ สพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาพชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส สพฺยาพเชฺฌหิ ผเสฺสหิ ผุโฏฺฐ สมาโน สพฺยาพชฺฌํ เวทนํ เวทิยติ [เวทยติ (ก.) อ. นิ. ๖.๖๓] เอกนฺตทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ สตฺตา เนรยิกาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา อพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ อพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ อพฺยาพชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส อพฺยาพเชฺฌหิ ผเสฺสหิ ผุโฏฺฐ สมาโน อพฺยาพชฺฌํ เวทนํ เวทิยติ เอกนฺตสุขํ, เสยฺยถาปิ เทวา สุภกิณฺหาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาพชฺฌาปิ อพฺยาพชฺฌาปิ ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส สพฺยาพเชฺฌหิปิ อพฺยาพเชฺฌหิปิ ผเสฺสหิ ผุโฏฺฐ สมาโน สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ เวทนํ เวทิยติ โวกิณฺณสุขทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา

เอกเจฺจ จ เทวา เอกเจฺจ จ วินิปาติกาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ [ยมฺปิทํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ [ยมฺปิทํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว , กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. โสณกายนสุตฺตํ

๒๓๔. อถ โข สิขาโมคฺคลฺลาโน พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สิขาโมคฺคลฺลาโน พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“ปุริมานิ, โภ โคตม, ทิวสานิ ปุริมตรานิ โสณกายโน มาณโว เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ – ‘สมโณ โคตโม สพฺพกมฺมานํ อกิริยํ ปญฺญเปติ, สพฺพกมฺมานํ โข ปน อกิริยํ ปญฺญเปโนฺต อุจฺเฉทํ อาห โลกสฺส – กมฺมสจฺจายํ [กมฺมสจฺจายี (ก.)], โภ, โลโก กมฺมสมารมฺภฏฺฐายี’”ติฯ

“ทสฺสนมฺปิ โข อหํ, พฺราหฺมณ, โสณกายนสฺส มาณวสฺส นาภิชานามิ; กุโต ปเนวรูโป กถาสลฺลาโป! จตฺตาริมานิ, พฺราหฺมณ, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ; อตฺถิ , พฺราหฺมณ, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ

“กตมญฺจ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ? อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส สพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา สพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ สพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาพชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส สพฺยาพเชฺฌหิ ผเสฺสหิ ผุโฏฺฐ สมาโน สพฺยาพชฺฌํ เวทนํ เวทิยติ เอกนฺตทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ สตฺตา เนรยิกาฯ อิทํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

“กตมญฺจ , พฺราหฺมณ, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาพชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา , อพฺยาพชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา อพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ อพฺยาพชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ อพฺยาพชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส อพฺยาพเชฺฌหิ ผเสฺสหิ ผุโฏฺฐ สมาโน อพฺยาพชฺฌํ เวทนํ เวทิยติ เอกนฺตสุขํ, เสยฺยถาปิ เทวา สุภกิณฺหาฯ อิทํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติฯ โส สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปชฺชติฯ ตเมนํ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาพชฺฌาปิ อพฺยาพชฺฌาปิ ผสฺสา ผุสนฺติฯ โส สพฺยาพเชฺฌหิปิ อพฺยาพเชฺฌหิปิ ผเสฺสหิ ผุฏฺโฐ สมาโน สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ เวทนํ เวทิยติ โวกิณฺณสุขทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา เอกเจฺจ จ เทวา เอกเจฺจ จ วินิปาติกาฯ อิทํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? ตตฺร, พฺราหฺมณ, ยมิทํ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา, ยมิทํ กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา – อิทํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, พฺราหฺมณ, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ปฐมสิกฺขาปทสุตฺตํ

๒๓๕. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ , ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ทุติยสิกฺขาปทสุตฺตํ

๒๓๖. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกเจฺจน มาตา [เอกโจฺจ มาตรํ (ก.)] ชีวิตา โวโรปิตา โหติ, ปิตา [ปิตรํ (ก.)] ชีวิตา โวโรปิโต [โวโรปิตา (ก.)] โหติ, อรหํ [อรหนฺตํ (ก.)] ชีวิตา โวโรปิโต [โวโรปิตา (ก.)] โหติ , ตถาคตสฺส ทุเฎฺฐน จิเตฺตน โลหิตํ อุปฺปาทิตํ [อุปฺปาทิตา (ก.)] โหติ, สโงฺฆ ภิโนฺน โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, สมฺมาทิฎฺฐิ [สมฺมาทิฎฺฐิโก (สี. สฺยา. กํ.)] โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? ตตฺร, ภิกฺขเว, ยมิทํ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อริยมคฺคสุตฺตํ

๒๓๗. “จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ; อตฺถิ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป.… อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

๒๓๘. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, กมฺมานิ…เป…. กณฺหํ กณฺหวิปากํ…เป…. อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป…. อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อพฺยาพชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป…. อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สพฺยาพชฺฌมฺปิ อพฺยาพชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ…เป…. อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ กณฺหสุกฺกํ กณฺหสุกฺกวิปากํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติ? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กมฺมํ อกณฺหอสุกฺกํ อกณฺหอสุกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาย สํวตฺตติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สาวชฺชสุตฺตํ

๒๓๙. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? สาวเชฺชน กายกเมฺมน, สาวเชฺชน วจีกเมฺมน, สาวเชฺชน มโนกเมฺมน, สาวชฺชาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? อนวเชฺชน กายกเมฺมน, อนวเชฺชน วจีกเมฺมน, อนวเชฺชน มโนกเมฺมน, อนวชฺชาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อพฺยาพชฺฌสุตฺตํ

๒๔๐. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? สพฺยาพเชฺฌน กายกเมฺมน, สพฺยาพเชฺฌน วจีกเมฺมน, สพฺยาพเชฺฌน มโนกเมฺมน, สพฺยาพชฺฌาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? อพฺยาพเชฺฌน กายกเมฺมน, อพฺยาพเชฺฌน วจีกเมฺมน, อพฺยาพเชฺฌน มโนกเมฺมน, อพฺยา

พชฺฌาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคค’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สมณสุตฺตํ

๒๔๑. ‘‘‘อิเธว, ภิกฺขเว, (ปฐโม) สมโณ, อิธ ทุติโย สมโณ, อิธ ตติโย สมโณ, อิธ จตุโตฺถ สมโณ; สุญฺญา ปรปฺปวาทา สมเณหิ อเญฺญหี’ติ [สมเณหิ อเญฺญติ (สี. ปี. ก.) เอตฺถ อเญฺญหีติ สกาย ปฎิญฺญาย สจฺจาภิเญฺญหีติ อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ ที. นิ. ๒.๒๑๔; ม. นิ. ๑.๑๔๐] – เอวเมตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา สีหนาทํ นทถฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ปฐโม สมโณ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม สมโณฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ทุติโย สมโณ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย สมโณฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ตติโย สมโณ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย สมโณฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ สมโณ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ สมโณฯ

‘‘‘อิเธว, ภิกฺขเว, ปฐโม สมโณ, อิธ ทุติโย สมโณ, อิธ ตติโย สมโณ, อิธ จตุโตฺถ สมโณ; สุญฺญา ปรปฺปวาทา สมเณภิ อเญฺญหี’ติ – เอวเมตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา สีหนาทํ นทถา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. สปฺปุริสานิสํสสุตฺตํ

๒๔๒. ‘‘สปฺปุริสํ , ภิกฺขเว, นิสฺสาย จตฺตาโร อานิสํสา ปาฎิกงฺขาฯ กตเม จตฺตาโร? อริเยน สีเลน วฑฺฒติ, อริเยน สมาธินา วฑฺฒติ, อริยาย ปญฺญาย วฑฺฒติ, อริยาย วิมุตฺติยา วฑฺฒติ – สปฺปุริสํ, ภิกฺขเว, นิสฺสาย อิเม จตฺตาโร อานิสํสา ปาฎิกงฺขา’’ติฯ เอกาทสมํฯ

กมฺมวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํขิตฺต วิตฺถาร โสณกายน,
สิกฺขาปทํ อริยมโคฺค โพชฺฌงฺคํ;
สาวชฺชเญฺจว อพฺยาพชฺฌํ,
สมโณ จ สปฺปุริสานิสํโสติฯ

(๒๕) ๕. อาปตฺติภยวคฺโค

๑. สงฺฆเภทกสุตฺตํ

๒๔๓. เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘อปิ นุ ตํ, อานนฺท, อธิกรณํ วูปสนฺต’’นฺติ? ‘‘กุโต ตํ, ภนฺเต, อธิกรณํ วูปสมิสฺสติ [วูปสมฺมิสฺสติ (?)]! อายสฺมโต , ภนฺเต, อนุรุทฺธสฺส พาหิโย นาม สทฺธิวิหาริโก เกวลกปฺปํ สงฺฆเภทาย ฐิโตฯ ตตฺรายสฺมา อนุรุโทฺธ น เอกวาจิกมฺปิ ภณิตพฺพํ มญฺญตี’’ติฯ

‘‘กทา ปนานนฺท, อนุรุโทฺธ สงฺฆมเชฺฌ อธิกรเณสุ [อธิกรเณสุ เตสุ (ก.)] โวยุญฺชติ! นนุ, อานนฺท, ยานิ กานิจิ อธิกรณานิ อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺพานิ ตานิ ตุเมฺห เจว วูปสเมถ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา จฯ

‘‘จตฺตาโรเม, อานนฺท, อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทติฯ กตเม จตฺตาโร? อิธานนฺท, ปาปภิกฺขุ ทุสฺสีโล โหติ ปาปธโมฺม อสุจิ สงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโตฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘สเจ โข มํ ภิกฺขู ชานิสฺสนฺติ – ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิ สงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโตติ, สมคฺคา มํ สนฺตา นาเสสฺสนฺติ; วคฺคา ปน มํ น นาเสสฺสนฺตี’ติฯ อิทํ, อานนฺท, ปฐมํ อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ปาปภิกฺขุ มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ, อนฺตคฺคาหิกาย ทิฎฺฐิยา สมนฺนาคโตฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘สเจ โข มํ ภิกฺขู ชานิสฺสนฺติ – มิจฺฉาทิฎฺฐิโก อนฺตคฺคาหิกาย ทิฎฺฐิยา สมนฺนาคโตติ, สมคฺคา มํ สนฺตา นาเสสฺสนฺติ; วคฺคา ปน มํ น นาเสสฺสนฺตี’ติฯ อิทํ, อานนฺท, ทุติยํ อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ปาปภิกฺขุ มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิกํ [ชีวิตํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] กเปฺปติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘สเจ โข มํ ภิกฺขู ชานิสฺสนฺติ – มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิกํ กเปฺปตีติ, สมคฺคา มํ สนฺตา นาเสสฺสนฺติ; วคฺคา ปน มํ น นาเสสฺสนฺตี’ติฯ อิทํ, อานนฺท, ตติยํ อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ปาปภิกฺขุ ลาภกาโม โหติ สกฺการกาโม อนวญฺญตฺติกาโมฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘สเจ โข มํ ภิกฺขู ชานิสฺสนฺติ – ลาภกาโม สกฺการกาโม อนวญฺญตฺติกาโมติ, สมคฺคา มํ สนฺตา น สกฺกริสฺสนฺติ น ครุํ กริสฺสนฺติ น มาเนสฺสนฺติ น ปูเชสฺสนฺติ; วคฺคา ปน มํ สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺตี’ติฯ อิทํ, อานนฺท, จตุตฺถํ อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทติฯ อิเม โข, อานนฺท, จตฺตาโร อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน ปาปภิกฺขุ สงฺฆเภเทน นนฺทตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อาปตฺติภยสุตฺตํ

๒๔๔. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, อาปตฺติภยานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, โจรํ อาคุจาริํ คเหตฺวา รโญฺญ ทเสฺสยฺยุํ – ‘อยํ เต, เทว, โจโร อาคุจารีฯ อิมสฺส เทโว ทณฺฑํ ปเณตู’ติฯ ตเมนํ ราชา เอวํ วเทยฺย – ‘คจฺฉถ , โภ, อิมํ ปุริสํ ทฬฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาฬฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทถา’ติฯ ตเมนํ รโญฺญ ปุริสา ทฬฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาฬฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทยฺยุํฯ ตตฺรญฺญตรสฺส ถลฏฺฐสฺส ปุริสสฺส เอวมสฺส – ‘ปาปกํ วต, โภ, อยํ ปุริโส กมฺมํ อกาสิ คารยฺหํ สีสเจฺฉชฺชํฯ ยตฺร หิ นาม รโญฺญ ปุริสา ทฬฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาฬฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑํ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส สีสํ ฉินฺทิสฺสนฺติ ! โส วตสฺสาหํ [โส วตสฺสายํ (สี.)] เอวรูปํ ปาปกมฺมํ [ปาปํ กมฺมํ (สี. ปี.)] น กเรยฺยํ [น กเรยฺย (สี.) ที. นิ. ๑.๑๘๓ ปาฬิยา ตทฏฺฐกถาย จ สํสเนฺทตพฺพํ] คารยฺหํ สีสเจฺฉชฺช’นฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา เอวํ ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ ปาราชิเกสุ ธเมฺมสุฯ ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – อนาปโนฺน วา ปาราชิกํ ธมฺมํ น อาปชฺชิสฺสติ, อาปโนฺน วา ปาราชิกํ ธมฺมํ ยถาธมฺมํ ปฏิกริสฺสติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส กาฬวตฺถํ [กาฬกํ วตฺถํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา มุสลํ ขเนฺธ อาโรเปตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสิํ คารยฺหํ โมสลฺลํ, เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมี’ติฯ ตตฺรญฺญตรสฺส ถลฏฺฐสฺส ปุริสสฺส เอวมสฺส – ‘ปาปกํ วต, โภ, อยํ ปุริโส กมฺมํ อกาสิ คารยฺหํ โมสลฺลํฯ ยตฺร หิ นาม กาฬวตฺถํ ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา มุสลํ ขเนฺธ อาโรเปตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วกฺขติ – ‘อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสิํ คารยฺหํ โมสลฺลํ, เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมีติฯ โส วตสฺสาหํ เอวรูปํ ปาปกมฺมํ น กเรยฺยํ คารยฺหํ โมสลฺล’นฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา เอวํ ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ สงฺฆาทิเสเสสุ ธเมฺมสุ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – อนาปโนฺน วา สงฺฆาทิเสสํ ธมฺมํ น อาปชฺชิสฺสติ, อาปโนฺน วา สงฺฆาทิเสสํ ธมฺมํ ยถาธมฺมํ ปฏิกริสฺสติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส กาฬวตฺถํ ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา ภสฺมปุฏํ [อสฺสปุฏํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ขเนฺธ อาโรเปตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสิํ คารยฺหํ ภสฺมปุฏํฯ เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมี’ติฯ ตตฺรญฺญตรสฺส ถลฏฺฐสฺส ปุริสสฺส เอวมสฺส – ‘ปาปกํ วต, โภ, อยํ ปุริโส กมฺมํ อกาสิ คารยฺหํ ภสฺมปุฏํฯ ยตฺร หิ นาม กาฬวตฺถํ ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา ภสฺมปุฏํ ขเนฺธ อาโรเปตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วกฺขติ – อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสิํ คารยฺหํ ภสฺมปุฏํ; เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมีติฯ โส วตสฺสาหํ เอวรูปํ ปาปกมฺมํ น กเรยฺยํ คารยฺหํ ภสฺมปุฏ’นฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา เอวํ ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ ปาจิตฺติเยสุ ธเมฺมสุ , ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – อนาปโนฺน วา ปาจิตฺติยํ ธมฺมํ น อาปชฺชิสฺสติ, อาปโนฺน วา ปาจิตฺติยํ ธมฺมํ ยถาธมฺมํ ปฏิกริสฺสติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส กาฬวตฺถํ ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย – ‘อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสิํ คารยฺหํ อุปวชฺชํฯ เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมี’ติฯ ตตฺรญฺญตรสฺส ถลฏฺฐสฺส ปุริสสฺส เอวมสฺส – ‘ปาปกํ วต, โภ, อยํ ปุริโส

กมฺมํ อกาสิ คารยฺหํ อุปวชฺชํฯ ยตฺร หิ นาม กาฬวตฺถํ ปริธาย เกเส ปกิริตฺวา มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วกฺขติ – อหํ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ อกาสึ คารยฺหํ อุปวชฺชํ; เยน เม อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหนฺติ ตํ กโรมีติฯ โส วตสฺสาหํ เอวรูปํ ปาปกมฺมํ น กเรยฺยํ คารยฺหํ อุปวชฺช’นฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา เอวํ ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ ปาฏิเทสนีเยสุ ธเมฺมสุ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – อนาปโนฺน วา ปาฏิเทสนียํ ธมฺมํ น อาปชฺชิสฺสติ, อาปโนฺน วา ปาฏิเทสนียํ ธมฺมํ ยถาธมฺมํ ปฏิกริสฺสติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ อาปตฺติภยานี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สิกฺขานิสํสสุตฺตํ

๒๔๕. ‘‘สิกฺขานิสํสมิทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ปญฺญุตฺตรํ วิมุตฺติสารํ สตาธิปเตยฺยํฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, สิกฺขานิสํสํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ อาภิสมาจาริกา สิกฺขา ปญฺญตฺตา อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย ปสนฺนานํ ภิโยฺยภาวายฯ ยถา ยถา, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ อาภิสมาจาริกา สิกฺขา ปญฺญตฺตา อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย ปสนฺนานํ ภิโยฺยภาวาย ตถา ตถา โส ตสฺสา สิกฺขาย อขณฺฑการี โหติ อจฺฉิทฺทการี อสพลการี อกมฺมาสการี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ อาทิพฺรหฺมจริยิกา สิกฺขา ปญฺญตฺตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ ยถา ยถา, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ อาทิพฺรหฺมจริยิกา สิกฺขา ปญฺญตฺตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ตถา ตถา โส ตสฺสา สิกฺขาย อขณฺฑการี โหติ อจฺฉิทฺทการี อสพลการี อกมฺมาสการี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สิกฺขานิสํสํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปญฺญุตฺตรํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ ธมฺมา เทสิตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ ยถา ยถา, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ ธมฺมา เทสิตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ตถา ตถาสฺส เต ธมฺมา ปญฺญาย สมเวกฺขิตา โหนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปญฺญุตฺตรํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, วิมุตฺติสารํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ ธมฺมา เทสิตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยายฯ ยถา ยถา, ภิกฺขเว, มยา สาวกานํ ธมฺมา เทสิตา สพฺพโส สมฺมา ทุกฺขกฺขยาย ตถา ตถาสฺส เต ธมฺมา วิมุตฺติยา ผุสิตา โหนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, วิมุตฺติสารํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, สตาธิปเตยฺยํ โหติ? ‘อิติ อปริปูรํ วา อาภิสมาจาริกํ สิกฺขํ ปริปูเรสฺสามิ, ปริปูรํ วา อาภิสมาจาริกํ สิกฺขํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามี’ติ – อชฺฌตฺตํเยว สติ สูปฏฺฐิตา โหติฯ ‘อิติ อปริปูรํ วา อาทิพฺรหฺมจริยิกํ สิกฺขํ ปริปูเรสฺสามิ, ปริปูรํ วา อาทิพฺรหฺมจริยิกํ สิกฺขํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามี’ติ – อชฺฌตฺตํเยว สติ สูปฏฺฐิตา โหติฯ ‘อิติ อสมเวกฺขิตํ วา ธมฺมํ ปญฺญาย สมเวกฺขิสฺสามิ, สมเวกฺขิตํ วา ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามี’ติ – อชฺฌตฺตํเยว สติ สูปฏฺฐิตา โหติฯ ‘อิติ อผุสิตํ วา ธมฺมํ วิมุตฺติยา ผุสิสฺสามิ, ผุสิตํ วา ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามี’ติ – อชฺฌตฺตํเยว สติ สูปฏฺฐิตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สตาธิปเตยฺยํ โหติฯ ‘สิกฺขานิสํสมิทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ปญฺญุตฺตรํ วิมุตฺติสารํ สตาธิปเตยฺย’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. เสยฺยาสุตฺตํ

๒๔๖. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, เสยฺยาฯ กตมา จตโสฺส? เปตเสยฺยา, กามโภคิเสยฺยา , สีหเสยฺยา, ตถาคตเสยฺยาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, เปตเสยฺยา? เยภุเยฺยน, ภิกฺขเว, เปตา อุตฺตานา เสนฺติ; อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, เปตเสยฺยาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, กามโภคิเสยฺยา? เยภุเยฺยน, ภิกฺขเว, กามโภคี วาเมน ปเสฺสน เสนฺติ; อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กามโภคิเสยฺยาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สีหเสยฺยา? สีโห , ภิกฺขเว, มิคราชา ทกฺขิเณน ปเสฺสน เสยฺยํ กเปฺปติ, ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย, อนฺตรสตฺถิมฺหิ นงฺคุฏฺฐํ อนุปกฺขิปิตฺวาฯ โส ปฏิพุชฺฌิตฺวา ปุริมํ กายํ อพฺภุนฺนาเมตฺวา ปจฺฉิมํ กายํ อนุวิโลเกติฯ สเจ, ภิกฺขเว, สีโห มิคราชา กิญฺจิ ปสฺสติ กายสฺส วิกฺขิตฺตํ วา วิสฏํ วา, เตน, ภิกฺขเว, สีโห มิคราชา อนตฺตมโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, สีโห มิคราชา น กิญฺจิ ปสฺสติ กายสฺส วิกฺขิตฺตํ วา วิสฏํ วา, เตน , ภิกฺขเว, สีโห มิคราชา อตฺตมโน โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สีหเสยฺยาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสยฺยา? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสยฺยาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส เสยฺยา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ถูปารหสุตฺตํ

๒๔๗. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, ถูปารหาฯ กตเม จตฺตาโร? ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ ถูปารโห, ปเจฺจกพุโทฺธ ถูปารโห, ตถาคตสาวโก ถูปารโห, ราชา จกฺกวตฺตี ถูปารโห – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ถูปารหา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปญฺญาวุทฺธิสุตฺตํ

๒๔๘. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา ปญฺญาวุทฺธิยา สํวตฺตนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สปฺปุริสสํเสโว, สทฺธมฺมสวนํ, โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา ปญฺญาวุทฺธิยา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. พหุการสุตฺตํ

๒๔๙. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา มนุสฺสภูตสฺส พหุการา โหนฺติฯ กตเม จตฺตาโร? สปฺปุริสสํเสโว, สทฺธมฺมสวนํ, โยนิโสมนสิกาโร, ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา มนุสฺสภูตสฺส พหุการา โหนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมโวหารสุตฺตํ

๒๕๐. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อนริยโวหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อทิเฎฺฐ ทิฏฺฐวาทิตา, อสฺสุเต สุตวาทิตา, อมุเต มุตวาทิตา, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อนริยโวหารา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทุติยโวหารสุตฺตํ

๒๕๑. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, อริยโวหาราฯ กตเม จตฺตาโร? อทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาทิตา, อสุเต อสุตวาทิตา, อมุเต อมุตวาทิตา, อวิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อริยโวหารา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตติยโวหารสุตฺตํ

๒๕๒. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อนริยโวหาราฯ กตเม จตฺตาโร? ทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาทิตา, สุเต อสุตวาทิตา, มุเต อมุตวาทิตา, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อนริยโวหารา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. จตุตฺถโวหารสุตฺตํ

๒๕๓. ‘‘จตฺตาโรเม, ภิกฺขเว, อริยโวหาราฯ กตเม จตฺตาโร? ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐวาทิตา, สุเต สุตวาทิตา, มุเต มุตวาทิตา, วิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร อริยโวหารา’’ติฯ เอกาทสมํฯ

อาปตฺติภยวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เภทอาปตฺติ สิกฺขา จ, เสยฺยา ถูปารเหน จ;
ปญฺญาวุทฺธิ พหุการา, โวหารา จตุโร ฐิตาติฯ

ปญฺจมปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

(๒๖) ๖. อภิญฺญาวโคฺค

๑. อภิญฺญาสุตฺตํ

๒๕๔. ‘‘จตฺตาโรเม , ภิกฺขเว, ธมฺมาฯ กตเม จตฺตาโร? อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา; อตฺถิ, ภิกฺขเว , ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา; อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยา? ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา [ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจนียํ (ก.)] – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว , ธมฺมา อภิญฺญา ปริเญฺญยฺยาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา? อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา? สมโถ จ วิปสฺสนา จ – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา? วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, จตฺตาโร ธมฺมา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปริเยสนาสุตฺตํ

๒๕๕. ‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, อนริยปริเยสนาฯ กตมา จตโสฺส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา ชราธโมฺม สมาโน ชราธมฺมํเยว ปริเยสติ; อตฺตนา พฺยาธิธโมฺม สมาโน พฺยาธิธมฺมํเยว ปริเยสติ; อตฺตนา มรณธโมฺม สมาโน มรณธมฺมํเยว ปริเยสติ; อตฺตนา สํกิเลสธโมฺม สมาโน สํกิเลสธมฺมํเยว ปริเยสติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส อนริยปริเยสนาฯ

‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, อริยปริเยสนาฯ กตมา จตโสฺส? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อตฺตนา ชราธโมฺม สมาโน ชราธเมฺม อาทีนวํ วิทิตฺวา อชรํ อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ นิพฺพานํ ปริเยสติ; อตฺตนา พฺยาธิธโมฺม สมาโน พฺยาธิธเมฺม อาทีนวํ วิทิตฺวา อพฺยาธิํ อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ นิพฺพานํ ปริเยสติ; อตฺตนา มรณธโมฺม สมาโน มรณธเมฺม อาทีนวํ วิทิตฺวา อมตํ อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ นิพฺพานํ ปริเยสติ; อตฺตนา สํกิเลสธโมฺม สมาโน สํกิเลสธเมฺม อาทีนวํ วิทิตฺวา อสํกิลิฏฺฐํ อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ นิพฺพานํ ปริเยสติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว , จตโสฺส อริยปริเยสนา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สงฺคหวตฺถุสุตฺตํ

๒๕๖. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, สงฺคหวตฺถูนิฯ กตมานิ จตฺตาริ? ทานํ, เปยฺยวชฺชํ [ปิยวาจา (ก.) อ. นิ. ๔.๓๒ ปสฺสิตพฺพํ], อตฺถจริยา, สมานตฺตตา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ สงฺคหวตฺถูนี’’ติฯ

๔. มาลุกฺยปุตฺตสุตฺตํ

๒๕๗. อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุโตฺต [มาลุงฺกฺยปุโตฺต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺ

มา มาลุกฺยปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหเรยฺย”นฺติฯ “เอตฺถ อิทานิ, มาลุกฺยปุตฺต, กึ ทหเร ภิกฺขู วกฺขาม; ยตฺร หิ นาม ตฺวํ ชิโณฺณ วุโทฺธ มหลฺลโก ตถาคตสฺส สํขิเตฺตน โอวาทํ ยาจสี”ติ! “เทเสตุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ; เทเสตุ สุคโต สํขิเตฺตน ธมฺมํฯ อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชาเนยฺยํ; อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท [ภควโต สาวโก (ก.)] อสฺส”นฺติฯ

“จตฺตาโรเม , มาลุกฺยปุตฺต, ตณฺหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ กตเม จตฺตาโร? จีวรเหตุ วา, มาลุกฺยปุตฺต, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ ปิณฺฑปาตเหตุ วา, มาลุกฺยปุตฺต, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ เสนาสนเหตุ วา, มาลุกฺยปุตฺต, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ อิติภวาภวเหตุ วา, มาลุกฺยปุตฺต, ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ อิเม โข, มาลุกฺยปุตฺต, จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติฯ ยโต โข, มาลุกฺยปุตฺต , ภิกฺขุโน ตณฺหา ปหีนา โหติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, อยํ วุจฺจติ, มาลุกฺยปุตฺต, ‘ภิกฺขุ อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สํโยชนํ, สมฺมา มานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสา’”ติฯ

อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุโตฺต ภควตา อิมินา โอวาเทน โอวทิโต อุฎฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา มาลุกฺยปุโตฺต เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ “ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา”ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา มาลุกฺยปุโตฺต อรหตํ อโหสีติฯ จตุตฺถํฯ

๕. กุลสุตฺตํ

๒๕๘. “ยานิ กานิจิ, ภิกฺขเว, กุลานิ โภเคสุ มหตฺตํ ปตฺตานิ น จิรฎฺฐิติกานิ ภวนฺติ, สพฺพานิ ตานิ จตูหิ ฐาเนหิ, เอเตสํ วา อญฺญตเรนฯ กตเมหิ จตูหิ? นฎฺฐํ น คเวสนฺติ, ชิณฺณํ น ปฎิสงฺขโรนฺติ, อปริมิตปานโภชนา โหนฺติ, ทุสฺสีลํ อิตฺถึ วา ปุริสํ วา อาธิปเจฺจ ฐเปนฺติฯ ยานิ กานิจิ, ภิกฺขเว, กุลานิ โภเคสุ มหตฺตํ ปตฺตานิ น จิรฎฺฐิติกานิ ภวนฺติ, สพฺพานิ ตานิ อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ , เอเตสํ วา อญฺญตเรนฯ

“ยานิ กานิจิ, ภิกฺขเว, กุลานิ โภเคสุ มหตฺตํ ปตฺตานิ จิรฎฺฐิติกานิ ภวนฺติ, สพฺพานิ ตานิ จตูหิ ฐาเนหิ, เอเตสํ วา อญฺญตเรนฯ กตเมหิ จตูหิ? นฎฺฐํ คเวสนฺติ, ชิณฺณํ ปฎิสงฺขโรนฺติ, ปริมิตปานโภชนา โหนฺติ, สีลวนฺตํ อิตฺถึ วา ปุริสํ วา อาธิปเจฺจ ฐเปนฺติฯ ยานิ กานิจิ, ภิกฺขเว, กุลานิ โภเคสุ มหตฺตํ ปตฺตานิ จิรฎฺฐิติกานิ ภวนฺติ, สพฺพานิ ตานิ อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ, เอเตสํ วา อญฺญตเรนา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมอาชานียสุตฺตํ

๒๕๙. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺค, รโญฺ องฺคนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย วณฺณสมฺปนฺน จ โหติ พลสมฺปนฺน จ ชวสมฺปนฺน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺค, รโญฺ องฺคนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน จ โหติ พลสมฺปนฺน จ ชวสมฺปนฺน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺน จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พลสมฺปนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พลสมฺปนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ…เป…. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาโรหปริณาหสมฺปนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาโรหปริณาหสมฺปนฺน โหติ ฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ทุติยอาชานียสุตฺตํ

๒๖๐. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺค, รโญฺ องฺคนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย วณฺณสมฺปนฺน จ โหติ, พลสมฺปนฺน จ, ชวสมฺปนฺน จ, อาโรหปริณาหสมฺปนฺน จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต รโญฺ ภทฺร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺค, รโญฺ องฺคนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน จ โหติ, พลสมฺปนฺน จ, ชวสมฺปนฺน จ, อาโรหปริณาหสมฺปนฺน จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. พลสุตฺตํ

๒๖๑. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ จตฺตาริ? วีริยพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ, ปญฺญาพลํ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ พลานี’’ติ ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อรญฺญสุตฺตํ

๒๖๒. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นาลํ อรญฺญวนปฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุํฯ กตเมหิ จตูหิ? กามวิตกฺเกน, พฺยาปาทวิตกฺเกน, วิหิํสาวิตกฺเกน, ทุปฺปญฺโญ โหติ ชโฬ เอลมูโค – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นาลํ อรญฺญวนปฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุํฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อรญฺญวนปฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุํฯ กตเมหิ จตูหิ? เนกฺขมฺมวิตกฺเกน, อพฺยาปาทวิตกฺเกน, อวิหิํสาวิตกฺเกน , ปญฺญวา โหติ อชโฬ อเนลมูโค – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อรญฺญวนปฺปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุ’’นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. กมฺมสุตฺตํ

๒๖๓. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? สาวเชฺชน กายกเมฺมน, สาวเชฺชน วจีกเมฺมน, สาวเชฺชน มโนกเมฺมน, สาวชฺชาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวโชฺช จ โหติ สานุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ จตูหิ? อนวเชฺชน กายกเมฺมน, อนวเชฺชน วจีกเมฺมน, อนวเชฺชน มโนกเมฺมน, อนวชฺชาย ทิฏฺฐิยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต วิยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวโชฺช จ โหติ อนนุวโชฺช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ ทสมํฯ

อภิญฺญาวโคฺค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อภิญฺญา ปริเยสนา, สงฺคหํ มาลุกฺยปุโตฺต;
กุลํ เทฺว จ อาชานียา, พลํ อรญฺญกมฺมุนาติฯ

(๒๗) ๗. กมฺมปถวโคฺค

๑. ปาณาติปาตีสุตฺตํ

๒๖๔. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุโญฺญ โหติ, ปาณาติปาตสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ จตูหิ? อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุโญฺญ โหติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อทินฺนาทายีสุตฺตํ

๒๖๕. ‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตูหิ? อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุโญฺญ โหติ, อทินฺนาทานสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป.…ฯ

‘‘อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุโญฺญ โหติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว…เป.…ฯ ทุติยํฯ

๓. มิจฺฉาจารีสุตฺตํ

๒๖๖. … อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจาเร จ สมนุโญฺญ โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป.…ฯ

อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุโญฺญ โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔. มุสาวาทีสุตฺตํ

๒๖๗. … อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุโญฺญ โหติ, มุสาวาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป.…ฯ

อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุโญฺญ โหติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป.…ฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปิสุณวาจาสุตฺตํ

๒๖๘. … อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย วาจาย จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป….ฯ

อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป….ฯ ปญฺจมํฯ

๖. ผรุสวาจาสุตฺตํ

๒๖๙. … อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย วาจาย จ วณฺณํ ภาสติ…เป….ฯ

อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป….ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สมฺผปฺปลาปสุตฺตํ

๒๗๐. … อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป….ฯ

อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว…เป….ฯ สตฺตมํฯ

๘. อภิชฺฌาลุสุตฺตํ

๒๗๑. … อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ…เป….ฯ

‘‘อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อนภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป….ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. พฺยาปนฺนจิตฺตสุตฺตํ

๒๗๒. … อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, พฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป….ฯ

อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ, อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, อพฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข…เป….ฯ นวมํฯ

๑๐. มิจฺฉาทิฏฺฐิสุตฺตํ

๒๗๓. … อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ…เป….ฯ

อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺคติฯ ทสมํฯ

กมฺมปถวคฺโค สตฺตโมฯ

(๒๘) ๘. ราคเปยฺยาลํ

๑. สติปฏฺฐานสุตฺตํ

๒๗๔. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; เวทนาสุ…เป…. จิตฺเต…เป…. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. สมฺมปฺปธานสุตฺตํ

๒๗๕. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย…เป…. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย…เป…. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อิทฺธิปาทสุตฺตํ

๒๗๖. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโร? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ; วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ตติยํฯ

๔-๓๐. ปริญฺญาทิสุตฺตานิ

๒๗๗-๓๐๓. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, ปริญฺญาย…เป…. ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพา…เป….ฯ ตึสติมํฯ

๓๑-๕๑๐. โทสอภิญฺญาทิสุตฺตานิ

๓๐๔-๗๘๓. ‘‘โทสสฺส…เป…. โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส อภิญฺญาย… ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม จตฺตาโร ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ ทสุตฺตรปญฺจสติมํฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

จตุกฺกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ